

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE’DE EKONOMİ METİNLERİNİN
ÇEVİRİSİNE İNGİLİZCE-TÜRKÇE DİL ÇİFTİ
BAĞLAMINDA İŞLEVSEL BAKIŞ

HARİKA KARAVİN YÜCE

2502150042

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ALEV BULUT

İSTANBUL - 2020

ÖZ

“Türkiye’de Ekonomi Metinlerinin Çevirisine İngilizce-Türkçe Dil Çifti Bağlamında İşlevsel Bakış”

Harika KARAVİN YÜCE

Ekonomi metinlerinin çevirisi temel olarak finans, bankacılık, sigortacılık metinleri ile iş hayatında kullanılan kurumsal metinlerin çevirisini kapsamaktadır. Küreselleşme hareketleriyle birlikte çok uluslu şirketlerin kurulması ve uluslararası ticari faaliyetlerin yaygınlaşması ekonomi alanındaki çeviri etkinliğinin artmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak çeviri sektöründe önemli iş hacmine sahip olan ekonomi çevirisi çevirmen ve araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamıştır. Ekonomi çevirisiyle ilgilenen çevirmen ve araştırmacıların sayısı gün geçtikçe artış gösterse de bu alanda yapılan akademik araştırmaların diğer çeviri alanlarının gerisinde kaldığı gözlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, İngilizceden Türkçeye örnek çeviri metinler üzerinden Türkiye’deki ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğini sorgulamak ve bu uzmanlık alanına çeviribilimde dizgesel ve işlevsel bir üst bakış kazandırmaktır. Buradan hareketle, çalışmada İngilizce-Türkçe dil çiftinde üretilen çeviri ekonomi metinlerinde karşılaşılan edimsel, dilsel, kültürel ve biçimsel kısıtlar belirlenip, çeviribilimsel açıdan ele alınmıştır. Bütüncü terim kullanımının en yoğun olduğu ekonomi raporları ile en az yoğun olduğu ekonomi dergileri oluşturmuştur. Bütüncü kapsamındaki metinler işlevsel çeviri kuramları ve yaklaşımlarına göre incelenmiştir. İncelemeler sonucunda ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğinin dilsel, edimsel, kültürel ve biçimsel kısıtlara bağlı olduğu görülmüştür. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, çevirilerin işlevselliğinin metin içi unsurlar kadar konu alanı bilgisi, metnin hitap ettiği kitlenin özellikleri, metin türü ve alt türünün özellikleri, çevirinin amacı, yayımlandığı yer ve zaman, çevirmenin araştırma becerisi gibi metin dışı unsurlardan da etkilendiği saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Uzmanlık Çevirisi, Ekonomi metinleri çevirisi, İşlevsellik, Çeviri kısıtları, Metin türü/alt türü, Metin içi unsurlar, Metin dışı unsurlar

ABSTRACT

“A Functional Overview of Translation of Economic Texts in Turkey between English and Turkish”

Harika KARAVİN YÜCE

Translation of economic texts mainly covers translation of financial, banking, insurance and institutional texts used in business life. Together with the impact of globalization, the establishment of multinational companies and proliferation of international trade activities led to an increase in translation activities of the economic field. As a result, economic translation that gained a significant workload in translation sector began to attract the attention of translators and researchers. Even though the number of translators and researchers that deal with economic translation has increased day by day, it has been observed that the academic studies carried out in this area have remained behind other translation areas. This study aims to question the functionality of translation of economic texts in Turkey by means of sample translated texts in the language pair of English-Turkish, and to create a systemic and functional overview for this field in translation studies. Thus, in the study, pragmatic, linguistic, cultural and stylistic constraints observed in translated economic texts produced in the language pair of English-Turkish were identified and dealt in terms of translation studies. The corpus was composed of economy reports that use terms most intensely and economy magazines that use terms least densely. The texts in the corpus were analyzed according to functional translation theories and approaches. As a result of the analyses, it was seen that the functionality of the translation of economic texts depends upon linguistic, pragmatic, cultural and stylistic constraints. To put it in a clearer way, it has been concluded that the functionality of translations are affected not only by textual factors, but also by extra-textual factors such as subject knowledge, characteristics of the audience, features of text type and sub-type, purpose of translation, time and place of publishing and research skills of translators.

Key Words: Specialized translation, Translation of economic texts, Functionality, Translation constraints, Text type/sub-type, Textual factors, extra-textual factors

ÖNSÖZ

Uzmanlık alanlarından biri olan ekonomi metinlerinin çevirisi akademik alanda son on yıldır ilgi görmeye başladı. Ancak çalışmaların birkaç ülke ile sınırlı kaldığını ve belirli konuları kapsadığını görmekteyiz. Türkiye’de ekonomi metinleri çevirisi üzerine kapsamlı bir akademik çalışmanın olmaması ve alanda profesyonel çevirmen olarak yaklaşık on yıldır edindiğim deneyimler bu tez çalışmasını yazmamda etkili oldu. Ayrıca Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik bölümünde vermiş olduğum Ekonomi Çevirisi dersinde gözlem ve metin çalışmaları sonucu elde ettiğim veriler çalışmanın şekillenmesinde önemli rol oynadı. Ekonomi metinleri çevirisini çeviribilim kuram ve yöntemleri ışığında ele alan ilk kapsamlı Türkçe çalışma olacak bu tezde çeviri sürecinde karşılaşılan genel sorunlardan yola çıkarak, uygulama alanına hizmet edecek sonuçlara ulaşmayı amaçladım. Böylelikle, çalışmanın ekonomi alanında çalışan çevirmen, araştırmacı, eğitmen ve öğrencilere yol göstermesini hedefledim.

Araştırma sürecimde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve sunduğu bakış açılarıyla çalışmamı zenginleştiren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Alev BULUT’a teşekkürü bir borç bilirim. Akademik kişiliği ve çeviribilim alanına yapmış olduğu katkılar her zaman bana örnek olmuştur. Desteği olmasa bu çalışmayı tamamlayamazdım.

Tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Türkay BULUT ve Doç. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI hocalarıma çalışmama zaman ayırdıkları, değerli önerileri ve manevi destekleriyle beni yönlendirdikleri için minnet borçluyum. Doktora eğitimim boyunca ders aldığım ve akademik anlamda gelişmeye önemli katkılarda bulunan Prof. Dr. Mine YAZICI’ya, Prof. Dr. Sakine ERUZ’a, Doç. Dr. Betül PARLAK’a, Doç. Dr. Nejdet NEYDİM’e, Prof. Dr. Ayşe Fitnat ECE’ye ve Prof. Dr. Arsun URAS YILMAZ’a şükranlarımı sunarım.

Doktora eğitimim boyunca maddi destek veren TÜBİTAK 2211-A Genel Yurt İçi Doktora Programı’na teşekkür ederim.

Çalışmalarımın her aşamasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, cesaret veren değerli ailem ve dostlarıma minnet borçluyum. Son olarak, tez yazma sürecimde beni sabırla dinleyen ve motive eden sevgili eşim İsmail YÜCE'ye teşekkür ederim.

İstanbul, 2020

Harika KARAVİN YÜCE

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİ/İKTİSAT METİNLERİ

1.1. Uzmanlık Alanı Olarak Ekonomi.....	5
1.1.1. Ekonomi Kavramının Tanımı	5
1.1.2. Sosyal Bilimlerin Bir Alanı Olarak Ekonomi	8
1.1.3. Ekonomi Alanının Kapsamı.....	9
1.2. Uzmanlık Metinlerine Genel Bakış.....	10
1.2.1. Uzmanlık Dili.....	13
1.2.2. Uzmanlık Söylemi.....	15
1.3. Ekonomi Metinlerine Genel Bakış.....	19
1.3.1. Sözcüksel Özellikler.....	25
1.3.1.1. Ödünçleme Yoluyla Üretilen Terimler	25
1.3.1.2. Terimlerin Çok Anlamlılığı.....	27
1.3.1.3. Eğretilmeler	31
1.3.2. Sözdizimsel Özellikler	40
1.3.2.1. Adlaştırmalar.....	40
1.3.2.2. Koşul Cümleleri	42
1.3.3. Edimsel Özellikler.....	45
1.3.3.1. Metin Türü Çeşitliliği.....	45
1.3.3.2. Hedef Kitle Belirsizliği	52

1.4. Ekonomi Metin Türleri	55
1.4.1. Metinlerin Sınıflandırılması	56
1.4.2. Temel Metin Türleri	63
1.4.2.1. Ticari Yazışmalar	63
1.4.2.2. Raporlar	70
1.4.2.3. İş ve Ekonomi Dergileri	78
1.4.2.4. Yasal Belgeler	79

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİ METİNLERİ ÇEVİRİSİ

2.1. Ekonomi Alanında Çeviriler	81
2.1.1. Dünyada	82
2.1.2. Türkiye’de	84
2.2. Kuramsal Bakış	87
2.2.1. Uzmanlık Metinleri Çevirisine Bilimsel Bakış	88
2.2.2. Ekonomi Metinleri Çevirilerine Bilimsel Bakış	97
2.2.2.1. Alan Yazını ve Araştırmalar	98
2.2.2.2. İşlevsel Kuram ve Yaklaşımlar	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EKONOMİ METİNLERİNİN ÇEVİRİSİNE İŞLEVSEL BAKİŞ

3.1. Bütünce	124
3.2. Yöntem	129
3.3. İnceleme	131
3.3.1. Ekonomi Metinleri Çevirisindeki Dilsel Kısıtlar	132
3.3.1.1. Terimlerin Aktarımı	133
3.3.1.2. Eğretilmelerin Aktarımı	145
3.3.2. Ekonomi Metinleri Çevirisindeki Edimsel Kısıtlar	158
3.3.2.1. Melez Metinlerdeki Terim/Kavramların Çevirisi	159
3.3.3. Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Kısıtlar	171
3.3.4. Biçimsel Unsurların Aktarımında Karşılaşılan Kısıtlar	176

3.4. Tartışma.....	185
SONUÇ.....	194
Çeviride Kullanılabilecek Ekonomi Sözlükleri	201
Online Ekonomi Sözlükleri	203
KAYNAKÇA	204
ÖZGEÇMİŞ.....	222

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Metin Türü-Hedef Kitle İlişkisi.....	64
Şekil 2: İşletmelerde Raporların İşlevleri	71
Şekil 3: X. Şirketine Ait 30 Kasım 2019 Tarihli Bilanço.....	77
Şekil 4: Teknik Çeviri Alanlarına İlişkin Yayın Sayısı	99

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Terim Çevirisi Stratejilerinin Dağılımı	187
Grafik 2: Eğretileme Çevirisi Stratejilerinin Dağılımı	189
Grafik 3: Çevirilerin "Doğruluk" İlkesine Göre Dağılımı	190
Grafik 4: Farklı Alanlara Özgü Terim/Kavramların Çevirisinde Kullanılan Çeviri Stratejilerinin Dağılımı.....	191
Grafik 5: Kültüre Özgü Terim/Kavramların Çevirisinde Kullanılan Çeviri Stratejilerinin Dağılımı.....	192

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Teknik Belge Sınıflandırması	58
Tablo 2: Pizarro Sâchez'in Ekonomi Metin Türleri Sınıflandırması	60
Tablo 3: Tercüme Heyeti Maarif Vekâleti Tarafından Çevrilen Yapıtların Sayısal Dökümü.....	85
Tablo 4: The Translator & Target (2004, 2009, 2014) Dergilerindeki Makale Konu Dağılımları	94
Tablo 5: JoSTrans Dergisindeki Makalelerin (2004 Ocak-2014 Haziran) Konu Alanı Dağılımı.....	95
Tablo 6: İşlevsellik Ölçütleri.....	131
Tablo 7: Molina ve Hurtado Albir'in Çeviri Stratejileri Sınıflandırması.....	135
Tablo 8: Terim Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri	145
Tablo 9: Eğretileme Çevirisinde Başvurulan İşlemler	147
Tablo 10: Eğretileme Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri	157
Tablo 11: Eğretileme Çevirisinde Başvurulan Çeviri İşlemleri	157
Tablo 12: Farklı Alanlara Özgü Terim/Kavramların Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri.....	170
Tablo 13: Kültüre Özgü Terimlerin Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri.....	175
Tablo 14: Biçemsel Unsurların Aktarımı	184

GİRİŞ

21. yüzyılda ivme kazanan teknolojik gelişmeler ve küreselleşme hareketleri farklı dilleri konuşan bireyler arasındaki iletişimin artmasına neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler ekonomi başta olmak üzere hayatın her alanını önemli ölçüde etkilemiş ve yeni bir toplumsal yapının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Benzer şekilde insan yaşamında etkisi artan ekonomik faaliyetler bu toplumsal yapıyı geliştiren ve ayakta tutan en önemli unsurlardan biri olmuştur. Çok uluslu şirketlerin kurulması, şirketlerin hizmet ve mallarını farklı ülkelere sunması, uluslararası ticari faaliyetlerin artması ekonomik faaliyetlerin içeride ve dışarıda çok kültürlü bir şekilde yürütülmesini zorunlu kılmıştır. Çeşitli kültür ve dilleri içeren karmaşık bir sisteme dönüşen ekonomi alanında artan kültürlerarası iletişim çeviri faaliyetlerine de yansımıştır. Ticari çeviri, finans çevirisi ve kurumsal çeviri olarak gerçekleştirilen ekonomi çevirileri çeviri sektöründe önemli iş hacmine sahip olmuştur. Bunun sonucu olarak da çevirmen ve çeviri araştırmacıları bu alana daha fazla önem vermeye başlamış, çevirmen yetiştiren pek çok akademik kurum eğitim programlarına ekonomi çevirisini dahil etmiştir. Avrupa’da ekonomi çevirisiyle ilgili konferanslar düzenlenmiş ve çeşitli dillerde çalışmalar yayımlanmıştır.

Ekonomi çevirisiyle ilgilenen eğitmen ve araştırmacıların sayısı gün geçtikçe artış gösterse de bu alanda yapılan akademik araştırmalar diğer çeviri alanlarının gerisinde kalmıştır. Ekonomi çevirisinin sektördeki iş hacmini düşündüğümüzde, alanla ilgili araştırmaların yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. Bu çalışmada söz konusu eksikliğin giderilmesine katkıda bulunmak amacıyla ekonomi metinleri çevirisi kuramsal açıdan ele alınacaktır. Ekonomi metinleri çevirisinin iletişimsel bir aktarım olduğu savından yola çıkılarak, İngilizceden Türkçeye çevrilen örnek metinler üzerinden Türkiye’deki ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliği sorgulanacaktır. Bu amaçla, söz konusu çeviri ekonomi metinlerinde karşılaşılan edimsel, dilsel, kültürel ve biçimsel kısıtlar belirlenip, çeviribilimsel açıdan ele alınacaktır. Çalışma kapsamında ekonomi metinleri çevirisi, metin türleri, alt metin türleri ve çeviri stratejilerinin belirlenen ölçütlere göre örneklenmesi ve çeviri bağlamında

tartışılması ile bu özel alana çeviribilimde dizgesel ve işlevsel bir üst bakış kazandırılacaktır. Söz konusu amaçların yerine getirilmesi için aşağıdaki araştırma sorularından faydalanılacaktır:

1. Türkiye’de İngilizceden Türkçeye çeviri yoluyla üretilen ekonomi metinleri nelerdir?
2. Ekonomi metinlerinin dilsel, edimsel ve metinsel özellikleri nelerdir?
3. Türkiye’de İngilizce-Türkçe çeviri yönünde üretilen ekonomi metinlerinde karşılaşılan dilsel ve dil-ötesi kısıtlar nelerdir?
4. Dilsel ve dil-ötesi kısıtların çözümünde başvuru olan çeviri stratejileri nelerdir?
5. Çeviri stratejileri ekonomi metinleri çevirilerinin işlevselliğini nasıl etkilemiştir?
6. Ekonomi metinleri çevirisinin çeviribilimin kuramsal zeminine katkısı nedir?
7. Çeviribilimin bu özel alandaki çeviri etkinliğine katkısı nedir?

Çalışmanın kuramsal çerçevesini işlevsel çeviri kuram ve yaklaşımları oluşturmaktadır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, çeviri metinler *Skopos* kuramı (Reiss & Vermeer, 1984), metin türü kuramı (Reiss 1977/89), çeviriye ilişkin eylem kuramı (Holz-Mänttäri, 1984) ve Christiane Nord’un metin inceleme modeline (1991) göre incelenecektir. Bu bağlamda, çeviri metinlerin işlevselliğini etkileyen dil-ötesi unsurlar Vermeer’in *Skopos* kuramı (1989) ile Holz-Mänttäri’nin *Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı* (1981) tarafından öne sürülen kuramsal çerçevede ele alınacaktır. Metin türü-işlevsellik ilişkisinin kurulması aşamasında ise Katharina Reiss’in metin türü yaklaşımı yol gösterici olacaktır. Son olarak, metinlerin dilsel, edimsel ve kültürel özelliklerinin betimlenmesi aşamasında Nord’un işlevsel metin inceleme modelinden faydalanılacaktır.

Bütüncü kapsamında incelenecek ekonomi metinleri, ekonomiyle ilgili olay ya da olguları kendi alanına özgü kavram ve terimleri kullanarak belli bir metinsel örgü içerisinde belli bir hedef kitleye sunan metinler olduğundan uzmanlık metni olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ekonomi metinleri çevirisi ekonomi alanına özgü çeşitli alt türleri içeren özel alan ya da uzmanlık çevirisi olarak

tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle, ekonomi metinleri çevirisi finans, bankacılık, sigortacılık, muhasebe ve ticaret gibi alanlarda üretilen ve kullanılan metinlerin çevirisini kapsamaktadır. Ekonomi alanında çok sayıda ve türde metin çevirisi yapıldığından, zaman ve erişebilirlik kısıtlamaları nedeniyle çalışmada bu metin türlerinin hepsini ele almak mümkün değildir. Bu nedenle, İngilizce-Türkçe çeviri yönünde erişebilir olan ekonomi metinlerinden terim kullanımının en yoğun olduğu ekonomi raporları ile en az yoğun olduğu ekonomi dergileri bütüncü kapsamında incelenecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde ekonomi metinlerinin genel özellikleri üzerinde durulacaktır. Bu amaçla, ilk olarak uzmanlık alanı olarak ekonomi kavramı irdelenecek ve ekonominin temel alanları açıklanacaktır. Çalışma için belirlenen “ekonomi” kavramı tanımlamasından sonra, uzmanlık dili ve söyleminin günlük söylemden ayırt edici özellikleri ele alınacaktır. Ardından uzmanlık metni-metin türü ilişkisi irdelenip ekonomi metinlerinin söylemsel özelliklerine bakılacaktır. Bu bağlamda ekonomi metin türleri/ alt türlerine özgü dilsel (sözcüksel, sözdizimsel), edimsel ve metinsel özellikler ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Söz konusu özelliklerin daha iyi açıklanabilmesi amacıyla, İngilizce ve Türkçe dillerinden seçilen örnek metinler biçimsel, dilsel ve biçimsel açıdan incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ekonomi metinleri çevirisi kuramsal açıdan tartışılacaktır. Bu amaçla, ekonomi metinleri çevirisinin dünyada ve Türkiye’deki tarihsel gelişim süreci, uzmanlık metinleri çevirisinin genel özellikleri, uzmanlık çevirisine kuramsal bakış, ekonomi metinleri çevirisi üzerine bilimsel çalışmalar ve kuramsal yaklaşımlar konuları üzerinde durulup, genel bir değerlendirme sunulacaktır. Ayrıca ekonomi metinleri çevirisinin çeviribilimdeki yeri ve önemini açığa çıkarmak amacıyla, söz konusu alanla ilgili Türkiye ve dünyada yapılan akademik çalışmalardan örnekler sunulacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise çeviri amaçlı metin incelemesi yapılacaktır. Bu amaçla, bütüncüye seçilen İngilizce ekonomi raporları, ekonomi dergileri ve bunların Türkçe çevirileri işlevsel çeviri kuramları ve yaklaşımlarından faydalanılarak ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Çalışmanın amacı ve kapsamı

doğrultusunda çeviri metinler bu alanda yapılmış olan çalışmalardan ve bu çalışmanın yazarının profesyonel deneyiminden yola çıkılarak oluşturulan dilsel, edimsel ve kültürel kısıtlar açısından değerlendirilecektir.

Dilsel kısıtlar başlığı altında ekonomi terimleri, ekonomi metinlerinde geçen eğretilmeler ve ekonomi metinlerine özgü dil kullanımları; edimsel kısıtlar başlığı altında ekonomi metinlerindeki dil düzeyleri ve hitap ettikleri kitlenin özellikleri; kültürel kısıtlar başlığı altında ise iki farklı kültüre ait ekonomik sistemlerdeki kavramsal ve/veya iş yönetimi alanındaki kültürel farklılıklar mercek altına alınacaktır. Çalışmanın tartışma bölümünde ise metin incelemelerinden elde edilen bulgulardan hareketle, incelenen metinlerin işlevselliği çeviribilimsel olarak tartışılacak ve saptanan sorunlara öneriler getirilecektir. Sonuç bölümünde, çalışmanın genel bir özeti sunulup, ekonomi metinleri çevirisinde karşılaşılan kısıtlar ile bunları çözmek için gereken önkoşullar açıklanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİ/İKTİSAT METİNLERİ

Ekonomi/iktisat metinleri ülkeler veya kurumlar arası ticari iletişimin sürdürülmesinde önemli işlevlere sahiptir. Uzmanlık alanı bilgisi gerektiren, alanına özgü terimleri kullanan ve genelde alan uzmanları için üretilen ekonomi/iktisat metinleri “uzmanlık metinleri” altında incelenmektedir. Bu nedenle, metinlerin anlaşılması ve incelenmesinde ekonomi alanının bir uzmanlık alanı olarak tanımlanması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, bir sonraki başlıkta ekonomi bir uzmanlık alanı olarak ele alınacaktır. Açıklama ve tanımlamaların ardından ekonomi metinlerinin genel dilsel ve söylemsel özellikleri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Metinlerin genel çerçevesi çizildikten sonra, alanın metin türleri ve alt metin türleri örneklendirilecektir.

1.1. Uzmanlık Alanı Olarak Ekonomi

Gündelik hayatın önemli bir parçasını oluşturan ekonomi alanının sınırlarını çizmek pek kolay değildir. Çeşitli alt alanlara ayrılan ve çeşitli bağlamlarda karşımıza çıkan ekonomi son yıllarda uzmanlık alanı olarak ele alınmaktadır. Bu amaçla, takip eden başlıkta öncelikle ekonomi kavramının tanımı yapıp, alanın kapsamı açıklanacaktır.

1.1.1. Ekonomi Kavramının Tanımı

İngilizce’de ekonomi kavramından bahsedilirken “economy” ve “economics” sözcükleri kullanılmaktadır. “Economy” sözcüğü bireylerin üretim, mübadele ve

tüketim faaliyetleri ile bu faaliyetlerin sonuçları anlamına gelmektedir. Eski Yunanca'da “ev idare eden; kahya” anlamlarına gelen **oikonomos** sözcüğünden türetilmiş “economics” sözcüğü ise bu faaliyetleri inceleyen bilim dalını ifade etmektedir. Bu noktada, yapılan eylemler ile eylemleri inceleyen bilim dalını birbirinden ayırt etmek önemlidir. Türkçe yazılmış ekonomi yayınları incelendiğinde bu iki sözcüğün “ekonomi” ve “iktisat” sözcükleriyle karşılandığı görülmektedir. “Ekonomi” sözcüğü Batı kökenliken, “iktisat” sözcüğü Arapça kökenli Yeni Osmanlıca sözcüklerdendir. Çoğu metinde “ekonomi” ve “iktisat” sözcükleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. “İktisat” sözcüğü yönetim geleneğimizden gelen bir kullanım olup, alanın geçmişini yansıtmaktadır. Çalışma kapsamında çeviri alanında bu sözcüklerden hangisinin kullanıldığı araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, alana hem akademisyen hem de çevirmen olarak katkıda bulunan araştırmacıların çoğunlukla “iktisat çevirisi” ifadesini tercih ettikleri görülmüştür. Öte yandan, tercüme bürolarında çalışan çevirmenlerin ise çoğunlukla “ekonomi çevirisi” ifadesini kullandıkları öğrenilmiştir. Çeviri eğitimi veren üniversitelerin ders programları incelendiğinde ise, bu alana ait derslerin çoğunlukla “ekonomi çevirisi” adı altında verildiği görülmüştür.

Ekonomiyle ilişkili sıkça kullanılan diğer bir sözcük “finans” ise “şahıs veya işletme giderleri için ihtiyaç duyulan fonların uygun koşullarla sağlanması ve etkin bir şekilde kullanılmasıyla ilgili faaliyetler” anlamına gelmektedir. Bu bağlamda “finans” herhangi bir harcama için kullanılacak para, sermaye, mal veya fonu kapsamaktadır. Bunların dışında, İngilizce'deki “business” sözcüğü ekonomi sözcüğü ile ilişkili çok anlamlı bir kavramdır. Türkçe karşılıkları “iş, ticaret; işyeri; işletme; insanın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetler; iktisadi faaliyetler” olan “business” sözcüğü ekonomi biliminin çeşitli alt dallarını içermektedir. Tüm bu tanımları göz önünde bulundurarak, çalışma kapsamında “ekonomi” kavramı özel uzmanlık alanı, bu alanda üretilen faaliyetler ve metinleri ifade edecek şekilde kullanılacaktır.

Yapılan araştırmalar “ekonomi” kavramının kabul edilmiş evrensel bir tanımının olmadığını gstermektedir¹. Bunun nedeni 19. yüzyılın başlarında sosyal bilimlerin bir dalı olarak kabul edilen ekonominin insan davranışını ilgilendiren çeşitli konuları içermesidir. Ancak her ne kadar ekonominin tanımı ve kapsamına dair ekonomist ve araştırmacılar farklı açıklamalar getirse de, alanın genel özellikleri konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Bu amaçla, çalışmanın devamında önemli ekonomistlerin konuyla ilgili görüşlerine yer verilecektir.

Amerikalı ekonomist William A. McEachern **Economics: A Contemporary Introduction** (Ekonomi: Çağdaş bir Giriş) başlıklı kitabında genel bir ekonomi tanımı sunmaktadır. McEachern’a göre ekonomi “insanların ihtiyaçlarını karşılamak için kaynakları ne şekilde kullandıklarını inceleyen bir bilim dalıdır”². On dokuzuncu ve yirminci yüzyıl ekonomi düşüncesinin şekillenmesinde önemli bir role sahip olan Alfred Marshall ise ekonomiyi şu şekilde tanımlamaktadır:

Siyasi Ekonomi ya da Ekonomi bireyi hayatın sıradan akışı içinde inceler; refah için gerekli olan maddelerin elde edilmesi ve tüketilmesiyle en yakından ilişkili olan bireyler ile sosyal eylemleri konu edinir. Bu nedenle, ekonomi bir yandan servet konusunu incelerken, öte yandan, daha da önemlisi, insanı ele alır³.

Marshall’ın tanımında günümüz ekonomi söyleminde geçerliliğini sürdüren “birey”, “servet,” “sosyal eylem”, “tüketim” kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Dizgesel ekonomi incelemelerinin öncüsü kabul edilen Adam Smith ise ekonomiyi servet üretme, tüketme ve biriktirme süreçlerini inceleyen servet bilimi olarak tanımlamaktadır⁴. Marshall’ın aksine Smith servetin elde edilmesi ve tüketilmesi üzerine vurgu yapmaktadır. Öte yandan, önemli ekonomistlerden Wesley Mitchell’in tanımında ekonominin sosyal bir bilim dalı olduğunun altı izilmektedir⁵:

¹ Wallace C. Peterson, **Elements of Economics**, New York, W.W. Norton & Company, Inc., 1973, s. 1.

² William A. McEachern, **Economics: A Contemporary Introduction**, 7.bs., USA, Thomson & Southwestern, 2006.

³ Alfred Marshall, **Principles of Economics**, 8.bs., London, Macmillan, 1925.

⁴ Adam Smith, **An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations**, 5.bs., London, Methuen & Co., Ltd., 1904.

⁵ Wesley Mitchell, **The Backward Art of Spending Money and Other Essays**, New York, McGraw-Hill Book Company Inc., 1937, s. 254.

Ekonomi sosyal bir bilimdir, diğer bir deyişle ekonomi örgütlenmiş topluluklardaki insan davranışlarını ele alır. Ekonominin özel ilgi alanı sosyal grupların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirdikleri davranışlardan oluşur⁶.

Yukarıdaki tanımlamalarda ekonomistler farklı noktaları öne çıkarsa da, her birinin alanın doğasıyla ilgili temel konularda hem fikir oldukları görülmektedir. Öncelikle ekonominin değerli mal ve hizmetlerin temini, dağıtımı ve tüketilmesiyle ilgilendiği kabul edilmektedir. İnsanların yaşamını devam ettirebilmek için maddi varlık ve hizmetlere ihtiyaç duyması ekonomi alanını önemli kılmaktadır. Öte yandan, ekonominin kıtlık konusunu ele aldığı belirtilmektedir. Ekonomi geçmişten bu yana toplumların üyelerinin bütün ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli kaynak ya da araca sahip olmadıklarını vurgulamıştır⁷. Bu amaçla, ekonomistler kaynakların maksimum düzeyde ihtiyaca cevap vermesini sağlayacak yöntemler geliştirmeyi amaçlamıştır. Ekonomi karmaşık ve sürekli değişen dünyamızda geleceğe dair gelişmeleri öngörmemize yardımcı olacak bazı teknik ya da yöntemler sunmaktadır⁸.

1.1.2. Sosyal Bilimlerin Bir Alanı Olarak Ekonomi

Ekonominin sosyal bilimler içinde önemli bir yere sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ekonomi incelediği konuları kolaylıkla ölçülebilen ya da niceliksel kavramlarla ifade edilebilen değişkenlerle açıklamaya çalışmaktadır, ancak tüm niceliksel ifadelerin arkasında karmaşık insan eylemleri ya da davranışları yatmaktadır⁹. Bu şekilde oluşturulan basit hipotez ve nicel değişkenler toplumun sorunlarını çözmede ekonomistlerin matematiğin gücünden faydalanmalarını olanaklı kılmaktadır. Ekonomistlere göre modern ekonomi, bireylerin verdikleri kararların onları nasıl etkilediğini açıklayan çeşitli karmaşık ve soyut

⁶ Aksi belirtilmediği takdirde, alıntı ve örneklerin çevirileri tarafımda yapılmıştır.

⁷ Peterson, a.g.e., s. 2.

⁸ Peterson, a.g.e., s. 2.

⁹ Peterson, a.g.e., s. 3.

formülasyonları ele almaktadır¹⁰. Alfred Marshall, ekonominin diğer sosyal bilimlere kıyasla daha avantajlı bir yere sahip olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır:

Ekonominin diğer sosyal bilim alanlarından daha avantajlı bir konumda olmasının nedeni özel çalışma alanının kesin yöntemler açısından diğer alanlara göre daha geniş olanaklar sunması olabilir. Ekonomi temel olarak, gücü ya da miktarı doğruluk yaklaşımıyla belli oranda tahmin edilebilen ya da ölçülebilen eylem teşvikleri şeklinde ortaya konulan ve bu nedenle de bilimsel araçlar aracılığıyla belli ölçüde işleme tabi tutulan insana özgü arzu, özlem ve diğer eğilimleri konu edinir¹¹.

Marshall'ın ifadesinden, ekonominin bireylerin ölçülebilen ve gözlemlenebilen davranışlarından hareketle onların duygu dünyalarına girdiği sonucu çıkmaktadır. Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, ekonominin incelediği konuları sadece alanın sınırları içerisinde, alana özgü yöntem ya da yaklaşımlarla ele almak yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, ekonomiyi disiplinlerarası bir uzmanlık alanı olarak tanımlamak ve disiplinlerarası yaklaşımlarla incelemek önem arz etmektedir.

1.1.3. Ekonomi Alanının Kapsamı

Daha önce de belirtildiği üzere, başlangıçta mal ya da hizmetlerin maddi olarak üretilmesiyle sınırlandırılan ekonomik faaliyetler postmodern çağda insanın gerçekleştirdiği her türlü eylemle ilişkilendirilmektedir. Ekonominin inceleme alanı çeşitlilik göstermesine rağmen, genellikle ekonomistler alanı “ekonomi” ve “siyasi ekonomi” olmak üzere iki ana bölüme ayırmaktadır. Bu bağlamda, ekonomi daha çok neyin ölçülebileceğini açıklamak ve bu özel alanla ilgili kuramlar geliştirmekle ilgiliyken, siyasi ekonomi ekonomik sistem ve kurumlar ile toplumun geri kalanı arasındaki ilişki ve sosyal kalkınma konularını ele almaktadır¹². Ancak bu iki temel alanın dışında ekonominin çeşitli alt alanları da bulunmaktadır. Örneğin, bu alt alanlardan biri olan ekonomi tarihi ekonomik faaliyetlerin zaman içerisinde neden ve

¹⁰ Donald A. Nichols, Clark W. Reynolds, **Principles of Economics**, New York, Halt, Rinehart and Winston, Inc., 1971, s. 6.

¹¹ Donald A. Nichols, Clark W. Reynolds, a.g.e., ss. 12-13.

¹² Tom Riddell v.d., **Economics: A Tool for Critically Understanding Society**, 6. bs., Massachusetts, Addison Wesley Publishing Company Inc., 2004, s. 9.

nasıl değiştiğini inceler. Kent ekonomisi, ekonomik işlemler ile şehirlerin sorunlarını analiz eder. Uluslararası ekonomi, ekonomik ilişkileri ve eylemleri küresel ölçekte ele alır. Bunlara ek olarak, incelediği konuların kapsamına göre ekonomi çoğunlukla mikroekonomi ve makroekonomi olarak ikiye ayrılmaktadır. Mikroekonomi bireylerin ekonomiyile ilgili kararlarını etkileyen etmenler ile piyasadaki çeşitli karar vericilerin kararlarını nasıl düzenlediğini inceler. Örnek vermek gerekirse, mikroekonomi fiyat ve miktarların bireysel pazarlarda nasıl belirlendiğini araştırır. Öte yandan makroekonomi ülkenin ekonomik faaliyetlerini bir bütün olarak ele alır. Özetle, mikroekonomi daha küçük ekonomik birimlerle ilgilenirken, makroekonomi ulusal ekonomiyi bir bütün olarak incelemektedir¹³.

1.2. Uzmanlık Metinlerine Genel Bakış

“Uzmanlık metni” kavramından uzmanlık alanına özgü terim ve kavramlardan faydalanılarak uzman kişi tarafından genellikle konunun uzmanı hedef kitle için üretilen metinler anlaşılmaktadır. “Uzmanlık metnini” diğer “genel kullanmalık metinlerden” ayıran en belirgin özellik dilinin ve hedef kitlesinin farklı olmasıdır¹⁴. Örneğin, şirket evliliğiyle ilgili haber metni “genel kullanmalık metin”, şirket evliliğinin şartlarını içeren sözleşme metni ise “uzmanlık metni” olarak tanımlanmaktadır.

Uzmanlık metinlerinden biri olarak kabul edilen ekonomi metnlerinin dilsel ve söylemsel özelliklerini incelemeden önce, uzmanlık dilinin genel özelliklerini açıklamak ekonomi metnlerinin dilsel ve metinsel özelliklerinin çözümlenmesinde önemli katkı sağlayacaktır. Yapılan araştırmalarda gerek Avrupa gerek Türkiye’de uzmanlık diline ilişkin çeşitli çalışmaların yapıldığı görölmektedir. Bu çalışmalar ilk olarak Avrupa’da 1920 ve 1930 yıllarında, Prague dilbilim okulundan araştırmacıların çalışmalarını bilimsel ve teknik söylemi belirgin kılan “işlevsel

¹³ William A. McEachern, a.g.e., s. 7.

¹⁴ F. Sakine Eruz, **Çeviri ve Çeviri Eğitiminde Koşut Metinler**, Ankara, AB Ofset, 2000.

biçem” üzerine yoğunlaştırmalarıyla başlamıştır¹⁵. 1960’lı yıllara gelince ise alanla ilgili çalışmalar ivme kazanmış ve araştırmacılar konuya farklı açılardan katkıda bulunmuşlardır. Örneğin, Charles Barber bilimsel düzyazıdaki belirli dilbilimsel özelliklerin görülme sıklığı üzerine incelemeler yapmıştır. Benzer yıllarda M.A.K. Halliday, A. McIntosh ve P. Strevens tarafından kaleme alınan **The Linguistic Sciences and Language Teaching**¹⁶ (Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi) başlıklı kitapta uzmanlık dilinin incelenmesinde kilit rol oynayan “kesit dil kuramı” ayrıntılarıyla açıklanmıştır. “Kesit dil kuramını” ele alan ilk kitaplardan biri kabul edilen bu çalışmada özellikle sözcük ve sözdizimsel düzlem üzerine incelemeler yapılmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise araştırmacıların özellikle dilsel özelliklerin özel kullanımları üzerinde durdukları, biçimden çok işleve önem verdikleri görülmektedir. Söz konusu çalışmaların kuramsal çerçevesinin tür, söylem, etnografya, metinlerarasılık, söylem, metindilbilim, toplumdilbilim, edimbilim gibi kavramlarla beslendiği görülmüştür¹⁷.

2005 yılında Bergamo, İtalya’da gerçekleştirilen “Language for Specific Purposes Symposium” (Özel Amaçlı Dil Sempozyumu) adlı sempozyumda sunulan çalışmalar son yıllarda uzmanlık söylemiyle ilgili geliştirilen farklı eğilimleri örneklendirmektedir. Katılımcıların çoğunu Avrupalı araştırmacıların oluşturduğu sempozyumda uzmanlık söylemi, akademik ve bilimsel söylem, ekonomi söylemi, kurumsal söylem ve hukuk söylemi gibi alt başlıklarda sunulup, farklı kuramsal çerçeve ve yöntemlerle tartışılmıştır¹⁸. Dilbilimci Maurizio Gotti’nin **Investigating Specialized Discourse** (Uzmanlık Söylemi İncelemesi) adlı eseri uzmanlık söylemi üzerine yazılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olarak kabul edilebilir. Uzmanlık söyleminin özelliklerini açıklamayı amaçlayan Gotti, söylemin sözcüksel, sözdizimsel ve metinsel özelliklerini ayrıntılı bir şekilde örneklendirmiştir¹⁹. Gotti’ye göre, incelenen nesnenin sadece dilbilimsel değil, edimsel açıdan da ele alındığı

¹⁵ Maurizio Gotti, **Investigating Specialized Discourse**, 2.bs., Bern, Peter Lang, 2008, s. 9.

¹⁶ M. A. K., Halliday., A. McIntosh, P. Strevens, **The Linguistic Sciences and Language Teaching**, London, Longmans, 1964.

¹⁷ John Flowerdew, Maurizio Gotti (ed.), **Studies in Specialized Discourse**, Bern & New York, Peter Lang, 2006, s. 8.

¹⁸ John Flowerdew, Maurizio Gotti (ed.), a.g.e., s. 7.

¹⁹ Gotti, a.g.e., s. 10.

düşünüldüğünde, uzmanlık metnlerinin özelliklerinin “uzmanlık söylemi” kavramıyla açıklanması daha yerinde olacaktır²⁰.

Türkiye’de uzmanlık dili ve söylemi üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla terimce çalışmalarıyla iç içe girdiği görülmektedir. Bu bağlamda, Hasan Anamur “Terimbilim Sorunları ve Bir Çözüm Önerisi”²¹ adlı yazısında Türkiye’de 19. yüzyıldan itibaren gerçekleştirilmeye çalışılan terimbilim çalışmalarının içeriğini ve niteliğini özetlemektedir. Türkiye’de terimce çalışmaları açısından ilk girişim Şânizade Ataullah Efendi’nin tıp terimleri üzerine yaptığı çalışmadır. Ayrıca o dönemlerde Kırımlı Aziz Efendi ile Hoca İshak Efendi’nin matematik terimleri üzerine çalıştıkları bilinmektedir²². Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise terimlerin bilimsel söylem ve uzmanlık alanlarındaki önemleri anlaşılmış ve 1937 yılında terimceler hazırlanmaya başlanmıştır. Ancak o tarihten bugüne değin örgütlü ve kapsamlı bir terimbilim çalışması gerçekleştirilememiştir. Zülfikar Hamza çeşitli bilim dalları ve sanat kollarıyla ilgili terimce çalışmalarını **Terim Sözlükleri ve Çalışmaları ile İlgili Bibliyografya**²³ adlı eserde derlemiştir. Zühal Barda ise **Türkiye’de Terimbilim Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını**²⁴ adlı çalışmasında Türkiye’deki terimce çalışmalarını tarihsel bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu bağlamda **Metis Çeviri**’nin de 1991 yılında uzmanlık metnlerindeki terminoloji çalışmalarına ve teknik çeviri uzmanlarıyla yapılan söyleşilere yer verdiği görülmektedir (**Metis Çeviri** 17/1991). Bu çalışmalara ek olarak, Türk Dil Kurumu’nun uzmanlık alanlarına yönelik **Veteriner Hekimliği Terimler Sözlüğü, Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü, Eczacılık Terimleri Sözlüğü, Hemşirelik Terimleri Sözlüğü ve İktisat Terimleri Sözlüğü** bulunmaktadır. Terimce çalışmalarının dışındaki uzmanlık dili ve uzmanlık metnlerine ilişkin incelemelerin çoğunlukla dilsel unsurlara odaklandığı görülmüştür. Bu nedenle, ekonomi metinleri

²⁰ Gotti, a.g.e., s. 10.

²¹ Hasan Anamur, “Terimbilim Sorunları ve Çözüm Önerisi”, yay.haz.: T. Kurultay, İ. Birkandan, Yay. Yer: **Forum 1: Türkiye’de Çeviri Eğitimi Nereden Nereye?**, İstanbul, Sel Yay, 1997, ss. 39-44.

²² Anamur, a.g.e., s. 42.

²³ Hamza, Zülfikar, **Terim Sözlükleri ve Çalışmaları ile İlgili Bibliyografya**, Ankara, T.D.K. Yayınları, 2006.

²⁴ Zühal Barda, **Türkiye’de Terimbilim Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını, Hasan Anamur Yönetiminde Hasan Ali-Yücel Anma Kitabı**, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 1997, ss. 303-310.

çevirisini farklı açılardan ele alacak olan bu çalışmanın uzmanlık dili ve çevirisine yönelik önemli katkılarda da bulunacağı düşünülmektedir.

1.2.1. Uzmanlık Dili

Uzmanlık dili ve söylemi üzerine Avrupa ve Türkiye’de yapılan çalışmalardan kısa bir özet sunulduktan sonra, uzmanlık dilinin ayırt edici özellikleri üzerinde durulacaktır. En genel tanımıyla, uzmanlık dili kullanıldığı bağlam ile üstlendiği işleve bağlı olarak değişkenlik gösteren, doğal dilin işlevsel çeşitleri olarak kabul edilmektedir²⁵. Geleneksel edebiyatta Genel İngilizce dışındaki özel İngilizce kullanımlarını tanımlamak amacıyla farklı kavramlar kullanılmıştır. Ancak günümüzde kendine özgü sözcük düzlemi, sözdizimsel ve metinsel özellikleri olan uzmanlık dilleri **Özel Amaçlı Dil**²⁶ kavramıyla adlandırılır. Bu kavram uygulamalı dilbilimde iki çalışma alanını kapsayacak şekilde kullanılır: 1) ikinci dil ya da yabancı dil eğitiminde; 2) belli bir uzmanlık alanındaki (söylem topluluğu) tür, biçim ve teknik sözcüklerin kullanımı. Araştırmacılar her ne kadar bu ikinci kullanım alanını tanımlamada farklı kavramları kullanmış olsalar da anlatmaya çalıştıkları şey akademik, bilimsel ve teknik gibi özel uzmanlık bilgisi gerektiren, alana özgü belirli dil kullanımlarıdır²⁷. Genel dil ile uzmanlık dil arasındaki en belirgin farkın dilin “belirgin kıldığı” ya da “öne çıkardığı” noktalardaki farklılıklardan kaynaklandığını düşünen Michael Halliday durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Dilbilim dizgesinin sözcüksel-dilbilimsel ve sesbilimsel düzlemlerinde gerçekleştirilen metin aynı zamanda daha üst göstergesel düzlemlerin kendine özgü yorumlama, edebi, sosyolojik, psikoanalitik yapılarına göre şekillenir. Bu üst düzlem yapıların açıklanması için metnin anlambilimsel özelliklerinin yanı sıra alt düzlemdeki örüntülenişi de gerekli olabilir; alt düzlem örüntülenişinin belli bir üst düzlemde anlam kazanması durumunda, “ön plana çıkarılmış” bir örüntüleniş oluşur. Sözcüksel-dilbilgisel ya da sesbilimsel düzlemde ön plana çıkarılan bu tür

²⁵ Francesco Pierini, “Definition and Main Features of Business English With a Special Regard to Differences with the Language of Economics”, (Çevrimiçi)
<http://edipuglia.it/wp-content/uploads/2015/04/Pierini.pdf>, 27 Ekim 2017.

²⁶ **LSP**: Language for Specific Purposes

²⁷ Francesco Pierini, a.y.

örüntüler metnin belli bir kısmını ya da bütünü veya belli bir metin türü ya da sınıfını temsil edebilir²⁸.

Gotti ise uzmanlık dillerinin yatay ve dikey olmak üzere iki boyutta incelenebileceğini belirtmiştir. Yatay boyut dilin kullanıldığı özel alanla (ör. ekonomi söylemi, hukuk söylemi, bilimsel söylem vb.) ilgiliyken, dikey boyut dilin sosyolojik değişkenliğiyle ilgilidir (ör. dilin işlevsel biçemi, resmiyet derecesi vb.)²⁹. Yatay boyutu oluşturan bilgi alanları fizik, matematik, biyoloji, mühendislik pozitif bilimleri ya da hukuk, ekonomi, psikoloji, sosyoloji gibi insan davranışı ve olgusunu inceleyen sosyal bilimleri içermektedir³⁰. Öte yandan dikey boyutta dil kesit, tür ve metin türlerini belirleyen farklı bağlamlar açısından ele alınmaktadır. Bilindiği üzere, belli bir söylemin seçimi hedef kitle, konu ve iletişimin amacı gibi çeşitli dil dışı unsurlardan etkilenmektedir. Bu nedenle, dil dışı unsurlar uzmanlık söylemini şekillendirmede önemli bir etkiye sahiptir.

Yapılan çalışmaların çoğunda uzmanlık dilinin sahip olması gereken edimsel özelliklere değinilmiştir. Öte yandan, Sager ve arkadaşları, uzmanlık dillerinin uygunluk, kesinlik ve ekonomi gibi özellikler taşıması gerektiğini vurgulamıştır³¹. Lothar Hoffman'ın hazırlamış olduğu kapsamlı liste araştırmacıların değinmiş oldukları farklı noktaları özetler niteliktedir. Hoffmann (1984)³², uzmanlık dilinin edimsel özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

- a. doğruluk, sadelik ve açıklık,
- b. nesnellik,
- c. soyutluk,
- d. genelleme,
- e. bilgi yoğunluğu,

²⁸ Michael A.K., Halliday, "On the Language of Physical Science", In Ghadessy (ed.), **Registers Of Written English: Situational Factors And Linguistic Features**, London & New York, Pinter Publishers, 1988, ss. 162-177.

²⁹ Maurizio Gotti, 2008, a.g.e, s. 13.

³⁰ F. Scarpa, **La Traduzione Specializzata: Lingue Speciali e Mediazione Linguistica**, Milano, Hoepli, 2001, s. 4.

³¹ C. Juan Sager, David Dungworth, F. Peter McDonald, **English Special Languages**, Wiesbaden, Oscar Brandstetter, 1980, s. 13.

³² Lothar Hoffmann, "Seven Roads to LSP", **Special Language – Fachsprache**, C. VI, No: 1-2, 1984, ss. 28-38.

- f. kısa ve özlük,
- g. duygusal tarafsızlık,
- h. kesinlik,
- i. kişisizlik,
- j. mantıksal tutarlılık,
- k. tanımlanmış teknik terim, sembol ve şekillerin kullanılması.

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda, uzmanlık dil kullanımlarının genel dil kullanımlarından sözcüksel, sözdizimsel ve metinsel özellikler açısından farklılık gösterdiği sonucuna varabiliriz. Bu nedenle, uzmanlık metinlerinin doğru bir şekilde çözümlenebilmesi ve başka bir dilde yeniden yaratılması için bu özelliklerin dikkate alınması önem arz etmektedir.

1.2.2. Uzmanlık Söylemi

Yapılan çalışmalar uzmanlık söyleminin görünenin aksine hiç de homojen bir söylem olmadığını ve bu nedenle farklı uzmanlık alanlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmanın zorlaştığını öne çıkarmaktadır. Ancak buna rağmen Gotti, uzmanlık söylemini diğer söylemlerden ayırt eden bazı özelliklerden bahsetmenin uygun olacağını belirtmiştir. Gotti'ye göre, uzman bir kişi kendi uzmanlık alanında üç farklı iletişim durumuyla karşı karşıya kalabilmektedir³³:

1. İlk durum, bir uzmanın kendi uzmanlık alanıyla ilgili meseleleri tartışmak, bir araştırma projesi ya da araştırma sonuçlarını betimlemek, kullanılan araçları açıklamak gibi konularda başka bir uzmana seslenmesidir. Bu durumda uzman kişi alanın yerleşmiş terimcesinden faydalananarak iletişim kurar.
2. İkinci durum, uzmanların uzman olmayan kişilere, çoğunlukla eğitim amaçlı, alanlarıyla ilgili bir konuda açıklama yaptıklarında gözlemlenir. Bu iletişim ortamında ilk kez bahsedilen uzmanlık kavramının anlamı açıklanır.

³³ Gotti, a.g.e., ss. 16-17.

Akademik ders kitapları ve kullanma kılavuzları bu iletişim şeklinin en sık rastlandığı metin türleridir.

3. Üçüncü durum, uzmanın gündelik sözcüklerden yararlanarak teknik bir konuda açıklamada bulunmasıdır. Genellikle bilimsel ya da teknik bilgi sunan gazete ya da dergilerde karşılaşılan bu iletişim durumunda amaç daha geniş kitleye hitap etmektir.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, bahsedilen üç farklı iletişim durumu farklı dil kullanımlarını doğuracaktır. Farklı dil kullanımları da beraberinde farklı dilsel ve metinsel gerekliliklerin yerine getirilmesini zorunlu kılacaktır.

Uzmanlık söyleminin en belirgin özellikleri alana özgü sözcük kullanımlarıdır. Uzmanlık söyleminin sözcüksel özelliklerini inceleyen Gotti, alana özgü sözcük kullanımının en belirgin özelliğinin ise “tek-gönderimlilik” olduğunu belirtmiştir. Gotti “tek-gönderimlilik” kavramıyla sözcüklerin belli bir bağlamda tek bir anlama sahip olduğunu ve bu anlamların ele alındıkları uzmanlık alanıyla sınırlı olduğunu anlatmak istemektedir. Bu nedenle, belli bir alana özgü sözcükleri aynı dilde eş anlamlı bir sözcükle ifade etmek mümkün olmamaktadır. Söz konusu durum uzmanlık metinlerinde yinelemelerin yoğun olmasına yol açmaktadır³⁴. Johnson ve Sager ise bu özelliğin kavramların anlamsal değerini artırdığını ve böylece vurgulamayı gereksiz kıldığını şu şekilde ifade etmektedir:

Genel gönderimlerde, belli bir özelliğin vurgulanması gerektiğinde vurgunun bağlamsal bitişiklik, sözdizimsel araçlar, ek gönderim vb. ile elde edilmesi gerekmektedir, ancak özel kodlarda vurgu zaten alt uzayın ön nitelendirilmesinde mevcuttur. Böylece, sosyal norm tarafından alana atfedilmeyen tüm özellikler (boyutlar) saf dışı bırakılmaktadır³⁵.

Uzmanlık dillerinin sözcük düzlemindeki diğer ayırt edici özelliği kullanılan sözcüklerin duygusal çağrışımlarının olmamasıdır. Eyleyici gücünü kavramların mantıksal şekilde düzenlenmesinden alan uzmanlık söyleminde çoğunlukla yansız sözcükler kullanılmaktadır. Bu tür sözcüklerin ya da terimlerin karşıladığı kavrama

³⁴ Gotti, a.g.e., ss. 25-26.

³⁵ R.L. Johnson, Juan C. Sager, “Standardization of Terminology in a Model of Communication”, **International Journal of Language**, No: 23, 1980, ss. 81-104.

doğrudan gönderimde bulunması, diğer bir ifadeyle, “gönderimsel kesinliğinin” olması gerekmektedir. Bu nedenle, uzmanlık alanına özgü terim üretiminde örtmece gibi dolaylı gönderim dizgelerinden kaçınılması önemlidir. Ayrıca kullanılan terimlerin “şeffaflık” ilkesini de gözetmesi gerekmektedir. Şeffaflık ilkesi, terimin yüzey yapısına bakılarak anlamının doğrudan çıkarılması demektir. Gotti’nin de belirttiği gibi, uzmanlık metinlerinde kullanılan terimlerin şeffaflık özelliğini kazanabilmesi için başvuru en yaygın yöntem yerleşik son ve ön eklerin kullanılmasıdır. Bu eklerin yapısı, uzmanlık terimlerinin kodlanmış kategorilerde sistemli bir şekilde listelenmesine olanak sağlamaktadır³⁶. Pek çok uzmanlık alanında da gözlemlendiği üzere, kullanılan ön/son eklerin belirli anlam ve işlevleri bulunmaktadır. Örneğin, tıp alanında belirtileri tanımlamak amacıyla kullanılan Grekçe son ekler –algia ve –lysis sırasıyla ağrı ve çözülme/erime/parçalanma anlamlarına gelmektedir. Son olarak, uzmanlık söyleminde kavramların kısa ve öz şekilde ifade edilmesi beklenmektedir. Bu amaçla kimi zaman iki sözcük tek bir terim şekline getirilmekte, isim tamlamalarındaki ön niteleyen ya da ilgeçler atılabilmektedir³⁷.

Yapılan araştırmalar, uzmanlık metnlerinin sözdizimsel özelliklerinin de diğer metinlerden farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bunun en güzel örneği uzun ve birbirini tekrarlayan cümlelerin yoğun şekilde kullanıldığı Türkçe hukuk metinleridir. Bu tür metinlerde ileride anlaşmazlığa yol açmamak amacıyla her türlü ayrıntı ve açıklama yan cümleler şeklinde verilmektedir. Gotti ise, uzmanlık metinlerinde gözlemlenen bu belirgin sözdizimsel yapının niteliksel değil niceliksel olduğunu düşünmektedir. Gotti’ye göre, uzmanlık metnlerinin sözdizimsel yapılarında görülen belli özellikler uzmanlık dışındaki metinlerde de görülmekte, ancak tekrarlanma sıklığı nedeniyle uzmanlık metinlerinde belirgin hale gelmektedir³⁸.

Uzmanlık metinlerinde sıklıkla rastlanan ayırt edici sözdizimsel özelliklerden bir diğeri eylem ya da süreçlerle ilgili kavramların fiil yerine isim ile ifade

³⁶ Gotti, a.g.e., ss. 26-31.

³⁷ Gotti, a.g.e., s. 31.

³⁸ Gotti, a.g.e., s. 49.

edilmesidir. Bu tür yapıların kullanılması uzmanlık metnindeki isim yoğunluğunun artmasına neden olmuştur. Sager ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada (1980), uzmanlık metnlerinde isim kullanma oranının yüzde kırk dörde kadar çıktığı gösterilmiştir. Araştırmacılar fiillerden elde edilen isimlerin yoğun olarak kullanılmasını uzmanlık söyleminin amaçladığı özlülük ilkesine bağlamaktadır. Böylelikle, uzun cümleler kısa isim tamlamalarına dönüşmekte ve aynı cümle içerisinde daha fazla bilgi verilebilmektedir³⁹. Uzmanlık metnindeki fiil kullanımlarına gelince, edilgen yapıların ön plana çıktığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar, edilgen yapıların uzmanlık metnlerinde diğer metinlere kıyasla çok daha yoğun oranda ve farklı işlevlerde kullanıldığını göstermektedir.⁴⁰ Metinlerde edilgen yapıların yoğunluk kazanması uzmanlık söyleminde katılımcıların örtükleştirilmesine neden olmaktadır⁴¹.

Uzmanlık söylemi metinsel özellikler açısından da farklılıklar göstermektedir. Uzmanlık metinleri dışındaki metinlerde, metinsel tutarlılığı artırmak için art gönderimlere başvurulmaktadır. Uzmanlık metnlerinde ise anlam belirsizliğini en aza indirmek amacıyla art gönderimlerin yerini sözcük yinelemeleri almaktadır. Bu nedenle, hukuk gibi pek çok uzmanlık metninde aynı sözcüğün pek çok kez yinelendiğine rastlanmaktadır. Benzer şekilde, bu tür metinlerde metnin tutarlılığını artırmak amacıyla bağlaç kullanımına yoğun bir şekilde başvurulmaktadır. Ancak uzmanlık dilini normal dil kullanımından farklılaştıran en belirgin metinsel özellik her uzmanlık alanının kendi alanına özgü metin türü geleneklerine uygun metinler üretmesidir. Uzmanlık metinleri incelendiğinde, metin türlerinin metnin kavramsal, sözbilimsel ve dilbilimsel özelliklerini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Gotti'nin de belirttiği gibi, "Tür, sadece uzlaşımalsal bir çerçeve sunmayıp, diğer tüm metinsel özellikleri de etkilemektedir [...] ve bunların kavramsal ve sözbilimsel gelişimini kısıtlamaktadır,

³⁹ Daniel Kies, "Some Stylistic Features of Business and Technical Writing: The Functions of Passive Voice, Nominalization, and Agency", **J. Technical Writing and Communication**, C. XV, No: 4, 1985, s. 306.

⁴⁰ Bkz. Charles Barber (1985), D. Rodney Huddleston 1971.

⁴¹ Halliday, Michael A.K., a.y.

bu da sonuç olarak metin oluşturma sırasında alınan dilbilimsel kararlar üzerinde belirleyici olmaktadır⁴²”.

1.3. Ekonomi Metinlerine Genel Bakış

19. yüzyılda ülkeler arası ticari faaliyetlerin artış göstermesi sonucu Almanya'daki ticaret okulları ekonomi dilbilim (**Wirtschaftslinguistik**) dersleri vermeye başlamış ve böylece ekonomi dili üzerine çalışmalar ivme kazanmıştır⁴³. Bu bağlamda yapılan çalışmalar ekonomi metinlerini diğer metinlerden ayıran belirli özelliklerin (dilsel, biçimsel, metinsel) olduğunu göstermiştir. Söz konusu çalışmalarla ekonomi metinlerine özgü iletişimsel, edimsel, sözcüksel, sözdizimsel, metinsel ve düzgüsel özellikler ortaya çıkarılmıştır⁴⁴. Ancak diğer uzmanlık metinlerinde de gözlemlendiği üzere, çeşitli metin türleri içeren ve farklı okur kitlesine hitap eden ekonomi metinlerinde homojen bir dil kullanımının olmadığı vurgulanmıştır.

Ekonomi metinlerinin dilsel ve söylemsel özellikleri çeşitli sosyal ve kültürel etmenler tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle, ekonomi söyleminin sadece dilsel unsurlara değil, aynı zamanda uzmanlık dillerinin “dikey boyutuyla” ilişkilendirilen edimsel ve kültürel bilgi ile iletişimsel amaca da bağlı olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁵ Sonuç olarak, ekonomi metinlerinin dilsel ve söylemsel özelliklerinin incelenmesi metinlerin iletişimsel işlevinin doğru tanımlanması açısından önem arz etmektedir. Bu varsayımdan yola çıkan ekonomistler⁴⁶, son on yıldır kullandıkları dilin özelliklerini daha ayrıntılı bir şekilde ele almaya başlamışlardır⁴⁷. Önceki

⁴² Gotti, a.g.e., s. 49.

⁴³ Radegundis Stolze, “Vagueness in Economic Texts as a Translation Problem”, **Across Languages and Cultures**, C. V, No: 2, 2003, ss. 187–203.

⁴⁴ Yulia V. Daniushina, “Business Linguistics and Business Discourse”, **Calidoscópico**, C. VIII, No:3, 2007, ss. 241-247.

⁴⁵ a.y.

⁴⁶ bkz. Dudley-Evans, Henderson (1990), Henderson, Dudley-Evans, Backhouse (1993), ve Royce (1995).

⁴⁷ Willie Henderson, Tony Dudley-Evans, Roger E. Backhouse (ed.), **Economics and Language**, London, Routledge, 1993.

dönemlerde yapılan araştırmalar ekonomi metnlerinin dilsel ve söylemsel özelliklerinden ziyade metnlerinin eğitimi üzerine yoğunlaşmaktaydı. Bu durum gizlilik ilkesi nedeniyle yeterli ekonomi metnine erişimin olmamasının alan içi araştırmanın zorlaştırması ve bu nedenle araştırmacıların tanımlanması daha kolay olan diğer uzmanlık alanlarına yönelmesinden kaynaklanmış olabilir.

Ekonomi metinleri genelde akademi ve ticaret alanlarında üretilmekte ve kullanılmaktadır. Ekonomi metnlerindeki dilsel ve söylemsel özellikler çoğunlukla “ekonomi söylemi” ve “iş söylemi” kavramlarıyla ele alınmaktadır. Bu kavramlar bazı araştırmalarda aynı anlama gelecek şekilde kullanılsa da çoğu araştırmacının iki kavramı farklı şekilde tanımladığı görülmektedir. İncelenen tanımlamalarda göze çarpan en belirgin fark “ekonomi söyleminin” akademik ve kuramsal alanla, “iş söyleminin” ise ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği uygulama alanıyla ilgili olduğudur⁴⁸. Bazı çalışmalarda “iş söyleminin” “ticari söylem ve ekonomi söylemi” olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. İlk kavram profesyonel alandaki dil kullanımlarını, ikinci kavram ise bilimsel ve akademik dil kullanımlarını içermektedir⁴⁹. Diğer bir ifadeyle, “iş söylemi” profesyonel alandaki dil kullanımlarını incelerken, “ekonomi söylemi” kuramsal alandaki dil kullanımlarına odaklanmaktadır. Sonuç olarak, ticaret ve finans alanında kullanılan dil, kuramsal alanda kullanılan dilin uygulama alanına aktarılması sonucu şekillenmektedir. Bu nedenle, farklı sözdizimsel, sözcüksel ve metinsel özelliklere sahip olmalarına rağmen, iki kavramın da birbiriyle ilişkili olduğunu ve ekonomi metin incelemelerinde önem arz ettiğini söylemek mümkündür.

Bilimsel dil ve akademik alan olarak ekonomi söylemi pek çok ekonomist ve uygulamalı dilbilimci tarafından incelenmiştir. Ekonomist Peter Boettke, ekonomi söylemini teorik ekonomi, politik ekonomi ve kamu entelektüel ekonomi olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Teorik ekonomi profesyonel makalelerdeki dil kullanımlarını, politik ekonomi devlet dairelerindeki dil kullanımlarını, kamu entelektüel ekonomi ise kamuya açık dergiler, gazeteler, televizyon ve bloglardaki

⁴⁸ T.R. Wells, **The Art of Business and the Science of Economics**, 2011, (Çevrimiçi), <http://www.philosophersbeard.org/2011/10/art-of-business-and-science-of.html>, 2 Nisan 2018.

⁴⁹ Camiciottoli B. Crawford, **The Language of Business Studies Lectures: A Corpus-assisted Analysis**, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 2007.

dil kullanımlarını içermektedir⁵⁰. Ekonomi dilinin özellikleri üzerine kapsamlı bir araştırma sunan uygulamalı dilbilimci Tery Royce ise ekonomi söylemini üç düzlemde ele almıştır. Bunlar söylemin sözcüksel ve sözdizimsel özelliklerini inceleyen mikro çalışmalar, cümlelerin ötesinde metinsel özelliklerle ilgilenen makro çalışmalar ve söylemi pedagojik açıdan ele alan eğitim çalışmalarıdır⁵¹. Ekonomi söylemini popüler ve uzmanlık düzleminde ele alan Sobrero ise ekonomi metinlerindeki söylemin teorik-bilimsel dil kullanımları tarafından şekillendiğini belirtmiştir. Sobrero'ya göre, uzmanlık düzlemine ait olan ekonomi metinleri belirsizlik içeren ifadelerden uzak, uzmanlık alanına özgü sözcükleri kullanma, sık sık kısaltma ve kısa adlara başvurma, isim türetme eğilimi, kalıplaşmış metin örgüsü gibi özelliklere sahiptir. Gazete ve dergi gibi popüler düzlemde yer alan ekonomi metinlerinde ise ekonomistlerin özellikle olumsuz yargı içeren ifadeleri yumuşatma eğilimi gösterdiği, karmaşık kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla sık sık öğretilmelere başvurduğu, tek gönderimlilik, özlük, kalıplaşmış metin örgüsü izledikleri ve adlaştırma konusunda daha esnek davrandıkları, betimleme ve anlatım işlevi ağır basan metinler ürettikleri belirtilmektedir⁵².

İnsan davranışını inceleyen ekonomi her ne kadar sosyal bilimin bir alanı kabul edilse de ekonomiyle ilgili meselelerin geçmişten beri bilimsel dil ve yöntemlere dayanan pozitivist bir çerçevede incelendiği bilinmektedir. Ancak bu yaklaşım günümüzde alanın önde gelen pek çok ekonomi araştırmacısı tarafından reddedilmektedir. Araştırmacılar ekonomistlerin düşüncelerini ortaya koyarken deneysel veriden çok ikna tekniklerine başvurduklarını savunmaktadır. Ekonomi alanına önemli katkılarda bulunan ekonomi tarihçisi Donald McCloskey ekonomik söylemi bu yeni yaklaşımla ele almıştır. McCloskey'e göre ekonomistler metin üretirken bilimsel metodolojinin zorunlu kıldığı ilkeleri gözetmek yerine, resmi olmayan, örtük bir söylem kullanmaktadırlar⁵³. Diğer bir ifadeyle, matematiksel

⁵⁰ Peter Boettke, *Progress in Economic Discourse*, 2006, (Çevrimiçi), http://austrianeconomists.typepad.com/weblog/2006/07/progress_in_eco.html, 2 Nisan 2018.

⁵¹ Terry Royce, "The Analysis of Economic Discourse: A General Review", *Australian Review of Applied Linguistics*, C. XVIII, No: 2, 1995, s. 137.

⁵² a.g.e., 253-256.

⁵³ Donald McCloskey, "The Rhetorics of Economics", *Journal of Economic Literature*, No: 21, 1983, s. 482.

modeller ve istatistik tekniklere vurgu yapan ekonomistler fikirlerini aktarırken edebi gelenekteki çeşitli retorik araçlara (eğretileme, örnekseme, kişileştirme vb.) başvururlar. McCloskey, ekonomi söyleminin edebi bir söylem olduğunu ve bu nedenle de ekonomi metin üreticilerinin çeşitli edebi araçlardan faydalandığını belirtmektedir⁵⁴. **The Rhetorics of Economics** (Ekonomi Retoriği) adlı yapıtında McCloskey'in verdiği örnekler özellikle eğretileme kullanımlar üzerinde yoğunlaşırken, ekonomi metinlerinde rastlanan düzdeğiştirmece, kapsamlayış ve dokundurma gibi diğer retorik araçlar da açıklanmaktadır. Örneğin, cebirsel denklem ya da grafikte ifade edilen “üretim fonksiyonu” üretimdeki karar mekanizması için kullanılan bir eğretileme, denklemde yer alan “K” ve “L” harfleri de sermaye ve işgücünü temsil eden semboller olması nedeniyle düzdeğiştirmece olarak kabul edilebilir. Öte yandan, teknik değişimle ilişkilendirilecek olan çarpımsal faktör $A\{t\}$ bir kapsamlayış örneği olarak sunulabilir.

Ekonomi söylemini sözdizimsel düzlemde ele alan David M. Mason, ekonomistlerin soyut kavramlar üretirken çeşitli retorik araçlardan faydalandıklarını verdiği ayrıntılı örneklerle kanıtlamaya çalışmıştır. Mason’a göre, ekonomi metinlerinde yoğun bir şekilde kullanılan soyut kavramlar eğretileme ve kişileştirme aracılığıyla üretilmektedir⁵⁵. Vivienne Brown ise Bakhtin’in roman kuramından faydalanarak Adam Smith’in **The Theory of Sentiments** (Ahlaki Duygular Teorisi) ve **Wealth of Nations** (Ulusların Zenginliği) eserlerindeki biçimsel özellikleri incelemiş ve söylem açısından iki eserin birbirinden farklı olduğu sonucuna varmıştır⁵⁶. Bu çalışmalar, ekonomi metin incelemelerinde söylemi besleyen retorik unsurların dilbilimsel yaklaşımlarla ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Alandaki boşluğun farkında olan uygulamalı dilbilimciler dikkatlerini ekonomi metinlerindeki retorik unsurlara yöneltmeye başlamışlardır⁵⁷. Böylelikle, retorik inceleme ekonomi metin incelemelerinin önemli bir parçası haline gelmiştir.

⁵⁴ McCloskey, a.g.e., s. 495

⁵⁵ David M. Mason, “Dancing on Air: An Analysis of a Passage from an Economics Textbook”, In Dudley-Evans and Henderson(ed.), 1990, s. 25.

⁵⁶ Vivienne Brown, “Signifying Voices: Reading the ‘Adam Smith Problem’”, **Economics and Philosophy**, C. XII, No: 2, 1991, s. 187.

⁵⁷ bkz. Mason (1990), Hewings (1990), Bondi (1999), Henderson (1986), Rosetti (1990), Brown (1991).

Retorik incelemede metnin temel iletişimsel amacı ve metni oluşturan parçaların bu iletişimsel amacın gerçekleştirilmesindeki katkısı betimlenir. Bu amaçla, metnin türü ve amacı belirlendikten sonra, metin içi unsurlar tanımlanmaya çalışılır. Sonraki aşamada, tanımlanan farklı metin içi unsurların metnin alımlanmasını ne şekilde etkilediği yorumlanır⁵⁸. Yukarıda bahsedilen nedenleri bütünsel değerlendirdiğimizde günümüzde üretilen ekonomi metnilerindeki dil kullanımlarının geçmişe göre daha karmaşık ve anlaşılmaz olduğunu ve bu nedenle de uzmanlık dili ve bilgisinin daha fazla önem kazandığını söylemek mümkündür. Çalışmalar ekonomi metnilerindeki dil kullanımının son kırk yılda önemli oranda değiştiğini ve ekonomiyle ilgili içeriklerin anlaşılmasının sahip olunan uzmanlık bilgisiyle orantılı olduğunu vurgulamaktadır⁵⁹.

Yukarıda genel özellikleri açıklanmaya çalışılan ekonomi alanına özgü dil kullanımlarının çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Dil kullanımları müşteri, yatırımcı ya da bankalar gibi ekonomi topluluklarının ekonomi ile ilgili meselelerdeki düşüncelerini açıklamalarına olanak sağlar. Ayrıca, bu uzmanlık dili sadece alanın uzmanları tarafından kullanılan homojen bir dil olmayıp, dolaylı ya da doğrudan ekonomik faaliyetlere dahil olan tüm bireyler tarafından kullanılır. Bu nedenle, ekonomi dili genel dil kullanımıyla yakından ilişkilidir.

Ekonominin profesyonel hayata yansması “iş söyleminin” şekillenmesine neden olmuştur. Genel olarak profesyonel hayata yönelik dil kullanımları şeklinde tanımlanan “iş söylemi”, iş ya da ticaret amacıyla bir araya gelen ve temel amaçları iş olan bireyler arasındaki yazılı ya da sözlü iletişim sürecindeki dil kullanımlarını ifade etmektedir⁶⁰. Bu söylemde dil belli bir amaç için kullanıldığından, dilin başarısı işle ilgili amacın gerçekleşmesine bağlıdır. Ancak “iş söyleminin” tek bir metin türünde görülmediğini, çeşitli söylemlerin iç içe girdiği farklı alt-metin türlerinde de etkili olduğunu unutmamak gerekir⁶¹. “İş söylemi” farklı metin yapısına sahip çeşitli

⁵⁸ Francesca Bargiela-Chiappini, (ed.), **The Handbook of Business Discourse**, Edinburgh, Edinburgh University Press Ltd., 2009, ss. 69-70.

⁵⁹ William Warrand Carlile, “The Language of Economics”, **Journal of Political Economy**, C. XVII, No: 7, 1909, s. 434.

⁶⁰ F. Bargiela-Chiappini ve S. Harris, **The Languages of Business. An International Perspective**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1997, s. 2.

⁶¹ a.g.e., s. 15.

metin türleri (toplantı metinleri, raporlar) ile alt-metin türlerinde (finansal raporlar, piyasa araştırma raporu) görülür.

Ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği özel bağlamlarda başvuru dil kullanımları ise “İş İngilizcesi” olarak adlandırılır. “İş İngilizcesi” işle ilgili durumların belli bir içerik biçiminde zihinsel olarak temsil edilmesi sonucu ortaya çıkan ve iş ortamlarındaki iletişimin verimliliğini artırmak amacıyla kullanılan dilsel bir değişken olarak tanımlanabilir⁶². “İş İngilizcesi” faaliyet, meslek alanı, konu ve durum tarafından betimlenen teknik dil kullanımlarını içermesi açısından ekonomik söylem incelemelerinde önemli bir yere sahiptir.

Araştırmacılar ticari alanda kullanılan dilin halkın kullandığı dile daha yakın olduğunu belirtmektedir⁶³. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, bu alanda kullanılan sözcükler sadece teknik ve uzmanlık alanına özgü terimler olmayıp, belli bağlamlarda yeni anlamlar kazanan ortak sözcüklerdir. Bunun nedeni, bu alandaki dil kullanımlarının üretici ile tüketici arasında aracılık işlevi görmesi olabilir. Öte yandan, şirket içi dil kullanımları gerçekleştirilen işin içeriğine bağlı olarak sözcük seçimi ve metinsel unsurlar açısından genel dil kullanımlarından farklılık gösterebilir⁶⁴. Bu nedenle, iş söyleminin özel içerik (belli bir iş alanına özgü) ile genel içeriği (genel iletişim ortamında) birleştirdiğini söyleyebiliriz. Günümüzde pek çok ülke için ortak iletişim dili haline gelen İngilizce, aynı zamanda en yaygın kullanılan uluslararası ticaret dili olmuştur. Bunun sonucu olarak da İngilizceden diğer dillere veya diğer dillerden İngilizceye yapılan çeviriler her geçen gün artmaktadır.

⁶² D. Thoma, **Strategic Attention in Language Testing. Metacognition in a Yes/No Business English Vocabulary Test**, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2011, ss. 101-102.

⁶³ D. Pickett, “Business English: Falling between Two Styles”, **COMLON** No: 26, 1986, s. 1.

⁶⁴ Pickett, a.g.e., s. 4.

1.3.1. Sözcüksel Özellikler

Çalışmanın “Sözcüksel Özellikler” başlığı altında ekonomi metnilerindeki terimlerin ayırt edici özellikleri irdelenecektir. Bu bağlamda, öncelikle gerek İngilizce gerek Türkçe ekonomi metnilerindeki ödünçleme yoluyla üretilen terimler üzerinde durulacaktır. Bunun dışında, ekonomi terimlerinin ayırt edici bir özelliğı olan “terimlerin çok anlamlılığı” konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3.1.1. Ödünçleme Yoluyla Üretilen Terimler

Uzmanlık metnilerini diğler metnilerden ayıran en önemli unsurlardan biri alanlarına özgü terim kullanımlarıdır. En genel haliyle terimleri “bir tek kavramı, bir tek nesneyi ya da bir tek süreci niteleyen anlambirimler” olarak tanımlayabiliriz⁶⁵. Bu nedenle, herhangi bir uzmanlık alanındaki bilgi aktarımının eksiksiz gerçekleştirilmesinde terimler önemli bir işleve sahiptir. Terimlerin düzgün aktarılması için ise terimlerin oluşum koşullarının, gelişimlerinin, anlamlarının ve kullanımlarının doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekir. İngilizce ve Türkçe dillerinde üretilen ekonomi metnileri incelendiğinde, terimlerin çoğunlukla ödünçleme yoluyla oluşturulduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni olarak her iki kültürün de geçmişten bugüne diğler ülkelerle gerçekleştirdikleri yoğun ticari faaliyetleri gösterebiliriz.

Dilbilimci Magdalena Bielenia-Grajewska tarafından yapılan kapsamlı çalışmada⁶⁶ İngilizce’de yaygın bir şekilde kullanılan ekonomi terimlerinin büyük bir bölümünün ödünçleme yoluyla üretildiğı ortaya konmuştur. Araştırma kapsamında incelenen çeşitli ekonomi metin türlerinden alınan üç yüz terimin yüzde doksan

⁶⁵ Hasan Anamur, a.g.e., s. 39.

⁶⁶ Magdalena Bielenia-Grajewska, “Linguistic Borrowing in the English Language of Economics”, **Lexis: Journal in English Lexicology**, No: 3, 2009, ss. 107-135.

altısının ödünçleme yoluyla üretildiği görülmüştür⁶⁷. On birinci yüzyılda Fransızca'nın sahip olduğu dilsel üstünlük, yaklaşık on bin Fransızca sözcüğün İngilizce sözlüklerine girmesine neden olmuştur. Ödünç alınan Fransızca terimlerin özellikle genel iş hayatı ve finans alanıyla ilgili olduğu bilinmektedir. Örneğin, iş hayatında sıkça kullanılan *price* sözcüğü “değer; bedel; fiyat; ücret” anlamlarına gelen Fransızca *prix* sözcüğünden türetilmiştir. Öte yandan, finansal araçlarla ilgili olan *coupon* sözcüğü ise kesmek anlamına gelen Fransızca *couper* sözcüğünden türetilmiştir⁶⁸. Bunlara ek olarak, Fransızca yeni İngilizce ekonomi terimlerinin türetilmesinde de etkili olmuştur. Ekonomi alanında Fransızca sesletime sahip sözcükler (*merchandiser*: satıcı; *enterpriser*: yatırımcı; *franchiser*: ticari ismini ve markasını kullandıran ana firma; *advertiser*: reklamcı, etc.) kullanılır. Latince'nin İngilizce ekonomi terimleri üzerindeki etkisi ise iş hukuku, döviz, vergi, muhasebe, ticaret ve finans alanlarında dikkat çekmektedir. Latince terimler ekonominin özellikle hukuk alanını etkilemiştir. Bunun yanı sıra, parayla ilgili olan *money*, *pound* ve *cent* sözcükleri sırasıyla Latince *moneta*, *pondus* ve *centus* sözcüklerinden türetilmiştir⁶⁹.

Öte yandan, Japonya'nın dünya ekonomisindeki ticari konumu pek çok Japonca teriminin İngilizce sözlüksel dizgesine girmesine neden olmuştur. Japonca terimler özellikle finans ve işletme alanlarında (menkul kıymetler, teknik analiz, finansal araçlar vb.) yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, işletme alanında *kanban*, *keiretsu* ve *gensaki* gibi Japonca'dan geçmiş terimlere rastlamak mümkündür. *Kanban* talep cetveli oluşturma anlamına gelirken, *keiretsu* birbirine bağlı ticari ilişkileri ve ortaklıkları olan şirketler topluluğunu ifade etmektedir. *Gensaki* ise Japon menkul kıymetleri ile yapılan yeniden satın alma antlaşması anlamına gelmektedir. Yunanca'dan türetilen terimler ise genel ekonomi, işletme, insan kaynakları ve bankacılık alanlarında yoğunlaşmıştır. Örneğin, bir bankacılık terimi olan *autarky* (dışa kapalılık), kendi kendini idare etme ya da ekonomik anlamda kendi kendine yeterlilik anlamlarına gelen Yunanca *autarchia* sözcüğünden

⁶⁷ Fransızca (%41), Latince (%30), Japonca (%13), Yunanca (%4), İtalyanca (%4), İspanyolca (%2.3), Kuzey Germen Dilleri (%1.7).

⁶⁸ Bielenia-Grajewska, a.g.e., ss. 110-111.

⁶⁹ Bielenia-Grajewska, a.g.e., ss. 112-113.

gelmektedir⁷⁰. Benzer şekilde, ekonomi alanında İtalyanca (*management*: işletme/yönetim; *mezzazine financing*: ara finansman, *agio*: bankaların bütün işlemleri için aldığı para) ve İspanyolca kökenli (*bonanza*: kazanç kaynağı, *gambit*: hesaplı hareket) terimler de bulunmaktadır.

1980 yıllarından itibaren İngilizce'nin ortak dil olarak pek çok ülke tarafından kullanılması Türkçe'yi de etkilemiştir. Son on beş yirmi yıldır İngilizceden Türkçeye giren terimlerin kullanımı ekonomi dahil olmak üzere çeşitli uzmanlık alanında giderek artan bir gelişme göstermiştir⁷¹. Sosyal ve siyasi gelişmelerden en çok etkilenen alanlardan biri olan ekonomide doğrudan ödünçleme ya da çeviri yoluyla günlük dile kazandırılmış çeşitli kavram ve terimler ortaya çıkmıştır. Örnek olarak, piyasa ekonomisi (*market economy*), sermaye piyasası (*capital market*), dış yardım (*foreign aid*), gelir dağılımı (*income distribution*), katma değer vergisi (*value added tax*), dış borç yükü (*foreign debt burden*), yap-işlet-devret (*build-operate-transfer*) gibi kavramlar verilebilir⁷².

1.3.1.2. Terimlerin Çok Anlamlılığı

Başlarda herkesin anlayabileceği, sade ve basit bir dille yazılan ekonomi metinleri on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru anlaşılması güç metinler haline dönüşmüştür. Ekonomi metinlerindeki bu dilsel değişimi özellikle Avusturya Ekonomi Okulu'ndan gelen Alman ekonomistlerin eserlerinin İngiltere'de yaygınlaşması tetiklemiştir. O günden itibaren ekonomi metinlerinde daha önce kullanılmayan yeni söyleyiş biçimleri denenmiş ve yeni terimler üretilmiştir⁷³. Bu nedenle, ekonomiyle ilgili herhangi bir konu üzerine yapılacak çalışma alana özgü söyleyiş biçimleri ve terminolojinin tanınmasını zorunlu kılmıştır.

⁷⁰ Edna Carew, **The Language of Money**, Sydney, Allen & Unwin Academic, 1996.

⁷¹ Kâmile İmer, "Türkçenin Söz Varlığındaki Yeni Öğeler", **Dilbilim Araştırmaları**, Ankara, Hitit Yayınları, 1991, ss.18-28.

⁷² a.g.e., s.25.

⁷³ William Warrand Carlile, a.g.e., s. 434.

Terimler uzmanlık alanlarının temel taşları olup, açık ve belirsizliğe yer vermeyen özellikleriyle tanımlanırlar. Diğer bir deyişle, her teriminin alanına özgü bilgiyi içeren, sınırları belli tek bir gönderimsel anlama sahip olduğu varsayılır. Bunun doğal sonucu olarak da terimlerin anlaşılması ve farklı dillere aktarılması söz konusu terime erek dilde karşılık bulunduğu sürece sorunsuz bir şekilde gerçekleşir. Ancak yapılan çalışmalar ekonomi metnlerindeki terimlerin farklı bağlamlarda farklı anlamlar içeren çok anlamlı sözcüklerden oluştuğunu göstermiştir⁷⁴. Bu özellikle bölgesel farklı dil kullanımları olan, kavramsal olarak farklı milli hesap sistemine sahip, çeşitli terim üretme (ödüncleme, anlamsal kaydırma, birleşik sözcük veya yeni sözcük üretme vb.) yöntemlerine başvuran İngilizce metinlerde sıkça karşılaşılan bir durumdur⁷⁵. Tek bir sözcük içerisinde farklı anlamların sıkıştırıldığı İngilizce terimler ekonomi metinlerinde anlam belirsizliklerine yol açabilmektedir. Örneğin, İngilizce ekonomi metinlerinde sıkça kullanılan “assets, property, funds, agreement, contract, management” gibi terimlere aynı metin içerisinde şemsiye terim ve/veya alt sözcük olarak çeşitli sözdizimsel düzlemlerde rastlamak mümkündür. Bu nedenle, metinlerin doğru bir şekilde anlaşılması için terimlerin kapsamlı bir anlamsal incelemeye tabi tutulması ve farklı anlam alanlarının keşfedilmesi gerekmektedir⁷⁶. Terimlerin anlamının doğru bir şekilde keşfedilmesi için de okurun ekonomi, finans, bankacılık, sigortacılık, işletme, pazarlama ve yönetim gibi alanlardaki uzmanlık bilgisi önemlidir. Kavramlar ve bunların anlamsal çerçeveleri alana özgü düşünce şekilleri tarafından belirlendiğinden uzmanlık metinlerin anlaşılması okurun ilgili uzmanlık alanı ve alanın gerçeklerine dair sahip olduğu bilgi ile doğru orantılıdır. Bu bilgi sayesinde metinle ilgili temsili anlamsal birimler oluşturulur. Diğer bir ifadeyle, metnin anlamsal makro-yapısı metin içi unsurlara ek olarak okurun bilgi dağarcığı, beklentileri, ilgisi ve amaçlarına bağlı olarak çözümlenir⁷⁷.

⁷⁴ Heidrun, Gerzymisch-Arbogast, “The Role of Sense Relations in Translating Vague Business and Economic Texts”, **Translation and Lexicography: A Special Monograph**, M. Snell-Hornby (ed.), Paintbrush, A Journal of Poetry (Translations and Letters 16), 1989, ss. 187-196.

⁷⁵ a.y.

⁷⁶ Radegundis Stolze, **Die Fachübersetzung: Eine Einführung**, Tübingen, Narr, 1999, s. 188.

⁷⁷ Radegundis Stolze, “Levels of Abstraction in Specialist concepts as a Translation Problem”, In Zelinsky-Wibbelt, C. (ed.) **Text, Context, Concepts**, Berlin: Mouton de Gruyter, s. 354.

Yukarıda bahsedilen anlam belirsizliğinin temel nedeni ekonomi metinlerinde kullanılan çok anlamlı ve eşadlı sözcüklerdir. Aynı biçim ve benzer anlamlara sahip iki ya da daha fazla sözcük çok anlamlı, aynı biçim fakat farklı anlamlara sahip iki ya da daha fazla sözcük eşadlı olarak tanımlanır. Ekonomi metnindeki çok anlamlı terimler farklı bağlamlarda kullanılırken, eşadlı sözcükler aynı bağlam içerisinde genel dil ve uzmanlık dili terimleri olarak kullanılır. Genel dilde kullanılan sözcükler çoğunlukla benzetme ya da eğretileme gibi anlamsal türetme süreçlerinden geçerek uzmanlık terimi özelliği kazandığından uzmanlık metinlerinde eşadlı sözcüklerle sıkça karşılaşırız. Ancak söz konusu terimlerin sadece yüzey yapı düzleminde incelenmesi anlama ve aktarım sorunlarına yol açabilmektedir. Bu amaçla, aşağıda ekonomi metinlerinde sıklıkla kullanılan çok anlamlı ve eşadlı terimlerden örnekler verilecektir.

Asset

Genel kullanım: değerli bir nitelik, kıymetli şey (Organizational ability is an asset)

Uzmanlık alanı: a. mal varlığı (Her assets include a house and two cars); b. şirketin sahip olduğu varlıklar (The assets of the company amount to 5 million dollars); c. İşletmenin varlıklarını gösteren bilanço bölümü

Genel kullanımda kıymetli şey anlamına gelen “asset” sözcüğü uzmanlık alanında üç farklı bağlamda kullanılmaktadır. Terimin alt anlamları birbirleriyle ilişkili olduğundan “asset” sözcüğü çok anlamlı bir ekonomi terimi olarak tanımlanabilir.

Bond

Genel kullanım: insanlar arasındaki bağ, ilişki (There exists a strong bond between my mother and father)

Uzmanlık alanı: a. yasal anlaşma, teminat (They entered into a bond); b. tahvil (Companies issue bonds in order to provide funds); c. teminat akçesi; d. malları gümrük antreposuna koymak

Genel kullanımda “insanlar arasındaki bağ” anlamına gelen *bond* sözcüğü ekonomi alanında dört farklı bağlamda kullanılmaktadır. Bunlardan ilk üçü

birbirleriyle ilişkili olup, dördüncü kullanım diğerlerinden anlamsal olarak farklıdır. Bu nedenle, *bond* sözcüğü hem çok anlamlı hem de eşadlı terimlere örnek gösterilebilir.

Goodwill

Genel kullanım: iyi niyet (We need to develop goodwill towards our students)

Uzmanlık alanı: a. firmanın ticari itibarı, değeri (It is significant for a company to have goodwill among the others); b. şerefiye (Goodwill is subject to redemption); c. bir şirketin piyasa değeri ve defter değeri arasındaki fark

Genel kullanımda “iyi niyet” anlamına gelen *goodwill* sözcüğü, uzmanlık alanında üç farklı bağlamda kullanılmaktadır. İlk iki anlam birbiriyle ilişkili olup, dördüncü kullanım farklı bir anlam içermektedir. Bu nedenle, *goodwill* sözcüğü hem çok anlamlı hem de eşadlı terimlere örnekgösterilebilir.

Yukarıdaki örneklerde açıklanmaya çalışıldığı üzere, aynı metin içerisinde hem genel anlamı hem uzmanlık anlamıyla kullanılan ekonomi terimleri çeviri sürecinde anlam belirsizliği ve aktarım sorununa yol açabilmektedir. Aynı metin içerisinde çok anlamlı ve eşadlı terimlerin kaç farklı anlamsal düzlemde kullanabileceğini göstermek amacıyla **The Economist** dergisinden alıntılanan örneği inceleyelim:

Manufacturing *management*₁: Time and motion studies, long dismissed as a primitive, divisive *management*₂ tool, have helped a GM-Toyota joint venture to succeed spectacularly. FREDERICK WINSLOW TAYLOR is perhaps the most popular bogeyman of modern *management*₃ thinkers. One of the first people to study work systematically, Taylor argued that the productivity of physical labour could be increased greatly by measuring in minute detail the activities of workers, and then standardizing and accelerating their tasks. He called this “scientific *management*₄”. Expounded in a book published in 1911, his methods were widely applied as mass production spread. (...) “Taylorism” is now vilified as the epitome of a hierarchical, authoritarian style of *management*₅ which caused decades of labour strife. No right-thinking *manager*₆ today would describe himself as a disciple of Taylor. (...) (**The Economist**, Ocak 23, 1993, s. 73)

Örnekte ekonomi metinlerinde sıkça kullanılan *management* sözcüğü farklı bağlamlarda, altı kez kullanılmıştır. Sözdizimsel açıdan incelendiğinde, sözcüğün dört yerde birleşik sözcüğün bileşeni olarak kullanıldığı görülmektedir (*management tool, modern management, scientific management, style of management*). Anlamsal açıdan incelendiğinde ise, *management* sözcüğü dört farklı anlamsal düzlemde kullanılmıştır. Birinci ve ikinci örnekte *management* sözcüğü üretim eylemini, “yönetme, idare etme” anlamını öne çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle, bu örneklerde sözcük “bir şeyi yönetme, idare etme eylemi ve becerisi” genel anlamıyla kullanılmıştır. Üçüncü ve dördüncü örnekte ise sözcüğün uzmanlık terimi olarak kullanıldığı görülmektedir. *Modern management* (modern yönetim/işletmecilik) ve *scientific management* terimlerinde ise sözcük “yönetme, işletme felsefesini” ifade eden soyut bir anlam kazanmıştır. Beşinci örnekte farklı bir birleşik terimin bileşeni olan *management* sözcüğü (*style of management*), “yönetim şekli ve/veya yöntemi anlamına” gelmektedir. Son örnekteki *manager* sözcüğünde ise terimin “yönetici, idareci” anlamı öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, sözcüğün genel ve uzmanlık alanındaki kullanımları anlamsal olarak birbirleriyle ilişkili olduğundan *management* sözcüğü çok anlamlı bir terim olarak tanımlanabilir. Görüldüğü üzere, ekonomi metinlerinde aynı terimin aynı metin içerisinde çeşitli anlamsal ve sözdizimsel düzlemlerde kullanılması mümkündür.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, ekonomi metnlerinin incelenmesi ve aktarılması aşamasında alana özgü çok anlamlı ve eşadlı terimlerin kapsamlı anlamsal incelemesinin yapılması önem arz etmektedir.

1.3.1.3. Eğretilmeler

Eğretilmeler sosyal ve ekonomik meselelerin yorumlanması ve anlaşılmasında önemli işlevlere sahiptir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, eğretilmeler insanların dünyayı algılama şekli ve çevresinde olan bitene verdiği tepkiler hakkında ipuçları sunmaktadır. Hayatın her alanında yoğun bir şekilde

kullanılan eğretilmeler dil kullanımını şekillendiren en önemli unsurlardan biri olup, çeşitli metin türü ve söylemlerde karşımıza çıkmaktadır. Eğretilmelerin farklı bağlamlarda kazandığı çeşitli işlevler ilişkili olduğu insan eylemlerine göre tanımlanmaktadır⁷⁸. Örneğin, dikkat çekme ve ikna etme işlevi gazetecilik (Cook 2001; Myers 1994) ya da politika alanında (Mio 1997), yaratıcılık işlevi edebiyatta (Lakoff, Turner 1989; Leech 1969; Nowotny 1962), açıklama işlevi bilim (Brown 2003; Keller 1995) ve eğitim alanında (Petrie, Oshlag 1993), psikolojik işlevi ise hastalıkların tedavisinde öne çıkmaktadır⁷⁹. Sonuç olarak, eğretilmeler hem gündelik hem teknik ve akademik dilde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu kullanımlar günümüzde disiplinlerarası bir kavram haline dönüşmüştür. Fizik, biyoloji, ekonomi, hukuk, siyaset bilimi, psikoloji, sanat, felsefe, edebiyat gibi pek çok alanda ve farklı düzlemlerde eğretilmelerle karşılaşmaktayız.

Genel anlamıyla eğretilme bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamı dışında kullanılan söz⁸⁰ demektir. Eğretilmeler anlam aktarımlarını içeren bir söz sanatı olarak da tanımlanabilir. Bir biçimden başka bir biçime yapılan anlam aktarımları sonucu sözcükler ilk anlamına göre daha geniş bir anlam üstlenmektedir.⁸¹ Önemli bir söylem aracı olan eğretilmeler genellikle iki söylem düzeyinde kullanılmaktadır. Bunlardan ilki olayları betimlemek amacıyla uzman olmayan kişilerin kullandığı, ikincisi ise ekonomik süreçler ile ilgili güvenilir ve gerçekçi değerlendirme ya da öngörülerde bulunmayı amaçlayan uzmanların kullandığı eğretilmelerdir. İlk söylem düzeyindeki kullanımların temel amacı okurun dikkatini çekmektir. İkinci söylem düzlemindekiler ise okuru uzmanların sunmuş olduğu görüşlerin güvenilirliği ve geçerliliği konusunda ikna etmeyi amaçlar. Amaçları birbirinden belli ölçüde farklılık gösterse de, her iki söylemin oldukça soyut olduğunu söylemek mümkündür. Eğretilmeler oldukça soyut olan fikir ya da kavramların daha somut ifadelerle aktarılmasını olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda, soyut kavramların anlaşılması kolaylaşmakta ve iletilmek istenen ileti

⁷⁸ Filippo-Enrico Cardini, "Analysing English Metaphors of the Economic Crisis", **Lingue Linguaggi**, No: 11, 2014, s. 63.

⁷⁹ Cardini, a.y.

⁸⁰ bkz. <http://www.tdk.gov.tr/>

⁸¹ Jonathan Charteris-Black, "Metaphor and Vocabulary Teaching in ESP Economics", **English for Specific Purposes: An International Journal**, C. IX, No: 2, 2000, s. 151.

daha geniş bir okur kitlesine ulaşabilmektedir. Ekonomi üzerine önemli eserler kaleme alan Willie Henderson söylem aracı olarak eğretilmeleri şu şekilde tanımlamaktadır:

Eğretilmeler en basit şekliyle metin süsü, faydalı eğitim aracı, düzenleyici ilke, var olan sorunları gözden geçirme ya da yeni sorunlar ortaya atma yöntemi, önemli bir görüş bildirme ve hikaye anlatma aracı olarak yorumlanabilir⁸².

Eğretilme konusunu çeviri bağlamında ele alan Peter Newmark'a göre ise, eğretilme kullanımının göndergesel ve edimsel olmak üzere iki temel amacı vardır. Göndergesel amaç zihinsel bir süreç ya da durumu, kişiyi, nesneyi, nitelik ya da eylemi sözlükteki anlamından daha anlaşılır ya da öz bir şekilde betimlemeyi, sezgi ve duyguları içeren edimsel amaç ise ilgi çekme, detaylı bir şekilde açıklama, memnun etme, şaşırtma gibi estetik amaçları ifade etmektedir⁸³.

Yukarıda temel işlevleri ve amaçları açıklanan eğretilmeler ekonomi alanında önemli bir yere sahiptir. Ekonomi ve ekonomiyle ilgili unsurların nasıl kavramsallaştırıldığına dair ipuçları sunar. Ekonomi söylemlerindeki anlaşılmazlık ve belirsizliğin azaltılmasında önemli rol oynar. Bu kullanımlar sayesinde ekonomi dili belli oranda soyutluktan kurtulur ve toplumdaki ekonomik süreçler nesnellik kazanır. Bunlara ek olarak, eğretilmeler düşünsel, kişilerarası ve metinsel işlevleriyle metinlerin söylemine de katkıda bulunur⁸⁴. Bunlar farklı kültürlerin ekonomiyle ilgili meseleleri nasıl yorumladıklarını açıklama, yeni terimler üretme, konuşmacının olaylara yaklaşımını ima etme, okurla yakınlık kurma, metin içi bağlaşıklık ve bağdaşıklıkla katkıda bulunma şeklinde özetlenebilir⁸⁵. Gerek ekonomistler gerek dilbilimciler kuramlarını açıklarken anlaşılmazlık ve belirsizliğin önüne geçmek amacıyla somut model ya da yapılardan faydalanırlar. Örneğin, ekonomik ya da finansal kriz ile ilgili meseleler çoğunlukla insan, nesne ya da eyleme ait olumsuz bir niteliğe atıfta bulunarak tartışılır. Öte yandan, eğretilmeler

⁸² William Henderson, 'Metaphor and Economics', In R.E. Backhouse (ed.) **New Directions in Economic Methodology**, London & New York, Routledge, 1994, ss. 343-367.

⁸³ Peter Newmark, **A Textbook of Translation**, New York, Prentice-Hall International, 1988.

⁸⁴ M.A.K. Halliday & R. Hasan, **Cohesion in English**. Longman, London and New York, 1976.

⁸⁵ Anna Espunya & Patrick Zabalbeascoa, "Metaphorical Expressions in English and Spanish Stock Market Journalistic Texts". In K. M. Jaszczolt and Ken Turner (eds.) **Meaning Through Language Contrast. Pragmatics and Beyond Series**, Amsterdam, John Benjamins, 2003, s. 161.

özellikle ekonomi haberlerinde geniş kullanım alanına sahiptir. Eğretilmeler anlatımsal unsurların yoğun olduğu, etkileyici ve yaratıcı bir biçime sahip yazılı medyada önemli bir söylem aracı olmuştur.

Eğretilmelerin yukarıda açıklanmaya çalışılan üretici özelliği sayesinde pek çok ekonomi terimi üretilmiştir. Başlangıçta eğretilme olan sözcükler daha sonra uzmanlık terimine dönüşmüştür. Örneğin, *equilibrium* (denge), *float* (dalgalanma), *inflation* (enflasyon), *leakage* (sızıntı), *boom* (piyasada yükselme) bu şekilde türetilen terimlerdir⁸⁶. Eğretilmeden terim oluşturma aşamalarını örneklendirmek amacıyla aşağıda “market” terimini inceleyebiliriz:

1. “Market” sözcüğü ilk başta gündelik dilde eğretilme olarak kullanılmaktaydı: Pazar, çarşı anlamında kullanılan bu sözcük söz konusu yerde gerçekleşen eylemleri ifade etmekteydi.
2. Daha sonra bu eğretilmenin anlamı ekonomistler tarafından genişletilmiştir. İnternet ve diğer alışveriş mekanizmalarının geliştirilmesi sonucu, “market” sözcüğü artık pazar ve çarşı gibi belli bir yere bağlı olmaksızın bu tür yerlerde gerçekleştirilmesi mümkün eylemleri ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.
3. Son olarak ise, sözcük daha kapsamlı bir terim haline dönüştürülerek, alıcı ve satıcıları bir araya getiren, içinde her türlü alışveriş ve kaynak dağıtımının gerçekleştirildiği bir mekanizma anlamı kazanmıştır⁸⁷.

Ekonomide geniş kullanım alanına sahip olan eğretilmeler son otuz yıldır dilbilimciler ve ekonomistler tarafından mercek altına alınmıştır. Ekonomistler çoğunlukla eğretilmelerin ekonomi alanında bilgi ve soyut kavram üretme işlevine yoğunlaşırken (McCloskey 1985, Henderson 1994, Mirowski 1989), dilbilimciler ekonomi metinlerinin dilbilimsel ve söylemsel incelemesini yapıp, bu metinlerdeki eğretilmelerin iletişimsel işlevlerini betimlemeye çalışmıştır (Skorczynska & Deignan 2006). Her ne kadar geleneksel kuramlar eğretilmeyi edebi açıdan ele

⁸⁶ William Henderson, a.g.e., s. 358.

⁸⁷ Rafael Alejo , “Where does the Money Go? An Analysis of the Container metaphor in Economics: The Market and the economy”, **Journal of Pragmatics**, No: 42, 2010, s.1145).

almış olsa da uzmanlık alanlarının bu tür kullanımları kavramsal düzlemde incelediği görülmektedir⁸⁸. Bu tür incelemeler ekonomi, finans ve tıp gibi çeşitli uzmanlık alanlarında yaygınlaşmıştır.

Eğretilmeleri kavramsal düzlemde ele alan araştırmacılar kavramsal eğretilmeleri “soyut kavramların daha somut bir şekilde anlaşılmasını sağlayan bilişsel araçlar” şeklinde tanımlamışlardır. Böylece farklı dillerdeki aynı kavramsal eğretilmelerin karşılaştırılması, söz konusu alanın olay ya da durumları nasıl kavramsallaştırdığı hakkında bilgi sunacaktır. Bu savdan yola çıkılarak, çalışmada ekonomi alanında kullanılan kavramsal eğretilmeler ve bunların aktarımı dilsel ve söylemsel açıdan ele alınacak ve eğretilmelerin bu tür metinlerdeki işlevi sorgulanacaktır.

Çeşitli alt türleri içeren ekonomi metinleri incelendiğinde, ekonomi ve ekonomiyle ilgili kurum ya da örgütlerin genellikle canlı varlıklar, piyasa hareketlerinin ise cansız varlıklara özgü niteliklerle betimlendiği görülmektedir. Bunun sebebi ekonomi ya da ekonomiyle ilgili kurumların insan denetimi altında, piyasa hareketlerinin ise insan denetiminden bağımsız gelişmesi olabilir. Ekonomi ve finans alanında kullanılan eğretilmelerin işlevlerini daha iyi anlayabilmek amacıyla aşağıdaki bölümde İngilizce ekonomi metinlerinde sıklıkla kullanılan kavramsal eğretilmeler açıklanmaya çalışılacaktır. Pek çok dilbilimci ve ekonomistin de belirttiği üzere, ekonomiyle ilgili durum ya da kavramların büyük bir bölümü Anglo-Sakson çerçevede yorumlanmaktadır. Bunun sonucu olarak farklı kültürlerde benzer kavramsal eğretilmeler kullanılmaktadır⁸⁹.

Ekonomi metinlerinde en çok rastlanan eğretilmeler ekonomiyi ve/veya ekonomiyle ilgili meseleleri canlı bir varlık olarak kavramsallaştırmaktadır. Örneğin, ekonomi ve finansal kurumların durumları hasta ya da sağlıklı olarak kavramsallaştırılır. Charteris-Black’e göre, ekonomiyle ilgili durumların bu şekilde

⁸⁸ Ana María Rojo López, María Angeles Orts Llopis, “Conceptual metaphors and translation: A comparative study of metaphors in English and Spanish financial reports”, **Researching and Teaching Specialized Languages: New Contexts, New Challenges**, (ed.) P. Sánchez Hernández, 2008, s. 2.

⁸⁹ J. Charteris-Black & T. Ennis, “A Comparative Study of Metaphor in Spanish and English Financial Reporting”, **English for Specific Purposes**, No: 20, 2001, ss. 246–66.

kavramsallaştırılmasının arkasında ekonomiyi edilgen bir varlık olarak gösterme amacı yatmaktadır⁹⁰. Bu anlayışa göre, ekonomistler doktor rolü üstlenerek ekonomiye müdahale ederler.

- (1) Crisis will be painful to everyone, and no single *remedy* will be enough. [FT]
- (2) British car industry now looks *healthier*. [CN]
- (3) In Germany, where interest rates set by the ECB are too high for the *feeble* economy. [CN]
- (4) This causes *headache* for the economy. [CN]
- (5) Often it is a condition of IMF aid that countries do not prop up *ailing* economies. [EC]

Yukarıdaki örneklerde⁹¹ “remedy” (deva), “healthier” (daha sağlıklı), “feeble” (halsiz), “headache” (başağrısı), “ailing” (hastalıklı) sözcükleriyle insana ait durumlar ile ekonominin durumu arasında benzerlik kurulmuştur. Böylelikle, karmaşık olan ekonomik süreçler ve olgular daha anlaşılır ve ilgi çekici bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır.

Benzer şekilde, ekonomiyle ilgili kavramlar insan vücuduna ait bazı parçalarla kişileştirilmektedir:

- (6) That failed to calm the market *nerve*. [FT]
- (7) the *heart* of global economy [CN]
- (8) the *backbone* of the economy [FT]

Örnek cümlelerdeki “nerve” (sinir), “heart” (kalp), “backbone” (belkemiği) sözcükleri ekonominin farklı yönlerini açıklamak amacıyla kullanılan eğretilmelerdir. Örnek (6)’da kullanılan “nerve” sözcüğü piyasanın en hassas kısmına işaret etmektedir. Bu amaçla, insan vücudunun en hassas noktası olan “sinir” ile benzerlik kurularak, anlatılmak istenen şey daha somut bir şekilde aktarılmıştır. Örnek (7)’de ise ekonominin en önemli parçasını ya da unsurunu ifade etmek için

⁹⁰ Jonathan Charteris-Black, a.g.e., s. 157.

⁹¹ Örnekler, **The Financial Times** [FT], **The Economist**, [EC], CNNMoney.com sitelerinden alınmıştır.

insan vücudunun en önemli parçası olan “heart” (kalp) sözcüğünden faydalanılmıştır. Son örnekteki “backstone” (belkemiği) sözcüğü de ekonominin temel dayanağı anlamında kullanılmıştır.

Bunlara ek olarak, insana özgü davranış şekilleri, fiziksel ya da psikolojik özellikler ve yeteneklerin finans ve ekonomiyle ilgili olay, araç ya da kurumlara atfedilmektedir:

(9) the *misery index* of manufacturing [CN]

(10) Corporations hang on *stubbornly*. [FT]

(11) The oil price will have its *revenge*. [FT]

Örnek (9)’da kullanılan “misery index” sözcüğü “sefalet” anlamına gelen “misery” sözcüğü ile türetilmiş bir ekonomi terimidir. İnsana ait psikolojik bir durumu anlatan bu sözcük ile ekonomi alanında işsizlik-enflasyon endeksi anlamına gelen “misery index” (sefalet endeksi) terimi türetilmiştir. Örnek (10)’da ise insana özgü bir özellik olan “stubborn” (inatçı) sözcüğü kurumun davranışlarını betimlemek amacıyla kullanılmıştır. Öte yandan, son örnekte yağ fiyatlarının piyasada vereceği tepki insana özgü bir duygu olan “revenge” (intikam) sözcüğü ile açıklanmıştır. Bu örnekte kullanılan eğretilmelerle okurun dikkatini çekmek amaçlanmış olabilir.

Son olarak, ekonomi ile ilgili kurum ya da kuruluşların kişileştirildiği kullanımlara da rastlanmaktadır⁹². Örneğin, aile içi roller ve ilişkilerden yola çıkılarak, şirketler “parent company” (ana kuruluş/şirket) ve “sister company” (kardeş kuruluş/şirket) şeklinde tanımlanmaktadır. Öte yandan, masal motifleri olan “giant” (dev) ya da “white knight” (beyaz şövalye) ifadeleri uzmanlık alanında “bir şirketi batmaktan kurtaran başka bir şirketi” ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Yukarıdaki örnekler ekonomi ya da ekonomiyle ilgili soyut olguların eğretilmelerle nasıl somut bir şekilde aktarıldığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, insan ya da canlı varlıklara özgü özelliklerle benzerlik kurularak

⁹² Jonathan Charteris-Black, a.g.e., ss. 166-167.

oluşturulan kavramsal eğretilerler soyut fikirlerin anlaşılmasını kolaylaştırmakta ve iletinin daha etkili bir şekilde aktarılmasına yardımcı olmaktadır.

Diğer taraftan, cansız varlıklar ya da onlara ait özelliklerle benzerlik kurularak oluşturulmuş çok sayıda eğretilerler bulunmaktadır. Charteris-Black'in de belirttiği üzere, bu tür eğretilerler ekonomistlere farklı bir sosyal rol yüklemektedir. Ekonominin ve piyasa hareketlerinin cansız varlıklarla betimlenmesi ekonomistlerin olayları öngörme sorumlulukları üzerindeki baskıyı azaltmaktadır⁹³. Bu bağlamda en yaygın kullanılan eğretilerlerden biri "Economy/finance is a natural force" (Ekonomi/finans doğal afettir") ifadesidir. Bu ifade ekonomiyle ilgili olgu ya da olayların insandan bağımsız bir şekilde gerçekleştiğini ima etmektedir. Örneğin, ekonomik ya da finansal krizlerin doğa olaylarıyla ilişkilendirilerek aktarılması dikkati olayın nedeninden uzaklaştırmaktadır⁹⁴. Bu bağlamda, ekonomi ya da piyasa hareketleri ile ilişkilendirilen olumsuz gelişmelerin "doğal afet eğretilerleri" ile betimlendiğini görebiliriz⁹⁵.

(12) The G20 leaders can look back on this year with satisfaction, with a good claim to having prevented economic *cataclysm*. [FT]

(13) As appropriate as those superlatives might have seemed in the late 1990s, they depicted a *squall* compared with the current *tsunami*. [FT]

(14) At the height of the financial *maelstrom*, the price fell to 50p. [FT]

(15) [...] the fast-growing economies watched the Western financial *hurricane* from afar. [EC]

Örneklerde finansal durumla ilgili değerlendirmelerin "cataclysm" (afet), "squall" (fırtına), "tsunami" (deprem dalgası), "maelstrom" (girdap), "hurricane" (kasırga) gibi doğa olaylarıyla ifade edildiği görülmektedir. Bu tür kullanımlarda doğa olaylarına gönderme yapılarak mevcut durumun yıkıcı etkisi, ciddiyeti ve

⁹³ Jonathan Charteris-Black, a.g.e., s. 160.

⁹⁴ Wen Yu Chiang & Duann Ren-Feng, "Conceptual Metaphors for SARS: 'War' between Whom?", **Discourse & Society**, C. XVIII, No:5, 2007.

⁹⁵ Jonathan Charteris-Black, **Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis**, Basingstoke and New York, Palgrave Macmillan, 2004, s. 140.

öngörülemezliği vurgulanmak istenir⁹⁶.

Benzer şekilde, makinelerle ilişkili somut kavramlarla ekonominin soyut kavram ya da olguları açıklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, makinelerin çalışma prensipleri ve işleyişi ile ekonomik sistemin çalışma prensipleri ve işleyişi arasında benzerlik kurularak, soyut olgular somut bir şekilde aktarılmaktadır⁹⁷.

(16) to *fuel* the Russian economy [FT]

(17) They are commercial activity that *oils the wheels* of the economy. [FT]

Örnek (16)'da kullanılan “fuel” (yakıt sağlamak) sözcüğüyle ekonominin tıpkı bir makine gibi yakıtla çalıştığı ima edilmektedir. Örnek (17)'de ise makinenin çalışma prensibi ile ekonominin işleyişi arasında benzerlik kurulmuştur. Bilindiği üzere, “oil the wheels” eylemi (tekerleri yağlamak) makinenin daha uzun ömürlü olmasını sağlar. Aynı şekilde, ekonomi alanında gerçekleştirilen ticari faaliyetler ekonominin gelişmesini tetikler. Bu bağlantıdan yola çıkılarak, ekonomik gelişmeyi harekete geçiren etmen “tekerlerin yağlanması” şeklinde ifade edilerek, makinenin düzgün işleyişi ve ekonomik gelişme arasında benzerlik kurulmuştur.

Ayrıca piyasada farklı roller üstlenen bireyler ile hayvanlar arasında benzerlik kurularak çeşitli eğretilmeler üretilmiştir. Bu tür eğretilmelerle ekonomistler piyasada gerçekleşen çeşitli işlem ya eylemleri betimlerler. Bu bağlamda en yaygın kullanılan eğretilmeler *bear* (ayı) ve *bull* (boğa) terimleridir. *Bear* terimi hisselerin düşeceğini önceden tahmin ederek hisselerini elinden çıkaran kişi, *bull* terimi hisselerin yükseleceğini önceden tahmin edip hisse satın alan kişi anlamına gelir. Bu terimlerden yola çıkarak *bear run* (piyasada fiyatların düştüğü dönem), *bearish* (piyasayı düşürme eğilimi olan), *bear trap* (yasa dışı yollardan fiyatları düşürme eylemi), *bull run* (piyasa fiyatların arttığı dönem), *bullish* (boğa piyasası) gibi ifadeler türetilmiştir. Öte yandan, atlara özgü bir eylem olan *gallop*

⁹⁶ Charteris-Black, a.g.e., s. 154.

⁹⁷ Z. Kövecses, **Metaphor: A Practical Introduction**, Oxford, Oxford University, 2000, s. 132.

(dört nala koşmak) sözcüğünden *galloping inflation* (dört nala enflasyon) terimi doğmuştur.

Görüldüğü üzere, ekonomi metinlerinde pek çok soyut terim ya da ifadeler canlı ya da cansız varlıklara ait özelliklere gönderme yapılarak daha somut bir şekilde sunulmaktadır. Bu nedenle, ekonomi söyleminin önemli bir unsuru olan eğretilmelerin düzgün bir şekilde incelenmesi ve yorumlanması kaynak ve erek metinlerin anlaşılabilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Eğretilmelerin işlevlerini belirlerken dil, kültür ve bağlamı dikkate alan bütünsel bir yaklaşımın benimsenmesi ortaya çıkacak olası çeviri sorunlarının önlenmesinde etkili olacaktır.

1.3.2. Sözdizimsel Özellikler

Çalışmanın “Sözdizimsel Özellikler” başlığı altında ekonomi metnlerinin ayırt edici sözdizimsel özellikleri açıklanacaktır. Bu bağlamda, ekonomi metinlerinde sıkça kullanılan adlaştıırma ve koşul cümlelerinin ekonomi söylemindeki işlevleri üzerinde durulacaktır.

1.3.2.1. Adlaştıırmalar

Uzmanlık dilinin ayırt edici sözdizimsel özelliğı olan adlaştıırmalar bilim, teknoloji, siyaset ve ekonomi metinlerinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Farklı metin türlerinde benzer işlevler yerine getiren adlaştıırmalar eylem ya da süreçleri kavrama dönüştürerek, söylemin daha soyut olmasına neden olmaktadır. Böylelikle yazar tek bir sözcük grubunun içerisine bir ya da birden fazla cümleyi sıkıştırarak daha yoğun bir anlatım sunabilmektedir⁹⁸. Bu nedenle, anlatımda yoğunluk ya da derinlik sağlamak adlaştıırmanın en önemli işlevlerinden biri olarak kabul edilebilir.

⁹⁸ M. A. K., Halliday & M. I. M . Matthiessen, *Construing Experience Through Meaning: A*

Diğer taraftan, uzmanlık metinlerinde eğretileme ve terimlerin türetilmesinde adlaştırmalara başvurulur⁹⁹. Örneğin, yazar “economy which uses a modern knowledge” (çağdaş bilgiye dayanan ekonomi) yerine “modern knowledge economy” (çağdaş bilgi ekonomisi) ya da “economy is stable” (ekonomi istikarlı) yerine “economic stability” (ekonomik istikrar) ad öbeklerini kullanarak daha soyut bir söylem yaratır. Ayrıca adlaştırmının metin içi tutarlığın sağlanmasında da önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir¹⁰⁰. Halliday’e göre, “bilimsel söylemde süreç olarak ele alınan adlaştırma teknik sınıflama yapmak amacıyla kullanılmaktadır, adlaştırma sayesinde yazar bir süreci diğeriyle ilişkilendirmekte ve böylece muhakeme zincirleri oluşmaktadır”¹⁰¹. Takip eden örnek adlaştırmının metinsel bağlaşıklıkla nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir.

(18) Without exception, BTNB *out performs* its city rivals in the rate of return of gross revenues [...]. This *performance* extended throughout the time period covered in this report¹⁰².

İlk cümlede BTNB bankasının diğer rakiplerini gayrisafi gelir oranında geçtiği “out perform” fiiliyle belirtilmiştir. Aynı metnin ilerleyen bölümünde bu fiil “performance” ismine dönüştürülüp, özlük ilkesi gözetilerek metin içi bağlaşıklık sağlanmaya çalışılmıştır. Bu tür adlaştırılmış öbekler müşteriyi ikna etme, sürdürülebilir bir müşteri güveni oluşturma gibi çeşitli etkiler yaratabilir¹⁰³.

İngilizce metinlerde olduğu gibi Türkçe metinlerde de sıkça adlaştırmaya başvurulmaktadır. Yapılan incelemeler ekonomi alanında yazılan Türkçe metinlerdeki neredeyse her cümlemin adlaştırılmış bir öbek içerdiğini

Language Based Approach to Cognition. New York, Norfolk, 1999.

⁹⁹ L. Heyvaert, “Nominalization as Grammatical Metaphor: on the Need for a Radically Systemic and Metafunctional Approach,” **Grammatical Metaphor**, Amsterdam & Philadelphia, John Benjamin’s Publishing, 2003, s. 65.

¹⁰⁰ J. Williams, **Style: Ten Lessons in Clarity and Grace**, Scott, Foresman and Company, Glenview, Illinois, 1981, ss. 18-19.

¹⁰¹ M. A. K., Halliday, **New Developments in Systemic Linguistics**, London & New York, Pinter, 1988, s. 195.

¹⁰² quot. in Daniel Kies, “Some Stylistic Features of Business and Technical Writing, The Functions of Passive Voice, Nominalization and Agency”, **J. Technical Writing and Communication**, C.XV, No: 4, 1985, s. 306.

¹⁰³ Kies, a.e., s. 304.

göstermektedir¹⁰⁴. Dört Türk şirketine ait yazışmaların söylemsel özelliklerini inceleyen doktora tezinde Didar Akar adlaştırma örneği olarak yüklemlemlere eklenen [-mekte] eki üzerinde durmuştur. Eylemin sürdüğünü ifade etmek amacıyla kullanılan bu ek özellikle kurallı dilin hakim olduğu akademik metinlerde ve resmi yazışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Adlaştırmalar söylemin edilgen olmasına ve dilin resmileşmesine yol açmaktadır¹⁰⁵. Aşağıda ticari yazışma ve ekonomi üzerine yazılmış akademik makaleden alıntılan örneklerde [-mekte] eki söylemi resmileştirmektedir:

(19) [...] Bu mektup ile birlikte size, firma broşürümüzü ve ürün katalogumuzu gönderiyoruz. Bunlar, size sunduğumuz kalite ve ürün özelliklerini temsil *etmektedir*. Halihazırda ülkenizde müşterilerimiz *bulunmaktadır*¹⁰⁶.

(20) Bu tartışmalar modern ekonominin kurucusu Adam Smith'e kadar *gitmektedir*. Smith, yüksek bir refah seviyesi ve ekonomik büyümenin yolunun serbest piyasa olduğunu ileri *sürmektedir*. Klasik anlayışa göre, ekonominin işleyişinin kendi kuralları çerçevesinde gerçekleşmesi ve piyasaya hiçbir müdahalenin olmaması gerektiği önemle vurgulanmaktadır.

1.3.2.2. Koşul Cümleleri

Ekonomi metinlerinde sıkça rastlanan koşul cümleleri, ekonomi söylemine bilimsel kesinlik kazandırmaktadır. Varsayım ya da koşul anlatan yapılardan oluşan koşul cümleleri ekonomiyle ilgili tahminlerin ifade edilmesinde kullanılır¹⁰⁷. Farklı türlerden ekonomi metinleri incelendiğinde tahminlerin farklı işlev ve yapıdaki koşul cümleleriyle aktarıldığı görülmektedir. Bu nedenle, ekonomi metinlerinde kullanılan

¹⁰⁴ Didar Akar, "Patterns and Variations in Contemporary Written Business Communications in Turkey: A Genre Study of Four Companies", Doktora Tezi, Dilbilim Bölümü, Michigan Üniversitesi, 1998.

¹⁰⁵ P. Brown and S. Levinson, "Universals in Language Usage: Politeness Phenomenon", In E.N. Goody (Ed.) **Questions and Politeness**, New York, Cambridge University Press, 1978, ss. 56- 289.

¹⁰⁶ Ebru Gülsoy, "İhracatta Yazışma Örnekleri", Ankara, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2007.

¹⁰⁷ Richard Mead & Willie Henderson, "Conditional Form and Meaning in Economics Text", **The ESP Journal**, USA, Pergamon Press Ltd., 1983, s. 139.

koşul cümlelerinin işlevlerinin belirlenmesi metinlerin doğru yorumlanması açısından önem arz etmektedir.

Richard Mead ve Willie Henderson'un ekonomi metnindeki koşul cümlelerinin yapısı ve işlevleri üzerine hazırlamış olduğu kapsamlı çalışma¹⁰⁸ ekonomi öğrencileri ve çevirmenler için önemli bir kaynak niteliğindedir. Çalışmada İngilizce ekonomi metnindeki koşul cümleleri genel metin söylemi kapsamında dört gruba ayrılmıştır. Bunlar “öngörücü”, “açıklayıcı”, “tanımlayıcı” ve “yönlendirici”¹⁰⁹ koşul cümleleridir. Öngörücü koşul cümleleri, belli bir durumun mantıksal sonucu ile ilgili yargıyı ifade eder. Diğer bir ifadeyle, bağımlı cümlede ifade edilen durum ile bağımsız cümledeki sonuç arasında mantıksal bir bağ bulunur¹¹⁰. Öngörücü koşul cümlelerinde sunulan durum normal hayatta gerçeklik kazanmayabilir.

(21) If, on the other hand, unit costs rise only slowly as production increases, a rise in price that raises profits will call forth a large increase in quantity supplied¹¹¹ [...].

Erek Metin: Öte yandan, üretim arttıkça birim maliyetin yavaşça artması durumunda, kazançları yükselten fiyattaki artış arz edilen miktarın önemli oranda artmasına neden olmuştur.

Örnek cümlede, birim maliyetin artması ile arz edilen miktar arasında mantıksal bir bağ kurulmuştur. Öngörü içeren bu koşul cümlesi bilimsel bir tahminde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

Öte yandan, açıklayıcı koşul cümleleri anlaşılması karmaşık soyut kavram ya da bilgilerin gerçek dünya ile ilişkilendirilmesini sağlayan açıklamalardır. Bu açıklamalar sadece bir durumun varlığını kesinleştirdiğinden, açıklayıcı koşul cümlelerinde sonucu etkileyecek farklı değişkenlerin varlığından söz etmek mümkün değildir¹¹². Söz konusu koşul cümlelerinin kullanıldığı bağlamlarda genellikle önce konuyla ilgili genel soyut bilginin sunulduğu, daha sonra ise bu bilginin koşul

¹⁰⁸ Mead & Henderson, a.g.e., s.141.

¹⁰⁹ cf. “predictive”, “illustrative”, “defining”, “directive” conditionals

¹¹⁰ Mead & Henderson, a.e., s. 141.

¹¹¹ R.G. Lipsey, **An Introduction to Positive Economics**, London, English Language Book Society, C. X, 1979, s. 143.

¹¹² Mead & Henderson, a.g.e., s. 148.

cümleleriyle örneklendirilerek daha somut bir şekilde aktarılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir.

(22) At the outset we must notice two important things about the quantity demanded. First, it is a *desired* quantity. It is how much households *wish* to purchase, not necessarily how much they actually succeed in purchasing. For example, if a sufficient quantity is not available, the amounts households wish to purchase may exceed the amount that they do purchase¹¹³.

Erek Metin: Öncelikle talep edilen miktarla ilgili iki önemli şeyin farkında olmamız gerekir. Bunlardan ilki, *arzulanan* miktardır. Bu da hane halkının gerçekte ne kadar şey satın almayı başardığını çok da dikkate almadan, onların ne kadar şey satın almayı *arzulaması* ile ilgilidir. Örneğin, yeterli miktara erişim sağlanamıyorsa, hane halkının satın almak istediği miktarlar satın aldıkları miktarı geçebilir.

Son cümlede kullanılan koşul cümlesi daha önceki cümlelerde aktarılan genel bilgileri örneklendirmek için kullanılmıştır. Açıklayıcı koşul cümlelerinde çoğunlukla belli durumlara dair varsayımlar ifade edilirken, tanımlayıcı koşul cümlelerinde belli bir kavramın belli bağlamlarda nasıl tanımlanması gerektiği açıklanır. Tanım kimi zaman bağımlı, kimi zaman da bağımsız cümlede verilir. Bu tür cümlelere özellikle uzmanlık alanlarına özgü kavram açıklamalarının yapıldığı metinlerde rastlanır.

(23) However, if by "land" we understand all the fertile land available for cultivation, then the supply of land is subject to large fluctuations¹¹⁴.

Erek Metin: Ancak, “toprak” sözcüğü ile hasada uygun her türlü verimli toprağı kastediyorsak, bu durumda toprağın arzı ciddi dalgalanmalara tabidir.

Son olarak, örneklerden de görüldüğü üzere, okuru metin içinde yönlendirmek amacıyla kullanılan koşul cümleleri ekonomi metinlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu koşul cümleleriyle okur metin içindeki tablo, resim ya da denklemlere de yönlendirilir.

¹¹³ Lipsey, a.g.e, s. 77.

¹¹⁴ Lipsey, a.g.e., s. 355.

1.3.3. Edimsel Özellikler

Edimsel özellikler metnin belli bir bağlamdaki iletişimsel işlevini belirleyen unsurlardır. Metinlerin edimsel özelliklerin tanımlanması metinlerin belli bir iletişim ortamında hangi amaçları taşıdığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu amaçla, takip eden başlıklarda çalışmanın odak noktasını oluşturan ekonomi metinlerinin ayırt edici edimsel özellikleri ve iletişimsel işlevleri açıklanacaktır.

1.3.3.1. Metin Türü Çeşitliliği

Ekonominin insan hayatının her alanında önemli bir rol oynadığını düşündüğümüzde, çeşitlilik unsuru pek çok noktada karşımıza çıkmaktadır. Ülke içi ve ülkeler arası ticari iletişimin artması sonucu bankacılık, sigortacılık, finans ve muhasebe başta olmak üzere çeşitli alanlarda farklı metin türleri kullanılmaya başlanmıştır. Bankacılık alanında banka sözleşmeleri, akreditif mektuplar, yıllık raporlar, enflasyon raporları, kambiyo senetleri, yatırım bankacılığı ile ilgili metinler; finans alanında şirket içi ya da şirketler arası kurumsal faaliyetler ile ilgili metinler (pay-alım teklif belgeleri, kaldırıcı satın alma belgeleri vb.), finansal araçlarla ilgili metinler (fonlar, sözleşmeler, senetler), piyasa analiz raporları kullanılmaktadır. Öte yandan, muhasebe alanında denetim raporu, mali tablolar, bilanço, nakit akış tablosu gibi metinler kullanılırken, sigortacılık alanında poliçe, sözleşme, fatura, ekspertiz raporu, konşimento, sevk evrakı gibi ihracat belgeleri gibi metinler kullanılmaktadır. Bunların dışında şirket içi operasyonlar, yazışmalar, şirket yönetimi, şirket hisseleri gibi kurumsal metinler de ekonomi metinleri olarak değerlendirilmektedir.

Ekonomi alanındaki metin türleri ekonomi, hukuk ve teknik gibi farklı alanlara özgü metin türü geleneklerinden beslendiğinden bunları birbirinden keskin çizgilerle ayırmak ve belli gruplar altında sınıflandırmak kolay olmamaktadır. Örneğin, yıllık faaliyet raporları bankacılık, sigortacılık ya da kurumsal metin başlığı altında incelenebilmekte, hukuk, teknik gibi belli uzmanlık alanına özgü metin türü

geleneklerine göre düzenlenmektedir. Sonuç olarak, bilişsel psikoloji, sosyoloji, sosyodilbilim, edimbilim, eğitim bilimlerindeki gelişmeler ile kültürlerarası iletişim ve etkileşimin etkisiyle farklı metin tür ve geleneklerini içeren melez metinler oluşmaktadır. Örneğin, taraflar arası alım-satım işlemini düzenleyen satın alma sözleşmesi melez metin olarak adlandırılabilir. Bu metin türünde sözleşmenin yasal olarak geçerli olabilmesi taraflar arasındaki alım-satım işleminin gerçekleşmesine bağlıdır.

Bir metnin kendisinden önce yazılmış metinlerden ya da onları biçimlendiren bağlamlardan etkilenmesi “dışmetinsellik” kavramıyla açıklanmaktadır¹¹⁵. Dışmetinsellik çoğunlukla anlatımsal ya da dışavurumsal metinlerde belirgin olsa da kullanmalık ya da uzmanlık metinleri gibi dil kullanımının belli ölçüde kısıtlanabildiği metinlerde de gözlemlenmektedir. Bu nedenle, günümüzde sadece kendi metin türü geleneklerini yansıtan, diğer türlerle hiçbir ilişkisi bulunmayan “özgün” metinlere rastlamak mümkün olmamaktadır. Ekonomi alanı yıllık faaliyet raporları, ticari mektuplar, şirket tanıtım metinleri, ticari yazışmalar gibi birden fazla metin türünün iç içe girdiği melez metinler açısından zengin çalışma alanı sunmaktadır.

Metinlerin melezliği üzerine çalışan araştırmacılar metinlerdeki işlev melezliği ve konu alanı melezliği üzerine yoğunlaşmışlardır. İşlev melezliğini çeviri bağlamında ilk kez ele alan Katharina Reiss’in metin ana türleri sınıflandırmasının temelinde Bühler’in “Organon Modeli” yatar. Modelde dilin anlatımcı (**expressive**), bilgilendirici (**representative**) ve çağrısız (**appellative**) olmak üzere üç işlevinden bahsedilir¹¹⁶. Bu modelden yola çıkan Reiss metin ana türlerini sınıflandırmayı amaçlar ve dilin bilgilendirici işlevini “içerik ağırlıklı”, anlatımcı işlevini “biçim ağırlıklı”, çağrısız işlevini ise “çağrı ağırlıklı” metinlerin oluşturduğunu öne sürer. Bu sınıflandırmaya sonradan “çok araçlı” metin türü de eklenmiştir¹¹⁷. Reiss’in

¹¹⁵ Alev Bulut, **Çeviride Dil ve Metin**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Yay. No: 2, 2002, s. 23.

¹¹⁶ Karl Bühler, “Sprachtheorie: Die Darstellungen der Sprache”, Stuttgart Gustav Fischer, 1934, Almanca’dan İngilizce’ye Çev: Donald Fraser Goodwin, **Theory of Language: The Representational Function of Language**, Amsterdam ve Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1984.

¹¹⁷ Katherina Reiss “Text Types, Translation Types and Translation Assessment”, Çev: Andrew Chestennan, (ed.), 1989, ss. 105-115.

sınıflandırmasına göre içerik ağırlıklı metinlerde amaç olayların, durumların ya da olguların betimlenmesi ve içeriğin aktarılmasıdır. Haber metinleri, bilimsel ya da teknik araştırmaların sonuçlarını açıklayan raporlar, ders kitapları, düşünce yazıları, ansiklopediler, ürün ya da yer tanıtımları vb. metinler içerik ağırlıklı metin kapsamına girmektedir. Biçim ağırlıklı metinlerde sanatsal biçim ve etkinin aktarımı söz konusudur. Bu metinlere söz sanatlarını içeren yazınsal dilin baskın olduğu şiir, roman, tiyatro oyunu gibi metinler örnek verilebilir. Okuru belli bir davranışa yöneltmeyi amaçlayan çağrı ağırlıklı metinler ise reklam metinleri, siyasi propaganda, tanıtım yazıları, kurumsal formlar gibi söyleşi dilinin baskın olduğu metinlerdir. Çok amaçlı metin türleri ise yukarıda bahsedilen bir ya da birden fazla metin türünü içerebilmektedir. Örneğin, reklam ya da seçim konuşması gibi metinler içerik, biçim ve çağrı odaklı olabilmektedir. Sonuç olarak, Reiss'ın da belirttiği gibi, metinlerde işlev melezliğinden söz etmek mümkündür. Reiss'ın çeviri odaklı metin türü sınıflandırmasında esas olan metindeki baskın işlevdir.

Öte yandan, Almanca ve Fransızca çeviri metinlerinin çeviri odaklı sınıflandırmasını yapan Matt ve arkadaşları metinleri içerdikleri işlevlerin sayısına göre (iki işlevli ya da çok işlevli vb.) sınıflandırmıştır¹¹⁸. Metinlerin çok işlevliliğini vurgulayan bu yaklaşım sayesinde metni belli bir metin türüne sokma gerekliliği ortadan kalkmaktadır. Bu bağlamda, ekonomi metinleri çok işlevli melez metinler olarak değerlendirebilir. Örneğin, şirket tarafından ortaklık teklif etmek amacıyla yazılan teklif mektubu bilgilendirici ve çağrısız dil işlevlerini içeren çok işlevli bir metindir.

Konu alanı melezliği ise metinlerin disiplinlerarasılık özellikleriyle açıklanmaktadır. Ülke içi ve ülkeler arası ticari iletişimde önemli bir role sahip olan ekonomi metinleri son yıllarda disiplinlerarası, çok disiplinli ve disiplinlerötesi araştırma kapsamında ele alınmaya başlanmıştır. Böylelikle, metin türü incelemeleri ticari ortamlarda kullanılan ve belli açılardan birbirinden ayrılan belli eylem, durum

¹¹⁸ Matt et al. (1978)

ya da belgelerin tanımlanmasına olanak sağlamıştır¹¹⁹. Yapılan çalışmaların çoğunlukla ticari yazışmaları ele aldığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, geçmişte özgün bir tür olan ticari mektuplar günümüzde çeşitli alt-metin türlerini içeren interaktif ve devingen metinlere dönüşmüştür. Genel olarak istekte bulunma, bilgi verme, onaylama, sipariş verme ve şikayet gibi amaçlar için kullanılan ticari mektuplar reklam metni, resmi belgeler, raporlar, bilimsel metinler veya edebi metinler gibi çeşitli alt-metin türlerini içermektedir. Şirket içi ya da şirket dışı yazışmalarda kullanılan ticari mektuplara eklenen belgeler hukuk, teknik, tıp gibi çeşitli alana özgü metinlerden oluşabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, ticari mektuplar çoğunlukla rapor (bilimsel, teknik, hukuk) ve mektuptan oluşan melez metinler şeklinde karşımıza çıkmaktadır¹²⁰.

Fakslar son otuz yıla kadar uluslararası ticarete en yaygın kullanılan ticari mektuplardan biriydi. Teknolojik gelişmelerle birlikte faksların metinsel yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, günümüzde ticari amaçla yazılan fakslarda rapor ya da teknik metin ve mektup olmak üzere iki türün iç içe girdiği görülmektedir. Bu nedenle, ticari fakslarda kalıplaşmış ifadelerin şekillendirdiği resmi söylem ile gündelik ifadelerin şekillendirdiği resmi olmayan söylem bir arada bulunmaktadır. Fakslar aracılığıyla alıcıya resim, grafik, çizim, el yazısı ile eklenmiş çeşitli notlar gibi farklı metin türleri sunulabilmektedir. Aşağıda İngilizce ticari yazışmalar kitabından alınan faks¹²¹ örnekleri farklı metin türlerini içeren melez metinlere örnek gösterilebilir:

(24) Kaynak Metin

Fax
Block D.Surulere Industrial Road
Ogba. Ikeja.Lagos

Nigerian Exploration Company
Tel: (234)14836082/3/4/5
Facsimile: (234)14837001

To: John Malcovitch, Chief Engineer

¹¹⁹ Leena Louhiala-Salminen, Anne Kankaanranta, “Hello Monica, Kindly Change Your Arrangements: Business Genres in a State of Flux”, in **Genre Variation in Business Letters**, (ed.) Paul Gillaerts & Maurizio Gotti, Bern & Oxford, Peter Lang, 2008, s. 55.

¹²⁰ Didar Akar, Leena Louhiala-Salminen, “Towards a New Genre: a Comparative Study of Faxes”, in **Writing Businesses: Genres, Media and Discourses**, Francesca Bargiela-Chiappini, Catherine Ross Nickerson, New York, Routledge: Taylor & Francis Group, 2014, ss. 207-227.

¹²¹ A. Ashley, **Oxford Handbook of Commercial Correspondence**, Oxford, Oxford University Press, 2003, s. 19.

From: Tosin Ornosade, United Drilling Inc. Managing Director
Fax: 213-890-0740
Topic: Drilling Heads
No of pages: 1-5

c.c. Kwame Adeole (Accountant)
Vidal Lamont (Chief Engineer)

Pages 2-4 of this fax are specifications for the exploration drilling heads that we discussed on your visit here in October. Could you please supply these heads as soon as possible?

I am also sending our official Order No. AT320-1046. I shall make arrangements to open a confirmed letter of credit with the Nigerian International Bank as soon as you have sent me your invoice and details of shipment.

I look forward to hearing from you.

Tosin Omosade
Managing Director
Signature

Erek Metin:

Faks
Block D. Surulere Industrial Road
Ogba. Ikeja.Lagos

Nigerian Exploration Company
Tel: (234)14836082/3/4/5
Faks: (234)14837001

Alıcı: John Malcovitch, Baş Mühendis
Gönderen: Tosin Ornosade, United Drilling Inc. Müdür
Faks: 213-890-0740
Konu: Sondaj Kafaları
Sayfa sayısı: 1-5

Bilgi: Kwame Adeole (Muhasebeci)
Vidal Lamont (Baş Mühendis)

Faksın ikinci ve dördüncü sayfalarında, Ekim ayındaki ziyaretinizde konuşmuş olduğumuz araştırma sondajı kafalarının özellikleri belirtilmiştir. Bu sondaj kafalarını mümkün olan en kısa zamanda temin edebilir misiniz?

Ayrıca AT 320-1046 no'lu resmi siparişimizi de gönderiyorum. Fatura ve nakliye detaylarını göndermeniz durumunda hemen Nigerian International Bank'ta açılacak onaylı akreditif için gerekli düzenlemeleri başlatacağım.

Haberlerinizi bekliyorum.

Tosin Omosade
Müdür
İmza

Örnekteki faks ithalatçı firma **Nigerian Exploration Company** tarafından tedarikçi bir firmaya gönderilmiştir. Beş sayfadan oluşan faksın iki sayfasını

firmanın talep ettiği sondaj başlıklarının özelliklerini betimleyen teknik metin, diğer sayfayı sipariş detaylarını içeren sipariş belgesi (resmi belge) ve ekteki kısmı ise faksın içeriğini açıklayan bilgilendirici mektup oluşturmaktadır.

Bilgisayar ve internet teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ticari iletişimde mektup ve faks gibi geleneksel iletişim araçlarının kullanımı giderek azalmış, daha hızlı iletişim kurmayı sağlayan elektronik posta kullanımı yaygınlaşmıştır. Bunun sonucu olarak, çeşitli söylem biçimlerini içeren melez metinler üretilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, internet ortamında paylaşılan sipariş ve kabul mektupları, satış mektupları, yönetim kurulu başkanının yazdığı mektuplar farklı iletişimsel amaçları içeren melez metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, sıklıkla kullanılan satış mektupları ekonomi metin geleneklerinin yanı sıra kurmaca metin geleneklerinden de beslenmektedir. Bazı satış mektuplarında eğretileme, mizah, tasvir gibi anlatı unsurlarına rastlanmaktadır. Aşağıda örneklendirilen iş başvuru mektubu¹²², mektup ve reklam metni özelliklerini içeren melez ticari metin olarak ele alınabilir.

(25) Kaynak Metin:

Manulife

Dear Candidate,

We are the largest Canadian company in Hong Kong with over 1,500 staff and underwriters. Founded in [...] we are looking for talented people like you to join our Hong Kong Team.

Career Agents

- Age 25 and above
- Secondary School education
- Must show initiative and thrive on hard work
- Comprehensive training will be provided

Sales Managers

- Minimum 3 years life insurance management experience
- Candidates with less experience will also be considered [...]

When you become one of us, you can expect an attractive compensation package and comprehensive fringe benefits, plus [...]. To arrange an interview, please call Miss ... on 510 5901 or mail your resume to:

Address:...

¹²² Vijay K. Bhatia, "Interdiscursivity in Business Letters", in **Genre Variation in Business Letters**, (ed.) Paul Gillaerts & Maurizio Gotti, 2.bs., Bern, Peter Lang, 2005, s. 45.

Yours truly,
Signature
Name
Agency Vice-President

Erek Metin:

Manulife

Sayın Aday,

1.500'den fazla çalışanımız ve sigortacımızla Hong Kong'taki en büyük Kanada şirketiyiz. [...] yılında kurulmuş olup, Hong Kong takımımıza katılacak sizin gibi yetenekli kişiler aramaktayız.

Kariyer Temsilcileri

- 25 yaş ve üzeri
- Lise mezunu
- Zor meselelerde inisiyatif kullanma ve başarılı olma
- Kapsamlı eğitim verilecektir.

Satış Müdürleri

- Sigorta yönetimi alanında minimum 3 yıl deneyim
- Daha az deneyime sahip adaylar da değerlendirmeye alınacaktır [...].

Bizden biri olduğunuzda, cazip tazminat paketi, kapsamlı ek olanaklara ve daha birçok şeye sahip olacaksınız. Görüşme randevusu için lütfen [...] Hanım'ı 510 5901 nolu numaradan arayın ya da CV'nizi aşağıdaki adrese gönderin:

Adres:

Saygılarımla,
İmza
İsim
Acente Müdür Yardımcısı

Yukarıdaki örnek **Manulife** şirketi tarafından işe alma sürecinde kullanılmak üzere hazırlanmış bir mektuptur. Selamlama, kapanış ve hitap kısımlarından oluşan ve resmi bir dille yazılan bu metni ilk bakışta resmi bir mektup olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bunun yanı sıra, metinde alıcıyı harekete geçirmeyi amaçlayan “like you”, “when you become one of us” gibi çağrışal ifadelerin de kullanıldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, örnekte işe alma süreci hakkında bilgi veren bilgilendirici metin türü ile işe başvurmayı teşvik eden işlemsel metin türünün iç içe girdiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle, bu tür metinlerle uğraşan araştırmacı ya da çevirmenlerin metinlerdeki farklı dil boyutlarının farkında olması önem arz etmektedir.

Son olarak, farklı metin türlerini içeren faaliyet raporları melez metinler bağlamında ele alınacaktır. Faaliyet raporları kurumlar ve paydaşları arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla kullanılan en önemli belgelerden biridir. Temel amacı hitap ettiği okurun güvenini kazanmak olan bu raporlarda birden fazla dil işlevinin (bilgilendirici, anlatımcı, çağrısız) ve dolayısıyla farklı metin türlerinin bir arada kullanıldığı görülür. Yapılan araştırmalar faaliyet raporlarının Yönetim Kurulu Başkanı'nın değerlendirmesi, finansal tablolar, hukuki açıklamalar, Yönetim Kurulu özgeçmişleri gibi birbirinden bağımsız alt-metin türlerinden oluştuğunu göstermektedir¹²³. Daha açık ifade etmek gerekirse, faaliyet raporları finansal ve finansal olmayan pek çok farklı metinden oluşmaktadır. Faaliyet raporları üzerine kapsamlı bir çalışma hazırlayan Huili Wang ve arkadaşları, raporları niteliksel ve niceliksel verilerden oluşan melez metinler olarak tanımlamışlardır¹²⁴. Çalışmada finansal tablolar (bilanço, dağıtım tablosu, gelir tablosu vb.) niceliksel veri, yönetim kurulu başkanının değerlendirmesi, kurumsal yönetim, organizasyon yapısı ile ilgili metinler, kurumsal tarihçe gibi metinlerin büyük bir kısmı niteliksel ise veri olarak tanımlanmıştır¹²⁵. Farklı bir araştırmada, Bhatia (2010) faaliyet raporlarının muhasebe söylemi, finans söylemi, halkla ilişkiler söylemi ve hukuk söylemi olmak üzere dört farklı söylemden beslendiğini ortaya koymuş ve bunların işlevlerini açıklamıştır¹²⁶.

1.3.3.2. Hedef Kitle Belirsizliği

Metinlerin hitap ettiği kitle söylem topluluğunun en önemli unsurlarından biridir. Metnin hedef kitle üzerinde bıraktığı etki metnin amacının gerçekleşmesinde önemli bir işleve sahiptir. Bu etkinin (başarılı ya da başarısız) anlaşılması için metnin dilsel incelenmesi, göndericinin amacının belirlenmesi ya da sosyo-kültürel bağlam

¹²³ bkz. Delahaye, vd., 2009; Garzone, 2004; Nickerson & De Groot, 2005; Rutherford, 2005; Williams, 2008.

¹²⁴ Huili Wang, Lixin Li, Jingxiang Cao, "Lexical Features in a Corporate Annual Reports: A Corpus-Based Study", **European Journal of Business and Social Sciences**, C. I, No: 9, 2012, s. 55.

¹²⁵ Huili Wang, Lixin Li, Jingxiang Cao, a.g.e., s. 56.

¹²⁶ V.K. Bhatia, "Interdiscursivity in Professional Communication", **Discourse & Communication**, C. IV, No: 1, 2010, ss. 32-50.

yeterli değildir. Pek çok araştırmacı metnin etkisini belirleyen en önemli unsurun belli bir bağlamda hitap ettiği kitlenin özellikleri olduğunu belirtmiştir¹²⁷. Diğer bir ifadeyle, metnin hedef kitlesi metnin alımlanmasında önemli bir role sahiptir.

Ekonomi metnlerinin hedef kitlesi incelendiğinde, ticari iletişim sürecine heterojen bir grubun dahil olduğu görülmektedir¹²⁸. Ekonomi metnlerinin birbirinden farklı hedef kitlesi bulunmaktadır. Bu metinler ticari iletişim dışında pazarlama, dış ticaret, işletme yönetimi, muhasebecilik, halkla ilişkiler ve reklamcılık olmak üzere çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Aynı metnin farklı alanlarda kullanılması ve farklı kitlelere hitap etmesi ekonomi metnlerinde edimsel belirsizliğe ve çeviri sorununa yol açabilmektedir. Söz konusu durum aşağıdaki örnekte açıklanmaya çalışılacaktır:

(26) Kaynak Metin

*Crest® Debuts New Gum & Enamel Repair™ Toothpaste, Formulated to Boost the Repair of Weakened Enamel and Helps Reverse Gingivitis*¹²⁹

Crest Helps You Go Beyond Your Regular Brushing Routine Because Healthier Teeth Start at the Gum Line

CINCINNATI (BUSINESS WIRE)--According to data from the Centers for Disease Control and Prevention, nearly half of U.S. adults have gum disease. Harmful plaque bacteria can hide in crevices below the gum line. When left untreated, the plaque bacteria can break down enamel and cause permanent damage. New Crest Gum & Enamel Repair™, a specially designed paste, focuses on neutralizing plaque bacteria along and below the gum line while also boosting the repair of weakened enamel.

The new Crest Gum & Enamel Repair formula features Advanced Repair Technology that targets the gum line to provide bacterial protection and penetrates the tooth surface, strengthening areas in the enamel where there is weakness. The Enhanced Protection Technology allows consumers to enjoy their favorite treats with a shield of protection that slows cavity-causing attacks and erosion. Together, these mechanisms protect the gum line and tooth enamel, helping to reverse gingivitis and its many affects such as bleeding gums and inflammation.

¹²⁷ Paul Gillaerts & Maurizio Gotti, "Introduction", in **Genre Variation in Business Letters**, (ed.) Paul Gillaerts & Maurizio Gotti, 2.bs., Bern, Peter Lang, 2005, ss. 9-10.

¹²⁸ Radegundis Stolze, 2003, a.g.e., s. 192.

¹²⁹ Business Wire, "Crest® Debuts New Gum & Enamel Repair™ Toothpaste, Formulated to Boost the Repair of Weakened Enamel and Helps Reverse Gingivitis", 2018, (Çevrimçi), <https://www.businesswire.com/news/home/20180918005518/en/Crest%C2%AE-Debuts-New-Gum-Enamel-Repair%E2%84%A2-Toothpaste>, 22 Kasım 2019.

“We know that gum problems are at the root of some key issues that can affect a person's oral health,” said Carlos De Jesus, Vice President North America Oral Care, Procter and Gamble. “That's why we developed Gum & Enamel Repair, so that people could use a toothpaste that not only helps repair weakened enamel, but also helps prevent gingivitis.”

Crest Gum & Enamel Repair is now available in Intensive Clean and Advanced Whitening varieties and can now be found at drugstores, mass retailers and eCommerce sites.

Erek Metin:

Crest®, Zayıflamış Diş Minesinin Yeniden Güçlendiren ve Diş Eti İltihabı ile Mücadele Eden Yeni Diş Eti & Diş Minesi Onarıcı Diş Macunu’nu piyasaya sürdü.

Crest Günlük Diş Fırçalama Alışkanlığının Ötesinde Bir Deneyim Sunar, Sağlıklı Dişler Diş Minesinden Başlar.

CINCINNATI (BUSINESS WIRE) Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi’nden elde edilen veriye göre, Amerikalıların neredeyse yarısında diş eti çekilmesi görülmektedir. Zararlı plak bakterisi, diş etinin altındaki yarıklara saklanır. Bulunduğu yerden çıkarılmadığı takdirde, bu plak bakterisi diş etini parçalar ve kalıcı zarara yol açar. Yeni diş macunu *Diş Eti & Diş Minesi Onarıcı* diş etindeki plak bakterisini yok eder ve zayıflamış diş minesini iyileştirir.

Yeni diş macunu *Crest Diş Eti & Diş Minesi Onarıcı* içerdiği İleri Onarım Teknolojisi sayesinde diş etini bakterilere karşı korur ve diş yüzeyine nüfuz eder, böylece diş minesindeki zayıflamış alanları güçlendirir. Geliştirilmiş Koruma Teknolojisi, tüketicilere favori bakımları sırasında çürüğe neden olan saldırılar ile diş minesini aşınmasını yavaşlatan bir koruma kalkanı sağlar. Bu iki mekanizma diş eti iltihaplanması ve onun yol açtığı diş eti kanaması ve iltihap gibi birçok yan etkiyi ortadan kaldırmaya yardımcı olarak diş eti ve diş minesini korur.

“Bireyin diş sağlığını etkileyen temel şeylerden bazılarının altında diş eti problemlerinin yattığını biliyoruz,” dedi Kuzey Amerika Ağız Bakımı, Protector & Gamble Genel Müdür Yardımcısı Carlos De Jesus. “Bu yüzden, insanlara hem zayıflamış diş minesini güçlendiren hem de diş eti iltihabını önleyen bir macun sunmak için *Diş Eti & Diş Minesi Onarıcı* diş macununu geliştirdik.”

Crest Diş Eti & Diş Minesi Onarıcı diş macunu Yoğun Beyazlatıcı ve İleri Beyazlatma çeşitleriyle mevcut olup, eczane, toptan perakendeci ve e-ticaret sitelerinde satışa sunulmaktadır.

Yukarıdaki örnek **Protector & Gamble** şirketinin resmi sitesinden alınan, **Crest** markasının piyasaya sürdüğü yeni diş macununu ilan eden bir basın bültenidir. Bülten çeşitli şirketlerin basın bültenlerini dünyaya duyuran **Business Wire** haber dağıtım şirketi tarafından yayınlanmıştır. Haber şirketinin hedef kitlesini gazeteciler,

finansçılar, yatırımcılar, düzenleyici kurullar ve kamu oluşturmaktadır. Örnekteki basın bülteni ise **Protector & Gamble** şirketinin basın bülteni sayfasında yayınlanmış olup, hedef kitlesini öncelikle şirket çalışanları ile ilaç şirketleri oluşturmaktadır. Bülten tıpçılar, şirketin uluslararası ticaret ortakları ve genel halka da seslenmektedir. Diğer bir ifadeyle, bültende öncelikle şirket tarafından geliştirilen yeni ürünün tanıtımı yapılarak şirket çalışanları ve şirketin uluslararası ticaret ortaklarına bilgi vermek amaçlanmıştır. Öte yandan, piyasaya sürülen yeni ürünün özgün yanları açıklanarak ilaç şirketleri ile genel halka da hitap edilmiştir. Son olarak, metin “gingivitis”, “plaque”, “tooth surface”, “cavity” gibi diş hekimliğine özgü terimler içermekte ve dolayısıyla alan uzmanlarına da hitap etmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, ekonomi metnlerinin çoğu başta ekonomi, hukuk ve teknik olmak üzere farklı alanlara özgü metin geleneklerini içeren melez metinlerdir. Bu nedenle, bu tür metinlerle uğraşan çevirmen ya da çeviri araştırmacılarının metinlerin disiplinlerarasılık özelliğini dikkate alması, metinlerin hitap edeceği kitleyi ya da kitleleri belirlemesi ve buna uygun çeviri yöntemi benimsemesi önemlidir.

1.4. Ekonomi Metin Türleri

Ekonomi metnlerinin incelenmesini kolaylaştırmak amacıyla ekonomistler ve çeviri araştırmacıları metinleri çeşitli sınıflandırmalara tabi tutmuştur. Bu başlık altında öncelikle “metin türü” ve “metin türü gelenekleri” kavramlarının kazandığı yeni anlamlar açıklanıp, metin türü incelemelerinin önemi vurgulanacaktır. Açıklamayı takiben çeviri amaçlı metin türü sınıflandırması sunan araştırmacılara yer verilip, çalışma için belli bir sınıflandırma ölçütü seçilecektir.

1.4.1. Metinlerin Sınıflandırılması

Dilbilim, sosyodilbilim, edimbilim, biçembilim, bilişsel psikoloji, sosyoloji ve eğitim bilimleri alanındaki gelişmeler “metin türü” (**text type**) ve “metin türü gelenekleri” (**genre**) kavramlarına bakış açısını önemli oranda değiştirmiştir. Son yıllarda metin üretme ve yorumlamanın sosyo-kültürel yaklaşımlar ve davranışsal dilbilim bağlamında ele alınmasıyla bu kavramlar dilbilim incelemelerinde önemli işlevler kazanmıştır. Diğer bir ifadeyle, metin türü ve gelenekleri incelemeleri özel amaçlı dil öğretimi de dahil olmak üzere pek çok akademik incelemede (uygulamalı dilbilim vb.) güçlü ve faydalı bir araç olarak işlev görmeye başlamıştır¹³⁰. Profesyonel ve kurumsal çevrelerde kullanılan metin türü gelenekleri üzerine pek çok sayıda çalışma yapılmıştır. Örneğin, söylem incelemesi yapan araştırmacılar metin türü geleneklerinin söylemin düzgün incelenmesindeki etkin rolünü açığa çıkarmışlardır¹³¹. Metin türü geleneklerinin incelenmesi metne ait dilsel özelliklerin (kesim, sözdizimsel vb.) betimlenmesinin dışında, metnin üretildiği sosyo-kültürel bağlamın gerektirdiği metin türü alışkanlıklarının da belirlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen gelişmeler ışığında, “metin türü” ve “metin türü gelenekleri” kavramları sosyo-kültürel bağlamda, biçembilim yaklaşımlarıyla ele alınmaya başlanmıştır¹³². Geçmişte sadece belli bir edebi kompozisyonu tanımlamak için kullanılan “metin türü” kavramı günümüzde yazılı ya da sözlü herhangi bir söylem türünü ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, “metin türü” benzer amaç, yapı ve hedef kitlesine sahip yazılı ya da sözlü bir grup sözceden (metinler, söylemler) oluşmaktadır¹³³. Metinler belirli sosyal durumlarda ortaya çıkmakta ve bir ya da birden fazla konuşmacı ya da yazarın amaçlarına göre şekillenmektedir. Bu nedenle, belli metin türlerini diğer türlerden ayırmada metinlerin iletişimsel işlevlerinin

¹³⁰ V.K. Bhatia, “Analysing Genre: Language Use in Professional Settings, London & New York, Longman, 1994, s. 11.

¹³¹ Paul Gillaerts & Maurizio Gotti (ed.), a.g.e., s.9.

¹³² John M. Swales, **Genre Analysis: English in Academic and Research settings**. Cambridge, UK, Cambridge University Press, 1990, ss. 49-52.

¹³³ Paul Gillaerts & Maurizio Gotti (ed.), a.g.e., s.14.

belirlenmesi önem kazanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, metnin iletişimsel amaçlarında gerçekleşecek önemli bir farklılık metin türünün de değişmesine yol açmaktadır¹³⁴. Metnin iletişimsel işlevinin dışında içerik, biçim, hedef kitle, iletim aracı ya da kanalı metin türünü belirleyen diğer önemli özelliklerdir. Uzmanlık alanlarındaki metin türlerinin sınıflandırılması ilgili alanlardaki araştırmacıların alana özgü temel metin türlerini, kavramları ve söyleyiş biçimlerini tanımasını olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda, ekonomi alanına özgü metin türlerinin sınıflandırılması ekonomi metinleriyle uğraşan araştırmacılar ve çevirmenler için önem arz etmektedir. Ancak alanda kullanılan metin çeşitliliğinin fazla olması, metinlerin melezliği ve bazı metin türlerinin birden fazla gruba ait olması dizgesel sınıflandırmayı zorlaştırmaktadır.

Bazı araştırmacılar uzmanlık alanına özgü metin sınıflandırmalarını “teknik metinler” kapsamında ele almaktadır. Teknik metinler üzerinde çalışan çevirmen Jody Byrne kapsamlı bir teknik metin sınıflandırması sunmuştur¹³⁵:

- a. El kitapları: Kılavuzlar, yemek tarifleri, öğretici kitaplar, referans kitapları vb.
- b. Uygulamalar ve Öneriler: Akademik makale önerisi, ürün önerisi, bütçe önerisi gibi metinler.
- c. Raporlar ve Bilimsel Makaleler
- d. Sunumlar
- e. Düzenleyici Belgeler: Uygunluk beyanı, yönergeler, tüzükler vb.
- f. Popüler Bilim Metinleri: Genel halka bilimsel ve teknik bilgi sunan metinler

Benzer bir sınıflandırma yazar Katherine Haramundanis (1992) tarafından da yapılmıştır. Bilgisayar endüstrisiyle ilgilenen Haramundanis teknik metinleri amaçlarına göre sınıflandırmıştır.

¹³⁴ Vijay K Bhatia, **Analysing Genre: Language Use in Professional Settings**, London & New York, Longman, 1993, s. 14.

¹³⁵ Jody Byrne, **Technical Translation: Usability Strategies for Translating Technical Documentation**, Dordrecht, Springer, 2006, ss. 58-69.

Pazarlama	Raporlama	Eğitim
Broşür vaka çalışması satış kitapçığı basın bülteni ürün el kitabı ürün kataloğu pazarlama notu pazarlama konuşması satış sunumu teknik özet reklam metni tanıtım yazısı onay belgesi bilgi reçetesi ürün açıklaması uygulama kılavuzu	dergi makalesi gazete yazısı teknik makale gelişme raporu faaliyet raporu kurum içi raporlar mavi kopya [...]	müşteri el kitabı kullanım kılavuzu kullanma talimatı kurma kılavuzu kullanıcı el kitabı başvuru kitabı bakım kılavuzu sistem el kitabı teknik açıklama işlevsel tanımlamalar eğitim kitapçığı sunumlar ders materyalleri [...]

Tablo 1: Teknik Belge Sınıflandırması¹³⁶

Yukarıdaki tabloda açıkça görüldüğü üzere, teknik metinler kullanıcıyı belli bir ürün ya da hizmet hakkında bilgilendirme, belli bir konuda ikna etme ve eğitme gibi amaçlar için kullanılmaktadır. Metinleri kullanım amacına göre sınıflandıran Haramundanis metinlerin işlevsel yaklaşımlarla ele alınmasını kolaylaştırmaktadır.

Öte yandan, teknik metinlerin bir alt türü olarak değerlendirebileceğimiz ekonomi metin türleri ve ekonomi çevirisi arasındaki ilişki ilk kez 2003 yılında çeviribilimci Mariana Orozco-Jutoran tarafından ele alınmıştır. Orozco-Jutoran ekonomi metinlerini özel ve resmi belgeler olarak ikiye ayırıp, metinlerin bilgilendirici ve betimleyici işlevleri arasındaki farkı vurgulamıştır. Bu yaklaşıma göre, şirket faturaları, broşürler ve satış belgeleri özel bilgilendirici metinler, vergi formları, kamu kurumlarının reklamları genel bilgilendirici metinler sınıfına girmektedir. Öte yandan, kamu kuruluşları tarafından yayınlanan basın bültenleri ve raporlar genel betimleyici metinler, şirkete ait ticari hesaplar ve fizibilite raporu ise

¹³⁶ Katherine, Haramundanis, **Art of Technical Documentation**, Massachusetts, Digital Press, 1992, s. 3.

özel betimleyici metinler olarak tanımlanmaktadır¹³⁷. Ekonomi metinlerini çeviribilimsel bağlamda ele alan bir diğer araştırmacı Isabel Pizarro S  nchez ise   ok daha kapsamlı metin t  r   sınıflandırması hazırlamıştır. Bu sınıflandırmada metinlerin bilgi alanı, alıcının bilgi d  zeyi, metnin amacı ve metnin iletişimsel s  recine dahil olan katılımcılar esas alınmıştır¹³⁸. Metin t  rleri   ncelikle profesyonel ve akademik olmak   zere iki ana gruba ayrılmıştır. Pizarro S  nchez'in ekonomi metin t  rleri sınıflandırması¹³⁹ temel alınarak hazırlanan aşağıdaki tablo kapsamlı sınıflandırmayı   zetlemektedir:

¹³⁷ Leticia Herrero Rodes, Ver  nica Rom  n M  nquez, “English to Spanish Translation of the Economics and Finance Genres”, **inTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialised Translation**, 2015.

¹³⁸ Daniel Alejandro M  rquez Guzm  n, “Translation of Various Text Genres Existing in Companies Providing Auditing and Consulting Services: Case Study, **MonTI**, 8trans, 2016, s. 7.

¹³⁹ Isabel, Pizarro S  nchez, **An  lisis y Traducci  n Del Texto Econ  mico**, Oleiros, Netbiblo S.L., quot. In Daniel Alejandro M  rquez Guzm  n, a.g.e.

Metin Türleri		
Profesyonel Metin Türleri		Akademik Metin Türleri
1. Satın Alma İşlevi Ana Katılımcılar: Çalışanlar ve tedarikçiler Metin Türleri: sipariş formları, belgeleri, sipariş mektupları, satın alma kayıtları, sipariş notları, kota bilgi formları, faturalar, teslim belgeleri vb.	4. Pazarlama ve Satış İşlevi Ana Katılımcılar: Çalışanlar ve müşteriler Metin Türleri: Faturalar, makbuz, teslim belgesi, satış sözleşmeleri, kira sözleşmeleri, reklamlar, borşürler, satış teklifleri, sipariş formları, belgeleri, şikayet formları, envanter defteri vb.	1. Araştırmacıya Yönelik Metin Türleri Doktora tezleri, araştırma makaleleri, özetler, konferans sunumları, bildiriler vb.
2. İdari, Finansal İşlev ve Muhasebe İşlevi Ana Katılımcılar: Çalışanlar ve kurumlar Metin Türleri: Vergi beyannameleri, faturalar, maaş bordroları, kambiyo senetleri, çekler, banka ekstreleri, kar-zarar tabloları, alım-satım tabloları, faaliyet raporları, satış ve satın alma sözleşmeleri, denetim raporları vb.	5. Üretim İşlevi Ana Katılımcılar: Çalışanlar ve ürün Metin türleri: Etiketler, ürün bilgi reçetesi, teknik formlar, bakım sözleşmeleri, garantiler, kılavuzlar vb.	2. Eğitimcilere Yönelik Metin Türleri Ekonomi ders notları, ders planları, ekonomi haberleri vb.
3. Yönetim Ana Katılımcılar: Yöneticiler, işçiler ve çalışanlar Metin Türleri: İş Planları, hedef tanımları, yönetici açıklamaları, teknik yönetm raporları, kurum içi yazışmalar vb.	6. İnsan Kaynakları İşlevi Ana Katılımcılar: Çalışanlar Metin Türleri: İş ilanları, maaş bordrosu, şirket izin belgeleri, ödenek belgeleri, sözleşmeler, basın bültenleri, toplantı zabıtları vb.	3. Öğrenciye Yönelik Metin Türleri Makaleler, ekonomi ders kitapları, ekonomi haberleri, sınavlar, özetler vb.
7. Ticari Yazışmalar Ana Katılımcılar: Ticari faaliyete dahil olan kişiler ya da kurumlar Metin Türleri: Mektuplar, mail, şirket içi yazışmalar, bültenler, reklamlar vb.		

Tablo 2: Pizarro Sánchez'in Ekonomi Metin Türleri Sınıflandırması¹⁴⁰

Tablo 2'de de görüldüğü üzere, Pizarro Sánchez'in sınıflandırmasında kurumsal alan, bu alandaki katılımcılar ve onların gerçekleştirdikleri işlevler metin türünü belirlemektedir. Sınıflandırmasına akademik alanı da dahil eden Pizarro Sánchez, ekonomi metinlerine hem içerden (uzmanlık alanı) hem de dışardan bakmaktadır (akademik alan). Ancak sınıflandırmada özellikle kurumsal dünya ve

¹⁴⁰ Isabel, Pizarro Sánchez, **Análisis y Traducción Del Texto Económico**, Oleiros, Netbiblo S.L. , quot. In Daniel Alejandro Márquez Guzmán, a.g.e.

burada gerçekleştirilen işlevler temel alınmıştır. Makroekonomi gibi uzmanlık alanları ya da piyasa değişkenleri sınıflandırmaya dahil edilmemiştir.

Yukarıda bahsedilen işlevsel sınıflandırmaların dışında çeviri amaçlı ekonomi metinleri sınıflandırması konu alanlarına göre de yapılmıştır. Bu anlamda ilk kapsamlı çalışma akademisyen ve çevirmen Leticis Herrero Rodes ve Verónica Román Mínguez tarafından hazırlanmıştır¹⁴¹. Bu çalışmada araştırmacılar ekonomi, finans ve ticaret alanlarında kullanılan metinleri alanın gerektirdiği uzmanlık bilgisine göre sınıflandırmış ve okurları söz konusu alanların temel metinleri ile tanıştırmıştır. Çoğunlukla uygulama odaklı hazırlanan bu sınıflandırmayla çevirmen ve çevirmen adaylarının uzmanlık alanına özgü terminoloji, alan bilgisi ve metin bilgisi yeterliliklerinin artırılması ve böylece çeviri sürecine daha dizgesel yaklaşımları amaçlanmıştır¹⁴². Çalışmada ekonomi metinleri finans metinleri, kurumsal metinler, bankacılık metinleri ve muhasebe metinleri olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. İlk grubu piyasa, banka ve şirket gibi finansal ortamlarda üretilen ve kullanılan metinler oluşturmaktadır. İşletmeyi yöneticilerin satın alması (MBO), kaldıraçlı satın alma (LBO), hisselerin halka arzı, sermaye artırım, devralma fiyat teklifi, kitlesel fonlama, şirket tahvilleri gibi finansal işlemlerle ilgili belgeler; yatırım fonları (özel sermaye fonu vb.), sermaye piyasası türev araçları (kredi temerrüt takası, çift ikramiyeli işlem vb.) ile ilgili belgeler; kamu borcu ile ilgili belgeler ile piyasa analiz raporları gibi metinler finans metinleri; şirket yönetimi ve operasyonları bağlamında kullanılan yönetim kurulu kararları, toplantı metinleri, hisse senetleri, yönetici mektupları, faaliyet raporları, yönetim raporları gibi metinler, sipariş formları, faturalar, makbuzlar, teslim belgeleri, poliçeler, ödeme emirleri ile ilgili belgeler, iş ve fizibilite planları gibi metinler kurumsal metin başlığı altında incelenmektedir. Banka sözleşmeleri (kredi ve ipotek sözleşmesi, kredi tahsis anlaşması vb.), kredi mektupları, çekler, banka dekontları, banka garantileri, yatırım bankacılığı metinleri gibi metinler bankacılık metinleri kapsamında değerlendirilmektedir. Son olarak, denetim raporu, bilanço, mali tablolar, kar-zarar tablosu, yönetici ve denetçi raporları gibi şirketlerin muhasebe süreçleri sonucu elde

¹⁴¹ Leticia Herrero Rodes, Verónica Román Mínguez, a.g.e.

¹⁴² Leticia Herrero Rodes, Verónica Román Mínguez, a.g.e.

edilen bilgileri sunan muhasebe metinleri olarak sınıflandırılmaktadır. Ekonomi metinlerinin genel çerçevesini çizen araştırmacılar ekonomi alanındaki metinlerin melezliğine dikkat çekmekte ve bu yüzden de metinlerin bazılarını tek bir kategoriye koymamanın mümkün olmadığını belirtmişlerdir¹⁴³.

Yukarıda sunulan sınıflandırmalarda gözlemlenen ortak özellik ekonomi alanının yoğun bir şekilde hukuk metinlerinden faydalanmasıdır. Bankacılık, finans, muhasebe alanında ve kurumsal alanda çeşitli sözleşmeler ve yasal belgeler hazırlanmaktadır. Bu tür metinlerde uzmanlık dili, yasal dil ve ticari dil birlikte kullanılmakta ve melez metinler oluşmaktadır. Melez metinlerin çevirisi ekonomi metinleri çevirilerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Birleşme ve satın alma anlaşması, gizlilik sözleşmesi, sigorta sözleşmesi, hisse alım sözleşmesi gibi ekonomi alanında kullanılan hukuk metinleri ve çevirileri kapsamlı farklı bir araştırmanın konusu olacağından bu çalışmada ele alınmayacaktır.

Metin türü kavramı ve metinlerin ayrıntılı bir şekilde betimlenmesi çeviribilim alanında da önemli bir yere sahiptir. Kùltürler ve diller arası aracı rolü üstlenen çevirmenin metinlerin hangi gelenek ya da kurallara bağılı olarak üretildiğini bilmesi ve karşılaştığı metinleri diğerk metinlerden ayırt etmesi üreteceğı erek metnin işlevselliğini etkileyecek önemli faktörlerden biridir. Bu düşünceden yola çıkılarak, takip eden başlıkta ekonomi alanında en sık kullanılan metin türlerinin içerik, biçim, biçemsel özellikleri ve işlevleri İngilizce ve Türkçe örnek metinlerle açıklanacaktır. Metin türlerinin sınıflandırılmasında konu alanı temelli sınıflandırma temel alınacak ve metinler işlevsel bakış açısıyla incelenecektir. Bu bağlamda, metinlerin biçimsel, dilsel ve biçemsel özellikleri mercek altına alınacaktır.

¹⁴³ Leticia Herrero Rodes, Verónica Román Mínguez, a.g.e.

1.4.2. Temel Metin Türleri

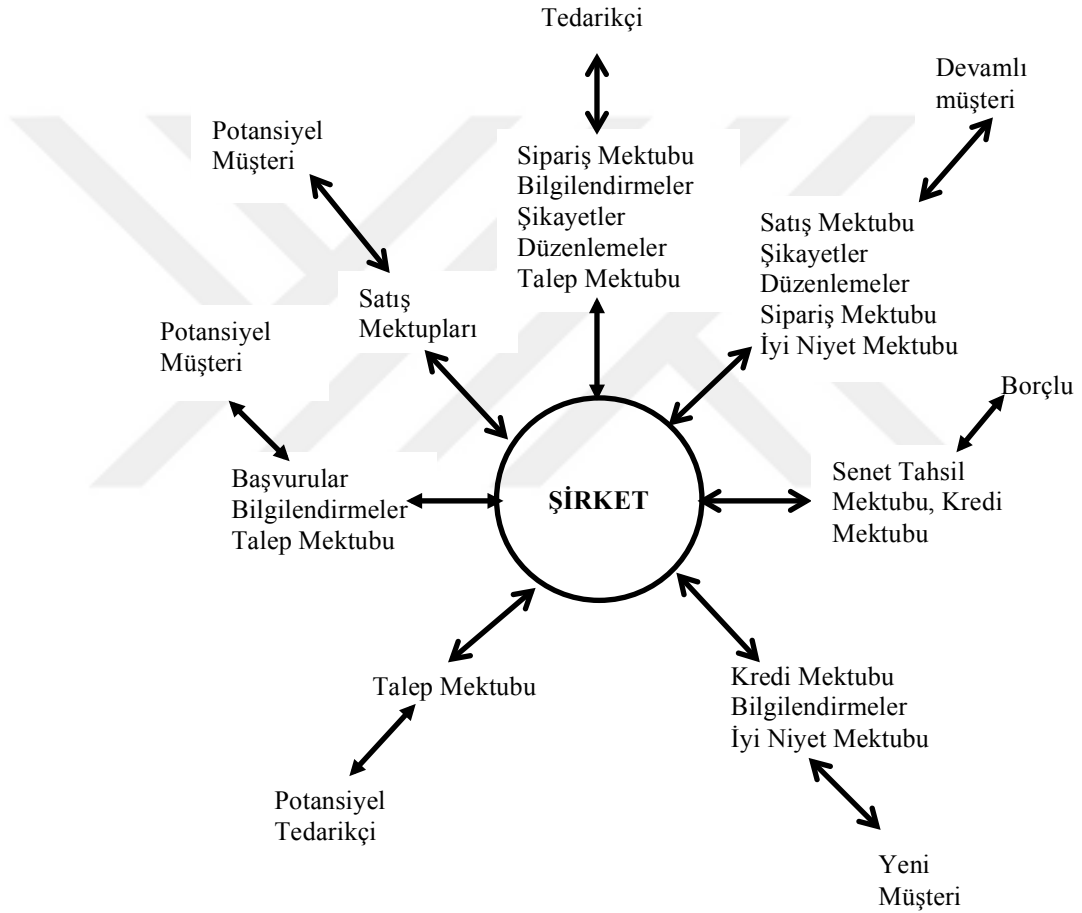
Bir önceki başlıkta ekonomi alanındaki metin türü çeşitliliği açıklanmıştır. Bahsedilen metin türlerinin her birini ele almak çalışma amaçları arasında bulunmadığından, örneklendirme kısmında ticari yazışmalar, raporlar ve dergiler incelenerek, ekonomi metinlerinin genel biçimsel, biçimsel ve dilsel özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Bu amaçla, İngilizce ve Türkçe kaynak metinler ile İngilizce metinlerin tarafımca yapılan Türkçe çevirilerine yer verilecektir.

1.4.2.1. Ticari Yazışmalar

Yazılı iletişim ticari iletişimde çok önemli bir role sahiptir. Şirketler arası ya da şirket içi ticari iletişim faks, e-posta, mektup, rapor, notlar gibi ticari yazışma türleri ile yürütülmektedir. Son otuz yıla kadar fakslar en yaygın kullanılan ticari yazışma türüydü. Ancak teknolojinin gelişmesi, zaman ve maliyet tasarrufu gibi avantajları nedeniyle günümüzde ticari iletişim daha çok e-postalar aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır. Buna karşılık ticari mektuplar ilk kez temasa geçilen şirketlerle kurulan ticari iletişimde tercih edilmeye devam etmektedir.

Şirketlerde teklif mektupları, kredi mektupları, sipariş mektupları, şikayet mektupları, garanti mektupları, kambiyo senetleri, konşimento, ödeme bildirim mektupları, tazminat mektupları, nakliye mektupları, teslimat mektupları, dahili yazışma ve duyurular (*memo*) gibi çeşitli mektup türleri kullanılır. Biçim, içerik ve biçimsel açıdan benzerlik gösteren çeşitli alt metin türlerinden oluşan ticari mektuplar çoğunlukla kurallı, resmi ve kesin dille yazılmış orta uzunluktaki metinlerdir. Ancak yapı olarak benzerlik gösteren bu metinler çok farklı amaçlar için yazılmış ve farklı okurlara hitap ediyor olabilir. Diğer bir ifadeyle, ticari mektuplar ikna etmek, bilgi vermek, şikayet etmek ya da teklifte bulunmak gibi amaçlar için yazılıp, avukat, tedarikçi, banka, şirket ya da müşteri gibi farklı kesimlere hitap

edebilir. Bu nedenle, ticari bir işletme ya da kurum ile onun tedarikçisi, potansiyel müşterisi ve çalışanları arasında iletişimi sağlayan ticari mektupları incelerken mektupların hitap ettiği kitle ya da kitleler ile bunlar arasındaki etkileşimin de dikkate alınması gerekir. Aşağıdaki şekilde ekonomi alanında kullanılan mektuplar ve mektupların hitap ettiği kitle arasındaki etkileşim örneklendirilmektedir.

Şekil 1: Metin Türü-Hedef Kitle İlişkisi¹⁴⁴

Ticari mektupları diğer mektup türlerinden ayıran bazı biçimsel ve dilsel özellikler bulunmaktadır. Ticari mektuplar mektup başlığı, selamlama, gövde, kapanış ifadeleri ve imza olmak üzere beş bölümden oluşur. İlk bölümde gönderenin adresi, tarih ve alıcının adresi yazılır. Ancak bu içeriğin yazılma biçimi kültürden

¹⁴⁴ William C. Himstreet, Wayne Murlin Baty, **Business Communications: Principles and Methods**, Belmont, Calif, Wadsworth Pub. Co., 2.bs., 1964, s. 19.

kültüre ya da şirketten şirkete değişebilir. Bazı şirketler başlık bölümünde mektubun neyden bahsettiğini ya da neye gönderme yaptığını gösteren harf ya da rakamlardan oluşan referanslar kullanır. Selamlama kısmında resmi selamlama ifadesi (ör. Sayın) kullanılarak mektubun alıcısına (birey ya da kurum) hitap edilir. Gövde kısmında mektubun yazılma amacı açıklanır ve gerekli bilgiler verilir. Bu kısımda yazar okurla yakınlık kurarak onu mektupta bahsedilen eylem ya da tavrın sağlayacağı fayda ya da faydalar konusunda ikna etmeye çalışır¹⁴⁵. İmza kısmından önce ise saygı ifadelerinden oluşan kapanış bölümü yer alır. Bu bölümde *Saygılarımla (Yours Faithfully, Your Sincerely)* gibi resmi yazışmaların kalıplaşmış saygı ifadelerine yer verilir.

Ticari mektuplar biçimsel açıdan incelendiğinde, İngilizce ve Türkçe ticari mektupların benzer özellikler sergilediği görülür. Ticari mektuplarda sözlü ve yazılı dile özgü metin türü gelenekleri iç içe girer. Özellikle e-posta ile gönderilen ticari mektupların selamlama, konuya giriş ve kapanış kısmında konuşma diline özgü ifadelerden faydalanılırken, olgusal içeriği sunan gövde kısmında resmi biçim hakimdir¹⁴⁶. Temel olarak ticari işlem ya da faaliyetin gerçekleştirilmesi amacıyla yazılan bu mektuplarda içerik basit bir şekilde doğrudan aktarılır. Bu nedenle, karmaşık ve uzun sözcükler yerine daha basit ve kısa sözcükler kullanılır. Örneğin, bazı yazarlar ticari mektupların yüzde yetmişinin tek heceli sözcüklerden oluşması gerektiğini savunur¹⁴⁷. İçeriğin kısa ve öz bir şekilde aktarılması için gereksiz, muğlak ifadelerden kaçınılır ve çoğunlukla somut sözcükler ve eylem fiilleri kullanılır. Kısa cümlelerden oluşan kısa paragraflar tercih edilir¹⁴⁸.

Çeşitli amaçlar için yazılan (bilgi vermek, ikna etmek, şikayet etmek vb.) ticari mektuplar karşı tarafı belli bir konuda ikna etmek ya da harekete geçirmek için incelik stratejilerinden faydalanır. Ticari mektuplarda kullanılan incelik stratejileri kültürden kültüre değişkenlik gösterse de bu stratejiler özellikle istek mektuplarını

¹⁴⁵ W.A. Damerst, **Resourceful Business Communication**, New York, Harcourt, Brace, and World, 1966, s. 30.

¹⁴⁶ Paul Gillaerts & Maurizio Gotti (ed.), a.g.e., ss. 67-68.

¹⁴⁷ J. Sullivan Albert, "Nine Steps to More Effective Letters," **Printers' Ink**, C. CCXXIX, 1949, ss. 48-50.

¹⁴⁸ Walter Kay Smart, Louis William McKelvey, **Business Letters**, New York & London, Harper & Brothers Publishers, 1950, ss. 7-11.

yapılandıran önemli bir söylem unsurudur. Türkçe ve İngilizce yazılmış istek mektupları incelendiğinde, incelik stratejilerinin benzerlik gösterdiği görülür. Bu bağlamda, Brown ve Levinson dil kullanımında gözlemlenen incelik stratejilerini olumlu ve olumsuz olmak üzere iki grupta incelemiştir. Olumlu incelik stratejileri yazarın okurla empati kurmasını ya da anlaşmasını hedefleyerek, yazar ve okuru iletişime dahil eder. Olumsuz incelik stratejilerinde ise yazar iletişim ortamından uzaklaştırılarak, okur yorumlama ve eyleme geçme sürecinde özgür bırakılır¹⁴⁹. Çoğu bağlamda incelik stratejilerinin ikna stratejileriyle iç içe girdiği görülür. Bunun doğal bir sonucu olarak da her iki dilde üretilen mektuplarda “rica etmek” (**to request**), “gerekmektedir” (**it is necessary**), “saygılarımızla” (**with our respects**) gibi incelik ifadelerinin yanı sıra, edilgen ve adlaştırmalar gibi bazı sözdizimsel yapıların kullanımı yoğunluk kazanır. Edilgen yapılar sayesinde eylemle ilgili kişi ya da kişiler iletişim ortamından uzaklaştırılır, olaylarla ilgili kişilerin sorumluluğu azaltılmış olur. Benzer şekilde, adlaştırmalar cümle ya da metnin resmi bir biçim kazanmasına katkıda bulunur. İncelik stratejilerinin cümle ve metin düzeyinde nasıl gerçekleştirildiklerini anlamak için istek mektupları verimli bir kaynak sunmaktadır. Bu amaçla, aşağıda biri Türkçe diğeri İngilizce olmak üzere iki istek mektubu dilsel ve biçimsel açıdan incelenecektir.

(27) **Kaynak Metin**¹⁵⁰

T.C.
BELGRAD BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

27/09/2011

SAYI:B.19.3.BEL.0.SR.00-183
Konu: Toptan Satış Pazarı

T.C
EKONOMİ BAKANLIĞI
(İhracat Genel Müdürlüğü’ne)

Belgrad Şehri ve “Şehir Pazarları” Kamu Şirketi’nden alınan e-mailde Belgrad’da halen şehir halinin bulunduğu yerde inşa edilecek meyve, sebze, et, balık ve çiçek bölümlerinden oluşacak Toptan Satış Pazarı konusunda; taze meyve, sebze, et, balık ve çiçek üretimi ve ticaretini yapan yerli ve yabancı firmalar ve ilgili kuruluşların bilgilendirilmesi **talep edilmektedir**.

¹⁴⁹ P. Brown, S. C. Levinson, **Politeness: Some Universals in Language Usage**, Cambridge, Cambridge University Press, 1987, ss. 101-102.

¹⁵⁰ bkz. <http://www.denib.gov.tr/tr/aktuel-duyurular-2011-169-cesitli-konular.html>, 4 Kasım 2018.

Kurulacak Toptan Satış Pazarının teknik özellikleri, ilgilenen yerli ve yabancı yatırımcılara sağlayacağı olanaklar (lojistik, yasal kolaylıklar, malın sınıflandırılması, paketlenmesi, yurt içi ve yurt dışı satış kolaylıkları vb. konularda) ve ilgilenen yatırımcılar için öngörülen koşullar ve süreler konusundaki bilgiler ekte yer almakta olup, ilgi duyan yatırımcıların www.bgpijace.rs sitesinden indirilebilen istek formunu, gerekli prosedüre uyarak en geç 14/10/2011 tarihine kadar JKP Gradske pijace, Zivka Karabiberovića 3, 11000 Belgrad adresine veya www.wholesalemarket@bgpijace.rs e-posta adresine göndermeleri **beklenmektedir**. Bilgileri ve gereğini arz ederim.

İmza
A.Nejla Kırkın
Ticaret Müşaviri

Ek: 4 sayfa

Turkish Embassy
Commercial Councillor's Office
Moglojska 8/3, Dedinje
11000 Belgrad/Sırbistan

Tel:+381 11 367 62 21
Faks:+381 11 367 62 19
e-maii: belgrad@ekonomi.gov.tr

Yukarıdaki ticari mektup, Belgrad Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği tarafından T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne ithafen yazılmış bir istek mektubudur. Büyükelçilik kurulacak Toptan Satış Pazarı hakkında yatırımcılar ve ilgili kuruluşların bilgilendirilmesi ve yatırım yapacakların gerekli prosedürleri yerine getirmesi yönünde iki istekte bulunmaktadır. Ayrıca mektuba eklenen dosyada kurulacak pazar hakkında ayrıntılı bilgi sunulmaktadır. Mektup biçimsel olarak mektup başlığı, selamlama, gövde, kapanış ifadeleri ve imza bölümlerinden oluşmaktadır. İçerik resmi bir dille aktarılmıştır. Resmi biçimin ayırt edici sözdizimsel özelliklerinden olan edilgen yapılar (inşa edilmek, bilgilendirilmek, talep edilmek vb.) ve adlaştırmalar (sınıflandırılması, paketlenmesi, yer almakta, göndermeleri vb.) dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, resmi yazışmalarda sıklıkla kullanılan (dır-) son ekinin fiillere (talep edilmektedir, beklenmektedir) eklendiği görülmektedir. Tüm bu kullanımlar mektubun yazılma amacını oluşturan isteklerin edilgen bir şekilde sunulmasını olanaklı kılmakta, istek mesajını gönderen ile mesajın alıcısını iletişim ortamından uzaklaştırmakta, istek ve onunla ilişkili eylemi odağa almaktadır. Çalışmanın bir önceki bölümünde de açıklandığı üzere, istek mektuplarında istekler incelik stratejilerinden faydalanılarak çeşitli biçimlerde aktarılır. Örnekteki istekler “talep etmek” ve “beklenmek” istek fiilleriyle aktarılmıştır.

(28) **Kaynak Metin**¹⁵¹

251 rue des Raimonières
F- 86000 Poitiers Cédex

DiscSA
Telephone: (+33) 2 99681031
Telecopie: (+33) 2 74102163
E-mail: p.gerard@disc.co.fr
Réf PG / AL
12 May 20-

The Sales Department
R.G. Electronics AG
Havmart 601
D-50.000 Köln 1

Dear Sir / Madam

We are a large music store in the centre of Poitiers and **would like to** know more about the re-writable and recordable CDs you advertise in this month's edition of "Lectron".

Could you tell us if the CDs are leading brand names, or made by small independent companies, and whether they would be suitable for domestic recording? We **would appreciate it if you could** send us some samples. If they are of the standard we require, we will place a substantial order. We **would also like to** know if you offer any trade discounts.

Yours faithfully
Signature
P.Gerard (M.)
Manager

Erek Metin¹⁵²:

251 rue des Raimonières
F- 86000 Poitiers Cédex

DiscSA
Telefon: (+33) 2 99681031
Faks: (+33) 2 74102163
Mail: p.gerard@disc.co.fr
Réf PG / AL
12 Mayıs 2

Satış Bölümü
R.G. Electronik AG
Havmart 601
D-50.000 Köln 1

Sayın Yetkili,

Poitiers şehir merkezinde bulunan büyük bir müzik mağazasıyız ve "Lectron" dergisinin bu ayki sayısında reklamını yaptığınız, kaydedilebilir ve yeniden yazılabilir CD'ler hakkında daha fazla bilgi edinmeyi **istemekteyiz**.

CD'lerin tanınmış markalar olup olmadığını veya küçük bağımsız firmalar tarafından mı üretildiğini, evde kayıt amaçlı kullanıma uygun olup olmadıklarını

¹⁵¹ A. Asley, **İngilizce Ticari Yazışma El Kitabı**, çev.: Serap Aydın Ömeroğulları, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008, s. 59.

¹⁵² A. Asley, a.y.

lütfen bize **bildirin**. Birkaç numune gnderebilerseniz çok **memnun oluruz**. Numuneler istediğimiz özellikteyse, hemen sipariş vereceğiz. Ayrıca herhangi ticari indirim sunup sunmadığınızı da öğrenmek **istiyoruz**.

Saygılarımızla,

İmza

P.Gerard (M.)

Müdür

rnekte bir ticaret dergisindeki CD ilanına müşteri tarafından yazılan İngilizce ticaret mektubu ve çevirisi yer almaktadır. Mektupta müşteri reklamı yapılan CD’ler hakkında ayrıntılı bilgi talep etmektedir. Kaynak metin biçimsel açıdan incelendiğinde, bir nceki Türkçe metindeki gibi mektup başlığı, selamlama, gövde, kapanış ifadeleri ve imza bölümlerinden oluşmaktadır. Biçimsel olarak Türkçe ticari mektup örneğine benzeyen İngilizce kaynak metnin biçimsel özellikleri farklılık göstermektedir. rneklendirilen Türkçe mektuptan en belirgin biçimsel farklılık İngilizce mektupta yoğun olarak etken yapıların kullanılmasıdır. Mektubun yazarı talep eden ve talebi gerçekleştirecek tarafı açıkça belirtmiş ve doğrudan onlara hitap ederek yakınlık kurmayı amaçlamıştır. Psikolojik ağrı içeren İngilizce mektupta sonuç olarak daha dostane bir anlatım tarzı ortaya çıkmıştır. Ancak isteklerin yerine getirilmesi (numune gönderilmesi vb.) konusunda alıcıya doğrudan hitap edilmesi alıcıya daha fazla yükümlülük yüklemektedir. Öte yandan, Türkçe mektupta olduğu gibi İngilizce mektupta da istek cümleleri incelik stratejilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Bu amaçla, mektupta “would like to (istemek), “Could you” (yapabilir misiniz?), would appreciate (memnun olmak) gibi nazik istek ifadeleri kullanılmıştır.

Yukarıda incelenen rnekler İngilizce ve Türkçe dillerinde yazılan ticari mektupların genel dilsel ve biçimsel özelliklerini sergilemektedir. Biçimsel açıdan bazı farklılıklar gösterse de, her iki dilde yazılan ticari mektuplar temelde okur odaklı olup, okuru belli bir konuda ikna etmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, mektup yazarının metnin biçimini okur bakış açısıyla incelemesi ve metnin biçim, dil kullanımı ve içerik gibi özelliklerini buna göre belirlemesi gerekmektedir.

1.4.2.2. Raporlar

Ekonomi alanında önemli bir iletişim aracı olan raporlar çeşitli amaçlar için hazırlanmakta, stajyerden genel müdüre kadar pek çok kişiyi ilgilendirmektedir. Genel anlamda raporlar işletmelerin yönetme işlevinin gerçekleştirilmesinde rol oynayan yazılı iletişim kaynakları olarak tanımlanır¹⁵³. Diğer bir ifadeyle raporlar ekonomiyle ilgili belli bir konuda bilgi vermek ve değerlendirme yapmak amacıyla hazırlanır ve farklı biçimlerde sunulur. Çoğunlukla var olan durumlar üzerine yoğunlaşan raporlar zaman zaman geleceğe dair tahminlerde de bulunur. Raporları bir önceki bölümde incelenen ticari yazışmalardan ayıran en önemli özellik çoğunlukla nesnel bilgiden beslenmeleridir. Bankacılık, sigortacılık, muhasebecilik gibi çeşitli alanlarda kullanılan raporlar nesnel olgu ya da olayları işletmenin bir düzeyinden diğer düzeyine aktarmaya çalışırken, ticari yazışmalar daha çok işin gerçekleşmesine odaklanır. Bu nedenle, okuru belli bir davranışa yönleltmeyi amaçlayan ticari yazışmalarda öznel unsurlara yoğun bir şekilde başvurulur. Öte yandan, ticari yazışmalardaki mektup-hedef kitle arasındaki devingen ilişkinin yerine rapor-hedef kitle arasında hiyerarşik bir düzen bulunur. Aşağıdaki şekilde bir ticari işletmede kullanılan raporun işlevi ve rapor-hedef kitle arasındaki hiyerarşik ilişki örneklendirilmektedir:

¹⁵³ William C. Himstreet, Wayne Murlin Baty, **Business Communications: Principles and Methods**, Belmont, Calif, Wadsworth Pub. Co., 2.bs., 1964, s. 17.

Şekil 2: İşletmelerde Raporların İşlevleri¹⁵⁴

Şirketler, bankalar, devlet kurumları gibi çeşitli ticari işletmelerde kullanılan raporlar içerik açısından farklılık göstermektedir. En sık kullanılan raporlara faaliyet raporları, sürdürülebilirlik raporları, rekabetçilik raporları, denetim raporları, yatırımcı raporları, risk değerlendirme raporları, piyasa inceleme raporları, yönetim kurulu raporları, yasal raporlar örnek verilebilir.

Faaliyet raporları ticari kurum ya da kuruluşlar ile paydaşlar arasındaki iletişimi sağlayan en önemli belgelerden biri olup, yasal açıdan gerekli finansal bilgileri içermektedir. Bu raporlar kurum ya da kuruluşların geçen mali yıl boyunca ortaya koydukları işlem ya da performansları değerlendirir ve bir sonraki yıl için öngörülerde bulunur. Diğer bir ifadeyle, finansal raporlar kurumsal bilgiyi aktaran en önemli kaynaklardan biri kabul edilir. Raporlar aracılığıyla kurum değerleri, amaçları, stratejileri gibi bilgiler sunularak kurum imajına olumlu katkıda bulunma,

¹⁵⁴ William C. Himstreet, Wayne Murlin Baty, a.g.e., s. 18.

Çalışanların motivasyonunu artırma ve halk ile iletişimi geliştirme amaçlanır¹⁵⁵. Bunlara ek olarak, faaliyet raporları potansiyel yatırımcıları ikna ve teşvik etmede önemli rol oynar. Sonuç olarak, faaliyet raporları şirketlerin müşteriler, paydaşlar, çalışanlar, tedarikçiler ve halk ile iletişim kurmasını sağlama, şirketi kimliği ve felsefesini tanıtmaya, yatırımcı çekme gibi işlevler üstlenebilir. Raporların mümkün olduğunca nesnel olması, olumlu ve olumsuz özellik ya da durumları eksiksiz bir şekilde yansıtması güvenilirlikleri açısından önemlidir.

Raporların temel hedef kitlesini hissedarlar ve potansiyel hissedarlar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler ve genel halk oluşturur. Ancak bu hedef kitle faaliyet raporlarını farklı amaçlar için kullanabilmektedir. Örneğin, hissedar ve potansiyel hissedarlar önemli ekonomik kararların alınmasında faaliyet raporlarına başvurur. Çalışanlar faaliyet raporlarını şirket ürünleri ve çalışmaları hakkında bilgi alma aracı olarak kullanılır. Ayrıca bu raporlara bakarak çalışanlar aldıkları maaşları sektör bazında değerlendirme olanağı bulur. Öte yandan, kredi veren kurumlar ise faaliyet raporlarını inceleyerek yatırım borçlarının risk analizini yapar ve borçluların kredi itibarını tespit eder. Bunların dışında devlet kurumları da vergi yoklaması amacıyla faaliyet raporlarından faydalanır¹⁵⁶. Yasal ve düzenleyici içeriğinin yanı sıra faaliyet raporları son yıllarda sıklıkla anlatı metinlerine de yer vermeye başlamıştır. Böylece raporların içeriği ve biçimi öznel ifade ve kullanımlardan da beslenmiştir.

Raporlarının tarihsel gelişimi incelendiğinde, başlarda sadece İngilizce konuşulan ülkelerde İngilizce raporların hazırlandığı görülmektedir. Ancak zamanla İngilizce konuşulmayan ülkelerde de İngilizce raporlar hazırlanmaya başlanmış ve böylece uluslararası yatırımcıların sayısı artmıştır. Bugüne kadar raporlar üzerine yapılan çalışmalarda çoğunlukla raporların içeriği, alt-türleri, biçimsel, söylemsel ve metin türü özellikleri üzerinde durulmuştur. Raporları dilsel bakış açısıyla ele alan

¹⁵⁵ J.E. Kendall, “Good and Evil in the Chairmen’s ‘Boiler Plate’: An analysis of Corporate Visions of the 1970s”, **Organization Studies**, 1993, s. 271.

¹⁵⁶ Huili Wang, Lixin Li, Jingxiang Cao, a.g.e., s. 56.

kapsamlı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Dilsel, biçimsel ve biçimsel özellikleri kültürden kültüre farklılık gösterebilen faaliyet raporları temel anlamda niteliksel ve niceliksel olmak üzere iki tür veriden oluşmaktadır. Finansal veriler, hesap analizleri, finansal tablolar niceliksel veri; kurumsal yönetim, yönetici incelemeleri ve açıklamaları, şirket çalışmalarıyla ilgili bilgiler niteliksel veri kapsamında ele alınır. Çeşitli biçimlerde sunulan faaliyet raporları her biri ayrı bir tür olarak ele alınan çeşitli alt türleri içerir. İçerdikleri alt türler kültürden kültüre değişiklik göstermesine rağmen, raporlar genellikle şirket tanıtımı, paydaşlara açıklamalar, kurumsal yönetim, kurumsal sosyal sorumluluk, finansal tablolar ve bağımsız denetim raporu, yatırımcılara bilgiler gibi alt türlerden oluşur. Şirket tanıtımı, vizyon ve misyon açıklaması, CEO'nun değerlendirmesi, üst yönetim, ödüller ve başarılar, pay sahipleri, araştırma geliştirme, gibi konularda bilgi sunar. Paydaşlara açıklamalar bölümünde yönetim kurulu ve/veya başkanın değerlendirmeleri yer alır. Kurumsal yönetim bölümünde hukuki açıklamalar, kurumsal yönetim ilkelerine uyum raporu, risk yönetimi, finansal tablolar sorumluluk beyanı gibi bilgiler sunulur. Kurumsal sosyal sorumluluk, şirketin sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk alanında üstlendiği rolleri açıklar. Finansal tablolar ve bağımsız denetim raporu bölümünde ise finansal tablolar ve açıklamalar yer alır. Görüldüğü üzere, faaliyet raporlarında muhasebe söylemi, finans söylemi, halka ilişkiler söylemi ve hukuk söylemi iç içe girmektedir. Aynı metin içerisinde yer alan bu tür farklı söylemlerin okura ulaşabilirliği farklılık göstermektedir. Bu nedenle, metin incelemelerinde faaliyet raporları melez metinler olarak ele alınmalı ve disiplinlerarasılık özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Metinlerin yanı sıra resim, grafik, tablo ve çizelgelerden oluşan raporlar aynı zamanda “çok araçlı” metinler kapsamında da değerlendirilmeli ve bunların metnin iletişimsel işlevindeki etkisi sorunsallaştırılmalıdır. Örnek vermek gerekirse, resimler şirket kimliğini görsel olarak tanıtmaya, sunulan ürün ya da hizmetlerin katma değerini vurgulama, profesyonel olma, şirketin pazarlama faaliyetlerini destekleme, belli bir konuyu odağa alma, okura hitap etme gibi farklı iletişimsel amaçlar için

kullanılabilmektedir¹⁵⁷.

Farklı kesimlere hitap eden faaliyet raporlarının en çok okunan bölümü genel müdür ya da yönetim kurulu başkanı değerlendirmeleridir. Bu bölümler genellikle şirket ya da kurumlar tarafından kurumsal felsefelerini oluşturmak ve yansıtmak amacıyla hazırlanmaktadır. Kendine özgü biçimsel ve dilsel özelliklere sahip olan söz konusu bölümler ayrı bir tür olarak ele alınmaktadır¹⁵⁸. İçerikleri genel açıklama, yargı ve değerlendirmelerden oluşan ilham verici konuşmalardır. Bunun doğal sonucu olarak metinlerde geniş zaman ve emir kipinde fiiller ile amaç bildiren fiiller öne çıkmaktadır. Benzer şekilde, metinde kullanılan isimler çoğunlukla amaç, ilke ve değerler ile ilişkilidir. Bunların yanı sıra, durum, olay ya da olguları olumlu bir şekilde tasvir eden “yaratıcı”, “karlı”, “faydalı”, “başarılı” gibi çeşitli sıfatlara başvurulur¹⁵⁹. Böylelikle kurumlar değerlerini ve ilkelerini kendi inanış ya da ideolojilerine uygun bir şekilde aktarmış olurlar. Söz konusu metinler faaliyet raporlarında “Şeref Başkanı’ndan Mesaj”, “Yönetim Kurulu Başkanı’nın Değerlendirmesi”, “CEO’nun Değerlendirmesi” gibi başlıklar altında sunulur. Aşağıdaki örnek Koç Holding 2017 yılına ait faaliyet raporunun “CEO’nun Değerlendirmesi” başlıklı bölümden alıntılanmış olup, içeriksel ve dilsel açıdan incelenecektir.

(29) CEO’nun Değerlendirmesi

Değerli hissedarlarımız ve paydaşlarımız,

Dünyada ve Ülkemizde, gündemin yoğun olduğu ve hızla değiştiği bir yılı daha geride bırakıyoruz. Bu ortamda, Topluluk olarak, uzun vadeli değer yaratma hedefimiz ve küresel vizyonumuz çerçevesinde özveriyle çalışmaya devam ediyoruz. Küresel varlığımızı genişletmek, rekabetçiliğimizi artırmak, teknoloji ve inovasyon kabiliyetlerimizi geliştirmek ve güçlü markalar yaratmak stratejimizin temel taşlarını oluşturuyor.

[...]

Dijital dönüşüm stratejik önceliklerimiz arasında önemli bir yer alıyor. En önemli sermayemiz olan çalışma arkadaşlarımızla birlikte, Koç Topluluğu’nda dijital çağa uygun bir kültürel dönüşümü gerçekleştirmek üzere çalışmalarımıza devam

¹⁵⁷ E. De Groot et al., “A Corpus Analysis of Text Themes and Photographic Themes in Managerial Forewords of Dutch-English and British Annual General Reports”, **Professional Communication, IEEE Transactions on**, C. XLIX, No: 3, 2006, ss. 217-235.

¹⁵⁸ John M. Swales, Priscilla S. Rogers, “Discourse and the Projection of Corporate Culture: the Mission Statement”, **Discourse & Society**, C. VI, No: 2, 1995, s. 226.

¹⁵⁹ John M. Swales, Priscilla S. Rogers, a.g.e., s. 227.

ediyoruz. Özellikle veri analitiği, yapay zekâ, endüstri 4.0, nesnelerin interneti gibi teknolojileri en etkin şekilde kullanmayı hedefliyoruz. Dijital Dönüşüm Programı ile rekabetçi gücümüzü artıracığımıza ve ülkemiz için daha fazla değer yaratacağımıza inanıyorum.

[...]

Topluluk olarak geçmişten gelen mirasımız, etki gücümüz ve liderlik rolümüz bizlere eşsiz bir fırsat sunuyor. Gücümüz aynı zamanda bize sorumluluk da yüklüyor. Sadece işimize karşı değil, birbirimize, içinde yaşadığımız topluma ve dünyaya karşı da sorumluyuz. Her zaman yüksek tuttuğumuz hedeflerimize bütün paydaşlarımızla birlikte çalışarak, ortak gayretle ve herkesi kapsayarak varmayı amaçlıyoruz.

Örnekte “CEO’nun Değerlendirmesi” metninden alınan üç paragraflık bir bölüm sunulmuştur. Metin şirket hissedarları ve paydaşlarına hitap ederek başlamaktadır. Alıntılanan örnekte şirketin hedefleri, vizyonu, temel stratejileri, öncelikleri, inanışları ve değerleri vurgulanmaktadır. Bu nedenle, yazarın amaç, hedef ve strateji ile ilişkili sözcük ya da ifadelerle yoğun bir şekilde başvurduğu görülmektedir (*hedefimiz, önceliklerimiz, çalışmalarımız, liderlik, hedefliyoruz, amaçlıyoruz, stratejimizin temel taşları* vb.). Öte yandan, metnin çağrısız etkisini artırmak amacıyla fiiller birinci çoğul şahıs kipinde çekimlenmiş ve birleştirici sözcük ya da ifadelerden faydalanılmıştır (ör. *çalışma arkadaşlarımız, bütün paydaşlarımızla birlikte, ortak gayret, herkesi kapsayarak* vb.). Ayrıca yazarın şirket ve şirket çalışanlarını “Topluluk”, “Koç Topluluğu” olarak tanımlaması çalışanların ortaklık ve benzerlik çerçevesinde sunulmasını sağlamıştır. Sözdizimsel açıdan çoğullukla bildirme cümlelerinden oluşan metnin özneleri çoğullukla birinci çoğul şahısa göre çekimlenen gizli öznelerdir. Yazarın sadece iki yerde birinci tekil şahısa göre çekimlenen fiil kullandığı görülmektedir. Bu nedenle, metnin sözdizimsel olarak da çalışanlarına atıfta bulunduğunu söyleyebiliriz. Bir önceki bölümde incelenen ticari yazışma örnekleriyle karşılaştırıldığında okuru etkilemeyi amaçlayan, belli bir kültür ve ideolojiyi yansıtan bu metinlerin daha öznel bir biçime sahip olduğu açıktır.

Finansal raporların diğer önemli bölümü finansal tablolardan oluşmaktadır. Finansal tablolar işletme ya da ticari kuruluşların finansal faaliyetleri ve durumlarını açıklayan yazılı kayıtlardır. Ortak amaçlı olarak hazırlanan bu tablolar işletmeyle ilgili bilgilerin farklı hedef okurlara ulaşmasını sağlamaktadır. Maliye Bakanlığı

tarafından hazırlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde finansal tabloların işlevi şu şekilde özetlenmektedir:

- (a) Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak; (b) gelecekteki nakit akışlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak; (c) varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak¹⁶⁰.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'lerinde (MSUGT) finansal tablolar temel finansal tablo ve ek finansal tablo olarak ikiye ayrılır. Buna göre, bilanço ve gelir tablosu temel finansal tabloları oluştururken, fon akım tablosu, nakit akım tablosu, net işletme sermayesi değişim tablosu, kar dağıtım tablosu, özkaynak değişim tablosu ile satışların maliyet tablosu ek finansal tablolar kapsamında ele alınır. Çalışma kısıtlılıkları nedeniyle tabloların hepsini ele almak mümkün değildir. Bu nedenle, bilançolar temsili örnek olarak incelenip, tabloların biçimsel, biçimsel ve dilsel özellikleri hakkında genel bilgi sunulacaktır.

Bilanço, diğer adıyla finansal durum tablosu, bir işletmenin belli bir zamanda sahip olduğu varlıklarla, bu varlıkların sağladığı kaynakları gösteren tablodur. Aktif ve pasif olmak üzere iki bölümden oluşur. Aktifler işletmenin sahip olduğu varlıkları, pasifler ise bu varlıkların sağladığı öz ve yabancı kaynakları gösterir. Varlıkları ve kaynaklar bilançonun temel kalemlerini oluşturur. Bunların altında çeşitli alt kalemler (dönen varlıklar, duran varlıklar; kısa vadeli yükümlülükler, uzun vadeli yükümlülükler, özkaynaklar) bulunur. Bilançoyu oluşturan kalemlerin her biri uzmanlık alanına özgü terim ya da kavramlardan oluşur. Örneğin, duran varlıkların alt kalemlerinden biri olan “mali duran varlıklar” uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetlerle veya paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler ile bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye paylarını ifade eder. Bu nedenle, finansal tabloların incelenmesi ve anlaşılması alana özgü uzmanlık bilgisini zorunlu kılar. Öte yandan bilançoların çeşitli biçimlerde düzenlendiği, genel olarak biçim ya da kapsamlarına göre sınıflandırıldıkları görülmektedir. Aşağıdaki şekilde

¹⁶⁰ “1 Sıra Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği”, **Resmi Gazete**, No: 21447 (M), (Çevrimiçi), <http://gib.gov.tr/node/88229>, 29 Kasım 2018.

X şirketine ait basit bir bilanço örneği oluşturularak, bilançoların temel biçimsel ve dilsel özellikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

AKTİF		PASİF	
I. Dönen Varlıklar	120.000	III. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	80.000
Hazır Değerler	12.000	Ticari Borçlar	35.000
Alacaklar	28.000	Banka Borçları	45.000
Menkul Kıymetler	25.000	IV. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	80.000
Stoklar	55.000	Uzun Süreli Borçlar	80.000
II. Duran Varlıklar	160.000	V. Öz Kaynaklar	120.000
		Hisse Senetleri	30.000
		Öz Kaynaklar	90.000
AKTİF TOPLAMI	280.000	PASİF TOPLAMI	280.000

Şekil 3: X. Şirketine Ait 30 Kasım 2019 Tarihli Bilanço

Görüldüğü üzere, bilançolar alana özgü uzmanlık terimi ya da kavramları ile bunlara ilişkin sayısal verilerin alt alta sıralanmasından oluşan metin türleridir. Bu nedenle, alana özgü uzmanlık terim ve kavramları metnin iletişimsel işlevini oluşturan en önemli unsur olarak kabul edilir. Sözcük düzeyi aktarımların ön plana çıktığı bu tür metinlerle uğraşan araştırmacılardan yeterli alan bilgisine sahip olmaları beklenir.

Yukarıda alt türlerinden birkaçı örneklendirilen faaliyet raporları dilsel açıdan incelendiğinde, raporu oluşturan alt türlerin farklı dilsel özellikler sergiledikleri görülmektedir. Örneğin, denetim raporu ve kurumsal sosyal sorumluluk bölümünde kullanılan sözcükler finansal açıklamalar bölümüne göre daha karmaşık yapıdadır. Öte yandan, başkan ve/veya yönetici değerlendirmeleri sözcük kullanımı açısından daha zengin olup, daha fazla muğlak ifade veya sözcük içermektedir¹⁶¹. Başkan ya da yönetim kurulu değerlendirmelerinde işletme ile okurlar arasındaki mesafeyi azaltmak amacıyla birliktelik mesajı veren sözcükler kullanılır ve fiiller çoğunlukla birinci çoğul şahısta çekimlenir. Bunlara ek olarak, şirket tanıtım kısımlarında

¹⁶¹ Huili Wang, Lixin Li, Jingxiang Cao, a.g.e., s. 61.

okurların ilgisini olumlu yönde çekmek için çoğunlukla olumlu sözcük kullanımı tercih edilir (ör. fayda, gelişme, artış, kar, başarı, kazanç vb.). Son olarak, doğru bilgi aktarımının öncelik olduğu faaliyet raporlarında belgisiz sıfat ya da zamirlere sıkça (pek çok, birçok, bazı, birkaç, çoğu cv.) yer verilir. Böylelikle, emin olunmayan konularda ya da geleceğe dair yapılan öngörülerde yanlış bilgi aktarımının önüne geçilir.

1.4.2.3. İş ve Ekonomi Dergileri

Ekonomi ve iş dergileri gerek Türkiye gerek dünyada en önemli ticari yayın organı olarak kabul edilmektedir. Ürün gelişimi, piyasa hareketleri, ekonomik gelişmeler gibi konularda güvenilir bilgi elde edebilmek etkin bir ticari yayın organına sahip olmayı zorunlu kılar. Temel işlevleri iş dünyasını bilgilendirmek ve işlerin daha etkin bir şekilde gerçekleşmesine katkıda bulunmak olan ekonomi ve iş dergilerinin piyasaya uygun bilgi üretmesi beklenir. Bu bağlamda, dergiler doğru bilgiyi piyasanın kabul gördüğü biçimde sunmaya çalışırlar. En çok okunan İngilizce ekonomi ve iş dergileri **Forbes**, **Bloomberg Businessweek**, **Entrepreneur**, **Fortune**, **Inc.**, **The Economist**, **Harvard Business Review** adlı dergilerdir. İki haftalık periyotlarla çıkan **Forbes**, özellikle iş dünyası ve finans konusuna odaklanan, finans, sanayi, yatırım ve piyasa üzerine özgün makaleler sunan, Amerika'nın en çok okunan dergisidir. Diğer Amerikan dergisi **Bloomberg Businessweek** her hafta yayımlanır ve iş dünyası ile küresel ekonominin son trendleri hakkında ayrıntılı bilgi sunar. Çoğunlukla küçük girişimcilere ve işletmelere hitap eden **Entrepreneur** dergisi iş kurma ve yönetme gibi konulara odaklanır ve ayda bir piyasaya sürülür. İş dünyasının her alanıyla ilgili ekonomi haberleri yapan **Fortune** dergisi ise iki haftada bir yayımlanır. Önemli iş ve yönetim dergilerinden biri olarak kabul edilen **Harvard Business Review** iki aylık periyotlarla yayımlanır ve dünyanın en iyi ekonomi ve yönetim uzmanlarına yer vererek, küresel liderlere strateji, yenilik ve gelişim konularında liderlik eder. Öte yandan, Londra'da basılan **The Economist** dergisi uluslararası haberler, siyaset, ekonomi, finans, bilim ve

teknoloji konularında güvenilir bilgiler sunar ve her hafta yayımlanır. Bu dergilerden **Fortune**, **Harvard Business Review**, **Bloomberg Businessweek** Türkçe versiyonlarıyla Türkiye’de de yayımlanmaktadır. Bunların dışında, **Business Life** (aylık), **Para** (haftalık), **Start Up** (üç aylık), **Ekonomist** (haftalık), **Capital** (aylık), **Marketing Turkey** (aylık), **Ekonometri** (iki aylık), **Platin** (aylık) Türkiye’de yayımlanan diğer popüler ekonomi ve iş dergileri arasındadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, dergiler içerik olarak oldukça çeşitlilik göstermektedir. İş dünyası, piyasalar ya da genel olarak ekonomi ile ilgili araştırma makaleleri, haber metinleri, raporlar, söyleşiler, röportajlar, reklam metinleri, vaka çalışmaları, düşünce yazıları, hikayeler gibi çeşitli metin türlerini içerir. Çalışmada bütün metin türlerini ele almak mümkün olmayacağından, hedef aldığı kitle ile dilsel özelliklerin benzerlik göstermesi nedeniyle ekonomi araştırma makaleleri odağa alınacaktır. Böylelikle, teknik söylemin dergi söylemine nasıl aktarıldığı sorunsallaştırılacaktır.

1.4.2.4. Yasal Belgeler

Ekonomi alanında özellikle iş planlama, başka işletmelerle işbirliğine girme, işletmeyi yönetme, işe alma, işçi-işveren ilişkisini yönetme, hizmet sağlama, kredi verme ve/veya alma gibi süreçlerde çok çeşitli yasal belge ve formlar kullanılır. Şirket içtüzüğü, niyet mektubu, toplantı tutanakları, hisse senedi belgesi, geçici teminat mektupları, kredi mektupları, ticari senetler gibi belgeler ile sözleşme ve anlaşma metinleri ekonomi alanında kullanılan yasal belgelerdendir. Bu metinlerden ticari sözleşme/anlaşmalar özellikle farklı amaçlar için düzenlenmekte ve farklı alanlarda kullanılmaktadır. Hisse alım sözleşmesi, hissedarlar sözleşmesi, gizlilik sözleşmesi, ortak girişim sözleşmesi, sigorta sözleşmeleri, distribütörlük sözleşmesi, birleşme anlaşmaları en sık kullanılan sözleşme/anlaşma metinlerindendir. Biçimsel, sözdizimsel, dilsel ve biçimsel açıdan benzerlik gösteren bu metinlerde hukuk dili ve söylemi ile ekonomi dili ve söyleminin iç içe girdiği görülür. Bu metinler hukuk dili ve metinlerine ilişkin ayrı kapsamlı bir çalışmayı gerektireceğinden çalışma dışında

bırakılacaktır.

Özetle, çalışmanın “Temel Metin Türleri” başlığı altında İngilizce ve Türkçe dillerinden örnekler sunularak, ekonomi alanında kullanılan temel metinler biçimsel, dilsel ve biçimsel açıdan incelenmiştir. Farklı metin türlerine özgü metin geleneklerini incelemek aynı zamanda bu metinlerdeki içeriğin başka dillere nasıl aktarılacağı konusunda önemli dilsel ve metinsel ipuçları sağlayacak ve üretilen erek metinlerin işlevselliğini olumlu yönde etkileyecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİ METİNLERİ ÇEVİRİSİ

Araştırmalar ekonomi metinleri çevirisiyle ilgili bilimsel çalışmaların özellikle son on yıldır arttığını göstermektedir. Çoğunlukla dilbilimci ve çeviribilimciler tarafından yürütülen çalışmalarda ekonomi metinleri çevirisinin genellikle sözcüksel ve dilbilimsel bağlamda incelendiği görülmektedir. Çeviri sektörünün önemli bir bölümünü kapsayan ekonomi metinleri çevirisini daha ayrıntılı bir şekilde irdelemek amacıyla, çalışmanın bu bölümünde öncelikle ekonomi çevirisinin Türkiye’de ve dünyadaki tarihsel gelişim süreci incelenip, uzmanlık çevirisi kuram (araştırma) ve uygulama (eğitim ve çeviri etkinliği) açısından değerlendirilecektir. İlerleyen bölümlerde ekonomi metinleri çevirisi üzerine dünyada ve Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar açıklanıp, alanın akademik haritası çizilecektir.

2.1. Ekonomi Alanında Çeviriler

Ekonomi alanında çeviri etkinliğinin M.Ö. 3000’li yıllara kadar uzandığı bilinmektedir. Eski Mısır’da iş görüşmeleri *dragomane* diye adlandırılan uzman konumundaki çevirmenler aracılığıyla yürütülürdü. Ticaretin yoğun olduğu bölgelerde (Mezopotamya, Mısır vb.) çevirmenlerin üye oldukları çevirmen locaları bulunmaktaydı¹⁶². 15. yüzyıla kadar genellikle sözlü olarak yürütülen çeviri etkinlikleri matbaanın icadı ile farklı bir boyut kazanmış, yazılı kültürün geniş kitlelere ulaşmasında önemli işlevler üstlenmişti. Bu bağlamda, ticari ve siyasi anlaşmaların hazırlanması, teknik gelişmelerin izlenmesi gibi alanlarda yazılı çeviriler yoğunluk kazanmıştı. 18. ve 19. yüzyıllara gelindiğinde ise, farklı uzmanlık

¹⁶² Sakine Eruz, **Çokkültürlülük ve Çeviri: Osmanlı Devleti’nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**, İstanbul, Multilingual, 2010, s. 33.

alanlarına ait bilim ve teknik metnlerinin çevirisi ivme kazanmış ve böylece bilgi birikiminin toplumlar arasında yer değiştirmesi kolaylaşmış, teknik gelişmeler ve icatlar sınırların ötesine yayılmaya başlamıştı. Bu başlık altında, yukarıda bahsedilen süreçte önemli rol oynayan ekonomi metinleri çevirisinin gerek dünya gerek Türkiye'deki gelişim süreci tarihsel açıdan ele alınacaktır.

2.1.1. Dünyada

Diğer uzmanlık alanlarında olduğu gibi, ekonomi alanında da ilk çeviri etkinliklerinin Antik Çağ'da başladığı bilinmektedir. Araştırmalar ticaret alanındaki ilk uzmanlık metinleri çevirilerinin ise Sümerler döneminde yapıldığını göstermektedir. Öte yandan, Delisle gibi çeviribilim tarihçileri MÖ. 2100'lü yıllarda arkeologların topraktan binlerce tablet çıkardıklarını ve bu tabletlerde ticari, ekonomi ve resmi metinler başta olmak üzere birçok metin türü olduğunu belirtmişlerdir¹⁶³. Tarihi eski çağlara uzanan ekonomi metinleri çevirisi asıl ekonomiyle ilgili fikirlerin uluslararası dolaşımın ivme kazandığı 18. yüzyılda önem kazanmaya başlamıştı. Bu dönemde farklı türdeki ekonomi metinleri pek çok Avrupa diline ya da diğer dillere çevrilmeye başlanmıştı. Ancak bu çeviri etkinlikleri sadece entelektüel bir girişimin ürünleri olmayıp, sosyal değişim, eğitim reformu, ekonomi politikalarının yeniden düzenlenmesi, siyasi hareketler ya da propagandalar, yayıncılık stratejileri gibi daha karmaşık projelerde de önemli işlevler üstlenmişti. Çeviriler farklı ulusal, sosyal, ekonomik, siyasi ve kurumsal bağlamlara uyarlanmıştı. Japonya, Rusya ve özellikle Kuzey ve Latin Amerika gibi ülkeler bu amaçla ekonomi metin çevirisine yoğunluk veren ülkelerin başında gelmişti. Öte yandan, çeviri etkinlikleri ekonomi bilim dalının gelişmesinde, farklı yer ve zamanlarda yayılmasının arkasında yatan en önemli etkenlerden biri olmuştur. Farklı ülke ya da kültürlerle ait ekonomiyle ilgili kurumlar, modeller, strateji ve kuramlar ödünç alınarak yerel ekonomiler şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenlerden ötürü, ekonomi metinleri çeviri tarihi

¹⁶³ Elif Ertan, **Uzmanlık Alanları Çevirilerinin Tarihsel Süreci, Eğitimi, Önemi ve Çeviri Uygulamalarındaki Konumu**, İstanbul, Efe Akademi Yayınları, 2013, s. 27.

ekonomi biliminin kurumsallaşma ve yaygınlaşma tarihinin önemli bir unsuru olarak ele alınmalıdır¹⁶⁴.

Bu süreci daha iyi kavrayabilmek için ekonomi alanının tarihsel süreçte nasıl kurumsallaştığına göz atmak faydalı olacaktır. Ekonomi alanında ilk kurumsallaşma hareketleri akademik bağlamda gerçekleşmiştir. Özellikle on dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarında siyasi ekonomi üniversite, ticaret liseleri, meslek okulları ve hatta ilkokulların müfredatlarına eklenmişti. İkinci süreçte siyasi ekonomi eğitim, kültür kurumları, kuruluşlar, yayınevleri ya da siyasi hareketler aracılığıyla kamu alanında kurumsallaştırılmaya çalışılmıştır. Bu sürecin önde gelen aktörleri halkı çıkarları konusunda aydınlatmaya çalışarak kamu alanını düzenlemeyi ya da siyasi hareketleri canlandırmayı amaçlamışlardır. Bunların dışında, ekonomi siyasi arenada da kurumsallaşmaya başlamıştır. Siyasi hareketleri başlatan entelektüel grup aynı zamanda önemli devlet kadrolarının da başına geçmişti. Tüm bu kurumsallaşma hareketleri sonuç olarak “bilişsel kurumsallaşmaya” zemin hazırlamıştı. Daha açık bir şekilde belirtmek gerekirse, siyasi ekonominin belli prensipleri ekonominin toplumsal olarak inşa edilmiş temsillerini ve modellerini oluşturmuş ve böylelikle halk arasında belli bir anlayışın – özellikle piyasa düzeni ile ilgili – gelişmesini sağlamıştır¹⁶⁵. Modern baskı tekniğinin gelişmesiyle birlikte ekonomi alanındaki bu kurumsallaşma hareketleri bilimsel ve teknolojik alanda kendini göstermeye başlamış, ekonomi bilimi ulusal sınırları aşarak dışa açılmış ve yaygınlaşmıştır.

Yukarıda açıklanan dönüşüm sürecinde ekonomi kitapları, dergiler, ansiklopediler, sözlükler ile bunların aktarımını sağlayan eğitimci, öğretmenler, uzmanlar, yayıncılar, ticaret odaları, ekonomi toplulukları, ithalat ve ihracatçılar, sosyal eylemciler gibi aktörler rol oynamıştır. Özellikle on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru binlerce ekonomi ders kitabı yayımlanmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak yabancı dil eğitimi başta Almanya, İtalya ve Fransa olmak üzere Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde kurumsallaşmaya başlamıştı. Yabancı dil öğretimi öncelikle ekonomik ve sosyal ihtiyaçları karşılamayı hedefliyordu. Böylece ülkeler

¹⁶⁴ Marco E.L. Guidi, “Translation and the Circulation of Economic Ideas Across Nations”, Conference on “Translations of Economic Texts in and from European languages”, Pisa Üniversitesi, 2013, ss. 1-2.

¹⁶⁵ Marco E.L. Guidi, a.g.e., ss. 3-4.

arası işçi ve mal dolaşımı sağlanacak, diğer ülkelerin ekonomik faaliyetleri, kurumları ya da kaynakları hakkında bilgi sahibi olunacaktı. Bu nedenle, ekonomi piyasası aynı zamanda çeviri piyasası anlamına gelmekteydi¹⁶⁶.

Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen “EE-T. Economic e-Translations from and into European Languages. An Online Platform”¹⁶⁷ başlıklı proje 18. yüzyıldan itibaren ekonomi alanında yapılan çevirilerin ekonomi biliminin gelişimindeki rolünü değerlendirmek amacıyla yürütülmüştür. Proje kapsamında son dört yüzyılda çevrilen ekonomi metinlerinin yayımlanmış çevirilerine dair sistematik bir veri tabanı hazırlanmıştır. Veri tabanında çevirinin hangi dil çiftleri arasında, hangi tarihte yapıldığı, çevrilen eserin adı, yazarı ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Çeviri yapılan dil çiftleri Fransızca-İtalyanca, Almanca-Fransızca, Almanca-İtalyanca, Almanca-İspanyolca, İngilizce-Fransızca, İngilizce-İtalyanca, Fransızca-İspanyolca, Fransızca-Portekizce, İngilizce-İspanyolca, İngilizce-Yunanca, İngilizce-Türkçe, Fransızca-Yunancadır. Yirminci yüzyıla kadar Fransızca ve İngilizceden yapılan çeviriler çoğunlukta olup, Türkçeye yapılan çeviriler özellikle yirminci ve yirmi birinci yüzyılda artış göstermiştir. Çeviriler içerik açısından incelendiğinde, eserlerin ekonomi sosyolojisi, felsefesi, politikası, ekonomik düzen ve ekonomi söylemi üzerine yazılan düşünce yazılarından oluştuğu görülmüştür. Bu bilgiler çevirinin yerel kültürlerde ekonomi biliminin gelişmesinde oynadığı etkin rolü doğrulamaktadır.

2.1.2. Türkiye’de

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan çok önce, Selçukluların Anadolu’ya gelişiyile birlikte ticari alanda çeviri etkinliği başlamıştır. Bu çeviri etkinliğinin temel amacı Anadolu topraklarında yaşayan Yunan, Ermeni, Yahudi ve Müslüman kesim arasındaki ticari faaliyetlerin sorunsuz bir şekilde yürütülmesiydi. Ancak İstanbul’un

¹⁶⁶ Augello, M. M. and Guidi, M. E. L. (eds), **The Spread of Political Economy and the Professionalisation of Economists. Economic Societies in Europe, America and Japan in the Nineteenth Century**, London, Routledge, 2001.

¹⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://eet.pixel-online.org/>

fethinden sonra Osmanlı İmparatorluğu’nda çevirinin işlevi değişmişti. Batı’yla ticari ilişkilerini artırmak isteyen Osmanlılarda çeviri etkinliği bilimsel ve ticari, bürokratik olmak üzere iki temel alanda yürütülmekteydi. Uzun bir süre bireysel yürütülen ticari çeviriler II. Mahmut döneminde kurulan Encümen-i Danış ile kurumsallaşmaya başlamıştı. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte çeviri faaliyetleri daha da yoğunlaşmış, çevrilecek eserleri belirten bir talimatname çıkarılmıştır¹⁶⁸. 1925 yılında çıkarılan bu talimatnameye göre, “yayınlanması uygun görülen yapıtlarla” ilgili çevirilerin, sosyoloji, iktisat, tarih-coğrafya, Türk sanat tarihi, biyoloji, felsefe, dil ve edebiyat alanlarında yapılacağı belirtilmiştir. Bu dönemde çevirisi yapılan eserlerin sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Sosyoloji	6
İktisat	2
Tarih-coğrafya	20
Hukuk	6
Sanat tarihi	3
Biyoloji	6
Felsefe	38
Dil ve Edebiyat	14

Tablo 3: Tercüme Heyeti Maarif Vekaleti Tarafından Çevrilen Yapıtların Sayısal Dökümü¹⁶⁹

Görüldüğü üzere, Cumhuriyet’in ilk yıllarında ekonomi alanında yapılan yazılı çeviriler diğer alanlara kıyasla en az yoğunluğa sahipti. En çok çevirinin ise felsefe alanında yapılması devletin o dönemde ülkenin kalkındırılması amacıyla önceliği kültürel alt yapıyı oluşturmaya vermesiyle ilgili olabilir. Dönemin aydınları tarafından yapılan bu çeviriler ulusal devlete geçişte etkin bir rol oynamıştır. Öte yandan, Türkiye Cumhuriyeti 1923-1980 yılları arasındaki dönemde dışa kapalı ve devletçi bir ekonomiye sahipti. Dolayısıyla ülkenin diğer ülkelerle ticari faaliyetleri sınırlıydı. 1980 sonrasında serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesiyle birlikte Türkiye dışa açılmış, ithalat ve ihracatında önemli gelişmeler yaşanmıştı.

¹⁶⁸ Mine Yazıcı, **Çeviri Etkinliği**, İstanbul, Multilingual, 2004, s. 181.

¹⁶⁹ T. Kayaoglu, **Türkiye’de Tercüme Müesseseleri**, İstanbul, Kitapevi Yayınları, 1998, s. 244.

Küreselleşmenin etkisi, Avrupa Birliği'ne katılma ve dünyayla entegre olma hedefleri Türkiye'de ekonomi çevirisi ihtiyacını önemli ölçüde artırmıştır.

Bu alandaki çeviri ihtiyacının önemli bir bölümü ilk kez 1939 yılında resmi bir kurum olarak faaliyet göstermeye başlayan çeviri büroları aracılığıyla karşılanmaya çalışılmaktadır. Başlangıçta yabancı klasik eserlerin Türkçeye kazandırılması amacı güden çeviri bürolarında 1960'lardan sonra özel alan çevirileri yoğunluk kazanmaya başlamıştır¹⁷⁰. Çeviri sektörünün büyümesiyle birlikte Türkiye'de çeviri bürosu sayısı 5000'i aşmıştır. İnternette yapılan araştırmalar sonucunda bu çeviri bürolarının hemen hemen hepsinde ekonomi metinleri çevirisine yer verildiği görülmüştür. Google arama motorunda “ticari çeviri”, “finans çevirisi” “ekonomi çevirisi” anahtar sözcükleri ile arama yapıldığında, yüksek sonuçlar elde edilmektedir¹⁷¹. Sonuçlar içerik açısından incelendiğinde, anahtar sözcüklerin çeviri bürosu faaliyet alanı açıklaması, mütercim-tercümanlık bölümlerinin ders tanıtımı, ilgili haberler ve yürütülen projeler kapsamında kullanıldığı görülmüştür. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı tarafından 2015 yılında yayımlanan “Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği” adlı çevirmenlik raporunda “ticari çeviri”, çevirmenlik bürolarının sunduğu hizmetler başlığı altında ele alınmış ve kapsamı şu şekilde açıklanmıştır:

Ticari çeviri: akreditif, anlaşma, başvurular, belgeler, beyannameler, bilançolar, cüzdanlar, davetiyeler, devirler, doküman, ekstreler, evraklar, fatura, ferman, form, gelir tablosu, hesaplar, ibraname, ihale çevirileri, ihale dosyaları, ihale şartnamesi, işlemler, kararlar, karneler, kefaletname, kimlik, konşimento, kontratlar, kurul kararı, levhalar, lisans, mizan, mukaveleler, muvafakatname, patent, planlar, poliçeler, projeler, raporlar, resmi belge, ruhsatlar, senet, sertifikalar, sigorta, sirküler, sözleşmeler, şartnameler, taahhütnameler, teklifler, temlikname, ticaret sicil gazetesi, tüzük, vasiyetname, yazışmalar ve yönetmelikler gibi ticari alandaki belgelerin bu alanda uzman çevirmenlerce çevirilerinin yapılmasıdır¹⁷².

Görüldüğü üzere, ticari çeviri ve kapsamına çevirmenlikle ilgili hazırlanan resmi raporda yer verilmiştir. Öte yandan, ticari çevirinin içeriği çeviri bürolarının

¹⁷⁰ Yavuz Yener, “Çeviri Bürolarında Çeviri ve Çevirmenlik”, Yüksel Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Ana Bilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi, 2004, s. 6.

¹⁷¹ 28 Aralık 2018 tarihli aramada çıkan sonuçlar sırasıyla 20,800,000; 3,090,000; 12,200,000.

¹⁷² Başbakanlık İdareyi Geliştirme Bakanlığı, “Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği: Araştırma Raporu”, 2015, s. 45.

internet sayfalarında da açıklanmaktadır. Örneğin, İstanbul'daki çeviri bürolarından biri resmi internet sitesinde “Ticari Çeviri Nedir?” başlığı altında ticari çevirinin kapsamı, özellikleri, ticari çeviri türleri ve bu alandaki çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Söz konusu çeviri bürosuna göre ticari çeviri şu şekilde tanımlanabilir:

[...] Ticari çeviri ise ticari sektörler (bankacılık sektörü, finans sektörü, sigortacılık ve yatırım danışmanlığı sektörleri, holdingler, fabrikalar, bankalar, finans şirketleri, ithalat ihracat yapan şirketler) yönelik tüm rapor, bilanço ve evrakların erek dile aktarılması işlemidir¹⁷³.

Bu bilgilerden hareketle, ekonomi alanında çeviri etkinliğinin Türkiye’de gittikçe önem kazandığı ve çeviri sektörünün önemli bir parçası haline geldiğini söyleyebiliriz.

2.2. Kuramsal Bakış

Bu başlık altında, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak amacıyla öncelikle uzmanlık metinleri çevirisi bilimsel açıdan ele alınacaktır. Bu bağlamda, uzmanlık çevirilerini diğer çeviri türlerinden (özellikle edebi çeviriden) ayıran temel özellikler açıklanacak, alanın kapsamı ve alan üzerine yapılan bilimsel çalışmalar üzerinde durulacaktır. Uzmanlık metinleri tartışmasından sonra çalışmanın ana konusunu oluşturan ekonomi metinleri çevirisine dair bilimsel bakış oluşturulacaktır. Bu amaçla, öncelikle “ekonomi metinleri çevirisi” kavramsal açıdan ele alınıp, bu özel alanla ilgili yapılmış çeviribilimsel araştırmalar incelenecektir. Alan yazını ve araştırmalardan ele edilen bilgilerden yola çıkılarak alanın kuramsal çerçevesi oluşturulacaktır.

¹⁷³ Yazının tamamı için bkz. <https://www.dijitaltercume.com/blog/ticari-ceviri-nedir/>

2.2.1. Uzmanlık Metinleri Çevirisine Bilimsel Bakış

Uzmanlık alanında yapılan çeviriler Türkçe yazınında “teknik çeviri”, “uzmanlık alanları çevirileri”, “özel alan çevirileri” gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, uzmanlık alanlarıyla uğraşan araştırmacı, eğitmen veya çevirmenler alanı adlandırırken farklı kavramlar kullanmaktadırlar. Örneğin, Mine Yazıcı’nın **Çeviribilimde Araştırma** başlıklı çalışmasında tıp, hukuk gibi uzmanlık alanlarında yapılan çevirilerin “özel alan çevirisi”, bu alandaki çevirilere önemli katkılarda bulunan Elif Ertan’ın doktora tezinde ise söz konusu çevirilerin “uzmanlık alanları çevirileri” olarak adlandırıldığı görülür. Hukuk alanında yoğunlaşan Sakine Eruz ise kendi arasında hukuk, tıp ve teknik gibi alt alanlara bölünmesi nedeniyle, “uzmanlık çevirisi” kavramını “teknik çeviri” kavramına tercih etmektedir¹⁷⁴. Adlandırmadaki çeşitlilik üniversitelerin MT bölümlerinde yürütülen çeviri eğitim programlarında da kendini göstermektedir. Bu bağlamda, uzmanlık alanlarının konu alındığı derslerin “Uzmanlık Çevirisi”, “Çeviride Özel Konular”, “Uzmanlık Alan Çevirisi”, “Özel Alan Çevirisi”, “Uzmanlık Alanlarında Çeviri” başlıkları altında verildiği görülür. Ancak bu kavramların geçmiş alan yazınında tek başına kullanılmadığı, “teknik yazı” kavramıyla birlikte anıldığı bilinmektedir.

Yazılı çeviri genelde uzmanlık çevirisi, genel metin çevirisi ve edebi çeviri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Çeviri büroları, uluslararası konferans ve toplantılarda gerçekleştirilen çeviri faaliyetlerinin büyük bir bölümü çeşitli uzmanlık alanlarını içerir. Çeviri sektöründe önemli bir paya sahip olan uzmanlık çevirisi uzun yıllar çeviri araştırma ve eğitimine dahil edilmemiştir. Uzmanlık alanlarında yapılan çeviriler her ne kadar 20. yüzyıldan itibaren yoğunlaşsa da aslında tarihte ilk yazılı çeviri etkinliklerinin bu alanlarda başladığı bilinmektedir. Örneğin, 9. ve 10. yüzyıl Bağdat’taki çeviri etkinliği tıp, matematik ve astronomi alanlarında yürütülmekteydi. 20. yüzyılda özel amaçlı dil üzerine akademik çalışmaların artması ve daha da önemlisi terminoloji çalışmalarının dilbilimin özel bir dalı haline dönüşmesi

¹⁷⁴ <http://ceviribilim.com/?p=227>

uzmanlık alanlarındaki metin türleri ve çevirilerinin incelenmesini de beraberinde getirmiştir¹⁷⁵. 21.yüzyılda yaşanan teknolojik ve sosyal gelişmelerle birlikte ise web sitesi çevirisi, görsel-işitsel metinlerin çevirisi, haber çevirisi, hukuk çevirisi, oyun çevirisi gibi çeşitli çeviri alanları oluşmaya başlamış, çeviri etkinliği disiplinlerarası ve disiplinlerötesi özellik kazanmıştır. Bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak, uzmanlık çevirisinin önemi pek çok kurum ya da kuruluş tarafından fark edilmeye başlanmıştır. Örneğin, Avrupa Komisyonu hukuk alanında yürütülen sözlü ve yazılı çeviri etkinliğinin insan hakları ve medeni haklar ile adaletin yerine getirilmesindeki rolüne dikkat çekilmiştir¹⁷⁶. Hastaların sınır ötesi sağlık hizmeti almaları ile ilgili farklı bir Avrupa Birliği Direktifi'nde ise tıp alanındaki çeviri etkinliğinin zorluğu ve önemi vurgulanmıştır¹⁷⁷.

Yukarıda bahsedilen gelişmeler ışığında günümüz çeviri dünyasının en önemli unsurlarından biri haline gelen uzmanlık çevirisinin kuram (araştırma) ve uygulama (eğitim ve çeviri etkinliği) açısından ele alınması bu alandaki çeviri etkinliğinin işlevselliğine katkıda bulunacaktır. Bu amaçla çalışmada “uzmanlık çevirisi” kavramı tanımlanıp, alanın kapsamı açıklanacaktır. Daha önceki başlıklarda da açıklandığı üzere, “uzmanlık çevirisi” kavramı her ne kadar Sosyal Bilimler, Doğa Bilimleri, Mühendislik, Matematik gibi disiplinleri içerse de çoğu zaman teknik çeviriyle eş anlamlı kullanılmaktadır. Bunun nedeni uzmanlık alanlarına özgü terimleri içeren metinlerin bazı araştırmacılar tarafından teknik metin olarak değerlendirilmesidir. Bu düşünceye karşı çıkan çeviribilim araştırmacısı Jody Byrne, teknik çeviri ve uzmanlık çevirisini birbirinden ayırmaktadır:

[...] sadece uzmanlık alanına özgü terimcenin varlığı bir şeyi teknik yapmaz. Teknik çeviri üzerine yapılan tartışmalarda, teknik çeviri ve uzmanlık çevirisinin birbirinden ayırt edilmesi önemlidir. Örneğin, dinin kendine özgü terimcesi, belirli metin gelenekleri, biçimi ve belge yapıları vardır, ama hiçbir zaman “teknik” bir olgu olarak değerlendirilmez¹⁷⁸.

¹⁷⁵ Javier Franco Aixelá, “The Study of Technical and Scientific Translation: An Examination of its Historical Development”, **Journal of Specialized Translation**, No: 1, 2004.

¹⁷⁶ İlgili Direktif için bkz. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:280:0001:0007:en:PDF>.

¹⁷⁷ İlgili Direktif için bkz.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:088:0045:0065:EN:PDF>

¹⁷⁸ Jody Byrne, **Technical Translation: Usability Strategies for Translating Technical Documentation**, Dordrecht, Springer, 2006, s. 3.

Uzmanlık metinleri sadece matematik, mühendislik, mimarlık gibi teknik alanlarda üretilmeyip, hukuk, eğitim, ekonomi gibi sosyal bilimleri de kapsar. Benzer bakış açısıyla yola çıkan Elif Ertan'ın “Uzmanlık Alanları Çevirilerinin Tarihsel Süreci, Eğitimi, Önemi ve Çeviri Uygulamalarındaki Konumu” başlıklı tezinde teknik çeviri, uzmanlık çevirisinin bir alt alanı olarak ele alınmaktadır.

Çalışmamızın temelini oluşturan “uzmanlık çevirisi” kavramı farklı araştırmacılar tarafından farklı bir şekilde tanımlanmıştır. En geniş tanımıyla “uzmanlık çevirisi” belli bir uzmanlık alanına özgü bilginin aktarımı olarak ifade edilebilir. Ancak bu bilginin aktarımında çeşitli dilsel ve dil-ötesi unsurlar rol oynamaktadır. Bu nedenle, uzmanlık çevirisini salt bilgi aktarımı olarak görmemek işlevsel çeviriler üretmek açısından önemlidir. Uzmanlık metnlerinin salt bilgilendirici metinler olarak değerlendirilmesine karşı çıkan Maeve Olohan, ağırlıklı olarak bilimsel bilgi içermeleri nedeniyle, uzmanlık metni çevirilerinin edebi metin çevirilerinin zenginliğinden uzak olduğu, çevirmenin görünürlüğü ve yaratıcılığına olanak vermediği gibi yanlış değerlendirmelere tabi tutulduklarını belirtmiştir¹⁷⁹. Tarih boyunca bilimsel metinlerin çevirmenleri genellikle metne müdahale etmeden bilimsel bilgiyi sorunsuz bir şekilde aktarmayı amaçlayan araçlar olarak tanımlanmıştır. Ancak küreselleşme ve teknolojik gelişmeler neticesinde bilimsel bilgi farklı bağlamlarda yeni kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak için yeniden üretilmeye başlanmıştır. Bu durum bir bakıma Lefevere'nin edebi çeviriler için yaratmış olduğu “yeniden çeviri” kavramının bilimsel metin çevirileri için de geçerli kılmasıdır. Uzmanlık çevirisinin bu şekilde değerlendirilmesinde Mary Snell-Hornby'nin geliştirdiği bütünsel çeviri kuramı¹⁸⁰ etkili olmuştur. Snell-Hornby'nin çeviri kuramı ve uygulama alanını bütünsel olarak ele alan yaklaşımı teknik içeriğe sahip çevirilerin de çeviri araştırmaları altında incelenmesine olanak sağlamıştır. Çeviribilimdeki bu bütünsel yaklaşım sayesinde uzmanlık alanları metinleri dilbilimsel, kültürel ve işlevsel olmak üzere çeşitli çeviribilim yaklaşımlarıyla değerlendirilmeye başlanmıştır. Öte yandan, 21. yüzyıldan itibaren çeviri

¹⁷⁹ Maeve Olohan, “Scientific and Technical Translation”, In Mona Baker & Gabriela Saldanha (eds), 2009, ss. 246–49.

¹⁸⁰ Mary Snell-Hornby, **Translation Studies: An Integrated Approach**, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 1988.

incelemelerinde disiplinlerarası, çokdisiplinli ve disiplinlerötesi yaklaşımların önem kazanmasıyla mühendislik, uluslararası ilişkiler, hukuk, tıp gibi alanlarda yapılan çeviri etkinlikleri çeviribilimin kuramsal çerçevesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Çeviri amaçlı uzmanlık alanları sınıflandırmaları genellikle bilim dalı (ekonomi, tıp vb.), konu alanı (finans, dışçılık) ve terimce temelli yapılmıştır. Ancak bu tür sınıflandırma çeviribilimin disiplinlerarası özelliği nedeniyle çoğu zaman zorluk yaratmaktadır. Örneklendirmek gerekirse, ekonomi alanında yazılmış bir metin sadece ekonomi alanına özgü terimleri içermeyip, tıp, hukuk, mühendislik gibi çeşitli alanların terim ya da metin geleneklerinden beslenebilmektedir. Benzer şekilde, aynı uzmanlık alanında üretilen metinler erek dilde farklı işlevler kazanabilmektedir. Sonuç olarak, uzmanlık çevirisi içerdiği melez/çok işlevli metin türleri, çeşitli alan ve/veya alt alanlarda gerektirdiği konu alanı bilgisi gibi nedenlerden ötürü çeviribilim alanında dizgeselleştirmeyi zorlaştırmaktadır.

Uzmanlık çevirisinin günümüzdeki konumunu tartışmadan önce, bu alandaki çevirileri ve çeviri sürecini diğer alanlardan (özellikle edebi çeviriden) ayıran temel özelliklerden söz edilecektir. Uzmanlık çevirisini diğer çeviri türlerinden ayıran en belirgin özellik ilgili alana özgü terimlerin aktarılması sorunudur. Bu alandaki akademik çalışmaların (Avrupa ve Türkiye’de) terim aktarımı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Terimler bir uzmanlık alanını diğer uzmanlık alanlarından ayıran en önemli unsurlardan biridir. Her kültürün hatta her uzmanlık alanının kendine özgü terim üretme şekli vardır. Bu nedenle, erek dile düzgün bir şekilde aktarılabilmesi için terimlerin kaynak kültürde üretilme şekilleri, anlamları ve işlevlerinin iyi analiz edilmesi gerekir. Uzmanlık çevirisinin ayırt edici diğer önemli özelliği konu alanı bilgisi gerektirmesidir. Teknik ve bilimsel çeviriyi bilişsel dilbilim yaklaşımlarıyla ele alan Ralph Krüger konu alanı bilgisini uzmanlık çevirisinin temel taşı olarak kabul etmektedir¹⁸¹. İlgili alanda uzmanlık bilgisi kaynak metnin ve kaynak metnin önemli bir bölümünü oluşturan terimlerin anlaşılmasında da kilit rol oynamaktadır. Uzmanlık metnlerinin genel anlamda ansiklopedik bilgi içerdiklerini düşündüğümüzde, içeriğin teknolojik, bilimsel, yönetsel, hukuki gibi pek çok

¹⁸¹ Ralph Krüger, “A Cognitive Linguistic Perspective on Explicitation and Implication in Scientific and Technical Translation”, **Transkom**, V. VI, No: 2, 2013, s. 310, (Çevrimiçi), <http://www.transkom.eu>, 16 Ocak 2019.

sebeple güncellendiği görüyoruz. Bu tür metinlerle uğraşan çevirmenler aynı alanda sürekli değişen içerikler ve bu durumun beraberinde getirebileceği terim aktarım sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, çevirmenden genel kültür bilgisinin haricinde uzmanlık bilgisine de sahip olması ve bu alanlardaki gelişmeleri yakından takip etmesi beklenir. Ancak çevirmenin sahip olması gereken uzmanlık bilgisinin işlevi ile alan uzmanınıninki birbirinden farklıdır. Çevirmenin alanla ilgili edindiği bilgi onun profesyonel çeviri deneyimini iyileştirirken, alan uzmanının sahip olduğu uzmanlık bilgisi alan içi uygulamalarda önem kazanmaktadır.

Edebi çevirilerde çeviri sürecinde yazar, çevirmen ve okur olmak üzere üç aktör rol oynamaktadır. Ancak temel işlevi bilgi aktarmak olan uzmanlık metnlerinin çevirisinde yazar doğrudan çeviri sürecine dahil olmamaktadır. Önemli olan kaynak metnin içeriğinin doğru bir şekilde ve eksiksiz aktarılmasıdır. Öte yandan, bu alandaki çevirilerin çoğu erek dilde bir işlemi gerçekleştirmek amacıyla üretilmektedir. Çeviri kararlarında erek kültür okurunun beklentileri ve ihtiyaçları belirleyici olmaktadır. Bu nedenlerden ötürü, edebi çevirilerle kıyaslandığında, uzmanlık metnleri çevirisinde okurun özellikleri, ihtiyaçları ve beklentileri gibi unsurlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Benzer şekilde, üretilen erek metinler erek dilde kullanılacağından metnin erek kültür metin geleneklerine uygun bir şekilde üretilmesi önemlidir. Bu noktada çevirmenlerin erek dildeki “koşut” metinlerden faydalanmaları beklenir. Metin türleri ya da alt türlerine yönelik koşut metin incelemeleri erek dildeki metin geleneklerinin saptanmasında çevirmenlere yol gösterir.

Uzmanlık metnleri çeviri sürecinde rol oynayan aktörlerin birbirleriyle ilişkileri diğer çeviri türlerinden farklılık gösterir. Kaynak metin yazarının çoğunlukla belirsiz olduğu uzmanlık metnlerinde yazar arka planda kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yazar ve çevirmen arasında edebi çeviri sürecinde gözlemlenen yakın bir ilişki söz konusu değildir. Aynı şekilde kaynak metin yazarı ve erek okur birbirinden daha uzaktır. Bu noktada yazarın kimliği çeviri sürecini etkileyen önemli bir unsur olmaktan çıkar. Edebi çeviri sürecinde kaynak metin yazarı ve çevirmen arasında kurulan yakın bağ, uzmanlık metnleri çeviri sürecinde çevirmen ve erek

okur arasında gözlemlenir. Temel amaçları işlevsel ve işleme sokulabilecek çeviriler üretmek olan çevirmenler erek okurun beklenti ve ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenirler.

Yukarıda açıklanan unsurlarının yanı sıra son yıllarda uzmanlık çevirisi alanında yapılan araştırmalarda kültürel unsurların önemine de dikkat çekilmiştir¹⁸². Araştırmalar uzmanlık metinlerindeki (hukuk, ekonomi, bilim, teknik vb.) kültürel unsurların çeviri metinlerin işlevselliğini etkilediğini ortaya koymuştur. Örneğin, bir çalışmada Amerika ve İspanya’da telekomünikasyon ticaretinin farklı şekilde yürütülmesi nedeniyle popüler dergi **Byte**’ın İspanyolca edisyonunda terminolojik hatalara rastlanmıştır¹⁸³. Benzer şekilde, ülkelerin farklı hukuk sistemleriyle işleyişi ve uluslararası yapılanmalardaki farklılıklar hukuk çevirilerinde sorun yaratmıştır. Uzmanlık alanında kültürel unsurların etkisi özellikle yerelleştirme alanında ön plana çıkmıştır. Yerelleştirme en temel anlamda “bir yazılım uygulamasın belli bir yerel piyasada kültürel ve dilsel kabul edilebilir kılmak amacıyla çevirme ve uyumlu hale getirme süreci” olarak tanımlanır¹⁸⁴. Türkiye’de en yoğun web sitesi çevirisi alanında gerçekleştirilen yerelleştirme sürecinde çeşitli kültürel uyarlamalar yapılır, pek çok unsur (teknik, sistem, gelenek vb.) erek kültür normlarına uygun bir şekilde yeniden yaratılır. Bu tür kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar uzmanlık çevirisinin kültürel yaklaşımlarla ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Böylelikle, bu alanda üretilen çeviriler salt bilgi aktaran dilsel ürünler olarak görülmeyip, daha geniş çerçevede ele alınmaya başlanmıştır.

Uzmanlık çevirisini diğer çeviri türlerinden ayıran temel özellikler açıklandıktan sonra, alanın kapsamı ve alanla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar üzerinde durulacaktır. Uzmanlık alanlarında hangi alt türlerde ve hangi yoğunlukta çeviri yapıldığını ortaya çıkarmak amacıyla Margaret Rogers tarafından kapsamlı bir araştırma yapılmış, çeviri üzerine her tür çalışmayı yayınlayan, önde gelen çeviribilim dergileri **The Translator** ve **Target**’ın 2004, 2009 ve 2014 yıllarına ait

¹⁸²Margaret Rogers, **Specialized Translation Shedding the ‘Non-Literary’ Tag**, UK, Palgrave Macmillan, 2015, s. 28.

¹⁸³ Margaret Rogers, a.g.e., s. 29.

¹⁸⁴ Bert Esselink, **A Practical Guide to Localization**, Philadelphia, John Benjamins, 2000, s. 7.

sayıları incelenmiştir. Araştırmaya iki dergiden toplam yetmiş yedi makale dahil edilmiştir (**The Translator**: 36; **Target**: 41). Makalelerin konu alanı dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Konu Alanı	The Translator	Target	Toplam
Edebi	7	16	23
Kuramsal	12	11	23
Uzmanlık	14	8	22
Mesleki	0	3	3
Edebi+uzmanlık	2	1	3
Sözlü çeviri	1	1	2
Pedagoji	0	1	1
Görsel-işitsel	0	0	0

Tablo 4: The Translator & Target (2004, 2009, 2014) Dergilerindeki Makale Konu Dağılımları¹⁸⁵

Tablo 4’te görüldüğü üzere, belirtilen yıllarda **The Translator** dergisindeki makaleler sırasıyla en çok uzmanlık alanı, kuramsal ve edebi alan ilgilidir. **Target** dergisinde ise en çok edebi alanla ilgili makalelere yer verilmiş, bunları kuramsal ve uzmanlık alanıyla ilgili makaleler takip etmiştir. Yayınlanan toplam makalelerin konu alanı dağılımını incelediğimizde, edebi, kuramsal alan ve uzmanlık alanıyla ilgili makalelerin sayılarının neredeyse birbirine eşit olduğunu görmekteyiz. Bu da 2004 yılından itibaren çeviribilim araştırmalarında uzmanlık alanının da diğer alanlar kadar önem kazandığını kanıtlar niteliktedir.

Çeviri alanında çeşitli araştırmalara yer veren çeviribilim dergilerinin dışında, **JoSTrans (The Journal of Specialised Translation)**¹⁸⁶ adlı dergi özel olarak uzmanlık alanında çeviri konusuna yoğunlaşmaktadır. 2004 yılından beri internet ortamında erişime açık olan bu derginin toplamda otuz sayısı yayınlanmıştır. Dergide uzmanlık çevirisi bağlamında hangi alanlar/alt alanlar ve konulara yer verildiği ve uzmanlık çevirisinin kapsamı hakkında bilgi verilmektedir. Yapılan bir araştırmada derginin 2004 Ocak ve 2014 Haziran tarihleri arasında yayınlanan sayıları incelenmiş ve iki yüze yakın makale konu alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Söz konusu

¹⁸⁵ Margaret, Rogers, a.g.e., s. 13.

¹⁸⁶ bkz. <http://www.jostrans.org/>

çalışmadan alınan aşağıdaki tabloda çalışmaların hangi alanda ve sıklıkla yapıldığı gösterilmektedir:

Konu sınıflandırması	Makale sayısı	Sıklık oranı (%)
Çeviribilim'in genel sorunları	51	25
Uzmanlık çevirisi eğitimi	39	19
Görsel & İşitsel çeviri	38	19
Uzmanlık çevirisi sorunları	37	18
Uzmanlık çevirisi özellikleri	18	9
Edebi çeviri	13	6
Gözden geçirme & düzeltme	5	2
Kuramsal meseleler	0	0

Tablo 5: JoSTrans Dergisindeki Makalelerin (2004 Ocak-2014 Haziran) Konu Alanı Dağılımı¹⁸⁷

Uzmanlık çevirisi üzerine akademik yayın çağrısında bulunan dergide en çok çeviribilim alanındaki genel sorunlarla ilgili yayınlara yer verilmesi şaşırtıcıdır. Ayrıca derginin bazı sayılarına edebi çeviri ve görsel-işitsel çeviriyle ilgili yayınlar da dahil edilmiştir. Öte yandan, dergide uzmanlık çevirisini farklı açılardan ele alan (eğitimi, genel özellikleri, sorunları) çalışmaların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar çeviriyle uğraşan araştırmacıların uzmanlık çevirisini mercek altına yatırdıklarının ve akademik açıdan tartıştıklarının göstergesidir. Alandaki çeviri etkinliği farklı bağlamlarda incelenerek alanın kuramsal ve uygulamaya yönelik haritası çizilmeye çalışılmıştır. Ancak uzmanlık çevirisinin gerek Türkiye gerek dünya çeviri sektöründeki¹⁸⁸ payı göz önünde bulundurulduğunda, alanla ilgili akademik çalışmaların henüz yeterli düzeye ulaşmadığı açıktır.

Uzmanlık çevirisinin Türkiye'deki son durumunu özetlemek amacıyla, araştırmacı Alev Bulut'un düşüncelerine yer verilecektir. Alana hem çevirmen hem araştırmacı olarak önemli katkılarda bulunan Bulut uzmanlık çevirisinin

¹⁸⁷ Margaret, Rogers, a.g.e., s. 18.

¹⁸⁸ Aralık 2018 tarihli 8. BITRA raporuna göre dünyada üretilen çevirilerin yüzde 11.9'u (8,912 metin) uzmanlık alanına aittir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://dti.ua.es/es/documentos/bitra/informe-general-bitra-2017.pdf>

günümüzdeki durumunu (kuram ve uygulama temelli) şu şekilde değerlendirmektedir¹⁸⁹:

- Öncelikle bilimsel ve/veya teknik içerik ilgili alanlarda arka plan bilgisi gerektirir. Alanı oluşturan malzeme ile konu bilgisinin büyük bir bölümü teknik ve/veya bilimsel içerikten oluştuğundan, yazılı ve sözlü pek çok çeviri etkinliği (kurgusal ve gündelik iletişim temelli içerikler hariç) teknik arka plan bilgisini zorunlu kılar. Bu nedenle, yazılı ve sözlü çevirmenlerin eğitiminde ciddi sorunlara yol açabilen alan ve terim bilgisi uzmanlık çevirisinin önemli ve ayrılmaz bir parçası olmuştur.
- Farklı alanlara özgü genelceler ya da normlar (tıp, hukuk, ekonomi vb.) her zaman alanımızdaki araştırmacıların ilgi alanlarının dışında ya da bu alanlara uzak gibi görünür. Akademik çevirmen eğitiminde, müfredattaki teknik içerikli dersleri eğitmen ve müfredat bazında sürdürebilir kılma zorluğu bir kenara, alan içerisinden teknik içerikli dersleri sürdüreceği birini istihdam etmek her zaman zor olmuştur. Bu durum, söz konusu alanlardaki uygulama ve eğitim ile bunlar üzerine gerçekleştirilen kuramsal çalışma ve araştırmalar arasında bir uçurum yaratmıştır. Alan uzmanları Çeviribilimci akademisyenlerinden oluşmuyordu. Öte yandan, yazılı ve sözlü çeviri alanlarındaki akademisyenlerin kendileri ise her zaman uygulayıcı olmayıp, eylemleri uygulamalı araştırma konusu olmuştur.
- Diğer bir konu, alan çevirileri sadece alanla ilgili içerik ve kavramların değil, aynı zamanda teknik alanın karmaşık metin türleri ile kesitlerinin incelenmesinde de disiplinlerarası yaklaşımları gerekli kılar. Teknik yazarlık ve aktarım yetileri, yazılı ve sözlü çeviride gerçekleştirilmesi amaçlanan görev olarak tanımlanan iletişim yetilerini zorunlu kılar. Yaklaşımımız ne kadar çok disiplinlerarası nitelik taşırsa, belli başlı alanlarda (Tıp, Hukuk, Ekonomi vb.) ve Temel Doğa Bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji), Sosyal Bilimlerdeki teknik uzmanlıklarda iki kutup arasındaki (en resmi /bilimsel/teknik olandan en az resmi/bilimsel/teknik/popüler/gündelik olana) çeşitli metin türlerini birbirinden ayırt etmede (kesitler, biçimler ve söylemler) o kadar fazla bilgi sahibi oluruz.
- Son olarak, yukarıda bazı mesele ve zorlukları listeledikten sonra, bilimsel makale, teknik rapor, resmi/yasal belgelerden ders kitapları, kullanma kılavuzları, popüler bilim metinleri, ihtiyaç oldukça gündelik kullanım ve işlemlerde kendi işlevsel yerlerini elde etmiş pek çok melez metinlere kadar giden iki uç kutup arasında pek çok metin türüyle karşı karşıya kalmış bulunuyoruz.

¹⁸⁹ Alev Bulut, "Foreword", in **Translation and Interpreting Specific Fields: Current Practices in Turkey**, İstanbul, Peter Lang, 2018, ss. 14-15.

Alıntılanan metinde de vurgulandığı üzere, günümüzde uzmanlık çevirisi çevirmenden dil yetisinin ötesinde, uzmanlık alanı bilgisi, metin türü/alt türü bilgisi, ilgili alanlara özgü terim bilgisi gibi yetilere sahip olmasını beklemektedir. Bunun dışında gerek akademik gerek uygulama alanında uzmanlık metinlerinin incelenmesi, çevrilmesi ve çevirilerinin incelenmesi disiplinlerarası yaklaşımları zorunlu kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, disiplinlerarası işbirliği uzmanlık çevirisinin en önemli unsurlarından biridir. Uzmanlık çevirisi, diğer çeviri türleri gibi çeviri edinciyle etkileşim içindedir ve profesyonelliğe adım atmanın ön koşullarından biri kabul edilebilir.

2.2.2. Ekonomi Metinleri Çevirilerine Bilimsel Bakış

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme hareketleriyle birlikte ülkeler arasındaki uzamsal ve zamansal mesafeler azalmış, ekonomik ilişkiler ulusal sınırları aşmıştır. Çok uluslu şirketlerin kurulması, şirketlerin hizmet ve mallarını farklı ülkelere sunması, uluslararası ticari faaliyetlerin artması ekonomik faaliyetlerin içeride ve dışarıda çok kültürlü bir şekilde yürütülmesini zorunlu kılmıştır. Diğer bir deyişle, ekonomik üretim ve dağıtım süreçleri çok dilli bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Hükümetler, kurumlar, kuruluşlar ve işletmeler farklı pazarlara girebilmek için çok dilli bir yaklaşım benimsemek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak yeni teknolojiler, yapılar, çeşitli kültürler ve dilleri içeren karmaşık bir sisteme dönüşen ekonomi alanında artan kültürlerarası iletişim çeviri faaliyetlerine de yansımış, ekonomi çevirisi sektörde önemli iş hacmine sahip olmuştur.

“Ekonomi çevirisi” kavramı ekonomiyle ilgili çeşitli alt alanlarda yapılan yazılı ve sözlü çeviri etkinliği ifade etmektedir. Bu çeviri etkinliğinin büyük bir bölümü finans, bankacılık, sigortacılık ve iş hayatında kullanılan kurumsal metinlerin aktarımına dayanmaktadır. Çevrilen metinler kaynak ve erek kültürlerde temel olarak iş ortamlarında kullanıldığından çoğu zaman iş çevirisi bağlamında da ele alınmaktadır. Çalışmanın odak noktasını oluşturan ekonomi metinleri çevirisi, finans çevirisi, bankacılık çevirisi, sigortacılık çevirisi gibi çeşitli alt gruplara

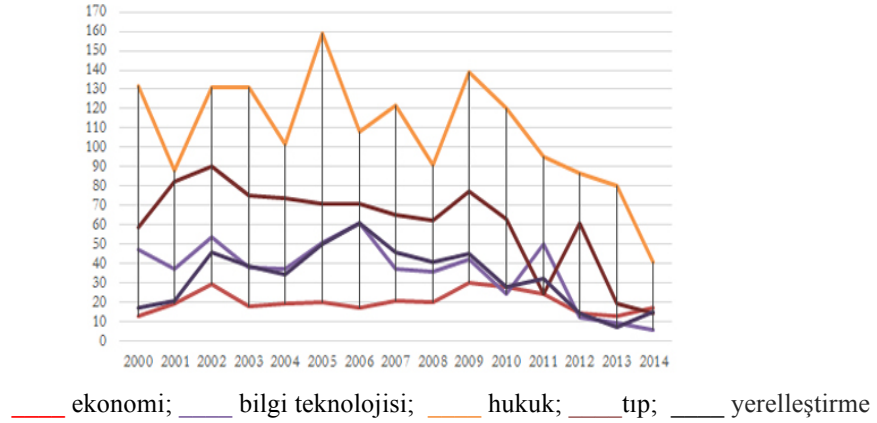
ayrılabilir ve farklı yaklaşımlarla incelenebilir. Ancak içerdği metin türünün çeşitliliği nedeniyle, ekonomi metinleri çevirisinin sınırlarını kesin bir şekilde belirlemek zordur.

Çeviri sektöründeki önemi, çok katmanlılığı ve karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda, ekonomi metinleri çevirisinin akademik anlamda yeterince ele alınmaması şaşırtıcıdır. Gerek Türkiye gerek diğer ülkelerde ekonomi metinleri çevirisi araştırma ve uygulama açısından geri planda bırakılmıştır. Bu zamana kadar yapılan çalışmaları belirlemek ve alandaki eksikliği tanımlamak amacıyla takip eden başlıkta ekonomi metinleri çevirisi üzerine geliştirilen bilimsel bakış açıları incelenecek ve kapsamlı alan yazını araştırması yapılacaktır.

2.2.2.1. Alan Yazını ve Araştırmalar

Bu başlık altında ekonomi metinleri çevirisine ilişkin dünyada ve Türkiye’de yapılan çalışmalar açıklanıp, alanın akademik haritası çizilecektir. Önceki bölümlerde de vurgulandığı üzere, ekonomi metinleri çevirisine ilişkin akademik çalışmalar diğer çeviri türlerine göre daha azdır. **BITRA** (Çeviribilim Kaynakçası) veri tabanındaki kayıtlara göre hazırlanan bir araştırmada, 2000-2014 yılları arasında belli teknik çeviri alanlarına ilişkin (ekonomi, bilişim teknolojisi, hukuk, tıp ve yerelleştirme) yayınların sayısı gösterilmiştir¹⁹⁰. Aşağıdaki şekil sözü edilen çalışmadan alınmış olup, ekonomi metinleri çevirisinin son on yıldaki tarihsel gelişimi hakkında bilgi vermektedir.

¹⁹⁰ Daniel Gallego-Hernández, “Research Areas in Business Translation”, In **inTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialised Translation**, 2015.

Şekil 4: Teknik Çeviri Alanlarına İlişkin Yayın Sayısı¹⁹¹

Şekilde açıkça görüldüğü üzere, belirtilen dönem içinde en çok yayın hukuk ve tıp çevirisi alanında yapılmıştır. Öte yandan, en az yayın ekonomi çevirisi alanında üretilmiştir. Ancak şekilde dikkat çeken diğer unsur son yıllarda ekonomi alanında yapılan çalışmaların sayısının diğer alanlardaki çalışmalarla benzer seviyeye ulaştığıdır. Özellikle 2014 yılında tıp, ekonomi ve bilgi teknolojisi alanıyla ilgili çeviri araştırmalarının sayısı birbirine neredeyse eşittir. Bu durum ekonomi çevirisinin akademik sahada önem kazanmaya başladığının göstergesidir. Benzer şekilde, ekonomi alanında çalışan çevirmenler için koşut ekonomi metinleri derleyen **COMENEGO** projesinin yürüttüğü bir araştırmada çevirmenlerin teknik, bilimsel ya da edebi metinlerden daha çok ekonomi metni çevirdiği ortaya konulmuştur¹⁹².

Ekonomi çevirisine verilen önemin artması sonucu bu uzmanlık alanına özgü dersler çeviri eğitim müfredatlarına eklenmiş, konferanslar düzenlenmeye ve özel akademik yayınlar hazırlanmaya başlanmıştır. Örneğin, 2003 yılı Kasım ayında Paris’te dil, ekonomi ve girişim üzerine bir konferans düzenlenmiş, 2007 yılı Temmuz ayında Barselona’da ekonomi ve terminoloji arasındaki ilişkileri ele alan “6. Uluslararası Terminoloji Yaz okulu ve Uluslararası Terminoloji Sempozyumu” yapılmıştır. 2014 yılında ise bu alandaki akademik çalışmaları destekleyen ve alana önemli katkılarda bulunan Alicante Üniversitesi tarafından ekonomi, finans, ticaret

¹⁹¹ Daniel Gallego-Hernández, a.g.e.,

¹⁹² Daniel Gallego-Hernández, a.g.e.

ve kurumsal alanda çeviri ya da araştırma yapanları bir araya getiren uluslararası bir konferans düzenlenmiştir¹⁹³. Konferans ve sempozyumlarda sunulan çalışmalar yayımlanmış ve böylece alandaki yayın çeşitliliği artmıştır. Bazı dergiler ekonomi çevirisini çeşitli boyutlarıyla ele alan özel sayılar hazırlamıştır. Bunlardan biri çevrimiçi **inTRAlinea** dergisinin 2015 yılında yayınladığı **Special Issue: New Insights into Specialized Translation** (Özel Sayı: Uzmanlık Çevirisine Yeni Yaklaşımlar)¹⁹⁴ başlıklı özel sayıdır. Editörlüğünü Daniel Gallego-Hernández'in yaptığı bu özel sayıda ekonomi çevirisi yapanların eğitimi, kurumsal web sitelerinin ya da ürünlerin yerelleştirilmesi, karşılaştırmalı terimce çalışmaları ve çeviri sorunları, çevirmenler için terimce kaynakları geliştirme gibi konulara yer verilmiştir. Çalışmalarda küreselleşme, gıda sanayisi, yatırım fonları, menkul kıymetler borsası ve iş dünyası gibi farklı uzmanlık alanları ele alınmıştır. Diğer önemli çalışmalar İspanya'da çeviri eğitimi veren üç devlet üniversitesi (Alicante Üniversitesi, Jaume I Üniversitesi, Valensiya Üniversitesi) tarafından hazırlanan uluslararası akademik dergi **MonTI**'nin **Economic, Financial and Business Translation** (Ekonomi, Finans Çevirisi ve Ticari Çeviri)¹⁹⁵ başlıklı sayısında yayımlanmıştır. Ekonomi çevirisini çeşitli düzlemlerde inceleyen bu dergide ekonomi metin türleri ve çeviri sorunları, ekonomi çevirisine bilişsel yaklaşım, sektördeki çevirmenler, finans çevirisinde uzmanlaşma, çeviri eğitimi konularına yer verilmiştir.

Düzenlenen konferanslarda sunulan çalışmalar ve dergilerde yayımlanan makalelerin ayrıntılı kaynak taraması yapıldığında araştırmacıların ürün, süreç, işlev ve uygulama odaklı çeviri incelemeleri gerçekleştirdikleri görülmüştür. Çalışmanın ilerleyen bölümünde bu araştırmalardan kapsamlı örnekler sunulacaktır. Araştırmaların çoğunluğu söylem incelemesi, dilbilimsel inceleme, sosyo-dilbilimsel

¹⁹³ bkz. "International Conference of Economic, Business, Financial and Institutional Translation", 29-31 Mayıs 2014, (Çevrimiçi), <https://dti.ua.es/en/comenego/congreso-traduccion-economica/international-conference-on-economic-business-financial-and-institutional-translation.html>, 26 Aralık 2017.

¹⁹⁴ Daniel Gallego-Hernández, "Exploring Research in Business Translation", **inTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialised Translation**, 2015.

¹⁹⁵ Daniel Gallego Hernández, Geoffrey S. Koby & Verónica Román Mínguez (ed.), **Economic, Financial and Business Translation MonTI**, C. VIII, 2016, (Çevrimiçi), <http://dti.ua.es/es/monti-english/monti-contact.html>, 30 Ocak 2019.

inceleme, metindilbilimsel inceleme gibi niteliksel çalışmalardan oluşmaktadır. Ancak son zamanlarda metinleri bilişsel yaklaşımlarla ele alan niceliksel araştırmalara da rastlanmıştır.

Ekonomi metinleri çevirisine ilişkin araştırmaların çoğunlukla mal ve hizmetlerin küreselleşmesiyle ilgili eylemler üzerine yoğunlaştığı görülür. Örneğin, ürünlerin reklam aracılığıyla farklı ülkelere tanıtılması reklam çevirisi alanında önemli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Pek çok çalışmada belli dil ve kültürde reklam çevirisi ve çeviri stratejileri ele alınmıştır (ör. Jettmarovà 1997, 1998; Chiaro 2004; Smith 2006)¹⁹⁶. Mal ve hizmetlerin ülke sınırlarını aşması çeviri sektöründe yerelleştirme konusunu ön plana çıkarmış ve bu alanda çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, çeviribilim araştırmacıları Alejandro Carmona Sandoval ve Zakia Ait Saadi'nin (Jean Moulin Lyon Üniversitesi) "Contextual Elements Justifying (non) translation of a Corporate Website: The Food Industry in Spain" başlıklı çalışmalarında İspanyol bir ithalat şirketinin web sitesinin yerelleştirilme süreci incelenmiş ve ithalat ile web sitesi çevirisinin arasındaki ilişkinin karmaşıklığı gösterilmeye çalışılmıştır. Öte yandan, Ana Medina Reguera ve Cristina Ramírez Delgado'nun (Pablo de Olavide Üniversitesi, İspanya) "Localizing the 'Products' Section on Agrifood Exporter Websites" adlı çalışmalarında çeşitli web sitelerinin çevirileri incelenerek, çeviri stratejileri değerlendirilmiştir. Geri kalan çalışmaların temel olarak ekonomi metinleri çevirisinin genel özellikleri ve ekonomi metinleri çevirisinde karşılaşılan zorlukların betimlenmesi, terim aktarım sorunu ve çeviri eğitimi üzerinde durduğu saptanmıştır. Yapılan incelemelerde araştırmacıların en çok terim konusuna yöneldiği görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, ekonomi terimlerinin özellikleri ve aktarımıyla ilgili araştırmalar diğer konuların önüne geçmiştir. Örneğin, Montréal Üniversitesi araştırmacılarından Jeanne Dancette'nin "A Context-Rich Dictionary with a Relational Structure: A Tool for Economic Translation" başlıklı çalışması üç dilli bir ekonomi sözlüğü oluştururken dikkat edilmesi gereken unsurlar üzerinde durmuştur. Çalışmada terim çevirisinin önemi, terimleri tanımlamada ilgili terim gruplarına başvurma gibi konulara değinilmiştir. Vrije

¹⁹⁶ Maeave Olahan, "Commercial Translation", In **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**, (ed.) Mona Baker & Gabriele Saldanha, England, Routledge, 2.bs., ss. 43-48.

Üniversitesi araştırmacılarından Koen Kerremans'ın "Managing Terminological and Translational Diversity in Parallel Corpora: A Case Study in Institutional Translation" adlı çalışması da terim aktarımı sorununu ele almıştır. Kerremans bir grup İngilizce ekonomi terimi ve bunların paralel metinlerden elde edilen Fransızca ve Felemenkçe eşdeğerlerinden oluşan bir çeviri kaynağı sunup, çeviri birimlerinin anlamsal düzlemde nasıl oluşturulduğuna ve kaynağın çevirmenler tarafından nasıl kullanılacağına açıklık getirmiştir¹⁹⁷. Öte yandan, Heilbron Üniversitesi araştırmacıları Anastasia Konovalova & Guadalupe Ruiz Yepes tarafından yazılan "The Language of Marketing and its Translation: Morphological and Semantic Aspects of Terminology" başlıklı makalede terimlerin morfolojik ve anlamsal özelliklerinden yola çıkılarak, pazarlama metinlerinin çeviri sürecinde karşılaşılan zorluklar sorunsallaştırılmıştır¹⁹⁸. Benzer bir çalışma ("The Textual Function of Terminology in Business And Finance") Valladolid Üniversitesi araştırmacısı Fernando J. Chueca Moncayo tarafından sunulmuştur. Çalışmada terimlerin iş ve finans söylemindeki önemi ve işlevleri açıklanmıştır¹⁹⁹. Bunların dışında özel olarak bir ya da birkaç terim üzerinden yürütülen çalışmalar da vardır. Örneğin, Trois Rivières Üniversitesi'nden Éric Poirier tarafından yazılan "The Interpretation of *Business* in Specialized Expressions and Compound Terms for Translation Purposes" adlı çalışmada ekonomi metinlerinde çok sıkça ve birden fazla anlamda kullanılan "business" (iş, işletme vb.) kavramı hem genel söylemde hem uzmanlık söyleminde ele alınıp, çeviri amaçlı çözümlemeye tabi tutulmuştur. Ekonomi metinlerinde kullanılan terimlerin çok anlamlılığından kaynaklanan çeviri sorunları üzerinde duran Poirier, çeşitli uzmanlık kavramlarını yorumlamaya yardımcı olacak bir yöntem önermiştir²⁰⁰. Benzer şekilde, Vladislav Mackevic ve Luciana Sabina

¹⁹⁷ Koen Kerremans, "Managing Terminological and Translational Diversity in Parallel Corpora: A Case Study in Institutional Translation, **InTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialized Translation**, 2015.

¹⁹⁸ Anastasia Konovalova & Guadalupe Ruiz Yepes tarafından yazılan "The Language of Marketing and its Translation: Morphological and Semantic Aspects of Terminology", **MonTI** 8, 2016, ss. 1-25, (Çevrimiçi), <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/62559>, 26 Kasım 2019,

¹⁹⁹ Éric Poirier, "The Interpretation of *Business* in Specialized Expressions and Compound Terms for Translation Purposes, **InTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialized Translation**, 2015, (Çevrimiçi),

http://www.intralinea.org/specials/article/the_interpretation_of_business_in_specialized_expressions, 26 Kasım 2019.

²⁰⁰ Éric Poirier, a.g.e.

Tcaciuc “An Investigation into the Adoption and Adaptation of The English Loan Words *Swap* and *Spread* in Romanian and Polish Translations of Economic Documents” adlı çalışmalarında “swap” (swap) ve “spread” (alış-satış farkı) terimlerinin Rumence ve Polonyaca’ya nasıl aktarıldığını incelemişlerdir²⁰¹.

Ekonomi metinleri çeviri sürecinde karşılaşılan zorluklar ve başvuru alan çeviri stratejilerini ele alan çalışmalar ise iki grupta incelenebilir. Bunlardan ilki çeviri sürecini genel anlamda betimleyen ve değerlendiren çalışmalardan oluşur. Bu anlamda önemli bir çalışma araştırmacı çevirmen Radegundis Stolze tarafından sunulmuştur. “Vagueness in Economic Texts as a Translation Problem”²⁰² başlıklı çalışmada Stolze ekonomi metinlerinin çevirisinde karşılaşılan zorlukları kapsamlı bir şekilde açıklayıp, örneklendirmiştir. Ionnina Üniversitesi çeviribilim araştırmacısı Perikilis Tagkas da ekonomi metinlerinin çevirisinin zorlukları ve kısıtları üzerinde çalışmıştır²⁰³. Bunların dışında bazı araştırmacıların bütüncü odaklı çalışmalar yaptığı görülmüştür. Örneğin, Hamburg Üniversitesi’nde yürütülen bir doktora tezinde²⁰⁴ İngilizce-Almanca/Almanca-İngilizce dil çiftlerinde üretilen çeviri ekonomi metinleri belirtik ve örtük çeviri stratejileri bağlamında ele alınmıştır. Öte yandan, çeviri sürecine kuramsal açıdan yaklaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu tür çalışmaların büyük bir bölümünde ekonomi metin çevirileri ve çeviri sürecinin işlevsel çeviri kuramlarıyla ele alındığı görülmüştür. Araştırmacı Andrea Kriston’ın “An Approach to Business Translations: A Functionalist Translation”²⁰⁵ çalışması Zhang Lilié’nin “Business English Translation Strategies in the Perspective of

²⁰¹ Vladislav Mackevic, Luciana Sabina Tcaciuc, “An Investigation into the Adoption and Adaptation of The English Loan Words *Swap* and *Spread* in Romanian and Polish Translations of Economic Documents”, In Daniel Gallego Hernández, Geoffrey S. Koby & Verónica Román Mínguez (ed.), **Economic, Financial and Business Translation, MonTI 8**, 2016, ss. 159-186.

²⁰² Radegundis Stolze, “Vagueness in Economic Texts as a Translation Problem”, **Across Languages and Cultures**, C. 4, No: 2, 2003, ss. 187–203.

²⁰³ Perikilis Tagkas, “Translation of Economic Texts: Challenges and Limitations, In F. Arslan (ed.) **Contemporary Issues on Linguistics and Language: LILA ‘14/Linguistics and Language Conference Proceedings**, Istanbul, DAKAM Publishing, 2014.

²⁰⁴ Viktor Becher, “Explicitation and Implication in Translation A Corpus-based Study of English-German and German-English Translations of Business texts”, Doktora Tezi, Hamburg Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, 2011.

²⁰⁵ Andrea Kriston, “An Approach to Business Translations: A Functionalist Translation”, **Scientific Bulletin of the Politehnica University of Timișoara Transactions on Modern Languages**, C.XIII, No: 1, 2014, ss. 31-38.

Skopos: In the Case of Advertisement Translation”²⁰⁶ başlıklı çalışmaları kuramsal araştırmalara örnek verilebilir.

Son olarak, ekonomi metinleri çevirisinin eğitimi üzerine yapılan çalışmalardan örnekler verilecektir. Bu alandaki araştırmacıların özellikle sektör-akademi işbirliği ve çeviri eğitim modelleri üzerinde durdukları görülmektedir. Örneğin, Leticia Herrero ve Verónica Róman (Autónoma Üniversitesi, İspanya) ekonomi alanına özgü metin türlerinin ayrıntılı bir sınıflandırmasını yapıp, çevirmen adayları ile çeviri eğitimcilerinin metin bilgisi yetilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Marcin Walczński (Wrocław Üniversitesi, Polonya) “A Contextual Case Study-Based Methodology of Teaching Business Translation: An Overview” adlı çalışmasında Polonya’da ekonomi metin çevirisi eğitiminde kullanılan yöntemleri incelemiş ve çevirmenlerin çok yönlü yetilere sahip olması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak bu alandaki çeviri edincinin geliştirilmesi için vaka incelemesine dayanan bir eğitim modeli önermiştir²⁰⁷. Benzer şekilde, Karina Socorro Trujillo (De Las Palmas de Gran Canaria Üniversitesi, İspanya) “Teaching Commercial translation (English-Spanish): A Teaching Proposal” başlıklı çalışmasında öncelikle Uluslararası Ticaret Kanunu ile ekonomi çevirisi eğitimi uzlaştırmayı hedeflemiştir. Çeviri eğitimine disiplinlerarası açıdan yaklaşan araştırmacı, çevirmen adaylarının eğitimi için disiplinlerarası bir model önermiştir²⁰⁸. Núñez San Jorge Üniversitesi’nden araştırmacı Kenneth Jordan ise “Some Tips for Designing and Lecturing an Undergraduate Course in Economic, Financial And Commercial Translation” adlı çalışmasında ekonomi metinleri çevirisi eğitimi veren bölümlerin müfredatlarını nasıl şekillendirmeleri gerektiği üzerinde durmuş ve önerilerde bulunmuştur²⁰⁹.

²⁰⁶ Lili Zhang, “Business English Translation Strategies in the Perspective of Skopos: In the Case of Advertisement Translation”, **Open Journal of Modern Linguistics**, C.VI, No: 3, 2016, ss. 243-246.

²⁰⁷ Marcin Walczński, “A Contextual Case Study-Based Methodology of Teaching Business Translation: An Overview”, **InTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialized Translation**, 2019, s. 15.

²⁰⁸ Karina Socorro Trujillo, “Teaching Commercial translation (English-Spanish): A Teaching Proposal”, In Daniel Gallego Hernández, Geoffrey S. Koby & Verónica Román Mínguez (ed.), **Economic, Financial and Business Translation**, **MonTI** 8, 2016, ss. 257-278.

²⁰⁹ Kenneth Jordan, “Some Tips for Designing and Lecturing an Undergraduate Course in Economic, Financial and Commercial Translation”, **Current Trends in Translation Teaching and Learning**,

Ekonomi çevirisi üzerine Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde çalışmaların Avrupa’ya kıyasla çok daha kısıtlı olduğu görülmektedir. Yapılan incelemeler sonucu, bu alandaki çalışmaların lisans düzeyinde yürütülen bitirme projeleri ve birkaç yüksek lisans teziyle sınırlı olduğu saptanmıştır. Birsen Özemir Altaylı “Ekonomi Haberlerinde Artan Çeviri İhtiyacı ve Skopos Kuramı Çerçevesinde Çevirmenin Yeterliliği” başlıklı yüksek lisans tezinde ekonomi haberleri çevirisinin önemine dikkat çekmeyi amaçlamıştır²¹⁰. Çalışma Türkiye’de tek Türkçe servisi bulunan uluslararası haber ajansı olan Thomson Reuters (Reuters) haber ajansının yayınladığı ekonomi haberleri arasından seçilen çeviri örneklerinden yola çıkarak, Skopos kuramının çevirmen kararlarını etkilemedeki rolünü irdelemiş ve ekonomi haber çevirilerinin Gideon Toury’nin normlarına göre bazen “yeterli” bazen de “kabul edilebilir” olarak değerlendirilebileceğini vurgulamıştır. Seçilen verilerin incelenmesi sonucu, ekonomi haber metinlerinin kimi zaman erek odaklı kimi zaman ise tamamen kaynak odaklı bir yaklaşımla çevrildiği görülmüştür. Bunlara ek olarak, çalışmada ekonomi haber çevirileriyle uğraşan çevirmenlerin sahip olması gereken yeterlilikler örneklerle açıklanmıştır. Son olarak, ekonomi haber metinleri çevirisinin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gerektiğinin altı çizilmiştir.

“Betimleyici Bir Çalışma: Skopos Teorisi Kapsamında Bankacılık Reklamlarının Çevirisi” adlı yüksek lisans tezinde Ülker Tezkaç Türkiye’deki dört bankanın internet ortamında yer alan reklamlarının çevirisinde başvuru olan çeviri stratejileri ve üretilen çeviri metinlerini reklam stratejisi ve Skopos kuramı açısından değerlendirmiştir²¹¹. Ayşegül Angı ve Elif Kerç’in birlikte hazırladığı “Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı ve Skopos Kuramı Çerçevesinde Özel Sigorta Poliçelerinin

C.I, 2014, ss. 83-114.

²¹⁰ Birsen Özemir Altaylı, “Ekonomi Haberlerinde Artan Çeviri İhtiyacı ve Skopos Kuramı Çerçevesinde Çevirmenin Yeterliliği”, Doğuş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Edebiyatı Yüksek Lisans Programı, 2015.

²¹¹ Ülker Tezkaç, “Betimleyici Bir Çalışma: Skopos Teorisi Kapsamında Bankacılık Reklamlarının Çevirisi”, Doğuş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Edebiyatı Yüksek Lisans Programı, 2015.

Çevirisi”²¹² başlıklı çalışmada ise çeşitli alanlara özgü uzmanlık terminolojisi ve bilgisi gerektiren sigortacılık metinlerinden biri olan özel sigorta poliçeleri Justa Holz-Mänttari’nin “Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı” ve Hans Vermeer’in “Skopos Kuramı” bağlamında ele alınıp, çeviri sürecindeki aktörler betimlenmiştir. Dokuz sigorta şirketine ait sigorta poliçelerinin çevirilerinde rastlanan genel çeviri sorunlarından yola çıkılarak, sigorta poliçe çevirisi yapan çevirmenlerin sahip olması gereken yeterlilikler açıklanmıştır.

Yukarıdaki bölümde sunulan ayrıntılı bilgiler ışığında, ekonomi metinleri çevirisine dair akademik araştırmaların son on yıldır önemli oranda arttığını söyleyebiliriz. Araştırmaların hangi alanlarda yoğunlaştığını belirlemek amacıyla kapsamlı bir kaynak taraması yapılmış, bunlardan bazıları çalışmaya eklenmiştir. Araştırmalar sonucunda bu alanda en yoğun çalışmanın İspanya’da yapıldığı, bunu Kanada, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin takip ettiği görülmüştür. Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, çalışmaların Avrupa’nın gerisinde olduğu, birkaç yüksek lisans tezi ve bitirme projesiyle sınırlı kaldığı fark edilmiştir. İçerik açısından araştırmacıların temel olarak ekonomi metinleri çevirisinin genel özellikleri, çeviri sürecinde karşılaşılan zorlukların betimlenmesi, terim aktarım sorunu ve çeviri eğitimi üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Ancak çeviri sürecini kuramsal açıdan inceleyen çalışmalara da rastlanmıştır. Bu çalışmalarda ekonomi metinleri çevirisi çoğunlukla işlevsel çeviribilim kuram ve yaklaşımları bağlamında ele alınmıştır. Öte yandan, çeviri metinler söylem incelemesi, dilbilimsel inceleme, sosyo-dilbilimsel inceleme, metindilbilimsel incelemelere de tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, ekonomi metinleri çevirisine ilişkin yapılan akademik çalışmaların bütünsel olmadığı ve genellikle metinsel incelemelerin dışına çıkmadığı sonucuna varılabilir.

²¹² Ayşegül Angı, Elif Kerç, “Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı ve Skopos Kuramı Çerçevesinde Özel Sigorta Poliçelerinin Çevirisi”, **Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi**, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, No: 23, 2017, ss. 37–54.

2.2.2.2. İşlevsel Kuram ve Yaklaşımlar

Çalışmanın bir önceki başlığında ekonomi metinleri çevirisinin farklı açılardan incelendiği ve çeşitli yaklaşımlarla ele alındığı açıklanmıştır. Yapılan okumalar sonucunda diğer özel alan çevirilerinde olduğu gibi ekonomi metinleri çevirilerinin de uzun yıllar dilbilimsel yaklaşımlarla incelendiği görülmüştür. Ancak 1970’lerin sonlarına doğru Almanya’da işlevsel, sosyo-kültürel odaklı çeviri yaklaşımlarının gelişmesiyle birlikte, ekonomi metinleri çevirileri işlevsel çeviri kuramları ve yaklaşımlarıyla ele alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, ekonomi metinleri çevirileri özellikle *Skopos* kuramı (Reiss & Vermeer, 1984), metin türü kuramı (Reiss 1977/89), bütünsel yaklaşım (Snell-Hornby, 1995), çeviriye ilişkin eylem kuramı (Holz-Mänttari, 1984) ve Christiane Nord’un metin inceleme modeline (1991) göre incelenmiştir. Yapılan okumalardan elde edilen bilgiler ışığında, takip eden başlıklarda işlevsel çeviri kuram ve yaklaşımların ekonomi metinleri çevirisindeki rolü ve önemi tartışılacaktır.

Ekonomi metinleri çevirisi üzerine yapılan kuramsal çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların çoğunlukla Hans J. Vermeer tarafından öne sürülen *Skopos* kuramını temel aldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, ekonomi metinleri çevirisi çeviriyi “profesyonel amacı olan bir eylem” olarak tanımlayan *Skopos* kuramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bilindiği üzere, *Skopos* kuramı adını Yunanca’da “amaç, sonuç, planlanan iş” anlamlarına gelen “skopos” sözcüğünden almıştır. Her ne kadar *Skopos* kuramı Justa Holz-Mänttari’nin çeviriye ilişkin eylem kuramından önce geliştirilmiş olsa da bu kuramın bir parçası olarak kabul edilir²¹³. Vermeer söz konusu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Çevirinin kendisini de içeren çeviriye ilişkin herhangi bir eylem şekli, adının da ima ettiği gibi bir eylem olarak düşünülebilir. Her eylemin bir amacı, hedefi vardır. Bu durumda *skopos* sözcüğü, bir çevirinin amacı ya da hedefi için kullanılan teknik bir terimdir. Dahası, bir eylem bir sonuca, yeni bir durum ya da olaya ve muhtemelen “yeni” bir nesneye yöneliktir. Çeviriye ilişkin eylem erek metne (bunun yazılı bir metin olması şart değildir), çeviri de erek metnin belli bir türü olan çeviri

²¹³ Özlem Berk, **Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 54.

metne (*translatum*) (yani ortaya çıkan çeviri metne) götürür²¹⁴.

Görüldüğü üzere, Vermeer'e göre çeviri bir eylem biçimidir ve herhangi bir eylemin eylem olarak tanımlanabilmesi için belli bir amaca yönelik olması gerekir. Amaç için "skopos" sözcüğünü kullanan Vermeer, sözcüğe teknik bir terim özelliği kazandırmayı amaçlamıştır. Vermeer'e göre "skopos" sözcüğü çevirmenin niyeti, çeviri metnin amacı ve çevirinin işlevi anlamlarında kullanılabilir²¹⁵. Öte yandan, Vermeer çeviri metni erek dilde kaynak metinden bağımsız olarak var olan ayrı bir metin türü olarak tanımlamış ve böylelikle kaynak metnin dokunulmazlığını ortadan kaldırmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu kuramda dilbilimsel yaklaşımların kaynak odaklı ve kuralcı "sadakat" temelli "eşdeğerlik" yerine Christiane Nord'un ortaya attığı "bağlılık" kavramı önem kazanmıştır. Daha devingen bir kavram olan "bağlılık" çeviri metnin en başta belirlenen amaca uygunluğunu ifade eder²¹⁶. Bu durumda eşdeğerliliğin ölçütü kaynak metne "sadakat" değil, çeviri metnin erek dizgedeki amacı, yani işlevselliğidir. Kurama göre çeviri ancak kaynak ve erek dizgeler arasında iletişimi sağlayabildiği, erek kültürün beklenti ve ihtiyaçlarına uygun olduğu (bulundukları bağlam ve sahip oldukları bilgiyi dikkate alarak) ve çeviri için belirlenen amacı yerine getirdiği takdirde işlevsel olabilmektedir. Uzman konumundaki çevirmen çevirinin amacını işverenle görüşüp, kaynak metnin çeviri sürecinde oynayacağı role ve çeviri metnin erek dizgede üstleneceği işleve karar verir. Vermeer, çeviri eylemini kaynak metnin yazarı, müşteri, işveren ve erek metnin okuru gibi geniş bir işbirlikçi bağlama oturtmuş ve bu süreçte çevirmenin konumunu iletişim uzmanı olarak belirlemiştir²¹⁷. Ayrıca bu kuramda çevirmen ile işveren, çevirmen ile kaynak metin üreticisi ve çevirmen ile çeviri metin okuru arasındaki ilişkiler de ön plandadır.

²¹⁴ Hans J. Vermeer, "Skopos and Commission in Translational Action", Yay.Haz. Lawrence Venuti, Yer: **The Translation Studies Reader**, London & New York, 2000, s. 221.

²¹⁵ Hans J. Vermeer, "Çeviride Skopos Kuramı", Çev. Ayşe Handan Konar, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

²¹⁶ Christiane Nord, **Textanalyse und Übersetzen, Theoretische Grundlagen, Methode und Didaktische Anwendung Einer Übersetzungsrelevanten Textanalyse**, Tübingen, Julius Groos verlag, 1988, ss. 141-142.

²¹⁷ Hans J. Vermeer, "Skopos and Commission in Translatorial Action", Yay. Haz. Andrew Chesterman, Yer: **The Translation Studies Reader**, London & New York, Routledge, 2000, ss. 221-223.

Kuramın temel öğeleri amaç (*Skopos*), iş (*commission*), çeviri metin (*translatum*), yönerge (*brief*) uzmanlık çevirisini doğrudan ilgilendiren unsurlardır. Vermeer kuramının temelini oluşturan *skopos* kavramının üç farklı anlama gelebileceğini ve üç farklı bağlamda uygulanabileceğini belirtmiştir. “Çeviri süreci ve dolayısıyla bu sürecin amacı; çeviri ürünü ve dolayısıyla bu ürünün işlevi; çeviri yöntemi ve dolayısıyla bu yöntemin amacı”²¹⁸. Öte yandan Vermeer çevirinin kültürel boyutunu vurgulayıp, kaynak ve erek metni içinde yer aldığı kültürel bağlama göre değerlendirmiştir. Vermeer’e göre çevirmen kaynak kültürün *para* (toplumsal), *dia* (üye olduğu topluluğun kültürü) ve *idio* (kişisel kültür) boyutlarını dikkate almak, erek metni erek kültürün *para*, *dia* ve *idio*’suna uygun bir şekilde yeniden üretmek zorundadır²¹⁹. Diğer bir ifadeyle, çevirmenin işlevsel erek metin üretebilmesi bu usurların yol açtığı engelleri aşabilme yetisine bağlıdır²²⁰.

Sonuç olarak, *Skopos* kuramı uzmanlık çevirilerinin incelenmesinde yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Bu kuramla birlikte uzmanlık çevirilerine ilişkin kaynak ve erek metin karşılaştırmasıyla sınırlı çeviribilimsel araştırmalar yönünü kültürel ve işlevsel yaklaşımlara çevirmiştir. Böylelikle, çeviri kararlarında kaynak metnin dışında rol oynayan sosyo-kültürel etmenlerin etkisi incelenmeye başlanmıştır. Öte yandan, *Skopos* kuramı uzmanlık çevirilerinin kuramsal bağlamda tartışılmasının temelini atmıştır. Kuramın ekonomi çevirisi süreci ve incelemelerine etkisini somutlaştırmak amacıyla aşağıda çeviri sürecinin çeşitli aşamalarıyla ilgili sorular hazırlanmıştır. Bu sorular sadece örnek olup, farklı bağlamlarda genişletilebilir.

Çeviri süreci öncesine ilişkin sorular:

- a. İş kim teklif etti?
- b. İş teklif eden saygın bir kişi/ kurum mu?
- c. Çevirmeni kim buldu?
- d. Çevirmen ekonomi çevirisi alanında uzman mı?
- e. Çevirmen herhangi bir kurumda çalışıyor mu?
- f. İş teklif edenle sözleşme yapıldı mı?
- g. Sözleşme koşulları nedir?

²¹⁸ Hans J. Vermeer, a.g.e., s. 224.

²¹⁹ Hans J. Vermeer, a.g.e., s. 59.

²²⁰ Hans J. Vermeer, 1990, a.g.e., s. 24.

Skopos:

- a. Çevirinin “amacı” nedir?
- b. Çevirinin “amacını” kim belirledi?

Yönergeye ilişkin sorular:

- a. Çevirinin yönergesi var mı? Nedir?
- b. Yönergeyi kim hazırlamıştır?
- c. Yönerge çeviri kararlarını ne yönde etkileyecektir?
- d. Yönergenin uygulanmasında çevirmenin rolü nedir?

Çeviri sürecine ilişkin sorular:

- a. Çeviri hangi koşullar altında yapılmaktadır?
- b. Kaynak ulaşım koşulları nasıldır?
- c. Verilen süre yeterli midir?
- d. Çevirmenin uzmanlık bilgisi yeterli midir?
- e. Uzmanlık terimlerinin erek dilde eşdeğeri var mı?
- f. Çeviri sürecinde ne tür zorluklarla karşılaşıldı?
- g. Çeviri sürecinde en çok neye zaman harcandı?
- h. Alan uzmanına başvuruldu mu?
- i. Çevirmen hangi çeviri yaklaşımını/yaklaşımlarını benimsedi?
- j. Çevirmen son teknoloji çeviri araçlarını kullanabiliyor mu?

Çeviri ürününe ilişkin sorular:

- a. Çeviri metin başlangıçta belirlenen işleve uygun mu?
- b. Çeviri metni kim kullandı?
- c. Çeviri metin hangi amaç/amaçlar için kullanıldı?
- d. Çeviriye dair geri bildirim oldu mu?
- e. Kaynak metin ile çeviri metin arasında bağdaşıklık var mı? Nasıl sağlanmış?
- f. Kaynak metnin işlevi ile çeviri metnin işlevi birbirinden farklı mı?
- g. Bu farklılık yönergeden mi kaynaklanıyor?
- h. Çeviri metin için düzeltme istendi mi?

Görüldüğü üzere, *Skopos* kuramı çeviri sürecinin çeşitli aşamalarının incelenmesine olanak sağlayıp, süreci etkileyen dilsel ve dil-ötesi (sosyo-kültürel) unsurların etkisini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Uzmanlık çevirisi incelemelerinde sıklıkla kullanılan *Skopos* kuramı alanın kuramsal çerçevesinin oluşturulmasına katkıda bulunmuş, uzmanlık çevirisi alanına yeni bakış açıları sağlamıştır.

Yapılan diğerk okumalar ekonomi metin çevirisi incelemelerinin Justa Holz-Mänttärin “Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı”ndan da faydalandığını göstermektedir. Finlandiyalı çevirmen ve çeviri kuramcısı Holz-Mänttärin 1984 yılında yayımlanan **Translatorisches Handeln: Theorie und Methode** (Çeviriye İlişkin Eylem: Kuram ve Yöntem)²²¹ adlı yapıtında çeviriye ilişkin eylem kuramı ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. *Skopos* kuramında olduğu gibi, çeviriye ilişkin eylem kuramında çeviri amaca dayalı ve ürün odaklı bir insan eylemi olarak tanımlanır. Çeviriyi amacı olan bir eylem olarak tanımlayan Holz-Mänttärin’e göre, çevirinin amacı erek kültürde iletişim işlevini yerine getirmektir. Bu iletişimin gerçekleştirilmesinde önemli sorumluluklar üstlenen çevirmenden kültürlerarası engelleri aşp, erek kültürde işlevsel bir çeviri üretmesi beklenir²²². Holz-Mänttärin, bahsedilen diller ve/veya kültürlerarası engellerin aşılması için toplumsal işbirliğine ihtiyaç duyulduğunu vurgular ve çeviri sürecinde rol oynayan eyleyenleri ve bunların görevlerini hiyerarşik işbölümü modelinde açıklar²²³:

- a. İş başlatan, çeviriyi başlatan (*initiator*): Çeviriye ihtiyaç duyan şirket ya da kişi
- b. İşveren (*commissioner*): Çevirmenle irtibata geçen kişi
- c. Kaynak metin üreticisi: şirket içinde kaynak metni yazan kişi, erek metnin üretilmesinde rol oynaması her zaman gerekli değildir.
- d. Erek metin üreticisi: Çevirmenler, çeviri bürosu ya da birimi
- e. Erek metin kullanıcısı: Erek metni kullanan kişi, örneğin eğitim materyali ya da broşür olarak kullanmak.
- f. Erek metin alıcısı: Erek metnin son alıcısı, örneğin erek metin kullanıcı sınıfındaki öğrenciler ya da çeviri broşürü okuyan müşteriler.

Söz konusu hiyerarşik işbölümü modelinde kimlerin hangi görevler üstlendiği açıklanmaktadır. Çeviri sürecine katılan her biri katılımcının kendine özgü görevleri ya da amaçları bulunmakta ve bu katılımcılar çeviri metnin son halini almasında önemli roller oynamaktadırlar. Bu nedenle, çeviri metnin üretilmesinde dilsel unsurlar kadar dil-ötesi unsurlar da (katılımcıların özellikleri, katılımcılar arasındaki

²²¹ Justa, Holz-Mänttärin, **Translatorisches Handeln Theorie und Methode**, Academia Scientiarum, Fennica, Helsinki, 1984.

²²² Justa, Holz-Mänttärin, 1984, a.g.e., s. 8.

²²³ Justa, Holz-Mänttärin, 1984, a.g.e., ss. 109-111.

ilişki vb.) önem arz etmektedir.

Çeviriye ilişkin eylem kuramı erek okur için “iletişimsel açıdan işlevsel” çeviri üretmeyi amaçlar. Bu nedenle, çeviri metnin biçimsel özellikleri ve metin türü geleneklerinin erek kültür geleneklerine uygun olması gerekir. Erek kültürde neyin işlevsel olarak uygun olduğunu ise çeviriye ilişkin eylemin gerçekleştirilmesinde uzman konumunda olan çevirmen belirler. Çeviri metnin üretilmesi aşamasında kaynak metin incelenerek, metnin “yapısal ve işlevsel profili” belirlenir²²⁴ ve geleneksel “içerik/biçim” ayrımına göre ilgili özellikler betimlenir: İçerik, olaylara/gerçeklere dayanan bilgi ve genel iletişim stratejisi olarak; biçim ise terminoloji ve bağıntı öğeleri olarak ikiye ayrılır²²⁵. Alıcının ihtiyaçları erek metni belirleyen en önemli unsurlardan biri kabul edildiğinden, örneğin, kaynak metindeki teknik bir terimin o uzmanlık alanıyla ilgili bilgisi olmayan erek okur için açıklanması gerekir. Ayrıca söz konusu terimin erek okur açısından bağdaşıklığının korunması için tutarlı bir şekilde çevrilmesi beklenir²²⁶.

Yukarıda genel hatlarıyla açıklanan çeviriye ilişkin eylem kuramını uzmanlık çevirisi, özellikle de ekonomi metinleri çevirisi bağlamında değerlendirdiğimizde kuramın piyasa gerçeklerine yönelik unsurları ön plana çıkardığını söyleyebiliriz. Kuram işi başlatan, işveren, kaynak metin yazarı, erek metin yazarı ve erek metin alıcısı gibi kişi ve/veya kurumların çeviri metnin şekillenmesindeki rolünü irdeler. Böylece, uzmanlık metinleri çeviri sürecindeki çevirmen-uzman arasındaki ilişkinin önemi vurgulanmış ve çeviri eylemi profesyonel bağlamda ele alınmış olur. Kuramda da belirtildiği üzere, çeviri metin üretimine katılan katılımcıların her biri çevirinin işlevselliğini etkilemektedir. Bu nedenle, katılımcıların özelliklerinin ve üstlendikleri rollerin betimlenmesi çevirinin işlevselliği açısından önem arz etmektedir. Ayrıca kuramda erek odaklı çeviri yaklaşımının benimsenmesi erek dilde üretilecek uzmanlık metninin işlevselliğinin açıklanmasında kuramsal bir temel oluşturmaktadır. Sonuç olarak, söz konusu kuramın uzmanlık metinleri çevirisinin kuramsal çerçevesine katkıda bulunacağını ve çeviri metnin piyasa dinamiklerine

²²⁴ Justa, Holz-Mänttari, 1984, a.g.e., ss. 139.

²²⁵ Justa, Holz-Mänttari, 1984, a.g.e., ss.126.

²²⁶ Justa, Holz-Mänttari, 1984, a.g.e., ss.144.

göre değerlendirilmesine olanak sağlayacağını söyleyebiliriz.

Yukarıdaki bölümde genel olarak uzmanlık metinleri çevirisi ve onun bir alt dalı olan ekonomi metinleri çevirisini çeviribilimsel açıdan ele alan *Skopos* kuramı ile çeviriye ilişkin eylem kuramı üzerinde durulmuştur. Bu kuramların dışında, Christiane Nord'un işlevsel kuramı da uzmanlık metinleri çevirilerinin incelenmesi ve yorumlamasında önemli bir kuramsal alt yapı sağlamaktadır. Nord işlevsel kuramını Vermeer'in *Skopos* kuramını temel alarak şekillendirmiştir. Nord'a göre çeviri kaynak metin içeren, amaca yönelik, kültürlerarası iletişimsel bir olgudur. Diğer bir ifadeyle, her çeviri erek kültürde belli bir amacı yerine getirmeyi amaçlar. Bu iletişim sürecine gönderici, alıcı ve ileti gibi unsurlar dahil olur. İletişim süreci belli uzamsal ve zamansal kısıtlar içinde gerçekleşir. Bu nedenle, zaman ve yer gibi durumlar iletişimin gerçekleşme şeklini etkiler. Daha da açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, alıcı ile göndericini farklı uzam ve zamanda yer almaları iletinin alıcıda farklı bir işlev yerine getirmesine neden olabilir²²⁷.

Çevirinin amaçlanan işlevinden yola çıkan Nord, çeviri metinleri **belgesel (bilgilendirici) çeviri** ve **aracı çeviri** olmak üzere ikiye ayırır. Buna göre, **belgesel çeviri** kaynak kültüre özgü bir durumu yansıtan kaynak metnin erek okur için yeniden üretilmesidir. Bu çevirinin erek kültür açısından iletişimsel işlevi bulunmaz. İletişimsel işlev kaynak metin yazarı ile kaynak metin okuru arasında olduğundan, belgesel çevirinin işlevi ile kaynak metnin işlevinin birbiriyle aynı olması beklenmez. Bu durumda çeviri metin kaynak metnin bir belgesi olup, erek kültürde "üst metin" işlevi görür. Belgesel çeviride, kaynak metnindeki durumun belli yönleri erek okur için yeniden üretilir. Çevirmen kaynak dil dizgesinin biçimsel, sözcüksel ya da sözdizimsel özelliklerini erek dizgeye aktardığında **sözcüğü sözcüğüne veya satırarası çeviri**; kaynak dizgenin sözdizimsel yapılarını ve deyimsel sözcük kullanımını erek dile uyarlayarak kaynak metnin sözcüklerini erek dizgede yeniden yarattığında ise **bire bir çeviri** gerçekleştirmiş olur. Bu çeviri türüne özellikle yabancı dil öğretimi, bilimsel eserlerden yapılan bire bir alıntılar ya da kültürlerarası araştırmalarda başvurulur. Öte yandan, kaynak metni erek dizgede yeniden üretirken

²²⁷ Christiane Nord, "Translation as a Purposeful Activity", **TEFLIN Journal**, No: 11, 2006, ss. 132-134.

kaynak metne özgü unsurlar için gerekli kültürel ya da (üst) dilbilimsel bilgi sağlanması durumunda **filolojik (betikbilimsel) çeviri** ortaya çıkar. Filolojik çeviriye özellikle klasik eserlerin çevirisinde rastlanır. **Belgesel çevirinin** diğer bir türü ise kaynak metnin biçim ve içeriğini erek metinde aynen koruyarak erek okuru bilgilendirmek amacıyla yapılan **yabancılaştırıcı çeviridir**. Bu çeviri türünde kaynak dil ve kaynak ekine özgü çağrı işlevi gören unsurlar erek ekinde aynen korunur ve böylelikle erek okura yabancılık hissi verilmesi amaçlanır²²⁸.

Aracı çeviri ise özgün metnin tüm ya da birkaç işlevini erek metinde yerine getirecek çeviridir. Bu durumda çeviri erek ekinde kaynak metnin iletişimsel işlevine benzer bir işlev yerine getirmeyi hedefler. Böylelikle, kaynak metin göndericisi erek dizgede kaynak metnin iletişimsel işlevini model alarak üretilen çeviri aracılığıyla erek okurla etkileşime geçer. Bundan böyle, üretilen çeviri metinden kaynak metnin işlevlerini erek dilde yerine getirmesi beklenir. **Belgesel çeviri** üst metin işlevi görürken (ör. kaynak metni ve/veya çevirmenin adını belirterek), aracı çeviri herhangi bir metnin üstlenebileceği her türlü işlevi yerine getirebilir. Bunun dışında, aracı çevirinin **eş işlevli çeviri**, **ayrışık işlevli çeviri** ve **türdeş işlevli çeviri** olmak üzere üç alt türü bulunur. Erek metin erek kültürde kaynak metnin kaynak kültürdeki işlevini yerine getiriyorsa **eş işlevli çeviri**; erek kültürde farklı bir işlev yerine getiriyorsa **ayrışık işlevli çeviri**; ya da erek ekinde kaynak metnin özgünlüğünü yansıtıyorsa **türdeş işlevli çeviri** ortaya çıkar²²⁹.

İşlevsel kuram olması nedeniyle Nord'un kuramının önemli bir kısmını "işlevsellik" tartışması oluşturmaktadır. Ancak bu kuramda "işlevsellik" kavramına yüklenen anlam Vermeer'in kuramındakinden farklılık göstermektedir. Vermeer işlevselliği sadece erek metin ve erek okur için değerlendirirken, Nord işlevselliği kaynak metin ve kaynak okurla da ilişkilendirir. Nord'a göre, bir metnin işlevsel olması amaçlanan iletişimsel işlev ya da işlevleri yerine getirmesine bağlıdır ve metnin işlevi metnin kullanılacağı bağlamdaki durumsal koşullara göre belirlenir (ör. zaman, yer, alımlanma koşulları, iletileceği araç, okur vb.). Bu nedenle, "işlevsel" bir

²²⁸ Christiane Nord, "A Functional Typology of Translation", Yay. Haz. Anna Trosborg, **Text Typology and Translation**, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1997, ss. 47-52.

²²⁹ Christiane Nord, 1997, a.g.e., ss. 52-54.

metin üretmek için metnin kullanılacağı bağlamın iyi analiz edilmesi gerekir. Bahsedilen durumu çeviri bağlamında da ele alan Nord, işlevsel çevirinin gerekliliklerini açıklarken kaynak ve erek metinde metin türüyle ilişkilendirilen *norm* ve *uzlaşımlardan* faydalanır. Nord, *uzlaşım* kavramını kaynak ve erek metin için kullanır ve “ortak bilgi ve beklentilere dayalı olarak bağlayıcı olmamakla birlikte karşılıklı uzlaşım dayalı saymaca kurallar” şeklinde tanımlar. Ona göre, erek metnin işlevselliğini metin türü, metin biçimi, erek okur beklentileri gibi uzlaşımlar etkilemektedir²³⁰.

Nord’un işlevsel kuramını uzmanlık metinleri çevirisi veya ekonomi metinleri çevirisi bağlamında değerlendirdiğimizde, bu alanda üretilen çeviri metinlerin işlevselliği hem kaynak metin hem de erek metin türüyle ilişkili norm ve uzlaşımlara bağlıdır. Kuramda uzmanlık çevirilerinin oluşum sürecinde rol oynayan gönderici, alıcı, yer ve zaman gibi unsurlara yer verilmektedir. Böylelikle, uzmanlık çevirilerinin işlevselliğinde metin türü, metnin biçimi, yer ve zaman gibi unsurların etkisi irdelenir. Diğer çeviri türlerinde de olduğu gibi, uzmanlık metinleri çevirisi yer ve zaman unsurlarından da önemli ölçüde etkilenmektedir. Ayrıca kuramda işlevsellik sadece erek odaklı olarak alınmadığından, çevirmenin çeviri olgusuna iki yönlü bakması, kaynak kültür metin gelenekleri kadar erek kültür metin geleneklerini de iyi bilmesi beklenir. Bu noktada çevirmenin profesyonel bilgisi önem kazanır. Yazıcı’nın da belirttiği üzere, “çevirmenin özel alan ön bilgisi edinmek üzere başvuru kaynakları, bilgisayar donanımı, programları veya özel alan veri bankaları, ya da sözlükler, son olarak internet gibi desteklerden” faydalanması gerekir. Yazıcı’ya göre, kuramın işlerliği çevirmenin uzmanlık derecesine bağlıdır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, çevirmenin kaynak ve erek kültüre dair bilgisinin dışında, bu dizgelerdeki dil ve metin gelenekleri bilgisi, alan bilgisi, terimce bilgisi ile araştırma yöntem becerilerinin gelişmiş olması gerekir²³¹. Tüm bu açıklamalar Nord’un kuramının uzmanlık alanında çalışan çevirmenlere veya çevirmen adaylarına hitap ettiğini, onların uzman kimliği kazanmalarına katkıda bulunduğunu açıklamaktadır.

²³⁰ Christiane Nord, 1997, a.g.e., s. 53, çev. Mine Yazıcı, in **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 157.

Nord'un çeviribilim araştırmalarına diğerk önemli katkısı bütünsel metin inceleme modelidir. **Text Analysis in Translation** başlıklı kitabında ayrıntılı bir şekilde ele alınan bu işlevsel model çeviri amaçlı metin çözümlemesi amacıyla geliştirilmiş olup, çeviri eğitiminde önemli bir işleve sahiptir²³². Model herhangi bir metin türüyle sınırlı olmayıp, koşut ve çeviri metnlerin incelenmesinde kullanılabilmektedir. Özetle, Nord “sadece kaynak dil metninin anlamını ve yorumlanmasını sağlayan dilsel ve metinsel yapıları, bunların sistem ve norm vs. ilişkisini açıklayan bir model değıl, aynı zamanda çevirmenlere çeviriyi nasıl yapacağına dair prensipleri gösteren ‘evrensel olarak kullanılabilir’ bir model” geliştirmeyi amaçlamıştır²³³.

Modelin temelini oluşturan metin inceleme yaklaşımı kaynak ve erek metnlerinin incelenmesi, kimliklerinin çıkarılması ve bu iki metnin karşılaştırılması esasına dayanır. Buna göre, çeviri amaçlı metin çözümlemesi yapan çevirmenin görevi kaynak metindeki durumsal etmenleri (iletişimsel durum ve iletişim eylemine dahil olan katılımcılar) ve bunların kaynak metindeki işlevini belirlemek ve daha sonra bunları erek metinde karşılayan durumsal etmenlerle karşılařtırmaktır²³⁴. Nord’a göre, metnin iletişimsel işlevi metin üretme stratejilerini belirlemektedir. Şöyle ki, çevirmen öncelikle kaynak metnin durumsal öğelerini inceleyerek metnin işlevini belirlemeye çalışır. Kaynak metnin her bir ögesini inceleyerek amaçlanan erek metin işlevinin gerçekteşip gerçekteşmediğini kontrol eder²³⁵. Ancak bu noktada çevirmenin kaynak metnin birden fazla işlevi olabileceğini göz önünde bulundurması gerekir.

Modeli açıklamadan önce modelde sıklıkla kullanılan kavramların tanımına yer verilecektir²³⁶:

- İşveren (*initiator*): çeviri işini başlatan, çeviri metne ihtiyaç duyan kişi,

²³² Christiane Nord, **Text Analysis In Translation: Theory, Methodology, And Didactic Application Of A Model For Translation-Oriented Text Analysis**, Amsterdam/New York, Rodopi, 1991.

²³³ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s.1.

²³⁴ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s.16.

²³⁵ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s.17.

²³⁶ Christiane Nord, 1991, a.g.e., ss. 4-5.

- Metin göndericisi (*text sender*): Belli bir mesaj aktarmak için metni ileten kişi,
- Metin üreticisi (*text producer*): Metni üreten kişidir. Metni üreten ve gönderen aynı kişi ise, bu kişiye metnin yazarı denir.
- Metin türü (*text type*): Metin türü özellikleri kaynak ve erek metinde uyulması gereken metin geleneklerini belirler.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Nord'un kuramında çeviri amaçlı metin çözümlemesi önemli yer tutar. Çözümlemede sırasıyla göndericinin amacı, hedef kitle, yayın yeri ve zamanı ile yayın nedeni belirlenir. Aslında tüm bu öğeler çeviri yönergesini oluşturarak, çevirmenin çeviri işlemine kaynak metnin dilbilimsel unsurlarını çözümleyerek başlamak yerine “yukarıdan aşağıya işleme” yoluyla erek metin çözümlemesinden başlamasını sağlamaktadır. Böylelikle, çevirmenin kararları çeviri sürecinin en başında belirlenmiş olur²³⁷. Söz konusu modelde metin incelemesi temel olarak üç aşamada gerçekleşir²³⁸:

1. Erek metnin amacının incelenmesi
2. Kaynak metnin incelenmesi
 - a. Kaynak metnin üretilecek erek metnin gerekliliklerine uygunluğunu belirlemek
 - b. Erek metnin üretilmesinde önem arz eden temel unsurların detaylı incelenmesi
3. Erek metne son halinin verilmesi

Görüldüğü üzere, çevirmen çeviri sürecine erek metinden başlar ve süreci erek metinle tamamlar. Modelde diğer işlevsel yaklaşımlarda olduğu gibi, erek metnin erek dizgede üstleneceği işlev çeviri kararlarını belirleyen en önemli unsur kabul edilir. Bu yaklaşımı temel alan metin inceleme modeline göre çevirmen metin içi ve metin ötesi unsurları dikkate alarak kaynak metnin kaynak dizgedeki işlevini belirler. Belirlenen bu işlev daha sonra erek metnin erek dizgede üstlenmesi beklenen işlevle karşılaştırılır. Karşılaştırma aşamasında erek metinde korunan ya da uyarlanan kaynak metin öğeleri açığa çıkartılır. Nord, metne metin ötesi unsurlarla

²³⁷ Mine Yazıcı, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 167.

²³⁸ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s. 34.

ilgili “kim bildirimde bulunuyor, hangi amaçla, kime, hangi araçla, nerede, ne zaman, neden,” sorularını; metin içi unsurlarla ilgili ise “hangi konuda ne söylüyor, ne söylemiyor, hangi sıralama ile, hangi dil dışı unsurlarla, hangi sözcüklerle, hangi cümlelerle, nasıl bir tonla, nasıl bir etkiyle” sorularını yöneltir²³⁹. Metnin işlevini belirleyen bu metin içi ve metin ötesi unsurlar yazının devamında kısaca açıklanmaya çalışılacaktır. Modelde öncelikle metin ötesi unsurlar incelendiğinden, açıklamaya onlardan başlanılacaktır.

Metin ötesi unsurlar metnin göndericisi, göndericinin niyeti, alıcısı, araç, yer, zaman, amaç ve metin işlevinden oluşur. Metnin göndericisi belli bir mesaj iletmek ya da belli bir etki yaratmak amacıyla metni kullanan kişi ya da kurum, metin üreticisi ise metni göndericisinin yönergelerine göre yazan, erek dil ve kültürdeki metin gelenek ve normlarına uyan kişi olarak tanımlanır²⁴⁰. Bazı durumlarda bir metnin birden fazla üreticisi ya da göndericisi bulunabilir. Bu durumda gönderici ve yazarların metin üretimindeki rolleri ve kişisel özellikleri (dil bilgisi, uzmanlık bilgisi, yetenekleri vs.) ayrı ayrı ele alınır. Metnin göndericisine ilişkin bilgiler genellikle metin ortamında bulunur (önsöz, dipnot vb.) ya da bireysel olarak elde edilir. Metnin göndericisi ya da yazarı metnin konusu, söylemi ya da biçimsel özellikleri hakkında ipuçları sağlayabilir. Yukarıdaki tanımlamada çevirmen metin üreticisine benzer bir konumdadır. Kaynak metnin kaynak metin alıcıları üzerinde yarattığı etkinin erek dilde yeniden yaratılması gerekir. Bunu başarabilmek için çevirmenlerden erek dizge metin gelenekleri ve normlarına uygun erek metinler üretmeleri beklenir²⁴¹.

Göndericinin niyeti metnin nasıl yapılandırılacağını (nelerden bahsedileceğini ya da bahsedilmeyeceğini) ve biçimini (metin türü, dil ötesi unsurlar vb.) belirlediğinden çeviri açısından önemlidir. Niyet, göndericisinin metni iletirken alıcılar üzerinde yaratmayı amaçladığı etki ile iletildiği metinle gerçekleştirmek istediği işlevi ifade eder. Diğer bir ifadeyle niyet, metinle belli bir amacı gerçekleştirmek isteyen gönderici ile ilişkilendirilir. Göndericinin niyeti çoğu zaman

²³⁹ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s. 41.

²⁴⁰ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s. 48.

²⁴¹ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s. 49.

alıcıya açık bir şekilde bildirilmez. Alıcı metindeki metin içi ve/veya metin ötesi unsurlardan faydalanarak göndericinin niyetine ilişkin çıkarımlarda bulunur. Göndericinin niyeti özellikle edebi metinlerin incelenmesinde önem arz eder. Bu durumda çevirmenin yazarın hayatı, arka plan bilgisi, kişilik özellikleri gibi konularda bilgi sahibi olması gerekir²⁴².

Diğer çeviri amaçlı metin çözümlemelerinde de olduğu gibi, Nord'un modelinde alıcı ve alıcının özelliklerine yer verilir. Alıcının iletişimsel rolü, göndericiye ilişkin beklentileri, iletişimsel arka planı, sosyolojik çevresi, metinde işlenen konu ve metnin dilbilimsel özelliklerine karşı konumu incelenir. Pek çok çeviri kuramcısı metnin hitap ettiği kitleyi çeviri kararlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak kabul eder. Kaynak ve erek metinlerin farklı alıcılara hitap etmesi çeviri sürecinde alıcı odaklı incelemelerin önemini artırmaktadır. Öte yandan, metnin alıcıya iletildiği araç/kanal alıcının metne dair varsayımlarını etkiler. Bu nedenle, çevirmenin araç/kanal seçerken muhtemel alıcıların varsayımlarını dikkate alması gerekir. Modelin bir başka unsuru olan “yer” de metnin iletildiği araç ile doğrudan ilişkilidir. Yer unsuru sadece metnin üretildiği yer ile ilişkili olmayıp, aynı zamanda alımlama yeri ile de ilgilidir. Özellikle aynı kültür içinde birden fazla dilin kullanıldığı toplumlarda yer unsuru daha fazla önem kazanır. Yer unsuru zaman unsuru ile de yakından ilişkilidir. Bu nedenle, yer unsuru üzerinde çalışan araştırmacıların zaman ile ilişkili durumları da göz önünde bulundurması önemlidir. Nord'a göre, zaman unsuru çeviri amaçlı metin incelemelerinde iki açıdan önem arz eder. Bunlardan ilki, belli metin türlerinin belli dönemlerle ilişkilendirilmesi ve metin geleneklerinin dönemden döneme farklılık göstermesidir. İkinci olarak ise, çevirmenin kaynak metinde sunulan bilginin hala geçerli olup olmadığını belirlemesi gerekir²⁴³. Zaman unsuru uzmanlık metinlerinde özellikle yeni değişim ve gelişmelere paralel olarak değişen terimlerde kendini gösterir. Bu tür metinlerle uğraşan araştırmacı ve/veya çevirmenlerin zaman unsurunun sözcük düzeyindeki etkisini dikkate alması metinlerin tutarlılığını etkilemektedir. Son olarak “amaç” ve “metnin işlevi” unsurlarından bahsedilecektir. Nord'a göre, “amaç” göndericinin

²⁴² Christiane Nord, 1991, a.g.e., s. 55.

²⁴³ Christiane Nord, 1991, a.g.e., ss. 61-64.

alıcıyla iletişim kurma nedenlerini ifade ederken, “metnin işlevi” bir metnin belli bir durumda gerçekleştirdiği iletişimsel işlevdir²⁴⁴. Diğer işlevsel çeviri kuramlarında da olduğu gibi, metnin işlevi çeviri sürecini yönlendiren en önemli metin ötesi unsur olarak kabul edilmektedir.

Nord’un metin inceleme modelinde, metin ötesi unsurların incelenmesinin ardından metin içi unsurlara geçilir. Modelde metin içi unsurlar bağlamında metnin konusu, içeriği, metnin içeriğiyle ilişkili varsayımlar, metnin kuruluşu, dil dışı unsurlar, sözcüksel özellikler, sözdizimsel özellikler ve parça üstü özellikler ele alınır. Nord, metnin konusunun metin incelemesinde pek çok açıdan önem arz ettiğini vurgular. Ona göre, metinde belli bir konunun hakim olması o metnin tutarlı bir metin olduğunu gösteren önemli bir ipucudur. Öte yandan, metnin konusu metin üzerinde çalışacak araştırmacılara metnin içeriği ve/veya sözcük yapısı hakkında bilgi verir. Böylelikle, metnin konusuna hakim olan araştırmacı ve/veya çevirmenler metin içi ve metin ötesi unsurların işlev(ler)ini daha iyi analiz etme olanağı yakalar²⁴⁵. Nord’un da belirttiği gibi, metnin konusuyla ilişkili içeriğin doğru bir şekilde anlaşılması her tür metnin incelenmesi ve aktarılmasında birincil öneme sahiptir. Bu nedenle Nord, metnin içeriğinin düzgün bir şekilde belirlenmesi için (özellikle sözcük düzeyinde) yol gösterir. İçeriği “metnin dil ötesi gerçeklikteki olgu ve nesnelere atıfta bulunması” şeklinde tanımlar ve bu atıfların genellikle sözcüksel ve dilbilgisel (cümle yapıları, zaman kipleri, bağlaçlar vb.) yapılarla ifade edildiğini belirtir²⁴⁶. Bu aşamada metnin sözcüksel, dilbilgisel, sözdizimsel özellikleri ve parça üstü özellikleri (italik, koyu renkle yazılmış sözcükler soru işaretleri, parantez içinde yazılanlar, altı çizili sözcük ya da sözcük grupları vb.) incelenir. Nord’a göre, tüm bu yapılar birbirini tamamlayarak metnin tutarlılığına katkıda bulunur. Diğer önemli unsur olan metnin kuruluşu ise metnin nasıl yapılandırıldığını ifade eder. Bu bağlamda Nord, metinlerin büyük ölçekli (paragraf ve bölümler vb.) ve küçük ölçekli yapılardan (sözdizimsel yapılar, sözcüksel yapılar ve parça üstü yapılar vb.) oluştuğunu ve bu yapıların çeviri amaçlı metin incelemelerinde büyük önem

²⁴⁴ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s. 70.

²⁴⁵ Christiane Nord, 1991, a.g.e., ss.85-86.

²⁴⁶ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s.90.

taşıdığını vurgular²⁴⁷. Metni oluşturan küçük ölçekli yapılar metne dair büyük ölçekli kararların şekillenmesinde, kültüre özgü metin geleneklerinin belirlenmesinde ve son olarak metnin alımlanmasında önemli rol oynar.

Yukarıda tartışılan bilgileri toplamak gerekirse, Nord'un çeviri incelemesi için önerdiği model iletişimsel etkileşimin durumsal koşullarını ve erek metin (olası) alıcılarının ihtiyaçlarını dikkate alan edimsel model; kültüre özgü sözlü ve sözlü olmayan ifade biçimlerini göz önünde bulunduran kültür odaklı model; herhangi bir çeviri eylemindeki çevirmen kararlarının gerekçelendirilmesine kılavuzluk eden, kuramsal ve yöntemsel çerçeve sunan tutarlı model; bütün metin türlerine uygulanabilen kapsamlı model; profesyonel çeviri uygulamalarında ihtiyaç duyulan her türlü kültürlerarası iletişim biçimlerine cevap verebilen uygulanabilir model ve çevirmenlere alanlarında uzman sorumluluğu yükleyen uzman model olarak tanımlanabilir²⁴⁸. Bu tanımlamalarda çeviri eylemine dair metinsel, durumsal ve kültürel unsurlar öne çıkarılmakta ve metinlerin incelenmesinde hangi unsurların rol oynadığı belirtilmektedir. Buna göre, metin incelemelerinde sadece dilsel unsurlar değil, metinlerin gerçekleştikleri koşullar, hangi amaçla ve kim tarafından gerçekleştirildikleri ve hangi işlevleri gerçekleştirecekleri de belirleyici kabul edilmektedir. Benzer şekilde, çeviri incelemelerinde kaynak ve erek metin arasındaki ilişki, metinler (ya da metnin belli parçaları), metin üreticileri ve alıcıları arasındaki ilişkiler ile çevirmen ve okur arasındaki ilişkileri dikkate alması modeli profesyonel hayattaki çeviri gerçekleriyle uyumlu hale getirmekte ve değerlendirmelere nesnellik kazandırmaktadır.

Öte yandan, Juan C. Sager ise ekonomi metinleri çevirisi için bir kuram önerisinde bulunmuştur. Çeviri sürecini sanayideki iş sürecine benzeten Sager, bu süreçte girdi malzemesi (belgeler), malzeme üzerinde gerçekleştirilen işlemler (makine çevirisi, metin çevirisi vb.), işleminin alanı ve yetenekleri (uzmanlık alanı, çeviri edinci) ve muhtemel son ürünler (çeşitli belgeler) gibi unsurların yer aldığını

²⁴⁷ Christiane Nord, 1991, a.g.e., s.101.

²⁴⁸ Christiane Nord, 1997, a.g.e., s. 65.

belirtir²⁴⁹. Sager'e göre, çeviri süreci incelemeleri kaynak metin yazarının incelenmesi, çevirinin olası okurlarının incelenmesi ya da yazar ve/veya okur için çalışan aktörlerin incelenmesi şeklinde olabilir. Son ürünün türünü son kullanıcının beklentileri, kaynak metinlerle erek metinler arasındaki ilişki ya da kaynak metin üzerinde gerçekleştirilen işlemler belirleyebilir. Bunlara ek olarak, Sager çevirinin önkoşullarını da açıklar. Örneğin, çevirmene iletilen birtakım yönergeler ve çeviriye başlatan müşterinin varlığı bu önkoşullardan ikisidir. Ancak Sager bu koşulların daha çok profesyonel çeviri dünyasında geçerli olduğunu, eğitim, zevk ya da kişisel amaçlar için gerçekleştirilen çeviri eylemlerini dışarıda bıraktığını vurgular²⁵⁰.

Sager'in kuramsal yaklaşımında erek metin ile kaynak metin arasında benzerlik olabileceği gibi, aynı kaynak metinden oldukça farklı erek metinler de üretilebilir. Kaynak metnin konumu ile kaynak ve erek metin arasındaki ilişkiden yola çıkan Sager işlevsel bir çeviri sınıflandırması sunar. Buna göre, çeviri metinler **bağımsız**, **bağımlı** ve **türemiş** olmak üzere üçe ayrılır²⁵¹. **Bağımsız çeviri**, metin oluşturulduktan sonra önemi kalmayan, taslak ya da geçici bir kaynak metinden doğan çevirilerdir. **Bağımlı çeviriler** aynı işleve sahip, iki ya da çok dilli paralel metinler olup, kaynak metin görünür değildir. **Türemiş çeviriler** ise prototip çevirileri ifade etmektedir. Bu gruptaki çeviriler çeviri metnin kaynak metinle aynı ya da farklı işlevi yerine getirmesine göre de sınıflandırılır²⁵².

Sager'in özellikle ekonomi metinleri çevirisi için kuramsal bir çerçeve oluşturma çabası yenilikçi kabul edilebilir. Sager'in yaklaşımının en güçlü yanlarından biri çoğu çeviri araştırma ve eğitiminde göz ardı edilen unsurları (zaman ve yer gibi durumsal koşullar; çevirmenin yetenekleri, kişiliği, uzmanlık bilgisi gibi kişisel etmenler; okur beklentileri, okur algısı vb. okura yönelik etmenler) ve bunların çevirinin işlevselliğindeki etkilerini bütünsel olarak ele almasıdır. Böylelikle, uzmanlık metinleri çevirisinde dilsel çözümlemelerin ötesinde dil-ötesi unsurların etkisi vurgulanmış olmaktadır. Ayrıca bu yaklaşım okura yönelik unsurları

²⁴⁹ Juan C. Sager, *Language Engineering and Translation: Consequences of Automation*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 1994, s. 151.

²⁵⁰ Juan C. Sager, 1994, a.g.e., ss. 140-142.

²⁵¹ Juan C. Sager, 1994, a.g.e., ss. 179.

²⁵² Juan C. Sager, 1994, a.g.e., ss. 179-184.

inceleme sürecine dahil ederek, çevirinin gerçekleştiği profesyonel hayattaki koşulların açığa çıkarılmasına katkıda bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Sager'in önerdiği yaklaşım dil içi ve dil ötesi faktörleri dikkate alan, işlevsel, okur odaklı bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

Özetle, “Kuramsal Bakış” başlıklı bu bölümde genel olarak uzmanlık metinleri çevirisi incelemelerinde başvuru olan çeviribilimsel yaklaşımlar ele alınmıştır. İşlevsel çeviriler üretmek için göz önünde bulundurulması gereken unsurlar (metin içi ve metin ötesi unsurlar) kuramsal çerçevede tartışılmıştır. Bu tartışmaların uzmanlık metinleri çeviri incelemeleri için kuramsal tabanda ihtiyaç duyulan alt yapıya katkıda bulunacağını ve böylelikle bu alanda üretilen çevirilerin (özellikle ekonomi metinleri çevirisi) kalitesini ve dolayısıyla işlevselliğini artıracığını söyleyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME: TÜRKİYE’DE EKONOMİ METİNLERİNİN ÇEVİRİSİNE İŞLEVSEL BAKIŞ

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme hareketleriyle birlikte ülkeler arası sınırlar şeffaflaşmaya, ticari faaliyetler artmaya başlamıştır. Ticari faaliyetler, ticari işlemler, finansal gelişmeler, araştırma ve eğitim gibi pek çok değişken elektronik ağlar, dijital teknoloji ve multimedyanın patlak vermesiyle farklı bir boyut kazanmış, yeni ürün, hizmet ve çalışma modelleri ortaya çıkmıştır. Öte yandan, kültürlerarası iletişimin artması çok dilli ve çok kültürlü ticari iletişimin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler ışığında, çeviri faaliyetleri ekonomi ve iş dünyasının en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Ancak çalışmanın önceki bölümlerinde de vurgulandığı üzere, ekonomi ve iş dünyasında çeşitli bağlamlarda gerçekleştirilen ve önemli iş hacmine sahip çeviri faaliyetleri son yıllara kadar akademik alanda yeterince ilgi görmemiştir. Bu eksiklikten yola çıkarak, çalışmada öncelikle ekonomi metinleri çevirisinin çeviribilim alanındaki önemine dikkat çekilip, kaynak dil İngilizceden erek dil Türkçeye çeviri yoluyla üretilen metinlerin işlevselliği dilsel, edimsel ve kültürel unsurlar bağlamında incelenecektir.

3.1. Bütünce

Çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklandığı üzere, ekonomi alanında birbirinden farklı yapı ve özellikte çeşitli metin türleri kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu metin türlerinin çevirisi farklı yöntemleri gerekli kılmaktadır. Ekonomi metin çevirilerinin işlevselliklerinin sorunsallaştırıldığı bu çalışmada her metin türünü incelemek mümkün olmadığından, bütüncüye belli metin türleri seçilmiştir. Çeviri sürecinde karşılaşılabilecek muhtemel kısıtların çeşitliliğini göstermek

amacıyla metin türü seçiminde terim yoğunluğu en çok olan metin türüyle en az olan metin türüne öncelik verilmiştir. Bu bağlamda, İngilizce ekonomi raporları, ekonomi dergileri ve bunların Türkçeye çevirilerinin incelenmesine karar verilmiştir. Özellikle resmi kurumlarda sıklıkla hazırlanan ve bilgilendirici, düzenleyici, çağrısız işlevler üstlenebilen ekonomi raporları ekonomi terim yoğunluğun en fazla gözlemlendiği metin türüdür. Öte yandan, çeşitli okur kitlesine hitap eden, ekonomi dünyası ile gündelik hayat arasında köprü kurmaya çalışan ekonomi dergilerinde terim yoğunluğu daha az olup, mecaz kullanımlar ve daha basit sözdizimi öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, raporlar ve ekonomi dergi yazıları çalışma amaçları doğrultusunda incelenecek iki ana metin türü olarak belirlenmiştir. Kendi içinde çeşitli alt metin türlerine ayrılan (faaliyet raporu, denetim raporu, rekabet edebilirlik raporu vb.) ekonomi raporlarını seçerken raporların Türkçe çevirilerine erişebilirlik en önemli ölçüt olmuştur. Başlangıçta uluslararası bankaların (HSBC, Garanti vb.) ve Türkiye’deki yabancı kaynaklı şirketlerin (Shell, Vodafone vb.) Türkçe sitelerindeki yıllık faaliyet raporları incelenmiştir. Ancak raporların önce Türkçe hazırlandığı, daha sonra İngilizce’ye çevrildiği ya da sadece İngilizce hazırlandığı (ör. Vodafone) görülmüştür. Kapsamlı araştırma sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı’nın web sitesinde bazı İngilizce raporların Türkçeye çevrildiği görülmüştür²⁵³. Bu raporlardan “İş Ortamı Raporu” (Doing Business Report), “Küresel Rekabetçilik Raporu” (Global Competitiveness Reports) yaklaşık son on yıldır Türkçeye çevrilmektedir. Raporların istenilen kapsam ve uzunlukta olması, kaynak ve erek metinlerinin internet ortamında erişilebilirliği bütüncüye dahil edilmelerinde önemli rol oynamıştır. Sonuç olarak, çalışma amaçları ve kapsamına uygun olarak 2017 yılına ait “Doing Business 2017”²⁵⁴ (KM1) raporun ile 2016-2017 yıllarına ait “Global Competitiveness Report 2016-2017”²⁵⁵ raporunun (KM2) ve bunların çevirilerinin incelenmesine karar verilmiştir.

²⁵³ bkz. <<http://risk.ticaret.gov.tr/bilgi-bankasi/diger-yayin-ve-raporlar>>

²⁵⁴ The World Bank Group, “Doing Business 2017”, Washington, World Bankası Yayınları, 2017, (Çevrimiçi), <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/AnnualReports/English/DB17-Report.pdf>, 29 Kasım 2019.

²⁵⁵ Klaus Schwab (ed.), “Global Competitiveness Report 2016-2017”, Cenevre, Dünya Ekonomik Forumu, 2016, (Çevrimiçi),

Raporların içeriğini kısaca açıklamak gerekirse, “İş Ortamı Raporu”nda Dünya Bankası ve Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC) tarafından 189 ülkenin iş yapma kolaylığını incelenmektedir. Raporda ülkelerin performansları belirlenen on gösterge bağlamında ölçülmektedir. Ülke performansları sınır puana uzaklık değeri ve iş yapma kolaylığı sıralaması olmak üzere iki farklı ölçütte değerlendirilmektedir. “Doing Business 2017” raporunun Türkçe çevirisi T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi’nde A. Atıl, H. Boztepe, B. Ergül, A. Şenalp, T. Gürsu’nun ortak çalışmasıyla yapılmıştır²⁵⁶. Öte yandan, “Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu” Dünya Ekonomik Forumu işbirliği ile Xavier Salai Martin tarafından hazırlanmaktadır. Her yıl yayımlanan raporda ülkelerin üretkenlik düzeyleri ele alınmaktadır. Raporun 2016-2017 yıllarını kapsayan sayısında 138 ekonomi yaklaşık 114 küresel gösterge bağlamında incelenmiştir. Raporun Türkçe çevirisi T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi’nde A. Atıl, H. Boztepe, B. Ergül, M.C. Duman, T. Gürsu, E.İ. Narin, S.G. Şahin tarafından yapılmıştır²⁵⁷. Söz konusu raporlarda ekonomi dışında çeşitli alanlara değinilmekte ve dolayısıyla birbirinden farklı alt metin türleri kullanılmaktadır. Bu nedenle, raporlar ekonomi metinlerinin melezliği konusunda da önemli bir örnek teşkil ederek araştırmaya zenginlik katmaktadır. Yukarıda içerikleri özetlenmeye çalışılan raporların hedef kitlesi ise yerli ya da yabancı siyasetçiler, yatırımcılar, iş adamları, ekonomistler, akademisyenler, öğrenciler, yerli ve yabancı basın mensuplarıdır.

Ekonomi metinlerinin melezliği konusuna daha ayrıntılı bakabilmek amacıyla, çalışmaya Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan “Türkiye İlerleme Raporu 2018” (Turkey 2018 Report)²⁵⁸ de dahil edilmiştir. Rapor (KM3) Eylül 2016’dan Şubat 2018’e kadar olan dönemi kapsayıp, temel olarak Türkiye’nin üyelik

http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf, 29 Kasım 2019.

²⁵⁶ A.Atıl, H. Boztepe, B.Ergül, A. Şenalp, T. Gürsu, çev.: “2017 İş Ortamı Raporu”, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Ankara, 2017.

²⁵⁷ A.Atıl, H. Boztepe, B.Ergül, M.C. Duman, T. Gürsu, E.İ. Narin, S.G. Şahin, çev.: “Küresel Rekabetçilik Raporu: 2016-2017”, Ankara, 2017.

²⁵⁸ Avrupa Komisyonu, “Turkey 2018 Report”, Strazburg, 2018, (Çevrimiçi), <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-turkey-report.pdf>, 29 Kasım 2019.

yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneğini değerlendirmektedir. Bu bağlamda, raporda siyasi ve ekonomik kriterler ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. 1998 yılından beri yayımlanan bu raporların “gayri-resmi” Türkçe çevirilerine AB Başkanlığı’nın internet sitesinden erişmek mümkündür. Raporların temel işlevi Avrupa Parlamentosu’nu, Konsey’i, Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi’ni bilgilendirmektir. Avrupa Birliği kurumlarından biri olan Avrupa Komisyonun’da yürütülen çeviri faaliyetleri kurumsal çevirinin karmaşık ve özel bir örneğini temsil etmektedir. Komisyon tarafından hazırlanan metinlerin büyük bir bölümü yasal metinler olduğundan (antlaşmalar, AB mevzuatı vb.), hukuk dili ve metin geleneklerini yansıtır. Ancak çalışmada incelenecek Komisyon Rapor’u yasal belge niteliği taşımayıp, temel işlevi okuru bilgilendirmektir. Ekonomi dili ve metin gelenekleri ile hukuk dili ve metin geleneklerini içeren rapor melez metin olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle, işlev ve içerik açısından çeşitlilik gösteren söz konusu raporun hedef kitlesi de geniştir. Raporun hedef kitlesini öncelikle Avrupa Birliği kurumları ve bu kurumlarda görev yapan yetkililer, Avrupa Birliği üye devletleri, Türkiye Cumhuriyeti AB Daire Başkanlığı, ilgili birim ve yetkililer, siyasetçiler, ekonomistler, yerli ya da yabancı yatırımcılar, iş adamları, akademisyenler, öğrenciler, yerli ve yabancı basın oluşturmaktadır.

Çalışmada incelenecek diğer metin türü ekonomi dergileri olarak belirlenmiştir. Bu metin türünün seçilmesinde terim yoğunluğunun diğer ekonomi metin türlerine kıyasla daha az olması, geniş bir kitleye hitap etmesi, gerek kaynak gerek erek metinlerin piyasada yeterli oranda bulunması ve kolay erişebilirlikleri etkili olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’de pek çok yayınevinde İngilizce ve Türkçe edisyonları birlikte satılan **Harvard Business Review** ve **Bloomberg Businessweek** dergileri incelenmek üzere seçilmiştir. İlk sayısını 1992 yılında çıkaran **Harvard Business Review** günümüzde ekonomi dünyasının en çok okunan dergilerinden biridir. Dergi iki ayda bir Harvard Business Publishing tarafından yayımlanmaktadır. Temel olarak iş dünyası ve iş dünyasının yönetimine ilişkin fikirler sunan dergi konu çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Dergide liderlik, örgütsel değişim, işletme, pazarlama, finans ve insan yönetimi, küreselleşme, yenilik, müzakere, strateji gibi alanlara özgü önemli vaka çalışmaları ya da fikir yazıları yayımlanmaktadır.

Derginin lisanslı Türkçe edisyonu **HBR Türkiye** yayın hayatına Ekim 2012’de başlamıştır. Türkçe dergide İngilizce dergideki yazıların çevirilerinin dışında özgün yazılara da yer verilmiştir. Dergi İnfomag Yayıncılık Ltd. Şti. ve Harvard Business School Publishing Corporation tarafından **Harvard Business Review Türkiye** adıyla iki ayda bir yayımlanmaktadır. Derginin hedef kitlesini ekonomi kurumları, işletmeler, şirketler ve buralardaki üst-düzey yöneticiler, çalışanlar, yatırımcılar, akademisyenler ve öğrenciler oluşturmaktadır. Dergideki çevirilerin kimin tarafından yapıldığı belirtilmemiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda derginin Mayıs 2018 (KM4) ile Aralık 2018 (KM5) sayıları ve bunların çevirileri incelenecektir.

Son olarak, Türk ekonomi dünyasında önemli bir yere sahip olan ve 2009 yılından beri her hafta yayımlanan Amerikan dergisi **Bloomberg Businessweek**’in incelenmesine karar verilmiştir. **Bloomberg Businessweek** iş dünyası, teknoloji, politika, piyasalar ve keşif ana başlıkları altında ekonomi haberleri sunan bir iş-ekonomi dergisidir. Derginin lisanslı Türkçe edisyonu **Bloomberg Businessweek Türkiye** İnfomag Yayıncılık Ltd. Şti. ve Bloomberg L.P. tarafından yayımlanmaktadır. Dergide İngilizce kaynak metinden aktarılmış çeviriler dışında özgün yazılar da bulunmaktadır. Derginin künyesinde belirtildiği üzere, çeviriler çevirmen Saadet Başak Ülgen tarafından yapılmaktadır. Amerikan Dili ve Kültürü eğitimi almış olan Ülgen eğitim danışmanlığı alanında belli bir süre çalıştıktan sonra çeviri sektörüne atılmış ve 6 yıldan fazla süredir **Bloomberg Businessweek Türkiye** dergisinde çevirmen ve redaktör olarak çalışmaktadır. Çalışma amaçları doğrultusunda derginin 2 Aralık (KM6), 9 Aralık (KM7) ve 16 Aralık (KM8) sayıları ile bunların çevirileri incelenecektir.

Özetle, çalışmanın inceleme bölümünde Türkiye’deki ekonomi metinleri çevirilerinin işlevselliği bütüncüye seçilen iki ana metin türü (raporlar ve dergiler) üzerinden sorgulanacaktır. İncelemeye öncelikle terim yoğunluğunun en fazla olduğu raporlardan başlanacaktır. İncelemenin ikinci ayağını ise terim yoğunluğunun en az gözlemlendiği dergi yazıları oluşturacaktır.

3.2. Yöntem

Bu başlık altında bütüncüye dahil edilen metinlerin hangi yöntemle inceleneceği açıklanacaktır. İngilizce-Türkçe çeviri yönünde seçilen örnekler üzerinden ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğinin sorgulanması amacıyla işlevsel çeviri kuram ve yaklaşımlarından faydalanılacaktır. Bu noktada, çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınan işlevsel çeviri kuram ve yaklaşımları temel alınacaktır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, çeviri metinler *Skopos* kuramı (Reiss & Vermeer, 1984), metin türü kuramı (Reiss 1977/89), çeviriye ilişkin eylem kuramı (Holz-Mänttari, 1984) ve Christiane Nord'un metin inceleme modeline (1991) göre incelenecektir. Söz konusu kuram ve yaklaşımlar kaynak metnin işlevi, çeviri metnin işlevi, çeviri sürecini etkileyen dil-içi ve dil-ötesi unsurların betimlenmesine yardımcı olarak çeviri kararlarının daha nesnel değerlendirilmesini sağlamaktadır. Söz konusu kuramlardan yola çıkılarak, çalışmada öncelikle kaynak ve erek metinlerin işlevleri belirlenecektir. Bu noktada, çalışmanın temel amacına hizmet eden "işlevsellik" kavramının açık bir şekilde tanımlanması önem arz etmektedir. İşlevsel çeviri kuramları sonucu ortaya çıkan "işlevsellik" (*functionality*) kavramı incelemenin makro paradigmasını oluşturmaktadır. En genel tanımıyla "işlevsellik" bir metnin yazılma amacı ile başlayan ve okurun metni okuduktan sonra gerçekleştireceği davranış ya da düşünsel eylemlere kadar geçen süreçte öngörülen amaçlarla ilişkili bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle, işlevsel çeviri kuramların da öne sürdüğü üzere, her metin belli bir amaç için üretilir ve okurun metinden çıkardığı amaca "metnin işlevi" denir. Metnin yazılma amacı ile okurun metinden çıkardığı amaç birbiriyle örtüştüğü ölçüde metin "işlevsel" olmaktadır. Benzer şekilde, bir çeviri metnin ne kadar işlevsel olduğu çevirinin amacı ile erek metin okurunun metne yüklediği işlevin birbiriyle ne kadar örtüştüğüne bağlıdır. Okurun metnin amacını farklı bir şekilde yorumlaması "işlevsiz" çevirilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özetle, işlevsel çeviri kuramlarına göre çeviri ancak kaynak ve erek dizgeler arasında iletişimi sağlayabildiği, erek kültürün beklenti ve ihtiyaçlarına uygun olduğu (bulundukları bağlam ve sahip oldukları bilgiyi dikkate alarak) ve çeviri için belirlenen amacı yerine getirdiği takdirde işlevsel olabilmektedir.

Çalışmada, “ekonomi metinleri çevirisi iletişimsel bir aktarımdır” tezinden yola çıkılarak, çeviri metinlerin “işlevsellikleri” bazı gereklilikler bağlamında değerlendirilecektir. İlk olarak, erek metnin işlevsel olması için amaçlanan iletişimsel işlev ya da işlevleri yerine getirmesi beklenmektedir. Çalışma kapsamında bu gereklilik ekonomiyle ilgili çeviri rapor ya da dergi yazılarının amaçlanan iletişimsel işlev ya da işlevleri yerine getirmesi şeklinde yorumlanabilir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, bilgilendirici ve çağrısız işlevlerin ağır bastığı bu metin türlerindeki dilsel işlevlerin erek metinde yeniden yaratılması gerekmektedir. Bunlara ek olarak, işlevsel kuramların gerekli kıldığı üzere, çeviri metinlerin belli dilsel ve biçimsel özellikleri taşıması beklenir. Söz konusu çalışma için öne çıkan dilsel ve biçimsel özellikler makro düzlemde bilginin tam, doğru ve anlaşılır bir şekilde aktarılmasında önemli role sahiptir. İkinci olarak, çalışmada “işlevsellik” kavramı (Nord’un kuramı ışığında) kaynak metin ve erek metinde metin türüyle ilişkilendirilen metin türü “norm” ve “uzlaşımlarına” uygunluk bağlamında ele alınacaktır. Diğer uzmanlık metinleri çevirilerinde de gözlemlendiği üzere, ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliği kaynak ve erek dizge metin türü norm ve özelliklerine uygunluğuna bağlıdır. Bu bağlamda, çeviri metinlerin işlevselliği ekonomi metin türü ve ekonomi dilinin özelliklerine göre değerlendirilecektir. Sözü edilen makro düzey gerekliliklerin yerine getirilip getirilmediğini görmek amacıyla, bütüncü kapsamındaki metinler dilsel, edimsel ve kültürel unsurlar açısından ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Dilsel unsur bağlamında ekonomi terimleri, mecazlar ve ekonomi metinlerine özgü dil kullanımları; edimsel unsur bağlamında ekonomi metinlerinin dil düzeyleri ve hitap ettiği kitlenin özellikleri; kültürel unsur bağlamında ise iki farklı kültüre ait ekonomik sistemlerdeki kavramsal veya iş yönetimi alanındaki kültürel farklılıklar mercek altına alınacaktır. Yukarıda açıklanan bilgileri özetlemek amacıyla, aşağıdaki tabloda çevirilerin işlevselliğinin değerlendirilmesinde temel alınacak bazı kontrol soruları hazırlanmıştır:

a. Kaynak metindeki bilgiler erek metne eksiksiz, doğru ve anlaşılır bir biçimde aktarılmış mı? (bilgilendiricilik, anlaşılabilirlik, konu alanı bilgisi)b. Erek metin çevirinin amaçlanan işlev/işlevlerini yerine getiriyor mu?c. Kaynak metnin dilsel işlev/işlevleri erek metne aktarılmış mı?d. Erek metin ekonomi dilinin özelliklerini taşıyor mu?e. Erek metin ekonomi metin türünün özelliklerine uygun mu?f. Erek metin okur beklentilerine cevap veriyor mu?g. Kaynak metnin dilsel, edimsel, kültürel ve biçimsel özellikleri erek metne aktarılmış mı?

Tablo 6: İşlevsellik Ölçütleri

Metinlerin dilsel, edimsel ve kültürel özelliklerinin betimlenmesi aşamasında Nord'un işlevsel metin inceleme modelinden faydalanılacaktır. Ancak modelin ilk aşamasını oluşturan metin ötesi unsurlar üzerinde çok fazla durulmayıp, ikinci aşama olan metin içi unsurlara ağırlık verilecektir. Kaynak metni oluşturan metin içi unsurların incelenmesinden sonra bunların erek dile aktarımında karşılaşılan kısıtlar tanımlanıp, ne şekilde çözüldüğü ya da çözülebileceği açıklanacaktır. Başvurulan çeviri stratejilerinin açıklanması ve adlandırılması kısmında, Barselona Autonoma Üniversitesi'nden Lucía Molina ve Amparo Hurtado Albir'in hazırlamış olduğu ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanacak işlevsel çeviri stratejileri sınıflandırmasından yararlanılacaktır.

3.3. İnceleme

Alan yazınından elde edilen bilgiler ışığında, ekonomi metinleri çevirisinde karşılaşılan kısıtları dilsel, edimsel ve kültürel olmak üzere üç kategoride gruplandırabiliriz. Söz konusu araştırmalarda da vurgulandığı üzere, ekonomi metinleri çevirisindeki dilsel kısıtlar çoğunlukla terim ve eğretilmelerin aktarımından kaynaklanmaktadır. Öte yandan, metinlerin melez ve çok işlevli yapıda olma, farklı dil düzeylerini içermesi, farklı gruptan alıcılara hitap etmesi çeviri

sürecinde edimsel kısıtlara yol açabilmektedir. Bunların dışında, söz konusu çalışmalarda kültürel farklılıklardan doğan kavramsal belirsizlikler de sık karşılaşılan çeviri kısıtları olarak ele alınmıştır.

Çalışmada yukarıda sözü edilen genel sorunların İngilizceden Türkçeye çeviri yoluyla üretilen ekonomi metinlerinde ne şekilde izlendiği ve metinlerin işlevselliğini ne ölçüde etkilediği sorunsallaştırılacaktır. Çalışmanın amaçlarına uygun olarak, ilerleyen bölümlerde İngilizce-Türkçe çeviri yönünde üretilen ekonomi raporları ve dergilerden seçilen örnekler ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

3.3.1. Ekonomi Metinleri Çevirisindeki Dilsel Kısıtlar

Çevirisi süreci ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar her alanda farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, edebi metinler, hukuk metinleri, bilimsel metinler ve ekonomi metinleri gibi metinlerin çevirilerinde farklı kısıtlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum çevirmenleri farklı yöntemler ve stratejiler aramaya itmekte ve çevirmenlerden farklı beceri ve bilgilere sahip olmaları beklenmektedir. Diğer uzmanlık alan çevirilerinde de gözlendiği üzere, çalışmanın asıl konusunu oluşturan ekonomi metinleri çeviri sürecinin kendine özgü dilsel ve dil-ötesi kısıtları bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda akademik inceleme konusu olan ekonomi metinleri belli bir zamanda üretilen, göndericisi ve alıcısı ilgili metni edimsel olarak belli zaman ve yer ile ilişkilendiren ve dolayısıyla ilgili eylem için ipuçları elde etmesini sağlayan gerçek kişi ya da kurumlar olan “işlevsel metinler” olarak tanımlanmaktadır²⁵⁹.

²⁵⁹ Henrik Selsøe, Sørensen, “Knowledge and LSP translation. When does a translator have to be unfaithful? Some cases of LSP translation”, In Jakobsen, A. L. (ed.). **Translating LSP Texts: Some Theoretical Considerations**, Copenhagen, Samfundslit teratur, 1994, s. 15.

Ekonomi metin çevirilerinin işlevselliğini nesnel bir şekilde değerlendirebilmek amacıyla çeviri sürecinde karşılaşılan kısıtların betimlenmesi önem arz etmektedir. Bu amaçla, çalışmanın devamında ekonomi metnlerinin çevirisinde karşılaşılan kısıtlar örneklendirilip, betimlenecektir. Sorunların saptanması aşamasında çalışma boyunca yapılan araştırmalardan yola çıkılarak, kaynak ve erek metinler çeviri amaçlı metin çözümlemesine tabi tutulacaktır. Bütüncüye seçilen metinlerdeki her bir örneği açıklamak çalışma amaçları ve kapsamı dahilinde olmadığından, belli örnekler üzerinde durulacaktır.

3.3.1.1. Terimlerin Aktarımı

Gündelik dilde kullanılan herhangi bir sözcüğe genel anlamından farklı uzmanlık anlamı kazandırılması süreci terim üretme olarak tanımlanabilir. Uzmanlık metinlerini diğer metinlerden ayıran en önemli unsurlardan biri olan terimlerin gönderimsel, biçimsel, işlemsel ve söylemsel gibi çeşitli işlevleri vardır. Her dilin kendine özgü dil içi ve diller arası olmak üzere çeşitli terim üretme yöntemi bulunur. Söz konusu yöntemlerden biri olan çevirinin terim üretme sürecindeki rolü pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu alanda önemli çalışmaları bulunan Ömer Demircan’a göre çevirmenler veya araştırmacılar terim üretme sürecine tümel ve dizgesel yaklaşmalı; terimlerin tekil, sözlüksel ve “düz-çevirilerinden” uzak durmalı; türetme ya da birleştirme yoluyla çevrilen terimler “düzanlamlanabilir” olmalıdır, olmuyorsa da “açımlamalara” başvurulmalıdır²⁶⁰. Bu yaklaşımdan yola çıkan Demircan’a göre, İngilizceden Türkçeye terim çevirisi yapan çevirmenler çeşitli çeviri stratejilerinden faydalanırlar. Araştırmasında ayrıntılı bir şekilde açıkladığı bu stratejileri şu şekilde özetleyebiliriz:

- Kavramın sözlüksel bir birime yüklenmesi (türetme): anlamlı birimlere uygulanan işlemlerle yabancı bir sözcüğü ve/veya terimi Türkçe bir sözcük ya da terimle karşılamak,

²⁶⁰ Ömer Demircan, “Terim Yapımı ve Terim Çevirisi”, 27. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, ss. 12-27.

- Anlamı sözlüksel tek bir birime yüklenemeyen sözcüklerde terimin işlevine dayalı olarak bütün ya da ikiye bölünerek kullanılması (açıklama),
- Anlamı türetme ve açıklamayla verilemeyen yabancı sözcüklerin ödünçleme yoluyla erek dile aktarılması durumunda ödünç alınan sözcükten hemen sonra parantez içinde Türkçe anlamının kullanılması.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Demircan'ın terim çevirisini salt dilsel mekanik bir aktarım olarak görmediğini, sürece işlevsel ve dizgesel bir şekilde yaklaştığını söyleyebiliriz. Benzer yaklaşımdan yola çıkarak, çalışmada bütüncüyü oluşturan metinlerde geçen İngilizce ekonomi terimlerinin Türkçeye nasıl aktarıldığı sorunsallaştırılacaktır. Bu amaçla, öncelikle kaynak metinlerdeki terimlerin özellikleri betimlenecek ve seçilen örnekler üzerinden terim çevirisinin kısıtları açıklanmaya çalışılacaktır. Terim çevirisinde başvuru stratejilerinin açıklanması ve adlandırılması kısmında, Barselona Autonoma Üniversitesi'nden Lucía Molina ve Amparo Hurtado Albir'in hazırlamış olduğu kapsamlı işlevsel çeviri stratejileri sınıflandırmasından yararlanılacaktır. Molina ve Hurtado Albir daha önce çeşitli kuramcılar tarafından sunulan çeviri stratejisi sınıflandırmalarının eleştirel incelemesini yapıp, daha kapsamlı ve işlevsel bir liste hazırlamıştır. Araştırmacıların çalışmasından alınan aşağıdaki tabloda kapsamlı bir çeviri strateji sınıflandırması sunulmaktadır:

Uyarlama	Kaynak kültüre özgü ögenin erek kültüre özgü bir öge ile yer değiştirilmesi
Genişletme	Erek metne kaynak metinde olmayan detayların eklenmesi
Ödünçleme	Yabancı dildeki sözcük ya da ifadenin erek metinde aynen kullanılması
Öyküntü	Yabancı sözcük ya da sözcük grubunun erek dile sözcüğü sözcüğüne aktarılması
Telaflı	Kaynak metindeki bilgi ögesi ya da biçimsel etkinin erek metnin farklı bir bölümünde tanıtılması
Betimleme	Terim ya da ifadenin biçim ve/veya işlevinin betimlenmesi ile yer değiştirilmesi
Söylemsel Oluşturum	Anlamı ancak içinde bulunduğu bağlamda tahmin edilebilir olan geçici

	bir eşdeğerinin oluşturulması
Yerleşik Eşdeğer	Terim ya da ifadenin erek dildeki eşdeğerinin kullanılması
Genelleme	Daha genel ya da nötr terim ya da ifadenin kullanılması
Dilsel Genişletme	Dilsel öğelerin eklenmesi
Dilsel Sıkıştırma	Dilsel öğelerin erek metinde birleştirilmesi
Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	Sözcük ya da ifadenin sözcüğü sözcüğüne çevrilmesi
Modülasyon	Kaynak metinle ilgili bakış açısı, odak noktası ya da bilişsel ulamda değişiklik
Özelleştirme	Anlamı daha açık ya da somut bir terimin kullanılması
Daraltma	Kaynak metne ait bir bilgi öğesinin erek metne aktarılmaması
Değiştirim	Dilötesi öğeler için dilsel öğelerde değişiklik
Yer değiştirme	Dilbilgisi ulamında değişiklik
Değişim	Dilsel değişimi etkileyen dilsel ya da dilötesi öğelerde değişiklik

Tablo 7: Molina ve Hurtado Albir'in Çeviri Stratejileri Sınıflandırması²⁶¹

Terim aktarımı konusu bahsedilen işlevsel sınıflandırmaya göre ele alınacaktır. Tezin birinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde işlenen ekonomi terimleri, ekonomi metinlerindeki uzmanlık bilgisini temsil eden ve ileten en önemli öğelerden biridir. Ekonominin çeşitli alt alanlarında bilginin ne şekilde kavramsallaştırıldığını anlamamıza yardımcı olan terimler İngilizce'nin uluslararası ticaret dili olarak kullanılması nedeniyle çoğunlukla ödünçleme yoluyla türetilmektedir. Ancak ülkeler arası ekonomi sistemlerindeki tarihsel ve ideolojik farklılıklar bu alanda kullanılan terimlerin belli oranda kültüre özgü nitelik kazanmasına neden olmuştur. Öte yandan, şirket hukuku, sözleşme hukuku ya da finans hukuku gibi ticari eylemlerin hukuksal çerçevede yürütüldüğü durumlarda terimler içinde bulundukları hukuksal sistemin kavramsal alanına göre şekillendirilmiştir. Ancak günümüzde ekonomik sistemler arasındaki farklılıkların azalması sonucu terim kullanımlarında evrensel eğilimler öne çıkmaya başlamıştır.

²⁶¹ L. Molina, A. Hurtado Albir, "Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach, *Meta*, C.XLVI, No: 4, ss. 489-512.

Alan yazını araştırmaları ile bütüncü incelemesi sonucu elde edilen verileri göz önünde bulundurduğumuzda, ekonomi metinlerinde terminolojik belirsizliğin hakim olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmanın birinci bölümünde örneklerle açıklandığı üzere, ekonomi metinlerinde kullanılan terimlerin belirsizliği iki ana nedenden kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki ekonomi metinlerindeki terimlerin çok anlamlı ve eşadlı sözcüklerden oluşmasıdır. Örneğin, ekonomi alanına özgü bir terim farklı uzmanlık alanlarında (hukuk, tıp vb.) farklı anlamsal ve biçimsel düzlemlerde kullanılabilmektedir. Bu nedenle, terimleri incelerken farklı anlam düzeylerinin göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Terminolojik belirsizliğin diğeri nedeni ise ekonomi metinlerinde eşadlı sözcüklerin aynı anda kullanılmasıdır. Aynı metin içerisinde ekonomi teriminin hem gündelik dildeki hem uzmanlık dilindeki anlamıyla kullanıldığını görmek mümkündür. Böylece ekonomi metninin çevirisinde belirsizlik sorunu ortaya çıkmakta ve durumsal unsurlar önem kazanmaktadır. Öne sürülen savları daha net bir şekilde açıklamak ve temellendirmek amacıyla çalışmanın devamında bütüncedeki rapor ve dergilerden örnekler sunulurken, çevirmenlerin çok anlamlı ve/veya eşadlı terimlerin çevirisinde nasıl bir yol izledikleri incelenecektir.

Örnekler:

Rapor

- (30) KM1: “insolvency” (s. 246)
EM1: “şirket tasfiyesi” (s. 5)

“İş Ortamı Raporu 2017”de Türkiye’nin görünümü işe başlama, inşaat izinleri, kredi temini gibi bazı kriterler bazında değerlendirilmektedir. Örneğin, Türkiye 2017 yılında işe başlama kriterinde 79. sıradayken, kredi temini kriterinde 82. sıraya gerilemiştir. Bu kriterlerden birini ifade eden “insolvency” sözcüğünün örnekte Türkçeye “şirket tasfiyesi” şeklinde çevrildiğini görmekteyiz. Çeşitli

kaynaklardan²⁶² yapılan araştırmalar sonucu terimin çok anlamlı ve eşadlı sözcükten türetildiği görülmüştür. Gündelik dilde “borcunu ödeyememe, ödeme gücü olmama, aciz hali” anlamlarında kullanılan sözcük, ekonomi alanında “pasifi aktifinden fazla; iflas; ödeme aczi ve tasfiye” anlamlarına gelmektedir. Hukuk alanında ise “insolvency” terimi “acz hali” ve “demelerin tatili” anlamlarında kullanılmaktadır. Raporun ilerleyen sayfaları okunduğunda, yazarın “insolvency” sözcüğünü ekonomi terimi olarak kullandığı ve genel olarak Türkiye’deki “iflas” durumunu ifade ettiği anlaşılmaktadır. evirmenin erek metinde kullandığı “şirket tasfiyesi” karşılığına baktığımızda, sözcüğünü zelleştirme stratejisine başvurularak aktarıldığını görmekteyiz. Öncellikle evirmen ülkedeki genel iflas olaylarını şirket bağlamında zelleştirmiş ve “iflas” sözcüğü yerine “tasfiye” sözcüğünü tercih etmiştir. “Tasfiye” sözcüğü bir ticaret kuruluşunun batması, kapanması vb. sebepler üzerine hesapların kesilmesi, alacaklılara, ortada kalan mal ve paradan paylarına düşen miktarın verilmesi, likidasyon anlamlarına geldiğinden, sözcüğünü erek metne farklı bir bakış açısı ile aktarılmasına neden olmuştur. Ayrıca Rapor’un 2016 yılındaki çevirisi incelendiğinde, “insolvency” teriminin “iflas” olarak çevrildiği görülmüştür.

(31) KM1: “public procurement” (s. 1)

EM1: “kamu alımları” (s. 96)

Ekonomi terimi olarak sıklıkla kullanılan “public procurement” (kamu alımları, kamu ihalesi) ifadesindeki “procurement” sözcüğü gündelik dil, hukuk, ekonomi alanında ve askeri alanda kullanılan çok anlamlı ve eşadlı bir szcktir. Sözcük gündelik dilde en geniş tanımıyla “araştırıp bulma, sağlama, elde etme, tedarik” anlamlarına gelmektedir. Sözcüğünü gündelik dildeki anlamlarından biri temel alınarak, ekonomi alanındaki “procurement” (satın alma) terimi oluşturulmuştur. Mal ve hizmet satın alımını ifade eden “procurement” terimi genellikle satın alma planlama, satın alma standartlarının tanımlanması, tedarikçi araştırması ve seçimi, finansman, değer analizi, fiyat müzakeresi, satın alma işlemini gerçekleştirme, envanter kontrolü ve elden çıkarma süreçlerini içerir ve çoğunlukla

²⁶² Terim incelemesinde <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce>, <https://www.dictionary.com/>, <http://sozluk.gov.tr/online> sözlükleri ile Pars Tuğlacı’nın **İngilizce-Türkçe Ekonomi ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**’nden yararlanılmıştır.

şirket stratejilerinin önemli bir parçasıdır²⁶³. Terimin ekonomi alanındaki anlamından yola çıkılarak, “procurement order” (satınalma emri), “procurement specialist” (satınalma uzmanı) gibi çeşitli kavramlar türetilmiştir. Öte yandan, hukuk alanında “procurement” sözcüğü “tedarik; üretim; ihale” anlamlarında kullanılmaktadır. Son olarak, aynı sözcüğün askerlik alanında teçhizat, malzeme vb. tedariki anlamına geldiğini de belirtmek gerekir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, “procurement” sözcüğünü başka bir dile aktarırken sözcüğün farklı uzmanlık alanlarında kazandığı anlamlar incelenip, gerektiğinde erek dizgedeki paralel metinlere başvurulmalıdır. Örnekteki “public procurement” teriminin sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejiyle “kamu alımları” şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Terimin paralel metinlerde “kamu alımları” ve “kamu ihalesi” şeklinde kullanıldığına rastlanmıştır.

(32) KM2: **Hysteresis effects** may have emerged following the financial crisis.”(s. 53)

EM2: **Gecikme etkileri** kriz ortamını etkiliyor olabilir. (s. 30)

Örnekteki “hysteresis” sözcüğü mühendislik, mekanik, malzeme, tıp ve ekonomi gibi birçok uzmanlık alanında kullanılan bir kavramdır. Ancak yoğun olarak kimya ve fizik terimi olarak kullanılan “hysteresis” sözcüğü en genel anlamıyla fiziksel ya da kimyasal bir olayın gelişmesindeki gecikme olarak tanımlanabilir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, “hysteresis” bir sistemin ani ve yeni değişikliklere birden tepki vermemesi, sistemin geçmişteki durumuna duyarlı olması ve bu nedenle ortaya çıkan yeni duruma direnç göstermesi anlamına gelmektedir²⁶⁴. Tıp sözlüğünde ise sözcüğün “bir cismin üzerinde etkili kuvvetler değişince yapışkanlık veya iç sürtünmesi sonucu imiş gibi o cisimdeki reaksiyonun gecikmesi, histeresiz”²⁶⁵ şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Fizik ve kimya alanına özgü bu terimin yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere ekonomi terimi olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Türkçe ekonomi metinlerinde “histeresis” ve “histeri” şeklinde karşımıza çıkan sözcük “bir ekonomide kısa dönemde geçici olarak meydana gelen şokların uzun dönem dengesini bozması, durumun yeniden normale

²⁶³ bkz. <<https://www.dictionary.com/browse/procurement>>

²⁶⁴ <<http://www.yardimcikaynaklar.com/histerezis-nedir/>>

²⁶⁵ <<https://www.tipterimlerisozlugu.com/hysteresis.html>>

dönmesiyle ekonominin eski uzun dönem dengesine geri dönmemesi durumunu”²⁶⁶ tanımlamaktadır. Zamana bağlı uzun süreli etkileri ifade eden terimin örnekte “gecikme” olarak aktarıldığı görülmektedir. Ancak kaynak metindeki “hysteresis effects” ekonomide zamana bağlı uzun süreli etkileri, süre durum etkisini ima etmektedir. Bu nedenle, çevirmenin terimi aktarırken uzmanlık alanındaki anlamını göz ardı edip, terimi daha genel bir sözcükle (“gecikme etkileri”) aktardığını söyleyebiliriz. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, çok anlamlı ve eş adlı “hysteresis” terimi çeviri sürecinde zorluk yaratabilmektedir.

(33) KM2: The Middle East and North Africa region continues to experience significant instability in geopolitical and economic terms as **spillover effects** from the conflicts in Libya, Syria, and Yemen are undermining economic progress in the entire region. (s. 22)

EM2: Libya, Suriye ve Yemen’deki karışıklıkların **yayılan etkisinin** bölge ekonomisinin gelişimini zayıflatması neticesinde bölgede jeopolitik ve ekonomik olarak istikrarsızlık devam etmektedir. (s. 53)

Sözlük anlamı “taşmış şey”, “dağılma” olan “spillover” sözcüğü ekonomi, telekomünikasyon ve denizcilik alanlarında kullanılmaktadır. Sözcüğün ekonomi alanında kazandığı anlamları incelediğimizde, karşımıza iki farklı kullanım çıkmaktadır. Ekonomi alanında “spillover” sözcüğü “dışsal ekonomiler” ve “açılma etkisi” anlamlarında kullanılmaktadır. Bu iki anlam düzleminden hareketle farklı ekonomi terimleri türetilmiştir (ör. dışsal maliyet anlamına gelen “spillover cost”; dışsal yararlar anlamına gelen “spillover benefits”). Öte yandan, sözcüğün telekomünikasyon alanında “dağılma”, “taşma” anlamlarında kullanıldığına rastlanmıştır. Örneğin, “spillover traffic” (“dağılma trafiği” ya da “taşan trafik”) terimi telekomünikasyon alanında sıklıkla kullanılan bir ifadedir. Görüldüğü üzere, raporda kullanılan “spillover” sözcüğünü ekonomi alanında iki farklı anlama gelmesi ve ekonomi dışında farklı bir uzmanlık alanında kullanılması nedeniyle çok anlamlı ve eşadlı bir terim olarak değerlendirmek mümkündür. Örnekte sözcüğün “effects” sözcüğü ile birlikte ekonomi terimi oluşturduğu görülmektedir. Yukarıdaki

²⁶⁶<https://www.ekodialog.com/Acik_ogretim_iktisat/cagdas_makro_ekonomik_gorusler_politikalar.html>

kullanımlardan farklı olarak, bu kavramla bir ülkedeki olayların diğer ülke ekonomilerini etkilemesi durumu anlatılmaktadır. Çevirmenin terimi aktarırken sözcüğün uzmanlık alanındaki anlamını göz önünde bulundurduğu ve betimleme çeviri stratejisine başvurduğu gözlemlenmektedir.

- (34) KM3: [...] funded for half by **derivatives** (predominantly swamps). (s. 57)
EM3: [...] yarısı **türev araçlarla** (büyük ölçüde para takaslarıyla) finanse edilmiştir. (s. 57)

Örnekte Türk bankalarının döner varlıklarının kısa vadeli borçlarının nasıl finanse edildiği ile ilgili bilgi verilmektedir. Finansman kanallarından birini ifade eden “derivatives” sözcüğü Türkçeye “türev araçlar” şeklinde aktarılmıştır. Sözcük anlamı “türev, türetilmiş şey; yan ürün” olan “derivative” sözcüğü ekonomi, dilbilim, tıp ve matematik alanında terim olarak kullanılmaktadır. Sözcüğün ekonomi terimi olarak kazandığı anlamlar “vadeli işlem”, “yan ürün” ve “türev”dir. Tıp alanında ise yapısal olarak benzer bileşiklerden oluşan bileşikleri tanımlamaktadır. Matematik alanında bir fonksiyonun belli bir noktadaki değişim oranını ifade eder. Ayrıca sözcüğün dilbilim terimi olarak türemiş sözcükleri tanımlamak amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Bunların dışında, hukuk alanında “derivative” sözcüğüyle öbekleşmiş pek çok kavrama rastlanmıştır (ör. “derivative evidence (türemiş delil), derivative acquisition (devren iktisap). Bu bilgilerden yola çıkarak, “derivative” sözcüğünü çok anlamlı ve eşadlı terim olarak tanımlayabiliriz. Terimin Türkçeye aktarımında çok anlamlılık ve eşadlılık özelliklerinin dikkate alınması önem arz eder. Diğer bir deyişle, terimin gündelik dildeki anlamı ile uzmanlık alanlarındaki anlamının birbirinden ayırt edilmesi gerekir. Örnekte ekonomi terimi olarak işlev gören terimin alan bağımlı anlamına dikkat edildiği ve erek dildeki yerleşik eşdeğeriyle aktarıldığı görülmektedir.

Dergi

- (35) KM4: **Compensation**: Untangling the Relationship between CEO Pay and Firm Performance (s. 30)

EM4: **Ücret:** CEO ile Şirket Performansı Arasındaki Düğümü Çözmek (s. 28)

Dergiden alıntılanan örnek CEO maaşları ve şirket performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmanın başlığıdır. Başlıktaki “compensation” sözcüğü Türkçeye “ücret” olarak aktarılmıştır. Sözcüğün ayrıntılı incelemesini yapmadan önce, erek metinde “CEO maaşları” ile “ücret” sözcüklerinin aynı bağlamda kullanıldığını belirtmek gerekir. Gündelik dilde “tazminat” ve “telafi” karşılıklarıyla kullanılan sözcüğün ekonomi, hukuk, psikoloji ve tıp alanında farklı bağlamlarda kullanıldığı saptanmıştır. Örneğin, “compensation” sözcüğü hukuk alanında tazminat ve telafi anlamlarında kullanılır. Öte yandan, aynı sözcük psikolojide savunma mekanizmalarından birini tanımlar. Örnekte, sözcüğün ekonomi alanındaki kullanımı söz konusu olduğundan, sözcüğün bu bağlamdaki anlam ya da anlamlarına dikkat edilmesi gerekir. Ekonomi terim sözlükleri tarandığında, “compensation” sözcüğünün “tazminat,” “insanlara çalışmaları karşılığında yapılane ödeme” anlamlarında kullanıldığı görülmüştür. Bu bilgiden hareketle, çevirmenin “ücret” karşılığını seçerek bağlama uygun bir tercih yaptığını söyleyebiliriz. Ayrıca çevirmen Avrupa’dakinin aksine Türkiye’de “ücret” ve “maaş” sözcüklerinin aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığını göz önünde bulundurarak, erek okurun beklentilerine uygun bir çözüm üretmiştir.

- (36) KM4: researchers risk conflating income inequality – the difference in **compensation** between groups- and and income inequity, or the notion that these differences are unfair [...]. (s. 30)

EM4: [...] araştırmacılar gelir eşitsizliğini – **maaş ve haklardaki** gruplar arası farklar-ve gelir adaletsizliğini yani bu farklılıkların adil olmadığı fikirlerini bir arada değerlendirme riskine giriyorlar. (s. 28)

Örnek (35)’te bahsedilen araştırmadan alınan bir diğer örnekte “compensation” sözcüğü erek dile “maaş ve haklar” şeklinde aktarılmıştır. Görüldüğü üzere, sözcük gelir eşitsizliğini tanımlayan açıklayıcı ara cümlede yer almaktadır. Bu nedenle, sözcüğün gelir eşitsizliğini tanımlayan kavram ya da kavramlara işaret etmesi gerekir. Sözcüğün erek metindeki karşılığına baktığımızda,

çevirmenin genişletme stratejisine başvurarak sözcüğün farklı yan anlamlarını (maaş vs. fayda) bir arada verdiğini görmekteyiz. Bu seçimiyle çevirmenin gelir eşitsizliğini daha açıklayıcı bir şekilde aktarmak istediğini söylemek mümkündür.

- (37) KM4: Entrepreneurs who follow an architectural strategy design an entirely new value chain and then control the **key bottlenecks** in it. (s. 50)

EM4: Mimari stratejisini benimseyen girişimciler tamamen yeni bir değer zinciri tasarlarlar ve buradaki **ana kanalları** kontrol altına alırlar (s. 50)

Örnek ekonomistler tarafından kaleme alınan araştırma yazısından alınmıştır. Yazıda pazara giriş stratejisi ile ilgili dört strateji ayrıntılarıyla açıklanmaktadır. Yukarıdaki örnekte bunlardan biri olan “mimari strateji” ele alınmaktadır. Cümleden anlaşıldığı üzere, yazarlar bu stratejiyi benimseyen girişimcilerin yeni bir değer zinciri yarattığını ve daha sonra da buradaki ana kanalları kontrol altına aldıklarını ifade etmektedir. Bu cümledeki “ana kanallar” ifadesinin kaynak metindeki “key bottlenecks” yerine kullanıldığını görmekteyiz. Sözlük anlamı “daralmış yol, dar geçit”, “engel” olan “bottleneck” sözcük ekonomi alanında “darboğaz”, “bir üretim sistemindeki en yavaş halka” anlamlarına gelmektedir. Örneği incelediğimizde, “key bottlenecks” ifadesinin tasarlanacak yeni değer zincirindeki zayıf halkaları kastettiği anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sözcük ekonomi alanındaki uzmanlık anlamıyla kullanılmıştır. Ancak terimin çevirisinde çevirmenin sözcüğü sözcüğü çeviri stratejisine başvurarak, terimi daha nötr bir ifadeyle (“ana kanallar”) aktardığını görmekteyiz. Bu şekilde üretilen “ana kanallar” karşılığı “key bottlenecks” ifadesinin anlam zenginliğini yansıtmamaktadır.

- (38) KM5: To serve excluded **households**, [...] banks and other firms must use technology-based solutions and low-tech work-arounds. (s. 118)

EM5: Dışarıda kalan **ailelere** hizmet verebilmek için [...] bankalar ve diğer firmalar teknoloji tabanlı çözümleri ve düşük teknolojiye çıkış yollarını kullanmalılar. (s. 88)

KM5: “low-income **households** in rich nations” (s. 122)

EM5: “zengin uluslardaki düşük gelirli **hanehalkı**” (s. 92)

KM5: And in 10 to 15 years we became a **household** name. (s. 122)

EM4: 10 ila 15 yıl içinde **herkes tarafından bilinir** hale geldik. (s. 92)

Örnek cümleler derginin Uluslararası İşletme bölümünde yayımlanan bir araştırma yazısından alınmıştır. Görüldüğü üzere, “household” sözcüğü aynı metin içerisinde birden fazla yerde kullanılmıştır. Benzer şekilde, sözcüğün Türkçe karşılıklarının da (“aile”, “hanehalkı”, “herkes tarafından bilinir”) birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Gündelik dilde “aile”, “eve veya aileye ait”, “her gün kullanılan, sıradan” anlamlarına gelen “household” sözcüğü ekonomi alanında da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Ekonomi terimi olarak “household” çeşitli demografik, idari ve ekonomik hesaplamalarda (ör. ortalama gelirin ya da tasarrufların hesaplanması vb.) analiz birimi olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında, sözcüğün ev tipi aletlerini (ev tipi mutfak aspiratörü vb.) tanımlamak için de kullanıldığı bilinir. Sözcüğün birinci cümlede bir aileyi oluşturan bireyleri, ikinci cümlede ise aralarında akrabalık bağı olsun ya da olmasın aynı yerde yaşayan, temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan kişileri kastettiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, sözcüğün ilk cümlede gündelik, ikinci cümlede ise ekonomi alanındaki anlamı ön plandadır. Son cümleye baktığımızda “household” sözcüğünün “name” sözcüğü ile birlikte bir tamlama oluşturduğunu görmekteyiz. Burada kullanılan “household name” ifadesi sözcüğün gündelik anlamından türetilen, şirketin ünlenmesini anlatan bir deyim haline dönüşmüştür. Özetle, yukarıdaki örnekte aynı sözcük aynı metin içerisinde hem gündelik hem uzmanlık dilindeki karşılıklarıyla kullanılmıştır. Sözcüğün erek metindeki karşılıklarını incelediğimizde, çevirmenin sözcüğün kullanıldığı farklı anlamsal düzeylerin farkında olduğunu ve bunu çevirisinde yansıttığını söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle, çevirmen ilk cümledeki sözcük için gündelik dile özgü bir karşılık (“aile”) seçerken, ikinci cümlede aynı sözcüğün çevirisinde erek dil ekonomi alanına özgü eşdeğer bir terim seçmiştir. Son cümledeki sözcüğün aktarımında ise deyim anlamı esas alınıp, betimleme yoluna gidilmiştir.

- (39) KM8: Even at that reduced level, GE's **leverage** would be higher than that of peers with similar credit ratings.²⁶⁷

EM8: Bu düşürülmüş düzeyde bile GE'nin **borcu** benzer kredi notuna sahip rakiplerinden daha yüksek olacak.²⁶⁸ (s. 10)

Yukarıdaki cümle derginin “İş Dünyası” başlıklı bölümünde yayımlanan bir araştırma yazısından alıntılanmıştır. Kaynak metinde koyu renkle vurgulanan “leverage” sözcüğü gündelik dilde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Genellikle “kaldıraç” anlamında kullanılan sözcüğün gündelik dilde “kaldıraç hareketi,” “kaldıraç gücü”, “etkileme gücü”, “bir şey elde etmek için kullanma” gibi yan anlamlarına rastlanmıştır. Ancak örnek cümlede sözcüğün bu gündelik anlamlarının dışında kullanıldığı açıktır. Örnekte sözcüğün finansal piyasalarda kullanılan kavramsal anlamı öne çıkmaktadır. İlgili terim sözlükleri tarandığında “leverage” kavramının en genel anlamıyla borcun özsermayeye/özkaynaklara oranını ifade ettiği anlaşılmıştır. Gündelik dil ve uzmanlık dilinde farklı anlamlar taşıyan “leverage” sözcüğü çeviri sürecinde zorluk yaratabilmektedir. Bu bağlamda, erek dildeki ekonomi metinleri incelendiğinde, sözcüğün Türkçeye gündelik anlamıyla “kaldıraç” olarak aktarıldığı görülür. Örnekteki erek metinde ise “leverage” kavramı “borç” sözcüğü ile karşılanmıştır. Burada çevirmenin terimi daha genel bir ifade ile verip, sözcüğü dergi söylemine uygun bir hale getirip, daha çok kesime hitap etmeyi amaçlamış olabileceği sonucuna varabiliriz.

²⁶⁷ Brooke Sutherland, “Investors Are Sick of Wating for Ge's Desperately Needed Reboot”, **Bloomberg Businessweek**, 6 Aralık 2018.

²⁶⁸ Brooke Sutherland, “GE'nin İyileşmeye Giden Yolu”, çev.: Saadet Başak Ülgen, **Bloomberg Businessweek Türkiye**, İstanbul, İnfomag Yayıncılık Ltd. Şti., 16 Aralık 2018, s. 12.

Çeviri Stratejisi	Kullanım Sıklığı
Yerleşik Eşdeğeri	4
Genelleme	2
Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	2
Betimleme	2
Özelleştirme	1
Genişletme	1

Tablo 8: Terim Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri

Özetle, çalışmanın bu bölümünde bütünceden seçilen örnekler üzerinden ekonomi terimlerinin çok anlamlılığından kaynaklanan sorunlar tartışılmıştır. İncelemeler neticesinde terimlerin çok anlamlılığının çeviri sürecinde sorun yarattığı veya yaratabileceği sonucuna varılmıştır. Ekonomi rapor ve dergilerinden seçilen örnek metinlerdeki çok anlamlı ve/veya eşadlı ekonomi terimlerinin erek dile farklı stratejilerle aktarıldığı görülmüştür. Söz konusu stratejiler yukarıdaki tabloda bütünsel olarak sunulmuştur.

3.3.1.2. Eğretilmelerin Aktarımı

Çalışmanın önceki bölümlerinde de değinildiği üzere, ekonomi metinlerini diğer metinlerden ayıran en belirgin özellik ekonomi alanına özgü terimlerin kullanılmasıdır. Ekonomi metinlerinde göze çarpan bir diğer kullanım ise eğretilmelerdir. Araştırmalar ekonomi metinlerinde eğretilmelere sıklıkla başvurulduğunu ve bunların farklı işlevlerle kullanıldığını ortaya koymuştur (ör. McCloskey 1983; Cristofoli 1996; Dyrberg 1996; Fuertes-Olivera 1998; Gellego-Hernandez 2010 vb.). Örneğin, ekonomi terimlerinin büyük bir bölümü eğretilme yoluyla üretilmektedir. Benzer şekilde, pek çok araştırmacı ekonomi metinlerindeki eğretilmelerin çevirisinde gözlemlenen kısıtlar üzerinde durmuştur. Erek ve kaynak dildeki eğretilme kullanımlarının birbirinden farklı olması çeviri sürecinde sorun yaratabilmektedir. Ancak ekonomiyle ilgili olguların incelendiği modeller tarihsel

açından ele alındığında, bunların büyük oranda Anglo-Sakson kültüründen etkilendiği görülmektedir²⁶⁹. Bunun doğal bir sonucu olarak, aynı kavramsal eğretileme farklı dillerde aynı anlama gelecek şekilde kullanılabilir.

Ekonominin gündelik hayatla iç içe olması ekonomi metinlerinde eğretileme kullanımının artmasına yol açmıştır. Bunun dışında, eğretilmeler ekonomiyle ilgili karmaşık kavram ve/veya kuramların anlaşılmasında önemli rol oynarlar. Diğer bir ifadeyle, ekonomi metinleri kavramsal eğretilmelerin incelenmesi açısından önemli veri sunmaktadır. Yoğun eğretileme kullanımı bilgilendirici işlevin hakim olduğu bu tür metinlere estetik dil boyutu kazandırmaktadır. Böylelikle, ekonomi metinleri salt bilgilendirici değil, anlatımcı metin türü olarak da ele alınmaktadır. Ancak bu kullanımlar estetik dil boyutu ile anlatımcı dil işlevinin ötesinde bir inceleme gerektirmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, eğretilmelerin doğru bir şekilde anlaşılması için içinde bulundukları metinsel ortamların incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu bilgilerden hareketle, çalışmada bütüncüyü oluşturan kaynak metinlerdeki eğretilmeler ve bunların erek dildeki karşılıkları incelenip, çeviri sürecinde karşılaşılan kısıtlar üzerinde durularak, eğretileme çevirisinin ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğini ne ölçüde etkilediği sorunsallaştırılacaktır. Örnek inceleme kısmında, çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınan eğretileme türlerinin her birini incelemek mümkün olmadığından, farklı tür eğretilmeler örneklendirilecektir. Çeviri sürecinde çevirmenlerin izlediği stratejilerinin açıklanması aşamasında Peter Newmark'ın eğretileme çevirisi için önerdiği aşağıdaki çeviri işlemlerinden de faydalanılacaktır:

²⁶⁹ J. Charteris-Black, "Metaphor and Vocabulary Teaching in ESP Economics", **English for Specific Purposes: An International Journal**, C.XIX, No: 2, 2000, ss. 149-165.

1. Kaynak dildeki imgeyi erek dilde yeniden yaratmak
2. Kaynak dildeki imgenin erek dildeki işlevsel eşdeğerinin kullanılması
3. Kaynak dildeki eğretileninin benzetme yoluyla erek dile aktarılması (kaynak dildeki imgenin korunarak)
4. Kaynak dildeki eğretileninin anlamının erek metne aktarılması
5. Kaynak dildeki eğretileninin erek dilde benzetme + betimleme yoluyla aktarılması
6. Kaynak dildeki eğretileninin erek dilde değişikliğe uğratılması
7. Silme
8. Kültüre-özü eğretilmelerin erek dilde betimlenmesi

Tablo 9: Eğretilme Çevirisinde Başvurulan İşlemler²⁷⁰

Rapor

- (40) KM1: Trade credit data can play a positive role in increasing access to traditional sources of finance, such as banks, as they are a reliable source of information on a firm's **financial health**. (ss. 61-62)

EM1: Ticari kredi verileri, bir firmanın **mali sağlığı** hakkında güvenilir bir bilgi kaynağı olduğu için bankalar gibi geleneksel finans kaynaklarına erişimi artırmada olumlu bir rol oynayabilmektedir. (s. 48)

Daha önce de belirtildiği üzere, ekonomi metinlerinin çoğunda ekonomi ya da ekonomiyle ilgili kurumlar canlı varlıklara özgü niteliklerle tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, ekonomi canlı bir varlık olarak ele alınır ve bu kavramsal çerçeveden çeşitli eğretilmeler türetilir. Yukarıda alıntılanan “financial health” sözcük öbeğinde canlılara özgü bir durum olan “hastalık” finans sözcüğü ile birleşerek firmanın finansal durumunu ifade etmektedir. Eğretileninin erek dildeki karşılığı incelendiğinde, “financial health” sözcük öbeğini sözcüğü sözcüğüne “mali sağlık” şeklinde çevirerek kaynak dildeki eğretilmeyi koruduğu görülmektedir. Aynı

²⁷⁰ Peter Newmark, “Translation of Metaphor”, In Paprotté and Dirven, ed., **The Ubiquity of Metaphor**, Amsterdam, Benjamins Publishing, 2007, ss. 304-314.

ifadenin erek dilde farklı metinlerde “mali durum sağlığı” ve “finansal sağlık” şeklinde kullanıldığına rastlanılmıştır.

- (41) KM1: There are **nascent leasing industries** in low-income economies in Africa and Asia and **maturing leasing markets** in the more advanced economies of Latin America and Eastern Europe. (s. 62)

EM1: Afrika ve Asya'daki düşük gelirli ekonomilerde **yeni gelişen finansal kiralama sektörleri**, Latin Amerika ve Doğu Avrupa'nın daha gelişmiş ekonomilerinde **olgunlaşmış leasing pazarları** bulunmaktadır. (s. 49)

Örnekte koyu renkle belirtilmiş “nascent leasing industries” ve “maturing leasing markets” ifadeleri örnek (40)’ta açıklanan kavramsal eğretilmeden türetilmiştir. Canlı varlıkların gelişim evresiyle ilişkili olan “nascent” (yeni doğan, olgunlaşmamış) ve “maturing” (olgunlaşan, gelişen) sıfatları ekonomiyle ilgili kurumları betimlemek için kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle, örnekte ekonomiyle ilgili kurumlar canlı bir varlık olarak ele alınmaktadır. Yazar yeni ortaya çıkan kiralama şirketleri ile daha önce ortaya çıkmış kiralama pazarlarının gelişim durumlarını canlıların gelişim evrelerine özgü sözcüklerle betimlemektedir. Eğretilmeyi oluşturan sıfatların erek dile “yeni gelişen” ve “olgunlaşmış” sözcükleri ile aktarıldığı görülmektedir. “Nascent” sözcüğünün aktarımında sıfatın eğretilme anlamı tamamıyla korunmayıp, canlı ve cansız varlıklarının gelişim sürecini betimlemede kullanılan daha nötr bir ifade (“yeni gelişen”) tercih edilmiştir. Öte yandan, “olgunlaşmış” olarak çevrilen “maturing” sözcüğünde eğretilmenin anlamı korunmasına rağmen erek metinde anlam kayması oluşmuştur. “Maturing” sözcüğü kiralama pazarlarının gelişim sürecini betimlerken, “olgunlaşmış” sözcüğü sürecin tamamlandığını ifade etmektedir.

- (42) KM2: The region’s emerging economies, led by China, have been supporting the modest global **recovery** since the global financial crisis. [...] Today, global economic prospects look less favorable as a result of China’s slowdown, **anemic** growth in Japan and other advanced economies, [...] (s. 16)

EM2: Çin’in liderlik ettiği dünyanın gelişmekte olan ekonomileri küresel finansal krizden bu yana ılımlı bir **toparlanma** sergilemektedir. [...] Günümüzde Çin ekonomisinin yavaşlaması, Japonya ve diğer gelişmiş

ekonomilerin **güçsüz** büyümesi, [...]. (s. 48)

Ekonomi ve ekonomiyle ilgili kurumların canlı varlıklara özgü niteliklerle betimlendiği yukarıdaki örneklerde açıklanmıştı. Bu yaklaşıma paralel olarak, yapılan okumalarda, ekonomi metnlerinin büyük bir bölümünde ekonominin “hasta bir birey” olarak kişileştirildiği ve ekonomiyle ilgili olay ya da olguların hastalıkla ilişkili sözcük ya da kavramlarla ifade edildiğine rastlanılmıştır. Bu şekilde oluşturulan çeşitli eğretilmelerde ekonomi pasif bir varlık olarak kavramsallaştırılmaktadır. Durumu örneklendirmek amacıyla yukarıda alıntılanan cümlelerde “recovery” ve “anemic” sözcüklerinin ekonomik bir durumu açıkladığı görülür. Sözcük anlamı incelendiğinde, “recovery” bir hastalıktan kurtulma ve iyileşmeyi; “anemic” ise “kansızlık, anemi” durumunu ifade eder. Ancak seçilen metinde “recovery” finansal krizden kurtulma, “anemic” ise durgun ekonomik büyüme sürecini tanımlamaktadır. Eğretilmelerin erek dildeki karşılıklarına baktığımızda, “recovery” sözcüğünün “toparlanma”, “anemic” sözcüğünün ise “güçsüz” olarak aktarıldığı görülür. Hastalıkla ilişkili olan “toparlanma” sözcüğüyle kaynak dildeki eğretilme erek metinde de korunmuştur. Benzer şekilde, “güçsüz” sözcüğü sağlıkla ilgili bir durumu ifade ettiğinden “anemic” sözcüğündeki eğretilme anlam erek metne yansıtılmıştır.

(43) KM2: Despite **headwinds** from the drop in oil prices that impact their macroeconomic environment, [...]. (s. 13)

EM2: Petrol fiyatlarındaki düşüş makroekonomik ortamı etkilemesine rağmen, [...]. (s. 47)

Ekonomi metinlerinde kullanılan diğer eğretilmelerde ekonomi ya da ekonomiyle ilgili durum ve gelişmelerinin doğa olayına benzetildiği görülür. Örneğin, yukarıda petrol fiyatlarındaki düşüşün ekonomide yol açtığı durum “headwind” sözcüğü ile açıklanmaktadır. “Pruva rüzgarı”, “karşıdan esen rüzgar” anlamlarına gelen “headwind” sözcüğü petrol fiyatlarından sonra ortaya çıkan zorlu durumu rüzgar sözcüğü ile betimlemektedir. Erek metindeki örneği incelediğimizde, çevirmenin eğretilmeyi erek metne aktarmadığını görmekteyiz.

(44) KM1: “floating currency” (s. 20)

EM1: “dalgalı kur rejimi” (s. 12)

Gündelik dildeki sözcüklerin farklı anlamda kullanılmasıyla pek çok ekonomi terimi üretilmiştir. Yukarıdaki örnekte kullanılan “float” fiili gündelik dilde “batmadan yüzmek; yüzmek; dalgalanmak” anlamlarına gelmektedir. Fiilden türetilen “floating” sıfatı ise “yüzen; dalgalanan” anlamındadır. Sözlük anlamları belirtilen “float” sözcüğü ekonomi alanında “döviz kurunu dalgalanmaya bırakmak” anlamını kazanmıştır. Bu kullanımın zamanla yaygınlaşması ve sözcüğün pek çok ekonomi teriminin bir bileşeni olması (floating assets; floating debt; floating market vb.) nedeniyle sözcük ekonomi terimi olarak işlev görmeye başlamıştır. Benzer şekilde, örnekteki “floating currency” ifadesi ekonomi metinlerinde çok sık karşımıza çıkan bir ekonomi terimidir. Terimin bir bileşeni olan “floating” sözcüğü eğretilime olarak kullanılmış olup, döviz kurunun dalgalanmasını ifade etmektedir. Burada, döviz kuru “dalgalanma” sözcüğü ile betimlenerek piyasa sıvı bir maddeye benzetilmek istenmiştir. Diğer bir ifadeyle, piyasa katı maddeleri içine alan bir sıvı maddedir. Terimin erek metindeki karşılığına baktığımızda, çevirmenin terimdeki eğretilime anlamı koruduğunu ve terimi erek dildeki yerleşik eşdeğeri ile aktardığını söyleyebiliriz. Erek dildeki paralel metinler incelendiğinde, terimin “yüzen para sistemi” ve “dalgalanmaya bırakılan para” şeklinde kullanıldığı görülmüştür.

(45) KM2: These aspects are meant to be captured by the education and skills, labor market, and goods market **pillars** that measure the extent to which a country’s regulations and human capital support structural change and industrial revamp. (s. 54)

EM2: Eğitim, becerilerin gelişimi, beşeri sermayenin ve işgücü piyasalarının gelişimi, ürün piyasası alanındaki gelişmeler ülkelerin yapısal dönüşümlerinin temelini oluşturabilecek unsurların başında yer almaktadır. (s. 28)

“Ekonomi bir binadır” ya da “Ekonomi kurumları bir binadır” ifadesi İngilizce ekonomi metinlerinde sık rastlanan (özellikle Avrupa Merkez Bankası

metinlerinde) kavramsal eğretilmelerden biridir²⁷¹. Bu kavramsal eğretilmelerle ekonomiyle ilgili soyut kavram ya da olgular binanın parçalarına benzetilerek somutlaştırılır. Yukarıdaki örnekte bu şekilde oluşturulan eğretilmelerin bir örneği verilmiştir. Cümlelerin içeriğinde bir ülkedeki yönetmelikler ile beşeri sermayenin o ülkenin yapısal dönüşümünü ne derece desteklediğini gösteren bazı göstergelerden bahsedilmektedir. Görüldüğü üzere, göstergelerden biri “goods market pillars” olarak ifade edilmiştir. Bu sözcük öbeğiyle yazarın bina ile ilişkili “pillar” sözcüğünü kullanarak ürün piyasasının gelişmesini destekleyen değişkenleri somut bir şekilde aktarmak istediği söylenebilir. Sözlük anlamı “destek” olan “pillar” sözcüğü örnekte ürün piyasasını destekleyen birey, kurum ya da diğer unsurları işaret etmektedir. Erek metni incelediğimizde, çevirmenin “pillar” sözcüğünü göz ardı edip, söz öbeğini erek metne “ürün piyasası” şeklinde aktardığını görmekteyiz.

- (46) KM2: After years of conflict, the country needs to concentrate on triggering the efficiencies that will drive further growth—for example, by **restructuring** the labor market and investing in technological readiness. (s. 19)

EM2: Yıllar süren çatışmalar sonrasında, ülke büyümeyi tetikleyecek işgücü piyasasının **yeniden yapılandırılması**, teknolojik hazırlık için yatırımlar gibi faaliyetlere odaklanmalıdır. (s. 50)

Örnek (45)’de açıklanan eğretilmenin benzeri yukarıdaki cümlede de karşımıza çıkmaktadır. Metinde ekonomik büyümeyi tetikleyecek birtakım faaliyetlerden bahsedilmektedir. Bunlardan birini temsil eden işgücü piyasasıyla ilgili yapılması gereken faaliyetler “restructure” fiili ile ifade edilmiştir. Böylece, işgücü piyasasının yeniden düzenlenmesini bir binanın yeniden yapılandırılmasına benzetildiğini söyleyebiliriz. Bu tür bir benzetmeyle, anlatılmak istenen daha somut bir şekilde aktarılmıştır. “Ekonomi kurumları bir binadır” kavramsal eğretilmesinin bir örneğini temsil eden bu kullanımda işgücü piyasası somut bir yapıya benzetilmekte ve eğretilme oluşmaktadır. Erek metne baktığımızda, “restructure”

²⁷¹ Luciana Sabina Tcaciuc, “Institutional Translation: Economic Metaphors in European Central Bank Documents. A Case Study”, in **Current Approaches to Business and Institutional Translation: Proceedings of the International Conference on Economic, Business, Financial and Institutional Translation**, (ed.) Daniel Gallego-Hernández, Bern, Lang, 2015, ss. 92.

fiilinin “yeniden yapılandırmak” olarak çevrildiğini görmekteyiz. “Yeniden yapılandırmak” ifadesi ile işgücü piyasası-yapı arasındaki kurulan benzerlik erek metne de aktarılmıştır.

(47) KM3: “the consumer price inflation basket” (s. 56)

EM3: “tüketici fiyat endeksi sepeti” (s. 56)

Örnekte “bazı üretici kesimlerin ürettikleri malları gerçek piyasa değerinin üzerinde satmasıyla gelirlerini artırması ve rakip kesimlerin de benzer davranış biçimine girmeleri sonucu ortaya çıkan enflasyonu”²⁷² tanımlayan “price inflation” teriminin “sepet” anlamına gelen “basket” sözcüğü ile bir arada kullanıldığı görülmektedir. “Basket” sözcüğü ile enflasyon terimi içine somut maddelerin girebileceği bir nesneye benzetilmektedir. Diğer bir ifadeyle, enflasyon bir nesne olarak kavramsallaştırılmıştır. “Basket” sözcüğü ile türetilen “inflation basket” ifadesinin ekonomi metinlerinde belli bir piyasa ya da ülkedeki enflasyonu ölçmek amacıyla kullanıldığı ve genellikle yiyecek, giyecek gibi alım gücünün ölçüldüğü ürün ya da hizmetleri kastedilmektedir. Türkçe ekonomi metinlerinde “enflasyon sepeti” şeklinde geçen bu liste özellikle tüketici fiyat endeksinin hesaplanmasında kullanılmaktadır. Kavramın erek metinde “tüketici fiyat endeksi sepeti” şeklinde aktarıldığı göz önünde bulundurulduğunda, çevirmenin kaynak metindeki kavramsal eğretilmeyi erek metindeki eşdeğeri ile aktardığını söyleyebiliriz. Ancak çevirmen “fiyat enflasyonu sepeti” yerine “fiyat endeksi sepeti” sepeti diyerek, söz konusu sepetteki fiyat değişimlerini ölçen endekse atıfta bulunmuştur. Erek dildeki koşut metinlerde de kavramın “enflasyon sepeti” şeklinde geçtiği görülmüştür.

(48) KM3: Economic growth **rebounded** after the coup attempt. (s. 53)

EM3: Ekonomik büyüme, darbe girişiminin ardından **toparlanmıştır**. (s. 53)

Önceki örneklerde de açıklandığı üzere, ekonomi metinlerinde çeşitli kavramlar cansız varlıklara benzetilerek betimlenmektedir. Yukarıdaki örnekte ekonomik büyüme kavramı “seken, çarpıp geri sıçrayan” bir nesnenin hareketine

²⁷² <https://www.kursunkalem.com/iktisat-terimi/fiyat-enflasyonu/>

benzetilmiştir. Bu kullanım ekonomi metinlerinde sıkça kullanılan “piyasa bir toptur” kavramsal eğretilmesinin bir örneğini temsil etmektedir. Ayrıca metinlerde ekonomiyle ilgili gelişmelerin “hareket” ifade eden sözcüklerle anlatıldığı eğretilmelere de rastlanmaktadır. Burada karmaşık bir süreci tanımlayan ekonomik büyümeyle ilgili durumun topun hareketiyle ilişkilendirilerek daha somut ve etkileyici bir şekilde açıklandığı görülmektedir. Öte yandan, “rebound” sözcüğünün ekonomi terimi olarak da kullanıldığı ve düşükten sonra tekrar yükselen fiyat anlamına geldiği bilinmektedir. Örnekte ise, “rebound” fiili darbe sürecinde düşüşe geçen mal ve hizmet üretimi miktarındaki yeniden artışı ifade etmektedir. Erek metni incelediğimizde, “rebound” sözcüğünün modülasyona stratejisine başvurularak “toparlanmak” şeklinde çevrildiği görülmektedir. Böylelikle, kaynak metindeki eğretilme ile oluşturulan terimin anlamı erek metne aktarılamamıştır. Çevirmen ekonomik büyümede gözlemlenen iyileşme durumunu, canlı varlıklara özgü farklı bir kavramsal eğretilme (“toparlanma”) ile aktarmayı tercih etmiştir.

- (49) KM3: [...] and the **upswing** in the European economy have contributed significantly to reviving the economy. (s. 53)

EM3: [...] ve AB ekonomisindeki **toparlanma** ekonominin canlanmasına kayda değer katkı sağlamıştır. (s. 53)

Örnek (48)’deki kavramsal eğretilmenin bir benzerine yukarıdaki cümlede de rastlanmaktadır. Alıntılanan bölümde içerik olarak 2010’dan 2015’e kadar gerçekleşen genel ekonomik büyümeden bahsedilmektedir. Avrupa ekonomisinde gözlemlenen bu ekonomik gelişme “upswing” ifadesi ile anlatılmaktadır. Bir önceki cümlelerde ekonominin yavaşlaması, liradaki değer kaybı ve inşaat sektöründeki güçlü büyümeden bahsedildiğini göz önünde tutarak, “yukarı doğru fırlatmak; sallamak; sıçramak” anlamlarına gelen “upswing” sözcüğünün örnekte ekonomi alanındaki gelişmeleri ima ettiğini söyleyebiliriz. Sözcük örnek (48)’te açıklanan ve ekonomiyi hareketle ilişkilendiren kavramsal eğretilmeden türetilmiş olup, ekonomiyle ilgili soyut bir kavramın somut bir şekilde aktarılmasına olanak vermektedir. Çeviride ise eğretilmenin modülasyon stratejisine başvurularak

“toparlanma” şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, kaynak metindeki kavramsal eğretilenmenin anlamsal zenginliği erek metne yansıtılmamıştır.

Dergi

(50) KM4: “A start-up on a shoestring” (s. 47)

EM4: “Hayata yeni başlayan bir start-up” (s. 44)

Yukarıdaki örnek ekonomistler tarafından kaleme alınan “Start-uplar için Strateji” başlıklı yazıdan alıntılanmıştır. Yazıda pazara yeni çıkan girişimcilerin izleyebileceği pazara çıkış stratejileri tartışılmaktadır. Alıntılanan örnekte yazının odak noktasını oluşturan “start-up”lar “on a shoestring” ifadesi ile betimlenmektedir. Sözlük anlamı “ayakkabı bağı, bağcık” olan “shoestring” sözcüğü ekonomi metinlerinde “yetersiz bütçe, kısıtlı bütçe” anlamlarında kullanılmaktadır. Bazı kaynaklar bu kullanımın ayakkabı bağının ince ve zayıflığı ile bütçenin zayıflığı arasında benzerlik kurularak oluşturulduğunu iddia etmektedir²⁷³. Bu bilgidен hareketle, örnekte piyasaya yeni atılan start-up’ların kısıtlı bütçeye sahip olduklarının anlatılmak istendiği söylenebilir. Erek metne baktığımızda, start-up’ların “hayata yeni başlayan” sıfat tamlayısıyla nitelendiğini görmekteyiz. Çevirmen kaynak metindeki “on a shoestring” ifadesini modülasyon stratejisine başvurarak erek metne farklı bir bakış açısı ile aktarmış ve kaynak metindeki eğretilmeyi erek metne taşımamıştır.

(51) KM4: In today’s **tumultuous** markets, where established companies are furiously **battling assaults** from start-ups and other **insurgent** competitors, the prospect of a fast-moving, adaptive organization is highly appellative. (s. 90)

EM4: Günümüzün **belirsizliğin** hakim olduğu ve yerleşik şirketlerin start-uplar ve diğer **yeni nesil** şirketlerle kıran kırana **rekabet ettiği** pazarlarında hızlı hareket eden, adaptif bir kurum olma fikri herkese cazip geliyor (s. 62)

²⁷³ <https://idioms.thefreedictionary.com/on+a+shoestring>

Çevik çalışma yaklaşımı ile ilgili bir öneri yazısından alıntılanan örnekte birden fazla eğretileme göze çarpmaktadır. Bu örnek ekonomi metinlerinde eğretileme kullanımının ne kadar yoğun ve çeşitli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Birinci eğretileme (“tumultous”) örnek (43) ve (44)’te açıklanan kavramsal eğretilmelerle benzerlik gösterirken, koyu renkle boyanmış diğer sözcükler farklı bir kavramsal eğretileme grubunu temsil etmektedir. Öncelikle hava durumuyla ilişkili “tumultous” (fırtınalı) sözcüğünün piyasaları nitelendirdiği görülmektedir. Burada “tumultous” sözcüğü piyasaların içinde bulunduğu zorlu durumu daha somut bir şekilde anlatmak amacıyla eğretileme olarak kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle, “tumultous” sözcüğü çalkantılı ya da kargaşa içindeki piyasaları betimlemektedir. Sözcüğün erek metindeki karşılığına baktığımızda, çevirmenin “belirsiz” sıfatını kullandığını görmekteyiz. Örnek (50)’dekine benzer bir şekilde, çevirmenin modülasyon stratejisine başvurarak erek metinde farklı bir anlamsal boyut yarattığını ve kaynak metindeki eğretilmeyi erek metne aktarmadığını söyleyebiliriz. Çevirmen piyasaların çalkantılı durumunu “belirsiz” sıfatıyla nitelendirmeyi tercih etmiş ve böylelikle erek metinde anlam daralmasına yol açmıştır.

Kaynak metinde koyu renkle öne çıkarılan “battling”, “assaults”, “insurgent” sözcüklerinin ekonomi metinlerinde sıklıkla kullanılan “rekabet bir savaştır” kavramsal eğretilmesini örneklendirdiğini söyleyebiliriz. Bu kavramsal eğretileme özellikle 1980 ve 1990 yıllarından itibaren, küreselleşmenin artması ve çok uluslu şirketlerin ortaya çıkmasıyla yaygınlık kazanmıştır²⁷⁴. Sırasıyla “savaşmak”, “saldırmak”, “baş kaldıran, isyancı” anlamlarına gelen battling”, “assaults”, “insurgent sözcükleriyle şirketler arasındaki rekabet savaş ortamına benzetilerek aktarılmıştır. Diğer bir deyişle, örnekte ekonomik rekabet “savaş” olarak kavramsallaştırılmıştır. Erek metni incelediğimizde, “to battle” sözcüğünün “rekabet etmek”, “insurgent” sözcüğünün ise “yeni nesil” şeklinde aktarıldığı, “assaults” sözcüğünün ise çevrilmediği görülmektedir. Görüldüğü üzere, erek metindeki karşılıklarda kaynak metindeki “rekabet bir savaştır” kavramsal eğretilmesi yansıtılmamıştır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, “to battle” mecazı

²⁷⁴ Silva Bratož, “A Comparative Study of Metaphor in English and Slovene Popular Economic Discourse”, V. II, No: 2, 2004, s. 189.

ekonomi alanına özgü “rekabet etmek” terimi ile aktarılmıştır. Öte yandan, mevcut düzene baş kaldıran şirketleri niteleyen “insurgent” sözcüğünün çevirisinde ise modülasyon stratejisine başvurularak sözcük “yeni nesil” şeklinde çevrilmiş ve erek metinde farklı bir bakış açısı yaratılmıştır. Son olarak, “assault” sözcüğü erek metinden silinmiştir.

(52) KM8: So eventually GE will need to untether the aviation business from the **ugly stepchild power unit**.²⁷⁵

EM8: GE, eninde sonunda havacılık işlerini **enerji biriminin çirkin üvey evladı** olmaktan çıkartmak zorunda.²⁷⁶ (12)

KM8: GE first needs to get its **house**—and, most important, its debt—in order.

EM8: GE’nin önce **evinin içini**, daha da önemlisi borcunu bir düzene sokması gerekiyor. (12)

KM8: Some GE bonds have traded at **junk-like** levels.

EM6: GE tahvilleri çürük seviyesinden işlem gördü. (10)

KM8: [...] shut off the **cash spigot** from the GE Capital finance arm.

EM6: GE Capital’den ana şirkete nakit akışını durdurdu. (10)

Cümlelerin hepsi örnek (39)’da bahsedilen araştırma yazısından alıntılanmıştır. Alıntılan örnekte birden fazla ve türde eğretilme göze çarpmaktadır. İlk cümlede “aviation business” (havacılık işleri) “ugly stepchild” sıfat tamlaması ile nitelendirilmiştir. Diğer bir deyişle, şirketin havacılık işleri enerji biriminin çirkin üvey evladı olarak tanıtılmaktadır. Şirketin havacılık ve enerji birimleri canlı bir varlıkmiş gibi sunulmaktadır. Bu şekilde oluşturan eğretilmenin erek metinde de aynı şekilde korunduğunu ve “ugly stepchild” ifadesinin sözcüğü sözcüğüne “üvey evlat” şeklinde aktarıldığını görmekteyiz. İkinci cümlede ise GE şirketinin yaşadığı sıkıntıları düzene sokma zorunluluğu “get its house in order” ifadesiyle somut bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Şirket, şirket ile ilgili şeyler ve şirket içindeki bireyler arasındaki durum ev, ev ile ilgili şeyler ve evdeki bireyler arasındaki ilişkiye benzetilmiştir. Her iki dilde de söz konusu durum için aynı kavramsal eğretilmenin

²⁷⁵ Brooke Sutherland, “Investors Are Sick of Wating for Ge’s Desperately Needed Reboot”, **Bloomberg Businessweek**, 6 Aralık 2018.

²⁷⁶ Brooke Sutherland, “GE’nin İyileşmeye Giden Yolu”, çev.: Saadet Başak Ülgen, **Bloomberg Businessweek Türkiye**, İstanbul, İnfomag Yayıncılık Ltd. Şti., 16 Aralık 2018, s. 12.

kullanılabildiğini (house-ev) göz önünde bulundurduğumuzda, erek metindeki “ev” karşılığının kaynak metindeki eğretileme anlamı yansıttığını söylemek mümkündür. Üçüncü cümlede ise tahvillerin işlem gördüğü seviye “junk-like” sıfat tamlaması ile nitelendirilmektedir. Burada seviyenin düşüklüğü “junk” (hurda, çöp; değersiz şey) nesnesi ile benzerlik kurularak aktarılmıştır. Erek metinde söz konusu benzerlik ilişkisi “çürük” sözcüğü ile kurulmuştur. Diğer bir ifadeyle, kaynak metindeki eğretilemenin farklı bir kavramsal eğretileme kullanılarak (“çürük”) erek metne aktarıldığını söylemek mümkündür. Paralel metinler incelendiğinde, “çürük” sözcüğünün piyasadaki tahvilleri betimlemek için kullanılan kalıplaşmış bir ifade olduğu görülür. Son cümlede ise “cash” ve “spigot” sözcüklerinin bir arada kullanıldığı göze çarpar. Sözlük anlamı “tıkaç; musluk” olan “spigot” sözcüğü örnekteki cümlede “cash” (nakit para) sözcüğü ile birlikte nakit akışı anlamında kullanılmıştır. Diğer bir deyişle, ekonomi metinlerinde sıklıkla kullanılan “nakit akışı” kavramı musluğa benzetilerek daha somut bir şekilde aktarılmıştır. Benzetme yoluyla oluşturan bu eğretilemenin erek metne uzmanlık alanındaki karşılığı (“nakit akışı”) ile aktarıldığı görülmüştür.

Özetle, bu bölümde bütünceden seçilen örnekler üzerinden İngilizce ekonomi metinlerinde karşımıza çıkan eğretilmeler ve bunların Türkçe çevirileri incelenmiştir. Çeviri amaçlı metin çözümlemesi sonucunda, bütüncedeki metinlerde farklı türlerde ve çok sayıda kavramsal eğretilemenin kullanıldığı görülmüştür. Bu kullanımların her birini örneklendirmek çalışma amaçları ve kapsamında olmadığından, farklı türden kavramsal eğretilmeler incelenmiş ve bunların çeviri sürecinde yarattığı kısıtlar tartışılmıştır. İncelenen eğretilmeler aracılığıyla kaynak ve erek kültürlerde ekonomi, ekonomi kurumları ya da piyasa ve piyasa hareketlerinin nasıl kavramsallaştırıldığı anlaşılmıştır.

Çeviri Stratejisi	Kullanım Sıklığı
Modülasyon	7
Yerleşik Eşdeğer	6
Silme	3
Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	2
Genelleme	1

Tablo 10: Eğretilenme Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri

Çeviri İşlemi	Sıklığı
Kaynak dildeki imgeyi erek dilde yeniden yaratmak	5
Kaynak dildeki imgenin erek dildeki işlevsel eşdeğerinin kullanılması	3
Kaynak dildeki eğretilenmenin anlamının erek metne aktarılması	4
Kaynak dildeki eğretilenmenin erek dilde değişikliğe uğratılması	4
Silme	3

Tablo 11: Eğretilenme Çevirisinde Başvurulan Çeviri İşlemleri

Çeviri amaçlı metin çözümlemeleri sonucunda çevirmenlerin eğretilenme çevirisinde çeşitli stratejiler ve işlemlere başvurdukları görülmüştür. Söz konusu strateji ve işlemler ile bunların kullanım sıklıkları yukarıdaki tablolarda gösterilmiştir.

3.3.2. Ekonomi Metinleri Çevirisindeki Edimsel Kısıtlar

Bu başlık altında ekonomi metnlerinin çevirisinde karşılaşılan edimsel kısıtlar üzerinde durulacaktır. Tezin birinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alındığı üzere, ekonomi metnlerinin melezliği ve hitap ettikleri kitlenin çeşitliliği çeviri sürecinde edimsel sorunlara yol açabilmektedir. Metinlerin melezliği ve hitap

ettiği kitlenin çeşitliliği metinlerde farklı dil düzeylerinin bir arada kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, araştırmacılar ekonomi metinlerinde temel olarak üç dil kullanım düzeyinin gözlemlendiğini belirtmişlerdir²⁷⁷: a) kuram dili; b) uzmanlık dili; c) işte ve müşterilerle kullanılan gündelik dil. Çevirilerdeki edimsel belirsizliğin azaltılması amacıyla, çeviri sürecinde edimsel belirsizliğe yol açan ya da açabilecek temel hususlar bütünceden seçilen örnekler üzerinden gösterilmeye çalışılacaktır.

3.3.2.1. Melez Metinlerdeki Terim/Kavramların Çevirisi

Farklı uzmanlık alanlarına özgü metin türlerinin bir arada kullanılması sonucu ortaya çıkan melez metinler çeviri sürecinde sorun yaratabilmektedir. Metinlerdeki melezlik temel olarak işlev melezliği ve konu alanı melezliği olarak karşımıza çıkmaktadır. İşlev melezliği metinlerdeki farklı dil işlevlerini ifade ederken, konu alanı melezliği ise metinlerde farklı uzmanlık alanlarına ait bilgi ve terimlerin bir arada kullanılması anlamına gelir. Metinlerin bu özellikleri çeviri sürecinde edimsel sorunlara yol açabilmekte, çeviri metinlerde edimsel belirsizlik yaratabilmektedir. Bu nedenle, çok işlevli melez metinlerle uğraşan çevirmenlerden metni oluşturan uzmanlık alanlarına ilişkin aşağıdaki hususları göz önünde bulundurması beklenir:

1. Kavramlar: kaynak ve erek kültürde aynı uzmanlık alanına özgü kavramlar farklılık gösterebilir ya da erek veya kaynak kültürde var olan kavram diğer kültürde olmayabilir.
2. Terimler: Her kültürün kendine özgü terim türetme yöntemi olabilir.
3. Gelenekler: Metin türü ve gelenekleri kültürden kültüre farklılık gösterebilir.

²⁷⁷ Radegundis Stolze, *Übersetzungstheorien: Eine Einführung*, Narr, Tübingen., 1994, s. 24.

Bu bilgilerden yola çıkılarak, bütüncedeki kaynak metinler işlev ve konu alanı melezliği açısından incelenip, çeviri sürecinde yarattıkları ya da yaratabilecekleri kısıtlar örneklendirilecektir.

- (53) KM1: A power system consists of three main components: generation power plants, which use resources like hydropower, coal or renewables to produce electricity; the transmission network, consisting of a high voltage network (usually above 35 kilo-volts) used to transmit electricity from the generation station to the distribution network; and the distribution network, a low-to-medium-voltage network that is used to deliver electricity to customers. The reliability of electricity supply is determined by multiple interdependent factors. This case study focuses on four main areas which directly impact the power sector: electricity generation adequacy, power system infrastructure, utility financial and operational performance, and energy sector regulation. (s. 44)

EM1: Bir güç sistemi üç ana bileşenden oluşur: elektrik üretmek için hidroenerji, kömür veya yenilenebilir kaynaklar gibi kaynakları kullanan “üretim santralleri”, üretim istasyonundan dağıtım şebekesine elektrik iletmek için kullanılan yüksek gerilim şebekesinden (genellikle 35 kilo-volt'un üstünde) oluşan “iletim şebekeleri” ve müşterilere elektrik iletmek için kullanılan düşük-orta-gerilim ağına sahip “dağıtım ağı”. İş Ortamı Raporunda elektrik temini alanında bu sene yapılan vaka çalışması, elektrik sektörünü doğrudan etkileyen dört ana alana odaklanmaktadır: elektrik üretim yeterliliği, güç sistemi altyapısı, şebekenin mali ve operasyonel performansı ve enerji sektörü düzenlemeleri. (s. 26)

Ekonomi raporundan alıntılan bu örnekte ülkelerin ekonomik performans hesaplamalarının bir parçasını oluşturan elektrik temini kriteri üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle, elektrik alanına özgü pek çok terim kullanılmıştır. Terimlerin Türkçe karşılıklarını incelediğimizde, çevirmenin terimleri erek dilde elektrik alanında kullanılan yerleşik eşdeğerleriyle aktardığını görmekteyiz. Örnek vermek gerekirse, teknik terim olan “power system”, “transmission network” ve “distribution network” sözcük grupları sırasıyla “güç sistemi”, “iletim şebekesi” ve “dağıtım şebekesi” şeklinde çevrilmiştir. Erek dildeki köşüt metinler incelendiğinde, bu karşılıkların benzer uzmanlık metinlerinde terim olarak kullanıldığı görülmüştür. Sonuç olarak, farklı bir uzmanlık alanıyla karşı karşıya kalan çevirmenin alana özgü terim kullanımına dikkat ettiğini ve terimleri erek dildeki yerleşik eşdeğerleri ile çevirdiklerini söyleyebiliriz.

- (54) KM1: The Duval 2006 study lists the following 12 common trade facilitation measures: alignment of trade documents according to the UN Layout Key for trade documents; online publication of relevant trade data; establishment of enquiry points and single national focal points for trade regulations and other trade facilitation issues; establishment of a national trade facilitation committee; provision of advance rulings; establishment of an effective appeal procedure for customs; establishment of a single window system; establishment and systematic use of pre-arrival clearance mechanism; implementation of modern risk management systems; establishment and wider use of audit-based customs; expedited clearance of goods and expedited procedures for express shipments and qualified traders/companies. (s. 86)

EM1: Bunlar; ülkenin ticari belgelerinin BM Ticari Belgeler için Form Modeli (UN Layout Key for trade documents) ile uyumlu hale getirilmesi, ticaret verilerinin online olarak yayımlanması, temas noktaları (danışma birimleri) ve ticari düzenlemeler ile ticareti kolaylaştırıcı konularla ilgili tek bir ulusal danışma merkezinin kurulması, ulusal ticaretin kolaylaştırılması komitesinin kurulması, önceden bağlayıcı karar verme (advance ruling) hükmü, gümrük alanında etkili bir temyiz yönteminin arrival clearance) mekanizmasının kurulması ve sistematik olarak uygulanması, modern risk yönetimi sistemlerinin uygulanması, defter ve belgeye dayalı gümrük kontrolleri (audit-based customs), hızlandırılmış gümrükleme ve ekspres sevkiyat ile nitelikli tacir ve firmalara hızlandırılmış prosedürler sağlanması olarak sıralanmıştır. (s. 39)

Yapılan araştırmalar ekonomi metnlerinin en çok hukuk metinleri ile iç içe girdiğini göstermektedir. Yukarıdaki örnekte, ülkeler arası ticareti kolaylaştıran mekanizmalar açıklanmaktadır. Açıklamada, ekonomi ve hukuk terimlerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Daha açık bir şekilde belirtmek gerekirse, “regulation”, “advance rulings”, “appeal procedure” hukuk terimleri ile “audit-based customs”, “risk management”, “single-window system” ekonomi terimleri aynı paragrafta yer almakta ve sonuç olarak melez bir metin oluşturmaktadır. Söz konusu hukuk terimlerinden “regulation” ve “appeal” sözcükleri erek dildeki eş değerleri olan “düzenleme” ve “temyiz” hukuk terimleri ile aktarılmıştır. Öte yandan, “advance ruling” kavramı mal ya da hizmetlerin ithal edilmesine ilişkin belli maddeler için ilgili kişilerin isteği üzerine gümrük tarafından çıkarılan bağlayıcı kararları ifade etmektedir.²⁷⁸ Erek metinde kavramın betimleme yöntemine

²⁷⁸ bkz. <http://tfig.unece.org/contents/advance-ruling.htm>

başvurularak, “önceden bağlayıcı karar verme” şeklinde çevrildiği ve uzmanlık alanındaki anlamının korunduğu görülmektedir. “Risk management” ve “single-window system” ekonomi kavramları “risk yönetimi” ve “tek-pencere sistemi” olarak sözcü sözcüğüne çevrilmiştir. Kavramların paralel metinlerde de “risk yönetimi” ve “tek-pencere sistemi” şeklinde geçtiğine rastlanmıştır. “Audit-based customs” kavramının çevirisinde ise “defter ve belgeye dayalı gümrük kontrolleri” ifadesi kullanılarak betimleme yoluna gidilmiştir ve kavramın İngilizcesi Türkçe açıklamasının sonuna parantez içinde eklenmiştir. Son olarak, alıntılanan örnekte “clearance” sözcüğünün iki farklı şekilde (“beyan” ve “gümrükleme”) erek metne aktarıldığını görmekteyiz. “Clearance” sözcüğü ekonomi başta olmak üzere hukuk ve bilişim alanlarında kullanılan çok anlamlı bir sözcüktür. Raporun tamamı okunduğunda, “clearance” sözcüğünün bir ekonomi terimi olarak kullanıldığı ve “mal ya da hizmetlerin gümrüklemesi anlamına geldiği” çıkarımında bulunabiliriz. Bu nedenle, çevirmenin “gümrükleme” karşılığı ile sözcüğün erek dil uzmanlık alanındaki yerleşik eşdeğerini tercih etmiştir. Ancak “pre-arrival clearance” ifadesindeki “clearance” sözcüğü bu bağlamda gümrükleme öncesi alınması gereken “gümrük iznini” işaret etmektedir. İfadenin erek metne “varış öncesi beyan” şeklinde çevrilerek bağlama uygun olmayan farklı bir bakış açısı sunduğunu söyleyebiliriz.

- (55) KM3: The State Aid Authority has still not formally set up a comprehensive state aid inventory or adopted an action plan to align all state aid schemes, including the 2012 incentives package, with the acquis. On 5 December 2017 provision of the Law Monitoring and Supervision of the State Aid related to the enforcement of implementing legislation was amended. The amendment, repealing the set of previously defined deadlines without introducing a new one, enabled the Council of Ministers to delay the enforcement of the implementing legislation for an unlimited period and caused a strong deterioration of Turkey's determination on aligning its State Aid legislation with the related EU acquis. (s. 56)

EM3: Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulu, henüz resmi olarak kapsamlı bir devlet destekleri envanteri oluşturmamış veya 2012 teşvik paketi dâhil olmak üzere, tüm devlet destekleri mekanizmalarını AB müktesebatına uyumlu hâle getirmek için bir eylem planı hazırlamamıştır. Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun’un uygulama mevzuatının yürürlüğe girmesine ilişkin hüküm 5 Aralık 2017’de değiştirilmiştir. Yenisi belirlenmeden, önceden belirlenen son tarihlerin kaldırılmasını içeren değişiklik, Bakanlar Kurulunun uygulama mevzuatının

yürürlüğe konulmasını süresiz şekilde ertelemesine olanak sağlamış ve Türkiye'nin devlet destekleri mevzuatının AB müktesebatıyla uyumuna ilişkin kararlılığının kayda değer biçimde zarar görmesine neden olmuştur. (s. 56)

Yukarıdaki örnek devletin ürün piyasaları üzerindeki etkisini tartışan bir yazıdan alıntılanmıştır. Alıntılanan kısımda devlet destekleri ve teşvik paketlerinin hukuksal durumu hakkında bilgi verilmektedir. Bu nedenle, metinde hukuk terimleri yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Yukarıdaki kısımdan bir önceki paragraf ekonomiyle ilgili terim ve kavramlardan oluşurken, bu paragrafta hukuksal bilgi ve hukuk dilinin ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, söz konusu ekonomi metnine hukuk metni alt metin türü olarak dahil edilmiştir. Paragrafta kullanılan “the acquis”, “enforcement”, “provision”, “implementing legislation”, “amendment”, “legislation” sözcükleri hukuk terimleri olup, çeviri sürecinde uzmanlık bilgisi gerektirmektedir. Bu örnek, ekonomi raporunda yer alan hukuk alt metin türü ile çevirmenin nasıl baş ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Sözü edilen hukuk terimlerinin çevirisini incelediğimizde, çevirmenin farklı tekniklere başvurduğunu görmekteyiz. Örneğin, üç farklı yerde kullanılan “legislation” sözcüğü erek dille yerleşik eşdeğeri “mevzuat” terimiyle aktarılmıştır. Bilindiği üzere, yürürlükte bulunan kanun, tüzük ve yönetmelik gibi hukuk kurallarının bütününe ifade eden “legislation” terimi AB metinlerinde “mevzuat” terimiyle karşılanmaktadır²⁷⁹. Benzer şekilde, “amendment” sözcüğü ile “enforcement” sözcükleri erek dildeki yerleşik eşdeğerleri olan “değişiklik” ve “yürürlüğe konması” karşılıklarıyla aktarılmıştır. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Çeviri Eşgüdüm Birimi tarafından hazırlanan AB Mevzuatının Türkçeye Çevirisinde Kullanılacak Çevirmen El Kitabı – I başlıklı kılavuzda “amendment” teriminin “değişiklik” ve “tadil” şeklinde çevrildiği, “enforcement” terimi için ise bir karşılık sunulmadığı görülmüştür. “Enforcement” sözcüğünün çevirisinde çevirmenin sözcüğün hukuk alanındaki

²⁷⁹ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Çeviri Eşgüdüm Birimi, Ankara, 2009, (Çevrimiçi), https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/AB-Mevzuatinin-Turkceye-Cevirisinde-Kullanilacak-Cevirmen-El-Kitabi-I.pdf, (19 Eylül 2019).

anlamını koruduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, “implementing legislation” ifadesinin sözcüğü sözcüğüne çeviri tekniğiyle “uygulama mevzuatı” şeklinde aktarıldığını görmekteyiz. Erek dildeki paralel metinler incelendiğinde, “uygulama tüzüğü” gibi kullanımlara rastlanmaktadır. Bu nedenle, çevirmenin uzmanlık alanındaki kullanımlara dikkat ettiği çıkarımında bulunabiliriz.

- (56) KM3: On ‘Old Approach’ product legislation, Turkey adopted new and amending legislation on two-or three-wheel vehicles and quadricycles, manufacturing, modification and assembly of vehicles, type approval of motor vehicles with respect to emissions from light passenger and commercial vehicles and with respect to emissions from heavy duty vehicles, on manufacturing sites and packaging and pricing of medicinal products for human use. In the area of pharmaceuticals, contrary to Customs Union rules, Turkey does not accept EU good manufacturing practices certificates. (s. 64)

EM3: “Eski Yaklaşım” kapsamındaki ürün mevzuatına ilişkin olarak Türkiye, iki veya üç tekerlekli motorlu araçlar ve dört tekerlekli motosikletler; araçların imal, tadil ve montajı; hafif yolcu ve ticari araçlardan çıkan emisyonlar bakımından motorlu araçların tip onayı ile beşeri tıbbi ürünlerin imalathaneleri, ambalaj bilgileri ve fiyatlandırması konusunda yeni mevzuat yayımlamış ve mevcut mevzuatta değişiklikler yapmıştır. İlaçlar alanında, Türkiye, Gümrük Birliği kurallarına aykırı olarak, AB iyi imalat uygulamaları sertifikalarını kabul etmemektedir. (s. 64)

Yukarıdaki örnek raporun sektörel mevzuat bölümünden alıntılanmış olup, Türkiye’nin araçlara ilişkin hazırladığı yeni ürün mevzuatından bahsetmektedir. Genel olarak hukuksal düzenlemelerden bahseden metinde teknik terimlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Seçilen örnek ekonomi raporundan alıntılanan hukuksal içerikteki teknik terimlerin işlevini incelemek açısından önemlidir. Teknik terim olarak örnekte araçlar ilgili “emissions”, “light passenger vehicles”, “heavy duty vehicles”, “commercial vehicles” gibi terim ve kavramlar kullanılmaktadır. Söz konusu terim ve kavramların erek dile aktarımında çevirmenin ilgili uzmanlık alanına ve bu alana özgü kavramlara aşina olması erek metnin işlevselliğini etkilemektedir.

Örnek vermek gerekirse, “light passenger vehicles” kullanımını doğru bir şekilde aktarabilmek için çevirmenin kaynak ve erek kültürdeki araç tanım ve/veya sınıflandırma standartlarını bilmesi gerekir. İngilizce kaynaklardaki araç

sınıflandırmaları incelendiğinde, “light vehicles” kavramının römorklu ya da römorksuz iki, üç ya da dört tekerlekten oluşan, ağırlığı 3500 kilogramı geçmeyen motorlu araçları tanımladığı görülmüştür. Genelde yolcu ve mal/eşya taşımak için kullanılan bu araçlar Türkçe kaynaklarda “hafifi ticari araç” ve “hafif yolcu aracı” şeklinde kullanılmaktadır. Bu nedenle, çevirmenin erek dildeki yerleşik kullanıma uygun bir karşılık seçmiş olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, aynı metinde “heavy duty vehicles” adlı farklı bir araç sınıflandırmasıyla karşılaşmaktayız. Hafif araçların aksine “heavy vehicle” kavramı 4,5 tondan daha fazla brüt araç ağırlığına sahip ve on altı kişiden daha fazla yolcu taşıyabilen araçları tanımlamaktadır. Bunların bir türü olan “heavy duty vehicle” ise ağır işler için tasarlanmış araçları ifade etmektedir. Erek metni incelediğimizde, kavramın çevrilmediğini ve metinden silindiğini görmekteyiz.

Açıklanan kavramların dışında, örnekte hukuksal bir düzenlemeyle ilgili “type approval” kavramı kullanılmıştır. “Type approval” minimum düzeyde hukuksal, teknik ve güvenlik gereklilikleri yerine getiren ürünlere verilen uygunluk belgesidir. Kavramın erek metinde sözcüğü sözcüğüne çeviri tekniğiyle “tip onayı” şeklinde aktarıldığı görülür. Paralel metinler incelendiğinde kavramın çeşitli hukuk metinlerinde “tip onayı” şeklinde kullanıldığına rastlanmıştır. Sonuç olarak, ekonomi raporundan alıntılan yukarıdaki örnek içerdiği hukuk ve teknik alana özgü terim ve kavramlarla çeviri sürecini zorlaştırmaktadır. Bu gibi melez metinlerle uğraşan çevirmenlerin farklı uzmanlık alanlarına özgü alan ve terim bilgisine sahip olması işlevsel çeviri üretebilmelerinin ön koşullarındandır.

Dergi

- (57) KM4: As a start-up, RapidSOS was an easy sell: It would bring 911 calls into the smartphone age. Emergency-response system has evolved in a pre-mobile era, which meant that few of them could accurately identify the location of callers who were using mobile phones, compromising response times and medical outcomes. The founders of RapidSOS- Michael Martin, and HBS graduate, and Nick Horelik, an MIT engineer- had developed a way to transmit mobile phone locations to existing 911 systems that would require only minimal adaptation on the part of players in the emergency-service sector. After attracting early-stage financing at business plan

competitions, Martin and Horelik reached a crossroads? How would they take their technology to market? (s. 46)

EM4: RapidOS anlaşılması kolay bir startup idi. Acil durum aramalarını akıllı telefon dünyasına taşımayı vadediyordu. Acil durum hizmetleri, mobil dünyanın öncesinde kurgulanan bir yapıydı. Bu hizmetlerin çok azı halihazırda cep telefonu kullanan kişilerin konumunu belirleme özelliğine sahipti ve bu eksiklikten dolayı cevap verme ve tıbbi yardım götürme süresi uzuyordu. RapidSOS'un kurucuları HBS mezunu olan Michael Martin ve MIT'li mühendis Nick Horelik mobil telefonların konumlarını mevcut acil durum çağrı sistemlerine aktaran ve bunu minimum adaptasyonla sağlayabilen bir sistem geliştirmişlerdi. İş planı yarışmalarında ilgi çeken ve erken dönem yatırım alabilen Martin ve Horelik bir yol ayrımına gelmişti: Geliştirdikleri bu teknolojiyi nasıl piyasaya süreceklerdi? (s. 42)

“Start-up’lar için Strateji” başlıklı bir araştırma yazısından alıntılanan örnekte acil durum iletişimleri alanında uzmanlaşmış teknoloji şirketi RapidSOS’un geliştirdiği yeni bir teknolojiden bahsedilmektedir. Teknolojinin piyasaya nasıl sürüleceği konusunda ayrıntılı bir tartışma sunan metinden alıntılanan yukarıdaki örnekte acil durum ile ilgili “911 calls”, “emergency-response system”, “response times”, “emergency-services sector”, “911 systems” gibi ifadelerin kullanıldığını görmekteyiz. Bu ifadelerin aynı paragrafta yer alan “market”, “business plan”, “early-stage financing” gibi ekonomi terimleriyle birlikte kullanılması sonucu ortaya melez bir metin çıkmıştır.

Böyle bir metinle karşılaşan çevirmenden farklı uzmanlık alanlarına özgü kavramları doğru bir şekilde analiz etmesi ve uzmanlık alanına uygun karşılıklarla aktarması beklenir. Örneğin, ABD’nin acil durum çağrı hattı “911 calls” ifadesinin erek metne betimleme çeviri stratejisine başvurularak aktarıldığı görülür. Benzer şekilde, “911 systems” ifadesi “acil durum çağrı sistemleri” şeklinde çevrilmiştir. Öte yandan, “emergency response system” ifadesinin çevirisinde modülasyon stratejisine başvurularak “acil durum hizmetleri” karşılığı kullanılmış ve böylelikle sistemden ziyade yapılan eylem vurgulanmıştır. Burada çevirmenin “acil müdahale sistemi” ifadesi yerine “acil durum hizmetleri” ifadesini kullanarak alana özgü ifadenin anlamını açıklama yoluna gittiğini söylemek mümkündür. Ancak “911 systems”

ifadesinin çevirisinde (“acil durum çağrı sistemleri”) ise sistem sözcüğünün erek metne aktarıldığını görmekteyiz. Sonuç olarak, acil durum iletişim alanına özgü ifadelerin uzmanlık alanına uygun bir şekilde erek metne aktarıldığını söyleyebiliriz.

- (58) KM4: Building on the modular approach to product development pioneered by Toyota, Tesla meticulously designs interfaces among the components of its cars to allow each module to innovate independently. Thus the bumper team can change anything as long as it maintains stable interfaces with the part it affects. Tesla is also abandoning traditional annual release cycles in favor of real-time responses to customer feedback. CEO Elon Musk says that the company makes about 20 engineering changes a week to improve the production and performance of the Model S. Examples include new battery packs, updated safety and autopilot hardware, and software that automatically adjusts the steering wheel and seat for easier entry and exit. (s. 95)

EM4: Öncülüğünü Toyota’nın yaptığı modüler geliştirme yaklaşımını kullanan Tesla, otomobillerindeki farklı bileşenlere yönelik arayüzleri sürekli yeniden tasarlayarak her bir modülün kendi kendine inovasyon yapmasına imkan tanıyor. Yani aracın tamponunu tasarlayan ekip, tamponun ilişkide olduğu parçaları etkilemeyecek biçimde istediği değişikliği yapabiliyor. Tesla müşterilerden gelen geri bildirimlere anlık yanıt verebilmek için geleneksel ve yıllık bazdaki sürüm yaklaşımından vazgeçiyor. CEO Elon Musk, şirketin Model S’nin üretim ve geliştirme sürecini iyileştirmek için haftada yaklaşık 20 mühendislik değişikliği yaptığını söylüyor. Bunlar arasında yeni bataryalar eklemek, güvenlik ve otopilot yazılımını güncellemek ve sürücü ve yolcunun otomobile daha rahat binebilmesi ve inebilmesi için koltuğu ve direksiyonu hareket ettiren bir yazılım bileşeni eklemek sayılabilir. (s. 86)

Yukarıdaki parça “Çevik Yaklaşımı Ölçeklendirmek” başlıklı yüzlerce şirketin dahil olduğu bir araştırma yazısından alıntılanmıştır. Yazıda temel olarak şirketlerin çevik yaklaşımı nasıl geliştirebilecekleri ve yaklaşımın ekip verimliliği ile ürün ve hizmetler üzerindeki etkisi üzerinde durulmaktadır. Örnekte bu yaklaşımı benimseyen şirketlerden biri olan Tesla’nın uyguladığı stratejiler açıklanmaktadır. Otomotiv sektöründe faaliyet gösteren Tesla’nın bu alanda gerçekleştirdiği birtakım mühendislik değişikliklerinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla metinde otomotiv alanına özgü “bumper”, “battery packs”, “safety hardware”, “autopilot hardware”, “steering wheel” gibi terimler göze çarpar. Diğer bir ifadeyle, iş dünyasıyla ilgili yeniden yapılandırma modeli sunan yeni bir yaklaşımdan bahseden ekonomi metninde alt metin türü olarak teknik bir metnin yer almaktadır.

Terimlerin erek metindeki karşılıkları incelendiğinde, çevirmenin uzmanlık alanında kullanılan karşılıkları (ör. “otopilot donanım”) tercih ettiği görülmektedir. Bu nedenle, çevirmenin ekonomi metninde geçen farklı uzmanlık alanına özgü terim ve kavramları göz önünde bulundurduğu sonucuna varabiliriz.

- (59) KM6: So eventually GE will need to untether the aviation business from the ugly stepchild power unit. One radical option is a combination of the aviation unit with Honeywell International Inc.’s aerospace division. That would provide opportunities for cost cuts to mitigate the squeeze Boeing Co. and Airbus SE are putting on suppliers and offer an answer to United Technologies Corp.’s recent \$30 billion takeover of avionics maker Rockwell Collins Inc. But to consider aviation deals from a position of offense rather than desperation, GE first needs to get its house—and, most important, its debt—in order.

EM6: GE, eninde sonunda havacılık işlerini enerji biriminin çirkin üvey evladı olmaktan çıkartmak zorunda. Bir radikal opsiyon ise havacılık birimini Honeywell International Inc.’nin havacılık bölümüyle birleştirmek olabilir. Bu, Boeing Co. ve Airbus SE’nin tedarikçiler üzerinde uyguladığı fiyatları düşürme baskısına karşı çıkma ve United Technologies Corp.’un havacılık elektroniği sistemleri üreticisi Rockwell Collins Inc.’i 30 milyar dolara satın almasına cevap verme fırsatı yaratabilir. Ancak havacılık işlerini bir çaresizlik yerine hücum pozisyonundan görmek için GE’in önce evinin içini, daha da önemlisi borcunu bir düzene sokması gerekiyor. (s. 10)

General Electric Co. adlı Amerikan şirketinin iyileşme yolunda attığı bazı adımlardan bahseden parçadan alınan örnekte GE’nin havacılık alanında yapabileceği bazı iyileştirmelerden bahsedilmektedir. Temel olarak şirketin ekonomik durumuna ilişkin bilgi paylaşan metinde ekonomi terimleri yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ancak yukarıdaki örnekte havacılık alanına özgü “aviation business”, “aviation unit”, “aerospace division”, “avionics” gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Terimlerin doğru aktarımı için çevirmenin söz konusu uzmanlık alanındaki kullanımları dikkate alması gerekmektedir. İlk üç kavramın aktarımında çevirmenin erek dil uzmanlık alanındaki yerleşik eşdeğerlerini kullandığı görülmektedir. Öte yandan, uçaklar, yapay uydular ve diğer uzay araçlarının elektronik sistemleri için kullanılan havacılık terimi “avionics” betimleme tekniğine başvurularak çevrilmiştir.

- (60) KM7: Facebook says it has consistently cited multiple factors for the increase in spending, which has grown by \$7 billion, or 47 percent, this year through Sept. 30. The biggest reason is a category called cost of revenue. That includes operating the company’s computer equipment and undersea cables to push data between continents, plus money for web video programs that air on Facebook’s television like digital hubs. Cost of revenue does not include hiring contractors to flag hate speech in Myanmar or developing artificial intelligence to spot accounts trying to manipulate elections²⁸⁰.

EM7²⁸¹: Facebook bu yılki harcamalarının (30 Eylül’e dek) 7 milyar dolar ya da yüzde 47 oranında arttığını açıkladı. Bunun en büyük nedeni ise ciro maliyeti denilen bir kategori. Bu, şirketin bilgisayar donanımına, denizin altındaki kabloları kullanarak kıtalar arasındaki veri aktarımına ve Facebook’un televizyon benzeri dijital hub’lar üzerinden yayınladığı web video programlarına harcadığı parayı içeriyor. Ciro maliyeti, Myanmar’daki nefret söylemini tespit etmek için yüklenici firmaları çalıştırmayı ve seçimleri manipüle etmeye çalışan hesapları saptamak için yapay zeka geliştirmeyi içermez.

Ekonomi dergisinden alıntılanan örnekte Facebook Inc.’nin kârlarındaki düşüşün nedenleri tartışılmaktadır. Metnin tamamını dilsel açıdan değerlendirdiğimizde, metinde ekonomi terimi ve eğretilmelerin yoğun bir şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere, sosyal medya şirketi olan Facebook Inc.’yi konu alan metinde doğal olarak bilgisayar, teknoloji, dijital araçlarla ilgili teknik terimlere başvurulmuştur. Ancak burada kullanılan ekonomi terimlerin çoğunlukla diğer metin türlerinde de kullanılan yarı-teknik terimlerden oluştuğu görülmektedir (ör. cost of revenue; spending; accounts etc). Öte yandan, örnekte “artificial intelligence”, “digital hubs”, “undersea cables”, “computer equipment” gibi teknik terimler de yer almaktadır. Genel okura farklı gelebilecek “digital hub” kavramının erek metne ödünçleme tekniğiyle “dijital hub” şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar “digital hub” kavramının hem ekonomi hem teknoloji alanında kullanıldığını göstermektedir. Öncelikle “digital hub” İrlanda’nın Liberties bölgesinde yer alan bir teknoloji, dijital medya ve internet şirketi kümesini ifade etmektedir. Öte yandan, ekonomi alanında ticaret noktası ve

²⁸⁰ Shira Ovide, “Facebook’s Profit Margin Is Shrinking, But Not for the Reason You Think”, **Bloomberg Businessweek**, 19 Kasım 2019.

²⁸¹ Shira Ovide, “7 Milyar Dolarlık Vergi Güvenliği mi Alıyorsun?”, **Bloomberg Businessweek Türkiye**, İstanbul, İnfomag Yayıncılık Ltd. Şti., 2 Aralık 2018, s. 22.

ticaret merkezi anlamında kullanıldığına rastlanmıştır. Seçilen örnekte ise kavramın televizyon gibi web video programı yayınlayan araç olarak tanıtıldığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, bu bağlamda “digital hubs” televizyon, bilgisayar gibi dijital medya araçlarını ifade etmektedir. Dolayısıyla, çok anlamlı “digital hub” kavramının erek metne ödünçleme yoluyla aktarılması erek dilde edimsel belirsizliğe yol açabilmektedir.

Özetle, bu bölümde ekonomi metnlerinin melezliğinin yol açabileceği çeviri kısıtları üzerinde durulmuştur. Rapor ve dergilerden seçilen çeşitli örnekler ve bunların çevirilerinin incelenmesiyle melez ekonomi metnlerinin aktarımda karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara üretilen çözümler çeviribilimsel bakış açısıyla betimlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda ekonomi metnlerinin hukuk başta olmak üzere çeşitli uzmanlık alanlarına özgü alt metin türlerini içerdiği saptanmıştır. Bu bağlamda özellikle kaynak metinde yer alan farklı uzmanlık alanlarına özgü terim ve kavramlar ile bunların erek metne aktarımları mercek altına alınmıştır. Böylece, ana metin türünde yer alan alt metin türlerinin çeviri sürecinde ne tür bir kısıt yarattığı ya da yaratabileceği sorunsallaştırılmıştır.

Çeviri Stratejisi	Kullanım Sıklığı
Yerleşik Eşdeğeri	14
Betimleme	5
Modülasyon	3
Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	1
Ödünçleme	1
Silme	1

Tablo 12: Farklı Alanlara Özgü Terim/Kavramların Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri

İnceleme sonucunda söz konusu terim ve kavramların aktarımında çevirmenlerin yukarıdaki tabloda gösterilen farklı çeviri stratejilerine başvurdukları görülmüştür.

3.3.3. Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Kısıtlar

Diğer metin türlerinde de gözlemlendiği üzere, kültürel unsurlar uzmanlık metinlerinin önemli bir parçasıdır. Metinlerin sözcüksel, sözdizimsel, biçimsel, biçimsel ve edimsel düzlemlerinde gizli kültürel çağrışımlar uzmanlık metinlerindeki bilginin doğru anlaşılması ve aktarılmasında önemli işlevlere sahiptir. Örneğin, uzmanlık alanına özgü terimler farklı dillerde farklı kavramsal anlamlar taşıyabilir. Benzer şekilde, eğretilme yoluyla oluşturulan kavram ya da terimler farklı kültürlerde farklı anlamlara gelebilir. Diğer bir deyişle, sözcük düzeyinde kültürlerarası uyumsuzluk ortaya çıkabilmektedir. Kültürel uyumsuzluklarla karşı karşıya kalan çevirmenler genellikle “açıklama, açıklama, değiştirme, uyarılama” çeviri tekniklerine başvururlar²⁸². Söz konusu uyumsuzlukları ekonomi metinleri bağlamında değerlendirdiğimizde, kültürel sorunların özellikle kurumsal düzenleme, kurumsal arka plan, ekonomi politikalarının farklılığından kaynaklandığını görürüz. Bu bilgilerden hareketle, çalışmanın devamında ekonomi metinleri çevirisinde karşılaşılan kültürel farklılıklardan kaynaklanan kısıtlar örneklendirilecektir.

Rapor

- (61) KM1: Trade allows countries to specialize; enables technologies, **know-how** and ideas to spread; promote competition; and yields economies of scale. (s. 11)

EM1: Ticaret ülkelerin uzmanlık kazanmasını, teknolojilerin, **know-how**’un ve düşüncelerin yayılmasını, rekabetçiliğin teşvik edilmesini ve ölçek ekonomilerinin oluşmasını sağlamaktadır. (s. 9)

Ekonomi raporundan alıntılanan örnekte ticaretin ülkelere kazandırdığı avantajlardan bahsedilmektedir. Bu avantajlardan biri olarak gösterilen “know-how” ifadesinin erek metne ödünçleme yoluyla (know-how) aktarıldığı görülmektedir. Ekonomi metinlerinde sıkça karşılaşılan “know-how” sözcüğü Sanayi Devrimi’nden sonra Anglo-Amerikan kültüründe ortaya çıkmış olup, günümüzde hala

²⁸² Radegundis Stolze, “Dealing with Cultural Elements in a Technical Text For Translation”, **The Journal of Specialised Translation**, No:11, 2009, s. 136.

kullanılmaktadır. Sanayi Devrimi ile işletmeler büyümüş, yeni işletmeler ve yeni üretim teknikleri ortaya çıkmıştır. Bu yeni işletmeler pazarda rekabet edebilmek için başka işletmelerden para karşılığında bilgi ve tecrübe satın almış ve böylece “know-how” terimi ortaya çıkmıştır. Günümüzde “know-how” terimi bir firmanın veya kişinin, bir ürün veya yöntem üzerinde sahip olduğu, gizli olarak addedilen, bir işin nasıl en iyi/kolay şekilde nasıl yapılacağını söyleyen bilgi veya ticari sır²⁸³ anlamına gelmektedir. Genel olarak fikri mülkiyet olarak görülen “know-how” teknik bilgi aktarımı, patent, ticari marka gibi diğer fikri mülkiyet haklarıyla birlikte kullanılan ekonomik bir varlıktır. Türkçede terimi tam olarak karşılayan terim bulunmadığından, terimin çoğunlukla açıklama yoluna gidilerek “yöntem bilgisi; teknik bilgi; üretim yapma bilgisi” karşılıklarıyla ya da doğrudan “know-how” olarak aktarıldığı görülmüştür. Anglo-Sakson kültürüne özgü söz konusu ekonomik yapının erek kültürde olmaması çeviri sürecinde kültürel kısıt yaratabilmektedir. Örnekte de görüldüğü üzere, bu tür durumlarda çevirmenler ödünçleme yoluna giderek, anlam daralması ya da kaymasının önüne geçmeye çalışmaktadırlar.

(62) KM3: EU rules on taxation cover value added tax and **excise duties** as well as aspects of corporate taxation. (s. 80)

EM3: Vergilendirmeye ilişkin AB kuralları, katma değer vergisi ve **özel tüketim vergisi** ile kurumlar vergisine ilişkin hususları kapsamaktadır. (s. 80)

Örnekteki cümlede AB’nin vergilendirmeye ilişkin kurallarının hangi vergileri kapsadığı açıklanmaktadır. Bu bağlamda ele alınan vergilerden biri olan “excise duty” yakıt, tütün, alkol ve lüks eşyalar gibi mal ya da ürünlerden alınan bir harcama vergisini belirtmektedir. Söz konusu ürünlerin tüketiminin azaltılmasını teşvik etmek amacıyla düzenlenen bu vergiye ilişkin AB’nin belli kuralları bulunmaktadır. Türkiye’nin söz konusu vergi ile tanışması Avrupa Birliği ile uyum çerçevesi bağlamında gündeme gelmiş ve bu amaçla 2002 yılında bir kanun kabul edilmiştir. AB kültürüne özgü vergi türünün erek metne yerleşik eşdeğeri kullanılarak, “özel tüketim vergisi” şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Bilindiği üzere, özel tüketim vergisi (ÖTV), Türkiye’de lüks tüketim malları, insan ve çevreye zararları nedeniyle

²⁸³ Bkz. <https://www.startupnedir.com/know-how-nedir/>

teşvik edilmeyen alkol, tütün ürünlerinden alınan bir tüketim vergisidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, kaynak metindeki “excise duty” kavramının erek dilde “muamele vergisi”, “işlem vergisi” anlamlarında da kullanılmasıdır. Bu nedenle, kavramın aktarımında kaynak kültür bağlamının doğru bir şekilde analiz edilmesi önemlidir.

Dergi

(63) KM6: “leasing operations” / “leasing company”²⁸⁴ (s.12)

EM6: “leasing operasyonları”/ “leasing şirketi” (s.12)

Örnekteki “leasing” sözcüğü “operation” ve “company” sözcükleriyle tamlama oluşturmuştur. Sözcüğün her iki tamlamada da erek metne ödünçleme stratejisiyle aktarıldığı görülmektedir. Bankacılık alanında sıkça kullanılan “leasing” sözcüğü “bir malın öz kaynak ya da kredi kullanılarak satın alınması yerine, bir leasing şirketi tarafından satın alınarak kiralanması, kira süresinin sonunda ise sembolik bir bedel karşılığı yatırımcıya geçmesini sağlayan”²⁸⁵ bir finansman yöntemidir. Kiralama yönteminden çeşitli açılardan farklılık gösteren “leasing” yöntemi ilk olarak Amerika’da gelişmiştir. Sözcüğün Türkçe bankacılık metinlerinde “finansal kiralama” karşılığıyla da kullanıldığına rastlanmıştır. Örnekte ise çevirmenin farklı bir kültüre özgü finansman yönteminin anlamını doğru ve eksiksiz aktarmak amacıyla ödünçleme tekniğine başvurduğunu görmekteyiz.

(64) KM5: “unicorns” (s. 52)

EM5: “unicorn şirketler” (s. 68)

Örnek (63)’e benzer şekilde yukarıdaki “unicorn” sözcüğü erek metne ödünçleme tekniği ile aktarılmıştır. Özellikle girişimcilik metinlerinde sıkça karşımıza çıkan “unicorn” sözcüğü değerleri 1 milyar dolar ya da daha fazla olan özel girişim şirketlerini ifade etmektedir. Yapılan incelemeler sonucu sözcüğün ilk

²⁸⁴ Brooke Sutherland, a.g.e.

²⁸⁵ bkz. <https://www.startupnedir.com/leasing-finansal-kiralama-sistemi-nedir/>

kez 2013 yılında Amerikalı ünlü yatırımcı Aileen Lee tarafından “Welcome to the Unicorn Club: Learning From Million Dollar Startups” başlıklı yazısında kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Dünyada’da iki yüzden fazla “unicorn” şirket bulunmasına rağmen, Türkiye’de bu tür bir girişim şirketi yoktur. Bu nedenle, sözcüğün erek metne aktarımında çoğunlukla ödünçleme tekniğinin kullanıldığına rastlanmıştır. Ancak kimi kaynaklarda sözcüğün “tek boynuzlu” şeklinde sözcüğü sözcüğüne aktarıldığına da rastlanmıştır.

(65) KM5: “payday loans” (s. 118)

EM5: “maaş günü kredileri” (s. 124)

Farklı kültürlerdeki farklı ekonomik yapılanmalar kavram ve/veya terimlerin anlaşılması ve başka dillere aktarılmasında sorun yaratabilmektedir. Örnekteki “payday loans” terimi maaş günü gelmeyen vatandaşlara verilen kısa süreli ve yüksek faizli borçları ifade etmektedir. Amerikan bankacılık sisteminde uygulanan bir borç verme şekli olup, erek kültürde uygulama alanı yoktur. Dolayısıyla, kavramın erek dile aktarımında kültürel unsurun göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Örnekte çevirmenin kavramı sözcüğü sözcüğüne çeviri tekniğine başvurarak, “maaş günü kredileri” şeklinde aktardığını görmekteyiz. Daha önce de belirtildiği üzere, çevirmenler kaynak kültüre özgü kavram ya da terimlerin aktarılmasında anlam kaymasına yol açmamak amacıyla genellikle kaynak metin odaklı yaklaşımları benimserler.

(66) KM5: The *rendanheyi* model departs from bureaucratic norms in seven critical ways [...] (s. 53)

EM5: Rendanheyi modeli bürokratik normlardan yedi önemli açıdan farklılık gösterir [...] (s. 69)

Örnek (63), (64), (65), (66)’da kültüre özgü ekonomik yapılanma, finansman yöntemi ve bankacılık sistemiyle ilgili unsurların aktarımında gözlemlenen zorluklar ele alınmıştır. Yukarıdaki örnekte ise italikle yazılmış “rendanheyi” sözcüğünün “model” sözcüğünü betimlediği görülmektedir. Örnek cümle Çinli ev gereçleri

üreticisi Haier şirketinin ekonomik politikasını dijital çağa nasıl uydurduğunu anlatan bir yazıdan alıntılanmıştır. Yazıda şirketin geliştirdiği yeni yönetim şekli “rendanheyi modeli” olarak ifade edilmektedir. Modelin adı Çince “-ren”, “-dan”, “-heyi” hecelerinden oluşmaktadır. “-Ren” hecesi, her bir çalışan, “-dan” her bir kullanıcının ihtiyaçlarını; “-heyi” ise her çalışan ile bir kullanıcı ihtiyacı arasındaki bağlantı anlamına gelmektedir²⁸⁶. Diğer bir ifadeyle, bu yeni modelde “her müşteriye bir çalışan” yaklaşımı ile hareket edilip, çalışanların kendi patronları olmalarına müsaade edilmektedir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Çin şirketine özgü bir yönetim şeklini ifade eden “rendanheyi” sözcüğünün erek dilde bir karşılığı olmadığından, sözcük erek metne ödünçleme tekniğiyle aktarılmıştır.

Bu bölümde ekonomi metinlerinde karşılaşılan kültürel unsurlar örneklendirilerek, bunların erek dile aktarımları sorunsallaştırılmıştır. Örneklerde de görüldüğü üzere, ekonomik yapılanma, ekonomiyle ilgili kurumlar, modeller ve yaklaşımlar kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Farklılıkların çeviri sürecini ve dolayısıyla çevirilerin işlevselliğini ne şekilde etkilediğini gösterebilmek amacıyla, kültüre özgü kullanımlardan örnekler sunulmuştur.

Strateji	Kullanım Sıklığı
Ödünçleme	4
Yerleşik Eşdeğeri	1
Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	1

Tablo 13: Kültüre Özgü Terimlerin Çevirisinde Başvurulan Çeviri Stratejileri

İncelemeler sonucunda, çevirmenlerin kültüre özgü terimleri erek metne eksiksiz ve doğru bir şekilde aktarmak için çoğunlukla ödünçleme stratejisine başvurdukları saptanmıştır. Ancak bunun dışında söz konusu kavram ya da terimlerin yerleşik eşdeğerini kullanma, sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileriyle de çevrildiği görülmüştür.

²⁸⁶ <https://lean.org.tr/dijital-cagda-basarili-olmak-general-electrici-tahtindan-indiren-cinli-sirket-haier/>

3.3.4. Biçemsel Unsurların Aktarımında Karşılaşılan Kısıtlar

İnceleme bölümünün son kısmını oluşturan bu başlık altında ekonomi metnlerinin çevirisinde gözlemlenen biçemsel sorunlar üzerinde durulacaktır. Daha önce de vurgulandığı üzere, ekonomi metnlerinin dilsel ve söylemsel özelliklerinin incelenmesi metinlerin iletişimsel işlevinin doğru tanımlanması açısından önem arz etmektedir. Araştırmacılar uzmanlık metnlerinde genel inanın aksine biçemin ikincil öneme sahip olmadığını, metnin doğru ve etkili bir şekilde aktarılmasını olanaklı kıldığını vurgulamaktadır²⁸⁷. Bu nedenle, kaynak ve erek metnlerin biçembilimsel yaklaşımlarla ele alınması gerekmektedir. Temel işlevi bilgi aktarmak olan uzmanlık metinleri bağlamında biçembilim, genel olarak okuyucunun metinle olan yaratıcı bağının nasıl olduğundan çok, dilsel olarak belirli bir metin türünü diğerlerinden ayıran özelliklerin neler olduğuylla ilgilenir²⁸⁸. Bu amaçla, çalışmanın ilk bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanan ekonomi metnlerinin ayırt edici özelliklerinden yola çıkılarak çevirilerin işlevselliği değerlendirilecektir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, çeviri metinler ekonomi metnlerinin dilsel işlevlerini aktarma, bilginin eksiksiz ve doğru aktarımı, terimlerin doğru aktarımı, tutarlılık, eğretilme ifadelerin aktarımı, melez metinlerin aktarımı, hedef kitlenin özellikleri açısından incelenecektir. Böylece, bir önceki bölümlerde ele alınan değişkenler bütünsel bir şekilde incelenip, değişkenler arasındaki ilişkiler betimlenecek ve bunların çevirilerin işlevselliğindeki etkisi sorunsallaştırılacaktır.

Rapor

- (67) KM1: The paid-in minimum capital requirement reflects the amount that the entrepreneur needs to deposit in a bank or with a notary before registration or up to three months after incorporation and is recorded as a percentage of the economy's income per capita. The amount is typically specified in the commercial code or the company law. Many economies require minimum

²⁸⁷ Peter Newmark, **A Textbook of Translation**, Londra, Longman, 1995, s. 190.

²⁸⁸ Boase-Beier, Jean, "Stylistics and Translation", **The Oxford Handbook of Translation Studies**, Haz.: Kirsten Malmkjær ve Kevin Windle, Oxford, Oxford University Press, 2011, ss. 71-82.

capital but allow businesses to pay only a part of it before registration, with the rest to be paid after the first year of operation. In Turkey in June 2015, for example, the minimum capital requirement was 10,000 Turkish liras, of which one-fourth needed to be paid before registration. The paid-in minimum capital recorded for Turkey is therefore 2,500 Turkish liras, or 10.2% of income per capita. (s. 119)

EM1: Asgari ödenen sermaye yükümlülüğü girişimcinin kuruluş öncesinde veya kuruluştan 3 ay sonrasına kadarki sürede banka hesabında bulundurması gereken mevduat miktarını tanımlamaktadır. Birçok ekonomi asgari ödenen sermayenin bir kısmının kuruluştan önce, kalanının da kuruluştan bir yıl sonrasında sağlanmasına müsaade etmektedir. Örneğin, Türkiye’de Haziran 2015’te bir işletmenin kurulması için gerekli olan 10 000 TL’nin kayıt öncesinde ödenmesi gereken asgari sermaye yükümlülüğü 2500 TL (toplamın dörtte biri) ya da kişi başına gelirin %10,2’sine denk gelmektedir. (s. 19)

Ekonomi raporundan alıntılanan örnekte ekonomi metin türüne özgü özellikler dikkat çekmektedir. Türkiye’de bir işletmenin kurulması için ödenmesi gereken asgari sermaye miktarından bahseden metinde ekonomi alanına özgü terimler yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu terimlerden bazıları sadece ekonomi metinlerinde geçen teknik terimler, bazıları ise diğer metinlerde de sıkça kullanılan yarı-teknik terimlerden oluşmaktadır. Örneğin, “paid-in capital”, “income per capita” terimleri teknik terim, “deposit”, “business”, “company law”, “commercial code” gibi terimler ise diğer metin türlerinde de sıklıkla kullanılan yarı-teknik terimler olarak değerlendirilebilir. Terim kullanımının yanı sıra, örnekte nicel verilerinde de sunulduğu görülmektedir. Erek metni terim aktarımı açısından incelediğimizde çevirmenin teknik terimleri erek dildeki yerleşik eşdeğerleri ile aktarıp, terimlerin uzmanlık anlamlarına dikkat ettiğini söyleyebiliriz. Öte yandan, yarı teknik diye nitelendirdiğimiz terimler de erek dile yerleşik eş değerleri ile aktarılmıştır. Metnin içeriğinin aktarımını incelediğimizde ise çevirmenin kaynak metinde altı çizili gösterilen cümle ve ifadeleri sildiğini görmekteyiz. Silinen ifadelerden ilki girişimcinin asgari sermayeyi nereye ödeyebileceği ve belirtilen miktarın kişi başı gelir cinsinden karşılığı ile ilgilidir. Erek metinden çıkarılan diğer cümlede ise söz konusu miktarın hangi hukuksal çerçeveye göre belirlendiği açıklanmaktadır. Ekonomi raporlarında bilgilendirici işlevin metnin işlevselliğini etkileyen en önemli unsur olduğunu düşündüğümüzde, çevirmenin başvurduğu silme yönteminin erek

metnin işlevselliğine zarar verdiğini söyleyebiliriz. Öte yandan, kaynak metindeki nicel veriler erek metne doğru ve eksiksiz bir şekilde aktarıldığını görmekteyiz. Metnin çeşitli kitlelere hitap ettiğini (ekonomist, yatırımcı, iş adamı, öğrenci vb.) göz önünde bulundurduğumuzda bilginin eksiksiz ve doğru aktarımı önem kazanmaktadır.

(68) KM2: *The Global Competitiveness Report 2016–2017* comes out in the context of persistent slow growth and a near-term outlook that is fraught with renewed uncertainty fueled by continued geopolitical turmoil, financial market fragility, and sustained high debt levels in emerging markets (s. 3)

EM2: Küresel Rekabetçilik Endeksi 2016-2017 Raporu, ısrarlı yavaş büyümenin olduğu ve yakın geleceğin de devam etmekte olan jeopolitik karışıklıklar, finansal piyasaların kırılganlığı, gelişmekte olan piyasalarda süregelen yüksek borçlanma neticesindeki belirsizliklerin yarattığı endişelerle dolu bir ortamda çıkmıştır. (s. 6)

Yukarıdaki parçada ekonomi metin türünün özelliklerinden biri olan eğretilmeler göze çarpmaktadır. Örnekte ekonomiyle ilgili kavramların eğretilmelerle aktarıldığı görülmektedir. Örneğin, “persistent slow growth” ifadesinde ekonomik büyüme kavramı bireylerin karakterini tanımlamak için kullanılan “persistent” (ısrarcı) sıfatı ile nitelendirilmiştir. Erek dilde benzer bağlamlarda “persistent” sözcüğünün “sürekli; devamlı” karşılıklarıyla kullanıldığına da rastlanmaktadır. Erek metni incelediğimizde, çevirmenin ifadeyi “ısrarlı yavaş büyüme” şeklinde çevirerek, eğretilmeyi koruduğunu söyleyebiliriz. Benzer şekilde, “market fragility” ifadesinde piyasa sözcüğü cansız bir nesneye özgü “fragility (kırılgan)” sözcüğü ile birlikte kullanılarak eğretilme oluşturulmuştur. Çalışmanın önceki bölümlerinde de açıklandığı üzere, ekonomiyle ilgili soyut kavramlar cansız nesnelere benzetilerek somutlaştırılır. Burada “fragility” sözcüğü ile piyasaların finansal krizler karşısındaki çaresizliği anlatılmak istenmiştir. Erek metinde “market fragility” ifadesinin sözcüğü sözcüğüne çeviri tekniğine başvurularak, “piyasaların kırılganlığı” şeklinde aktarıldığı ve kaynak metindeki eğretilmenin korunduğu görülmektedir. Paralel Türkçe metinlerde söz konusu ifadenin “piyasaların kırılganlığı”, “kırılgan piyasa” şeklinde geçtiğine rastlanmıştır. Sonuç olarak, çevirmenin kaynak metin türü geleneklerine uygun bir erek metin ürettiğini

söyleyebiliriz. Bu örnek aynı zamanda uzmanlık metinlerinin salt uzmanlık bilgisini aktaran teknik metinler olmayıp, edebi yanlarının da olduğunu kanıtlar niteliktedir.

- (69) KM1: A risk-based approach takes into consideration different aspects of a business such as historical compliance, industry characteristics, debt-credit ratios for VAT-registered businesses and firm size. One study showed that data-mining techniques for auditing, regardless of the technique, captured more noncompliant taxpayers than random audits. (s.76)

EM1: Örneğin risk tabanlı yaklaşım denetimlerde geçmiş vergi ödemeleri, faaliyet sektörünün karakteristikleri, borç-alacak oranı ve işletme büyüklüğü gibi farklı hususları göz önünde bulundurmaktadır. Yapılan bir çalışma veri madenciliği teknikleri kullanımı halinde rasgele uygulanan vergi denetimlerine nazaran vergi yasalarına riayet etmeyen mükellefleri tespitte çok daha başarılı olduklarıdır. (s. 64)

Uzmanlık metinlerinin en önemli işlevinin bilgi aktarmak olduğunu varsaydığımızda, erek metne bilginin eksik aktarımı çevirilerin işlevselliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Örnekteki ilk cümlemin aktarımında bu tür bir sorun gözlemlenmektedir. Vergi denetimleriyle ilgili bir bölümden alıntılanan cümlede risk tabanlı yaklaşımın vergi denetimlerinde hangi hususları dikkate aldığı açıklanmaktadır. Hususlardan biri olarak gösterilen “debt-credit ratios for VAT-registered businesses” ifadesindeki “VAT-registered businesses” öbeğinin erek metne aktarılmadığı görülmektedir. “Vat-registered businesses” KDV ödeyen şirketleri ifade etmektedir. Kaynak metinde bahsedilen borç-alacak oranı bu şirketler bağlamında ele alınmaktadır. Bu nedenle, erek metinde uygulanan silme tekniği bilginin eksik aktarılmasına yol açarak, çevirinin işlevselliğine zarar vermiştir. “Veri madenciliği” olarak adlandırılan teknik hakkında bilgi veren ikinci cümlede ise farklı bir çeviri sorunu bulunmaktadır. Cümlemin Türkçesini incelediğimizde, özne-yüklem uyumsuzluğunun yol açtığı (yapılan çalışma...olduklarıdır) metin içi bağlaşıklık sorunuyla karşılaşmaktayız. Bu sorunu çözmek adına, erek metin “yapılan çalışma... olduğunu göstermiştir” şeklinde düzeltilebilir. Özetle, çevirilerin işlevselliği kaynak metindeki bilginin doğru ve eksiksiz aktarılmasının yanı sıra, erek metne özgü metin içi unsurlardan (bağdaşıklık, bağlaşıklık vb.) da etkilenmektedir.

- (70) KM3: Following an **average growth rate** of 7.4 % from 2010 to 2015, domestic political uncertainty, geopolitical conflicts and security concerns led to an economic slowdown in the second half of 2015. **High loan growth** driven by government credit guarantees and **macro-prudential** measures, a waiver for employers' social contributions and other policy measures, the **depreciation** of the lira, strong **growth** in the construction sector, and the upswing in the European economy have contributed significantly to reviving the economy. Turkey recorded an **average growth rate** of 6.4 % year-on-year (2.4% quarter-on-quarter) in the four quarters to September 2017. The high contribution from the construction industry to recent **economic growth** and the upward revision of **GDP levels** by 20 % under the new **national accounting** methodology complicate estimates of Turkey's **sustainable economic growth rate**. This is particularly true in a context of **high inflation**, a **depreciating trend** in the Turkish lira, **high credit** and **money growth**, and **high unemployment**. GDP per capita in **purchasing power** standard increased from 58 % of the EU average in 2012 to 64 % in 2016. (s. 53)

EM3: 2010'dan 2015'e kadar **ortalama** %7,4 oranında gerçekleşen **büyümenin** ardından, iç siyasi belirsizlikler, jeopolitik çatışmalar ve güvenlik endişeleri nedeniyle ekonomi, 2015'in ikinci yarısında yavaşlamıştır. Devlet kredi garantileri ve makro ihtiyati tedbirler ile sağlanan **yüksek kredi büyümesi**, işverenlerin sosyal katkılarında yapılan muafiyetler ve diğer politika önlemleri, liradaki **değer kaybı**, inşaat sektöründeki **güçlü büyüme** ve AB ekonomisindeki toparlanma ekonominin canlanmasına kayda değer katkı sağlamıştır. Eylül 2017'ye kadar olan dört çeyrekte Türkiye **yıllık ortalama** %6,4 (çeyrek bazında %2,4) **büyümüştür**. İnşaat sektörünün ekonomik büyümeye olan yüksek katkısı ve yeni **ulusal hesap** metodolojisi kapsamında **GSYH düzeylerinin** %20 oranında yukarı yönlü revize edilmesi, Türkiye'nin sürdürülebilir **ekonomik büyüme hızının** tahminlerini zorlaştırmaktadır. Bu özellikle, **yüksek enflasyon**, Türk lirasında **değer kaybı** eğilimi, **yüksek kredi** ve **para büyümesi** ve **yüksek işsizlik** olan bir çerçevede geçerlidir. **Satın alma gücü** paritesine göre kişi başına düşen gelir, 2012'de AB ortalamasının %58'i iken 2016'da %64'üne yükselmiştir (s. 53)

Türkiye ekonomisinin 2010-2015 dönemindeki durumunu analiz eden örnek parça içerdiği yoğun ekonomi terimi, eğretileme kullanımlar ve nicel verilerle ekonomi metin türünün özelliklerini önemli ölçüde sergilemektedir. Kaynak metinde koyu renkle öne çıkarılan sözcükler ekonomi terimlerini, altı çizili sözcükler ise eğretilmeleri göstermektedir. İçerik açısından incelendiğinde, erek metnin kaynak metindeki bilgileri eksiksiz bir şekilde aktardığı görülmektedir. Terimlerin aktarımında iki farklı stratejiden faydalanılmıştır: "Depreciation,", "purchasing

power”, “macro-prudential”, “economic growth rate” gibi ekonomi terimleri erek dildeki uzmanlık alanlarına özgü yerleşik eşdeğerleri ile aktarılırken, “average growth rate” teriminin aktarımında betimleme tekniğine başvurulmuştur. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, “average growth rate” teriminin erek dildeki yerleşik eş değeri olan “yıllık ortalama ekonomik büyüme oranı” ifadesi kullanılmamış, öbeği oluşturan sözcükler birbirinden ayrılmıştır. Eğretilmelerin aktarımına baktığımızda, “slowdown” (yavaşlama) ve “upward” (yukarı doğru) sözcükleri ile oluşturulan eğretilmelerin erek metinde de aynı kavramsal eğretilmelerle (yavaşlama / yukarı yönlü) korunduğunu görmekteyiz. Öte yandan, ekonomideki büyümeyi harekete özgü bir ifadeyle betimleyen “upswing” eğretilmesi erek metne farklı bir kavramsal eğretilme (toparlanma) ile aktarılmıştır. Örneği bütünsel olarak değerlendirdiğimizde, çevirmenin çeviri sürecinde uzmanlık bilgisi, metin türü gelenekleri ve metnin biçimine dikkat ettiği sonucuna varabiliriz.

Dergi

- (71) KM4: The start-up **invests in commercialization and day-to-day competitive strength**, rather in controlling the new product and erecting entry barriers, but its focus is on fitting into the existing value chains rather than upending it. (s. 49)

EM4: Star-up, yeni ürünü kontrol ederek giriş bariyerleri oluşturmaya değil, mevcut değer zincirine uyum sağlamaya odaklanır. (s. 48)

KM6: But with those sales went much of the cash flow supporting GE’s partially rebuilt dividend. **A later pivot into industrial software soaked up plenty of cash with little to show for it.**

EM6: Ancak bu satışlarla birlikte, nakit akışının büyük bir kısmı GE’nin kısmen yeniden temettü vermesi için kullanılmış oldu. (s. 11)

Örnek (67)’de de görüldüğü üzere, temel iletişimsel işlevi bilgilendirmek olan ekonomi dergilerinin çevirisinde bilginin doğru ve eksiksiz aktarımı önem arz etmektedir. Çevirilerin işlevselliğini etkileyen bu hususun yukarıdaki örneklerde de ihmal edildiği göze çarpmaktadır. İki farklı ekonomi dergisinden alıntılanan örneklerde koyu renkle öne çıkarılan cümlelerin çeviriden silindiği görülür.

Amaçlanan içeriğin aktarımı için önemli olan bu cümlelerin erek metinden çıkarılması erek metnin işlevselliğini etkilemiştir.

- (72) KM6: “I want to be clear about what our priority is: Protecting our community is more important than maximizing our profits.” That’s what Zuckerberg told the House of Representatives in April.²⁸⁹

EM6: “Önceliğimizin ne olduğu konusunda netim: Karda tavan yapmaktansa, topluluğumuzu korumak daha önemli.” Zuckerberg Nisan ayında Temsilciler Meclisi’ne bunu söyledi.²⁹⁰ (s. 22)

Bundan önceki örneklerde çoğunlukla ekonomi metnindeki bilgilendirici işlevin erek metne aktarımı üzerinde durulmuştur. Ancak diğer uzmanlık metnlerinde de gözlemlendiği üzere, ekonomi metinleri çoğu zaman farklı dil işlevlerini içeren melez metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnekte şirketin ekonomik durumuyla ilgili rapor veren bilgilendirici metnin içine şirket CEO’sunun ABD Temsilciler Meclisi’ne ithafen hazırladığı ifadeden alıntılanan bir cümle eklenmiştir. Şirketini korumaya çalışan şirket CEO’sunun bu cümle ile dinleyicileri etkilemeye çalıştığını görmekteyiz. Sonuç olarak, metinde hakim olan bilgilendirici işlevin yanı sıra örnekte çağrışal dil işlevi öne çıkmıştır. Bu durumda çevirmenin hedef kitlenin özelliklerini göz önünde bulundurarak, erek metinde çağrışal etkiyi yeniden yaratması ve tepki uyandırması beklenir. Erek metni incelediğimizde, çevirmenin cümleyi çevirirken gündelik dilde kullanılan “karda tavan yapmak” ifadesini kullanarak erek okuru etkilemeye çalıştığını, diğer bir deyişle kaynak metindeki çağrışal etkiyi erek metne taşıdığını söyleyebiliriz.

- (73) KM4: While the online grocery business Wenvan, founded in 1996, was trying to disrupt the supermarket industry, Peapod became the leading U.S. internet grocer by serving as a value-added complement to traditional retailers (s. 49)

EM4: 1996’da kurulan online gıda şirketi Wenvan supermarket endüstrisini yıkıma uğratmaya çalışırken, Peapod mevcut geleneksel perakendecilere

²⁸⁹ Shira Ovide, a.g.e.

²⁹⁰ Shira Ovide, “7 Milyar Dolarlık Vergi Güvenliği mi Alıyorsun?”, **Bloomberg Businessweek Türkiye**, İstanbul, Infomag Yayıncılık Ltd. Şti., 2 Aralık 2018, s. 22.

katma değerli bir destekçi olarak konumladı ve ABD'nin önde gelen internet marketi haline dönüştü (s. 48)

Kaynak metinde internet marketi Peapod'un geleneksel perakendecilerden farkını açıklamak amacıyla "the leading U.S. internet grocer by serving as a value-added complement to traditional retailers" ifadesi kullanılmıştır. Burada şirketin söz konusu perakendecilerden farklı olarak katma-değer ürettiğini ve önde gelen internet marketi haline geldiği anlatılmak istenmektedir. Cümlelerin erek metindeki karşılığı "Peapod mevcut geleneksel perakendecilere katma değerli bir destekçi olarak konumladı" ifadesinde ise "konumladı" fiilinin yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu oluşmuştur. "Yerleştirmek" anlamına gelen "konumlamak" fiilinin "Peapod" öznesi ile kullanılması erek metinde özne-yüklem uyumsuzluğuna yol açmış ve metin içi bağlaşıklık ilkesine zarar vermiştir.

(74) KM4: Instead its goal was to let consumers buy the long tail of books that could not be stocked physically at the local mall. (s. 50)

EM4: Bunu yapmadı ve fiziksel mağazalarda bulunmayan az miktarda satılan kitapların peşinde olan tüketicilere odaklandı. (s. 50)

Örnekteki cümlede kitap satışı yapan internet mağazasının kitap satışlarını ne yönde etkilediği açıklanmaktadır. Yazar, internet mağazasının tüketicilerin çok fazla sayı ve çeşitte kitaba ulaşmasını amaçladığını ifade etmektedir. Erek metni incelediğimizde, iki farklı çeviri sorunuyla karşılaşmaktayız. Bunlardan ilki "long tail of books", diğeri ise "physically stocked" ifadesinin aktarımında gözlemlenmektedir. Çok miktarda kitap anlamına gelen "long tail of books" ifadesinin "az miktarda satılan kitap" şeklinde çevrilerek erek metinde anlam kayması oluştuğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, söz konusu internet mağazası sayesinde yerel marketlere sığmayacak sayıda kitaba erişildiğini belirtmek için kaynak metinde "the long tail of books that could not be stocked physically at the local mall" ifadesi kullanılmıştır. Söz konusu ifadenin erek metne "fiziksel mağazalarda bulunmayan az miktarda satılan kitaplar" şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Burada çevirmen modülasyon stratejisine başvurarak kaynak metinde olmayan bir ifadeyi ("fiziksel mağaza) erek metne eklemiştir. Sonuç olarak,

çevirmenin kaynak metindeki bilgiyi yanlış anladığını ve bu nedenle “işlemeyen” bir erekle metin ürettiğini söyleyebiliriz.

Özetle, bu bölümde ekonomi metinlerinin biçimsel unsurlarının aktarımı üzerinde durulmuştur. Bu amaçla, çalışmanın önceki bölümlerinde açıklanan ekonomi metinlerinin ayırt edici biçimsel özellikleri bütünsel bir şekilde ele alınıp, bu unsurların çeviri sürecinde yarattığı ya da yaratabileceği muhtemel kısıtlar betimlenmiştir. İnceleme sonucu çevirilerde terimlerin doğru aktarımı, bilginin tam ve eksiksiz aktarımı, eğretilmelerin aktarımı, çeviri metnin anlaşılabilirliği ve hedef kitle beklentilerine uygunluğuna ilişkin çeviri kısıtlarına rastlanmıştır. Böylece, ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğinde bilgi aktarımı kadar biçimin de önemli olduğu görülmüştür.

Konu	İşlevsel Çeviri	Örnek
Terimlerin doğru aktarımı	Evet	(67), (70)
Eğretilmelerin aktarımı	Evet	(68), (70)
Bilginin Eksiksiz Aktarımı	Hayır	(67), (69), (70)
Bilginin Doğru Aktarımı	Hayır	(74)
Bağdaşıklık İlkesi	Hayır	(74)
Bağlaşıklık İlkesi	Hayır	(69), (73)

Tablo 14: Biçimsel Unsurların Aktarımı

Sözü edilen kısıtlara işlevsel çözümler üretilip üretilmediği, sorunların hangi konu ve örneklerde görüldüğü yukarıdaki tabloda “Evet”, Hayır” sözcükleriyle ifade edilmiştir.

3.4. Tartışma

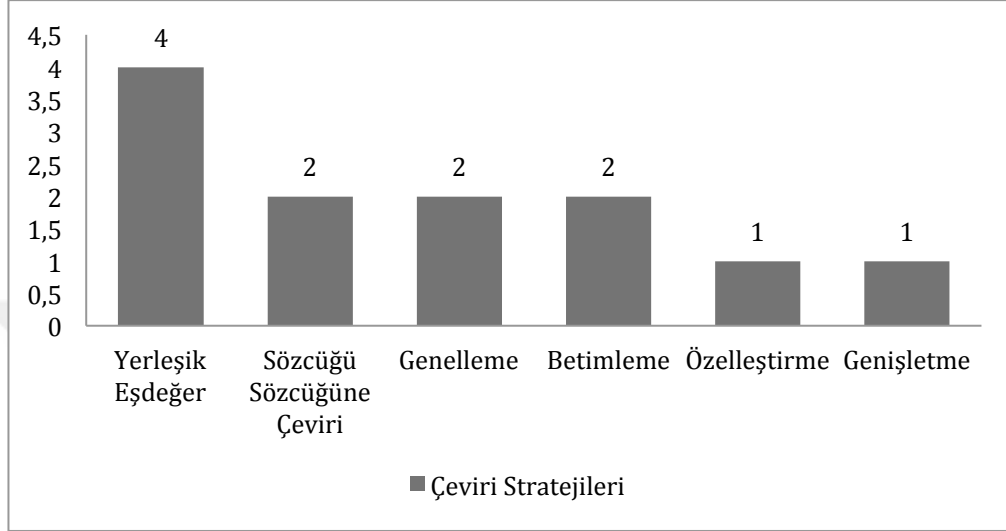
Bu başlık altında çalışmanın metin inceleme bölümünde elde edilen bulgular çeviribilimsel açıdan tartışılacaktır. Türkiye’de ekonomi metnlerinin çevirisine işlevsel bakış açısı sunmayı amaçlayan bu çalışmada İngilizceden Türkçeye çeviri yoluyla üretilen iki ekonomi metin türü üzerinden ekonomi metinleri çevirisinde karşılaşılan kısıtlar açıklanmıştır. Bu amaçla, bütüncüye dört ekonomi raporu ve iki ekonomi dergisi seçilmiştir. Metin seçiminde terim yoğunluğu en çok olan metin türüyle terim yoğunluğu en az olan metin türüne öncelik verilmiştir. Seçilen metinler dilsel, edimsel ve kültürel unsurlar açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Dilsel unsur kapsamında ekonomi terimleri ve ekonomi metinlerinde kullanılan eğretilmelerin aktarımı; edimsel unsur kapsamında ekonomi metnlerinin melezliği ve hitap ettiği kitlenin çeşitliliği; kültürel unsur kapsamında ise ekonomik sistemlerdeki kavramsal farklılıklar mercek altına alınmıştır. Söz konusu çeviri kısıtlarına üretilen çeviri çözümlerinin çeviri işlevselliği açısından değerlendirilmesi aşamasında Tablo 6’da çalışmanın yazarı tarafından hazırlanan işlevsellik ölçütleri temel alınmıştır. İncelenen örneklerde başvuru çeviri stratejilerinin açıklanması ve adlandırılması kısmında Barselona Autonoması Üniversitesi’nden Lucía Molina ve Amparo Hurtado Albir’in hazırlamış olduğu işlevsel çeviri stratejileri sınıflandırmasından yararlanılmıştır.

İncelemenin birinci ayağında, ekonomi metinleri çevirisinde karşılaşılan dilsel kısıtlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, ilk olarak terim çevirisi konusu ele alınmıştır. Yazarın profesyonel çeviri deneyimleri, alan yazını ve bütüncü incelemesinden elde edilen bilgiler ışığında, ekonomi metinlerine özgü çok anlamlı ve eşadlı terimlerin çeviri sürecinde sorun yarattığı tezinden yola çıkılarak, bütüncedeki metinler çok anlamlı ve eşadlı ekonomi terimleri açısından incelenmiştir. Örneklerdeki ekonomi terimlerinin hukuk, fizik, kimya, tıp, matematik, dilbilim, telekomünikasyon ve dilbilim alanlarında da kullanılan çok anlamlı ve eşadlı sözcüklerden oluştuğu görülmüştür. Terimlerin gündelik dilde ve uzmanlık alanlarında kazandıkları farklı anlamlar çeviri sürecinde zorluk yaratmış ve

böylece terim çevirisinde uzmanlık bilgisinin önemini öne çıkarmıştır. Ekonomi metnlerinin içeriğini oluşturan en önemli unsurlardan biri olan ekonomi terimlerinin erek dile doğru ve tutarlı bir şekilde aktarılması çeviri metninin işlevselliğini de önemli ölçüde etkilemiştir. İncelenen 10 örneğin 6'sında çevirmenlerin terimlerin uzmanlık alanlarındaki anlamlarına dikkat ettikleri görülmüştür. Geri kalan 4 örnekte ise çevirmenlerin terimlerin uzmanlık anlamını içermeyen ya da tam olarak yansıtmayan karşılıklar kullandıkları ve “işlevsiz” çeviriler ürettikleri sonucuna varılmıştır. Terimlerin aktarımı çeviri stratejileri açısından incelendiğinde, çevirmenlerin özelleştirme, sözcüğü sözcüğüne çeviri, genelleme, genişletme, yerleşik eşdeğerini kullanma, betimleme olmak üzere 6 farklı stratejiden faydalandıkları saptanmıştır. Bu stratejilerin sıklığını gösteren yüzdesel dağılım aşağıdaki grafikte gösterilmektedir. Sözcüğü sözcüğüne çeviri, betimleme, genişletme, yerleşik eşdeğerini kullanma stratejileri terimlerin uzmanlık alanındaki anlamlarının erek metne doğru ve eksiksiz bir şekilde aktarılmasını sağlarken, özelleştirme, genelleme stratejileri terimlerin anlamsal zenginliğini yansıtmada yetersiz kalmıştır. Öte yandan, çeviri stratejileri metin ötesi unsurlar açısından da ele alınmıştır. Rapor ve dergilerin hedef kitleleri, yayımlandıkları yer ve yayımlanma amaçları gibi unsurların çeviri stratejilerindeki etkisi sorunsallaştırılmıştır. Hedef kitlesi dergiye kıyasla daha kısıtlı olan (çoğunlukla alan uzmanları) raporlarda sadece ekonomi alanına özgü teknik terim kullanımının daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun doğal bir sonucu olarak da çevirilerin işlevselliği çevirmenlerin alana özgü sahip olduğu uzmanlık bilgisinden daha fazla etkilenmiştir. Öte yandan, daha geniş bir kesime hitap eden dergilerde ise farklı metin türlerinde de rastlanan ekonomi terimlerinin kullanıldığı görülmüştür. Söz konusu terimleri aktarırken genellikle betimleme ve genelleme stratejilerine başvuran çevirmenler daha geniş bir hedef kitleye hitap etmeyi ve dergi söylemine uygun çeviriler üretmeyi amaçlamış olabilirler.

Örnek incelemeleri sonucunda, ekonomi metnindeki terimlerin aktarımının çeviri sürecinde önemli kısıtlar yarattığı ve bu kısıtların temel olarak ekonomi terimlerinin çok anlamlı sözcüklerden oluşması ve farklı uzmanlık alanlarında farklı anlamlarda kullanılmasından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Bu

sorunla baş edebilmek için çevirmenlerin terimlerin anlamsal ve bağlamsal özelliklerini doğru bir şekilde analiz etmesi ve ilgili alana özgü uzmanlık bilgisine sahip olması gerekmektedir.

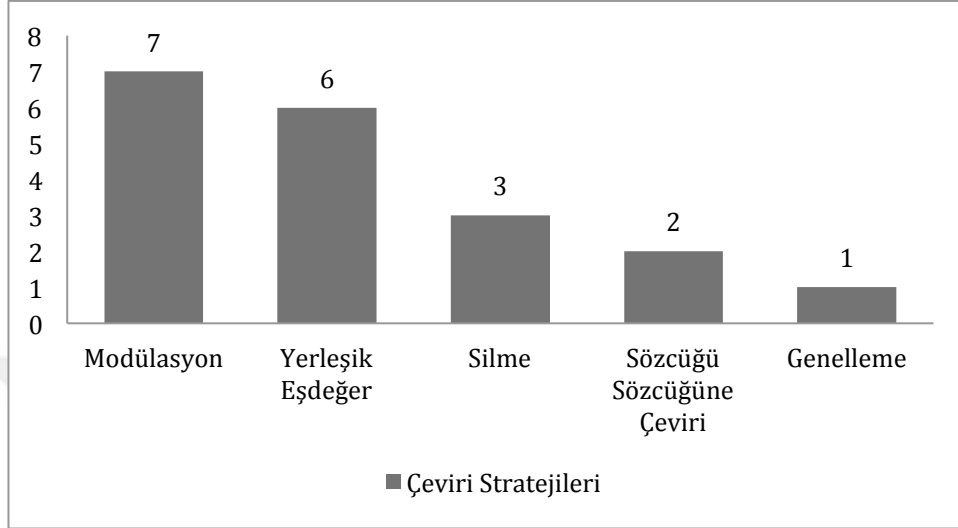
Grafik 1: Terim Çevirisi Stratejilerinin Dağılımı

İncelemenin ikinci ayağında, kaynak metinlerdeki eğretilmeler ve bunların erek dildeki karşılıkları incelenip çeviri sürecinde gözlemlenen kısıtlar üzerinde durulmuştur. Eğretilme çevirisinde başvuru olan çeviri stratejileri ve işlemleri betimlenerek, eğretilme çevirisinin ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğini ne ölçüde etkilediği sorunsallaştırılmıştır. Bu amaçla, öncelikle kaynak metinlerdeki eğretilmeler tür ve işlev açısından incelenip, eğretilmelerin söylemsel özellikleri açıklanmıştır. Metinlerdeki eğretilmelerin sayıca fazla olması ve her birini örneklendirmenin mümkün olmaması nedeniyle, farklı kavramsal eğretilmeler üzerinde durulmuştur. Çalışmaya dahil edilen örneklerde ekonomi ve ekonomiyle ilgili durum, kurum vb. değişkenlerin çeşitli kavramsal eğretilmelerle aktarıldığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, metinlerde ekonomiyle ilgili farklı kavramsal eğretilmelerin kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, örnek (40), (41), (42), (52)'de ekonomi ve ekonomiyle ilgili kurumlar canlı varlıklara özgü niteliklerle betimlenmiştir. Örnek (43), (51)'de ekonomiyle ilgili gelişmeler doğa olayına benzetilerek aktarılmıştır. Örnek (44), (45), (46) ve (52)'de ekonomi metinlerinde

sıklıkla kullanılan “ekonomi bir binadır” kavramsal eğretilemesinden türetilen örneklere yer verilmiştir. Örnek (47), (48), (49), ve (52)’de ekonomiyle ilgili soyut kavramların somut bir nesneye benzetilerek aktarıldığı görülmüştür. Örnek (50)’de ise ekonomi metinlerinde sıkça karşımıza çıkan “hayvan” eğretilemesinin bir örneği sunulmuştur. Bu örneklerin dışında incelenen diğer eğretilmeler sayesinde kaynak ve erek kültürlerde ekonomi, ekonomi kurumları ya da piyasa ve piyasa hareketlerinin nasıl kavramsallaştırıldığı anlaşılmıştır. Eğretilmelerin erek metne aktarımında karşılaşılan çeviri kısıtlarının betimlenmesinde Molina ve Hurtado Albir’in Çeviri stratejileri ile Peter Newmark’ın çeviri işlemleri sınıflandırmasından faydalanılmıştır. Çeviri stratejileri ve işlemlerinin betimlemesi aracılığıyla, eğretilme çevirisinin ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır. Çeviri çözümlerinin işlevselliğinin değerlendirilmesi aşamasında metin içi ve metin ötesi özellikler göz önünde bulundurulmuştur.

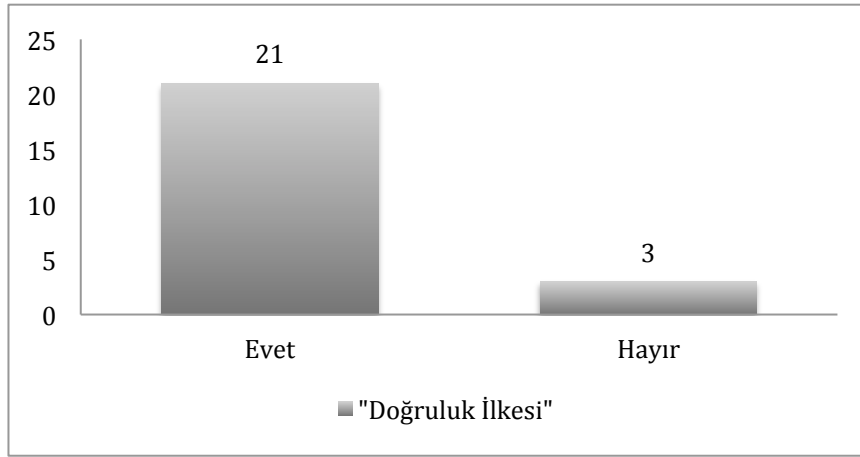
Tablo 10’da niceliksel verilerle sunulduğu üzere, eğretilmeler modülasyon, yerleşik eşdeğerini kullanma, silme, sözcüğü sözcüğüne çeviri ve genelleme olmak üzere beş farklı stratejiyle çevrilmiştir. Uygulanan çeviri işlemleri açısından değerlendirdiğimizde ise, çevirmenlerin kaynak dildeki imgeyi erek dilde yeniden yaratma; kaynak dildeki imgenin erek dildeki işlevsel eşdeğerinin kullanma; kaynak dildeki eğretilemenin anlamının erek metne aktarma; kaynak dildeki eğretilemenin erek dilde değişikliğe uğratma ve silme işlemlerine başvurdıkları görülmüştür. Eğretilemenin türü, bağlamın özellikleri, kaynak ve erek dillerin özellikleri çeviri stratejilerinin farklılaşmasında önemli rol oynamıştır. Söz konusu stratejileri metin türü bağlamında değerlendirdiğimizde, rapordaki eğretilmelerin kavramsal anlamlarının dergidekilere göre daha başarılı bir şekilde aktarıldığı görülmüştür. Raporlardaki eğretilmelerin aktarımında çoğunlukla kaynak metindeki eğretilemenin anlamını yansıtan eşdeğer ifadeler ya da eğretilmeler kullanılmıştır. Öte yandan, dergideki eğretilmelerin çoğunlukla modülasyon stratejisine başvurularak aktarıldığı saptanmıştır. Söz konusu çeviri stratejilerinin dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmektedir. İncelenen 19 örnekten 11’inin çevirisinde çevirmenlerin kaynak metindeki eğretilmeyi bir şekilde erek metne aktararak

“işlevsel” çözümler ürettikleri, 8’inin çevirisinde ise başarısız oldukları sonucuna varılmıştır.

Grafik 2: Eğretileme Çevirisi Stratejilerinin Dağılımı

İncelemenin ikinci ayağında gerçekleştirilen ayrıntılı çeviri incelemesiyle eğretileme çevirisinin ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğindeki etkisi sorunsallaştırılmıştır. Böylelikle, uzmanlık metinlerinden biri olan ekonomi metinleri çevirisine farklı bir bakış açısı kazandırılmak amaçlanmıştır. Temel işlevi bilgi aktarmak olan ekonomi metinlerinde yoğun bir şekilde kullanılan eğretilemelerin bu işlevin önemli bir kısmını üstlendiği anlaşılmıştır. Bu nedenle, eğretilemelerin içerik ve işlev açısından doğru analiz edilmesi çevirilerin işlevselliğini önemli oranda etkilemektedir. Öte yandan, ekonomi metinlerinde eğretileme çevirilerinin incelenmesi makro düzlemde uzmanlık çevirisi ile ilgili varsayımların (salt terminoloji ve bilgi aktarımından ibaret olması, biçimin önemli olmaması, yaratıcılığa gerek duyulmaması vb.) geçersiz olduğunu kanıtlar niteliktedir. Böylelikle, çalışma aynı zamanda uzmanlık metinleri çevirisine farklı bir kuramsal bakış açısı kazandırmıştır.

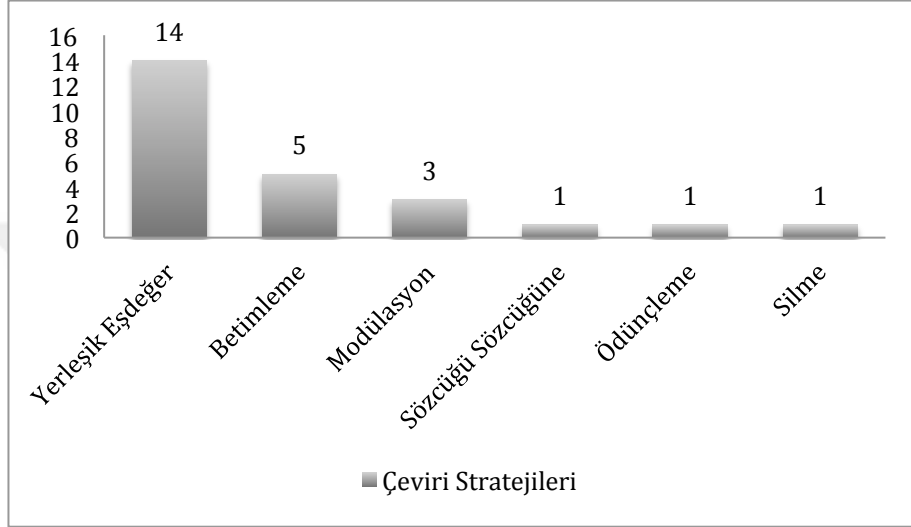

Grafik 3: Çevirilerin "Doğruluk" İlkesine Göre Dağılımı

İncelemenin üçüncü ayağında, ekonomi metnlerinin bir diğer özelliği “melezlik” konusu çeviri açısından ele alınmıştır. Rapor ve dergilerden seçilen çeşitli örnekler ve bunların çevirilerinin incelenmesiyle melez ekonomi metnlerinin aktarımında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara üretilen çözümler çeviribilimsel bağlamda tartışılmıştır. Bütüncüye dahil edilen ekonomi metnlerinde hukuk başta olmak üzere, elektrik, acil durum iletişim, otomotiv, dijital ve havacılık alanına özgü alt metin türlerinin kullanıldığı görülmüştür. Ana metin türünde yer alan alt metin türlerinin çevirinin işlevselliğini ne ölçüde etkilediğini (eğer etkiliyorsa) ortaya çıkarmak amacıyla, incelemenin bu ayağında söz konusu alt uzmanlık alanlarına ait bilginin aktarımı üzerinde durulmuştur. Erek metnlerin işlevselliği farklı uzmanlık alanlarına özgü bilgi, terim ve kavramların “doğru” ve “eksiksiz” aktarılıp aktarılmadığı ölçüt alınarak belirlenmiş ve çevirmenlerin farklı uzmanlık alanları hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorunsallaştırılmıştır. Bu bağlamda, incelenen örneklerin çoğunda çevirmenlerin gerek rapor gerek dergilerde farklı uzmanlık alanlarına özgü terimleri ilgili uzmanlık alanlarındaki anlamlarını göz önünde bulundurarak çevirdikleri görülmüştür. Yukarıdaki grafikte incelenen örneklerde farklı uzmanlık alanlarına özgü terim/kavramların çevirisinin “doğruluk ilkesine göre değerlendirilmesi “Evet”, “Hayır” karşılıklarıyla sunulmuştur.

İncelenen örneklerin çoğunda çevirmenlerin ekonomi dışında farklı bir uzmanlık alanına özgü terim ve kavramları yerleşik eşdeğerleri ile çevirdikleri görülmüştür. Bu nedenle, incelenen örnekler bağlamında çevirmenlerin ekonomi

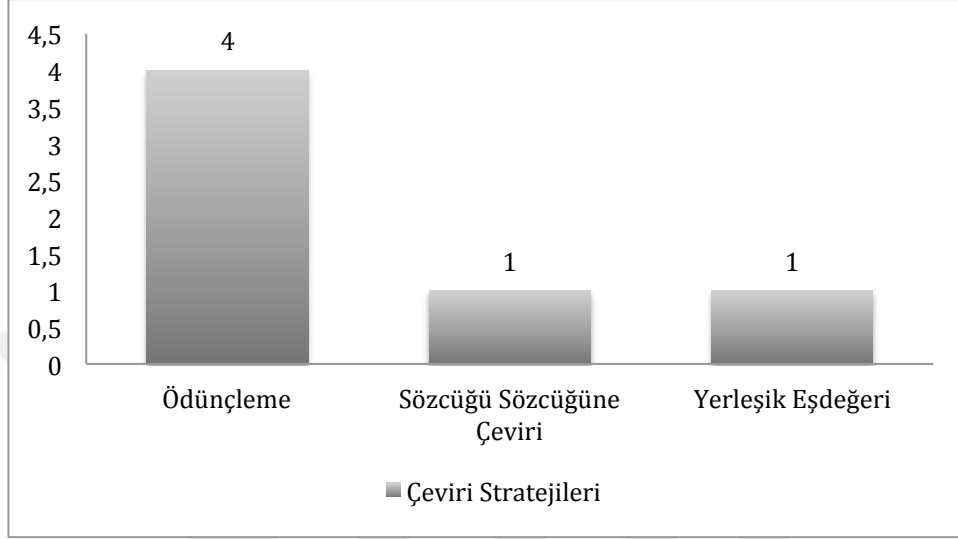
metinlerindeki farklı uzmanlık alanlarının farkında olduğunu söylemek mümkündür. Sözü edilen çeviri stratejisinin dışında çevirmenlerin betimleme, modülasyon, sözcüğü sözcüğüne çeviri, ödüncleme ve silme stratejilerine de başvurdukları saptanmıştır. Stratejilerin dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmektedir:

Grafik 4: Farklı Alanlara Özgü Terim/Kavramların Çevirisinde Kullanılan Çeviri Stratejilerinin Dağılımı

İncelemenin dördüncü ayağında, ekonomi metnlerindeki kültürel unsurların yol açtığı çeviri kısıtları üzerinde durulmuştur. Bütüncedeki metinler üzerinden yürütülen kültür odaklı incelemelerin sonucunda, erek ve kaynak kültürlerdeki farklı ekonomik yapılanmalar, kavramsal çerçeve ve kurumsal yapılarıdaki farklılıkların çeviri sürecini zorlaştırdığı anlaşılmıştır. Farklılığın en belirgin şekilde gözlemlendiği kültüre özgü terimlerin çevirilerinin işlevselliğinin değerlendirilmesi aşamasında, terimlerin nerede, ne zaman, kim tarafından kullanıldığı incelenip, tarihsel gelişimleri hakkında araştırma yapılmıştır. Diğer bir deyişle, terimlerin doğru, eksiksiz ve bağlama uygun bir şekilde çevrilip çevrilmediği sorunsallaştırılmıştır. Açıklanan örneklerde de görüldüğü üzere, İngilizce metinlerde geçen bazı terim ve kavramların Türkçede tam bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle, kültüre özgü terimlerin çevirisinde çevirmenlerin çoğunlukla ödüncleme stratejisine başvurdukları ve “işlevsel” çeviriler ürettikleri görülmüştür. Ödüncleme

stratejisinin dışında, yerleşik eşdeğerini kullanma ve sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri de kullanılmıştır.

Grafik 5: Kültüre Özgü Terim/Kavramların Çevirisinde Kullanılan Çeviri Stratejilerinin Dağılımı

İncelemenin son ayağında ise ekonomi metnlerinin çevirisinde karşılaşılan biçimsel kısıtlar üzerinde durulmuştur. Ekonomi metnlerinin ayırt edici özellikleri bütünsel bir şekilde ele alınıp, çevirilerin “işlevselliği” kaynak metnin biçimini yansıtmaya ölçütüne göre değerlendirilmiştir. Bu amaçla, çeviriler kaynak metnin dilsel işlevlerini aktarma, bilginin eksiksiz ve doğru aktarımı, terimlerin doğru aktarımı, tutarlılık, eğretilmelerin aktarımı, melez metinlerin aktarımı ve hedef kitlenin özellikleri açısından incelenmiştir. Örnek (67), (70)’te terim çevirisi, örnek (68), (70)’de ise eğretilme çevirisinin işlevsel bir şekilde gerçekleştirildiği görülmüştür. Öte yandan, örnek (67), (69), (71) ve (74)’te eksik bilgi aktarımı, kaynak metinde olmayan bilginin erek metne eklenmesi, bilginin yanlış aktarımı nedeniyle kaynak metnin bilgilendirici işlevinin erek metinde korunmadığı saptanmıştır. Öte yandan, Örnek (69) ve (73)’te erek metinlerde bağlaşıklık ve bağdaşıklık ilkesine uyulmadığı görülmüştür. Özne-yüklem uyumsuzluğunun neden olduğu bağlaşıklık sorunu ile sözcüğün anlamının karıştırılmasından kaynaklanan bağdaşıklık sorunu “işlevsiz” çevirilerin üretilmesine yol açmıştır. Bu örneklerle, çevirinin işlevselliğinin kaynak

metnin doğru ve eksiksiz aktarılması kadar erek metnin metin içi özelliklerine de bağlı olduğu vurgulanmıştır. Son olarak, örnek (72)'de kaynak metinde yer alan çağrışal dil işlevinin erek metinde yeniden yaratıldığı görülmüştür. Özetle, incelemenin bu ayağında ekonomi metinleri çevirilerinin “işlevselliği” metin türüne özgü biçimsel unsurların aktarımı açısından değerlendirilmiştir. İncelenen örneklerde rastlanan biçimsel kısıtların dördü başarılı, yedisi ise başarısız bir şekilde çözümlenmiş ve “işlevsiz” çeviriler ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Türkiye’de ekonomi metnlerinin çevirisine İngilizceden Türkçeye çeviri örnekleri üzerinden işlevsel bakış açısı sunmayı amaçlayan bu çalışmada, ekonomi metinleri çevirisi çeviribilimsel bağlamda ele alınmıştır. Bu amaçla, bütüncüye seçilen İngilizceden Türkçeye çeviri örnekleri üzerinden çeviri ekonomi metnlerinde karşılaşılan dilsel, edimsel, kültürel ve biçimsel kısıtlar ve bu kısıtlara üretilen çözümler betimlenip, işlevsel bir yaklaşım ile tartışılmıştır. Çalışma sonuçlarının uygulama alanına katkı sağlaması amacıyla örnek metinler ekonomi alanında sıkça karşımıza çıkan rapor ve dergilerden seçilmiştir. Çalışmanın genel sonuçlarına değinmeden önce, çalışma boyunca üç temel bölümde ele alınan konular ve her bölümün sonunda varılan sonuçlar özetlenecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle ekonomi alanının kavramsal sınırları çizilmiş ve kapsamı açıklanmıştır. İncelemenin temelini oluşturan ve uzmanlık metinlerinden biri kabul edilen ekonomi metinlerine geçmeden önce, uzmanlık dilinin genel özellikleri incelenerek uzmanlık söylemi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, uzmanlık dili ve söylemi üzerine dünyada ve Türkiye’de yapılan çalışmalardan kısa bir özet sunulmuş ve uzmanlık dilinin ayırt edici özellikleri açıklanmıştır. İncelemelerden elde edilen bilgiler ışığında, uzmanlık dil kullanımlarının genel dil kullanımlarından sözcüksel, sözdizimsel ve metinsel düzlemde farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Uzmanlık metinleri incelemesini takiben, ekonomi metinlerine özgü dilsel (sözcüksel, sözdizimsel), edimsel ve metinsel özellikler ayrıntılı bir şekilde incelenip, ekonomi metinleri söylemi oluşturulmuştur. Sözcüksel özellikler bağlamında ekonomi terimleri ve ekonomi alanında kullanılan eğretilmeler ele alınmıştır. İngilizce ve Türkçe dillerinde üretilen ekonomi metinleri incelendiğinde terimlerin çoğunlukla ödünçleme yoluyla oluşturulduğu saptanmıştır. Öte yandan, incelenen metinlerde terimlerin farklı bağlamlarda farklı anlamlar içeren çok anlamlı sözcüklerden oluştuğu görülmüş ve bunların metinlerin anlaşılması ve aktarılmasında yaratabileceği anlam belirsizlikleri sorunsallaştırılmıştır. Durumu daha iyi açıklayabilmek amacıyla, metinlerde sıklıkla

karşılaşılan çok anlamlı terimlerden örnekler sunulmuştur. Terim incelemesinden sonra, ekonomi metinlerinde geçen eğretilmelerin türleri ve işlevleri üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda ekonomi metinlerinde çok sayıda ve türde eğretilme kullanımına rastlanmıştır. Bu kullanımların geniş kitleye hitap eden ve genellikle dergilerde yayımlanan ekonomi araştırma yazılarında yoğun, daha sınırlı kesime hitap eden ekonomi raporlarında ise daha az yoğun olduğu anlaşılmıştır. İçerik açısından değerlendirdiğimizde ise, ekonomi metinlerinde en çok rastlanan eğretilmelerin ekonomiyi veya ekonomiyle ilgili meseleleri canlı bir varlık olarak ele alan kavramsal eğretilmeler olduğu görülmüştür. Söz konusu eğretilmelerde insana özgü davranış şekilleri, fiziksel ya da psikolojik özellikler finansal veya ekonomiyle ilgili olay, araç ya da kurumlara atfedilmektedir. Ayrıca piyasada farklı roller üstlenen bireyler ile hayvanlar arasında benzerlik kurularak çeşitli eğretilmeler de oluşturulmuştur. Öte yandan, incelenen örneklerde piyasa hareketlerinin en çok cansız varlıklara özgü niteliklerle betimlendiği görülmüştür. Bu bağlamda, “Economy/finance is a natural force” (Ekonomi/finans doğal afettir); “Economy/finance is a machine” (Ekonomi/finans bir makinedir); “Economy/finance is a motion” (Ekonomi/finans bir harekettir); “The market is a ball” (Piyasa bir toptur); “The market is a fluid” (Piyasa bir sıvıdır) kavramsal eğretilmelerinden türeyen çeşitli eğretilmelere de rastlanmıştır. Metinlerin ayırt edici sözdizimsel özellikleri konusunda ise adlaştırma ve koşul cümlelerinin işlevleri betimlenmeye çalışılmıştır. Son olarak, aynı metin içinde farklı metin türlerinin varlığı ve metinlerin hitap ettiği kitlenin çeşitliliği ekonomi metinlerinin edimsel özellikleri olarak belirlenmiştir. Yapılan incelemelerde özellikle çoğu metnin kendi içinde çeşitli alt metin türlerinden oluştuğu ve ekonomi, hukuk, teknik gibi farklı alanlara özgü metin türü geleneklerinden beslendiği dikkat çekmiştir. Çeviri kararlarında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkan metinlerin melezliği konusunu ekonomi metinleri bağlamında ele almak amacıyla örnek metin incelemesi yapılmıştır. Metinler ekonomi alanında sıklıkla kullanılan ticari yazışmalardan (faks ve e-posta) seçilmiştir. Seçilen örneklerde rapor, teknik metin ve mektup gibi metin türlerinin iç içe girdiği görülmüştür. Öte yandan, ekonomi metinleri hedef kitleleri açısından incelendiğinde, ticari iletişim sürecine heterojen bir grubun dahil olduğu görülmüştür. Bu tür metinler ticari iletişim dışında

pazarlama, dış ticaret, işletme yönetimi, muhasebecilik, halkla ilişkiler ve reklamcılık olmak üzere çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Aynı metnin farklı uzmanlık alanlarında kullanılması ve farklı kitlelere hitap etmesinin metinlerde edimsel belirsizliğe ve dolayısıyla çeviri sorununa yol açabileceği öngörülmüş ve duruma uygun örnekler sunulmuştur. Böylece, metinlerin hedef kitlesinin ve bu kitlenin özelliklerinin doğru ve eksiksiz bir şekilde betimlenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Uzmanlık metnlerinin incelenmesinin aynı zamanda bu metinlerdeki içeriğin başka dillere nasıl aktarılacağı konusunda önemli dilsel ve metinsel ipuçları sağlayacağı ve üretilen erek metinlerin işlevselliğini etkileyeceği düşüncesinden yola çıkılarak, çalışmada İngilizce ve Türkçe dillerinden örnekler sunularak, raporlar, ticari yazışmalar ve dergiler biçimsel, dilsel ve biçimsel açıdan incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ekonomi metinleri çevirisi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bölümde sırasıyla ekonomi metinleri çevirisinin dünyada ve Türkiye’deki tarihsel gelişim süreci, uzmanlık metinleri çevirisinin genel özellikleri, uzmanlık çevirisine kuramsal bakış, ekonomi metinleri çevirisine ilişkin bilimsel çalışmalar ve kuramsal yaklaşımlar üzerinde durulmuş ve genel bir değerlendirme sunulmuştur. Yapılan tarihsel incelemeler sonucunda ekonomi çevirisinin dünyada ve Türkiye’de eski çağlara dayandığı, ancak 18. yüzyıldan sonra önem kazanmaya başladığı saptanmıştır. Bu dönemden itibaren ekonomi çevirisinin geçirdiği gelişim evreleri dünya ve Türkiye’den verilen örneklerle açıklanmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulması aşamasında öncelikle uzmanlık metinleri çevirisi ve onun bir alt dalı olan ekonomi metinleri çevirisini çeviribilimsel açıdan ele alan *Skopos* kuramı, çeviriye ilişkin eylem kuramı, Christiane Nord’un işlevsel kuramı ve metin inceleme modeli ayrıntılı bir şekilde açıklanıp, söz konusu kuramcılarının yaklaşımları ile önerdikleri inceleme modellerinin ekonomi metinleri çevirisinin kuramsal alt yapısına ne tür katkılarda bulunduğu ya da bulunabileceği sorunsallaştırılmıştır. Kuramcılarının açıklamalarından yola çıkılarak, inceleme kısmının temelini oluşturan “işlevsellik” kavramı tanımlanmıştır. Tanımlamada Nord’un yaklaşımı temel alınıp, ekonomi metinleri çevirilerinin işlevselliğinin metin türü, metin biçemi, erek okur beklentileri gibi uzlaşımlara göre değerlendirileceği belirlenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde metin inceleme kısmına geçilmiştir. Çeviri sürecinde karşılaşılan kısıtların çeşitliliğini göstermek amacıyla metin türü seçiminde terim yoğunluğu en çok olan metin türüyle en az olan metin türüne öncelik verilmiştir. Bu amaçla, İngilizce ekonomi raporları, ekonomi dergileri ve bunların Türkçe çevirileri işlevsel çeviri kuramları ve yaklaşımlarından faydalanılarak incelenmiştir. Metinlerdeki çeviri sorunlarının hepsini saptamak çalışma amaçları ve kapsamında olmadığından, çeviriler yapılan okumalardan ve yazarın profesyonel deneyimlerinden yola çıkılarak oluşturulan belli kısıtlara göre değerlendirilmiştir. Bu kısıtlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Dilsel kısıtlar (Terim ve eğretilmelerin aktarımı)
2. Edimsel kısıtlar (Metinlerin melezliği ve hedef kitlenin çeşitliliği)
3. Kültürel kısıtlar (Kültüre özgü terim ya da kavramların aktarımı)
4. Biçimsel kısıtlar (Ekonomi dilinin aktarımı)

Bütünceden seçilen örnekler üzerinden yukarıdaki kısıtlar Tablo 6’da verilen işlevsellik ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Öncelikle kaynak ve erek metinler çeviri amaçlı metin çözümlemesine tabi tutulmuştur. Çözümlemede metin ötesi unsurlar (uzmanlık alanı, konusu, hitap ettiği kitle, kaynak metnin yazarı, göndericinin amacı, metin türü özellikleri, nerede ve ne zaman yayımlandığı) ile metin içi unsurlar (dilsel, biçimsel, kültürel unsurlar) göz önünde bulundurulmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda elde edilen genel bulgular şu şekilde özetlenebilir:

- Dilsel kısıt olarak ele alınan terim aktarımı konusunda ekonomi terimlerinin çok anlamlılığının çeviri sürecinde zorluk yarattığı ve çevirilerin işlevselliğini etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle, çevirmenlerin ekonomi metinlerinde geçen terimlerin farklı anlam düzeylerinin farkında olması ve alana özgü uzmanlık bilgisine sahip olması gerekmektedir.
- Eğretilme aktarımı konusunda ekonomi metinlerinde sıklıkla kullanılan ve uzmanlık bilgisinin aktarımında önemli işleve sahip farklı türdeki kavramsal eğretilmelerin çeviri sürecini zorlaştırdığı görülmüştür. Eğretilmelerin kaynak kültüre özgü kavramsal çerçeveye göre düzenlenmeleri erek dile aktarımlarını zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, eğretilmelerin erek metinden

silinmesi ve eğretileninin anlam alanının erek metne tam olarak aktarılmamasından kaynaklanan sorunlara rastlanmıştır. Söz konusu sorunlarla baş edebilmek için çevirmenlerin öncelikle bilgilendirici bir metin olarak sınıflandırılan ekonomi metnlerinin aynı zamanda anlatımsal metin özelliklerini de taşıdığını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bu amaçla, metinlerdeki eğretilmelerin kavramsal anlam alanlarının ve işlevlerinin doğru bir şekilde tanımlanması ve bunların erek metinde yeniden yaratılması önem arz etmektedir. Bu noktada çevirmenlerin konu alanı bilgisi ile koşt metinlerden faydalanma becerileri çevirilerin işlevselliğini etkileyecektir.

- Edimsel kısıt konusunda ekonomi metnlerinin melez ve çok işlevli yapıda olması, farklı dil düzeylerini içermesi, farklı gruptan alıcılara hitap etmesinin çeviri sürecinde edimsel belirsizliğe yol açtığı görülmüştür. Bütüncüye dahil edilen ekonomi metinlerinde hukuk başta olmak üzere, elektrik, acil durum iletişim, otomotiv, dijital ve havacılık alanlarına özgü alt metin türlerini içerdiği görülmüştür. Bu bağlamda, çevirilerin işlevselliği farklı uzmanlık alanlarına özgü bilgi, terim ve kavramların “doğru” ve eksiksiz aktarılıp aktarılmadığı ölçüt alınarak değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda, farklı uzmanlık alanlarına özgü terim/kavramların çoğunlukla doğru ve eksiksiz bir şekilde aktarıldığı saptanmıştır.
- Kültürel kısıt bağlamında ekonomi metnindeki kültürel unsurların yol açtığı çeviri kısıtları üzerinde durulmuştur. Bütüncedeki metinlerin kültür odaklı incelenmesinin sonucunda, erek ve kaynak kültürlerdeki farklı ekonomik yapılanmalar ile kavramsal çerçeve ve kurumsal yapılarıdaki farklılıkların çeviri sürecini zorlaştırdığı anlaşılmıştır. Farklılığın en belirgin şekilde gözlemlendiği kültüre özgü terimlerin çevirisinde çevirmenlerin çoğunlukla ödünçleme stratejisine başvurarak “işlevsel” çeviriler ürettikleri görülmüştür. Sonuç olarak, ekonomi metinleri çevirisinde kültürel unsurların aktarımının çevirilerin işlevselliğini etkilediği ortaya çıkarılmıştır.
- Biçimsel kısıtlar bağlamında ise ekonomi metnlerinin ayırt edici özellikleri bütünsel bir şekilde ele alınıp, çevirilerin “işlevselliği” kaynak metnin

biçimini yansıtmaya ölçütüne göre değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, çevirilerde terimlerin doğru aktarımı, bilginin tam ve eksiksiz aktarımı, eğretilmelerin aktarımı, çeviri metnin anlaşılabilirliği ve hedef kitle beklentilerine uygunluğuna ilişkin çeviri kısıtlarına rastlanmıştır. Böylece, ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğinde bilgi aktarımı kadar biçimin de önemli olduğu vurgulanmıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, çalışmada ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğinin dilsel ve dil-ötesi unsurlara bağlı olduğu ortaya çıkarılmıştır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, çevirilerin işlevselliğinin metin içi unsurlar kadar konu alanı bilgisi, metnin hitap ettiği kitlenin özellikleri, metin türü ve alt türünün özellikleri, çevirinin amacı, yayımlandığı yer ve zaman, çevirmenin araştırma becerisi gibi metin dışı unsurlardan da etkilendiği görülmüştür. Bu nedenle, çevirmenin bu uzmanlık alanında işlevsel çeviriler üretilebilmesinin aşağıda sıralanan önkoşullara bağlı olduğu sonucuna varılmıştır:

- Alanın terminolojik özelliklerine ilişkin bilgi
- Uzmanlık alanı bilgisi
- Metin/alt metin türü geleneklerine ilişkin bilgi (metin edinci)
- Biçimsel özelliklere ilişkin bilgi (eğretilmeler, ekonomi dili vb.)
- Hedef kitle bilgisi (hedef kitle beklentileri vb.)
- Kültür edinci
- Koşut metinlere başvurma becerisi
- Araştırma yöntemi becerisi

Özetle, çalışmada bütüncü kapsamındaki metinler üzerinden İngilizceden Türkçeye çevrilen ekonomi metinlerinde karşılaşılan dilsel, edimsel, kültürel ve biçimsel kısıtlar betimlenerek, çevirilerin işlevselliği sorgulanmıştır. Ekonomi metin türleri, alt metin türleri ve çeviri stratejilerinin belirlenen ölçütlere göre örneklenmesi ve işlevsel çeviri kuram ve yaklaşımlarıyla tartışılması yoluyla bu uzmanlık alanına çeviribilimsel bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, uzmanlık metinleri çevirisini mekanik bir bilgi aktarım olarak tanımlayan varsayımların (salt

terminoloji ile ilgili olması, biçimin önemli olmaması, yaratıcılıktan yoksun olması vb.) geçersiz olduğunu kanıtlamıştır. Ekonomi alanındaki çeviri etkinliği çeviribilimin disiplinlerarasılık özelliğine örnek teşkil etmiş, metin türü ve çeviri stratejisi açısından geniş bir inceleme alanı sunmuştur.

Bu çalışma ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğinde dilsel ve dil-ötesi unsurların etkisini bütünsel ve dizgesel bir şekilde ele alması ve çeviribilimsel bağlamda tartışması nedeniyle yenilikçi kabul edilebilir. Bütünceden seçilen örnekler üzerinden ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliği terim bilgisi, konu alanı bilgisi, metin türü bilgisi ölçütlerine göre bütünsel bir şekilde değerlendirilmiş ve bu ölçütler arasındaki ilişkilerin çevirilerin işlevselliğindeki etkisi sorunsallaştırılmıştır. İncelenen metinler üzerinden “ekonomi çevirisi” söyleminin oluşturulmasına katkıda bulunulmuştur. Bunlara ek olarak, çalışmada genel olarak uzmanlık metinlerinin dilsel, edimsel ve metinsel özellikleri üzerinde durulmuştur.

Kaynak dil İngilizceden erek dil Türkçeye çeviri yoluyla üretilen ekonomi metinlerinin işlevselliğini ele alan ilk kapsamlı inceleme olan bu çalışmada ekonomi metinleri çevirisinde karşılaşılan genel sorunlardan yola çıkılarak, çalışma sonuçlarının uygulama alanına hizmet etmesi amaçlanmıştır. Ancak bu çalışmada elde edilen bulgular ekonomi dışındaki uzmanlık alanlarında çalışan çevirmen ya da araştırmacıların da terim ve alan bilgisi, metinsel edinç ve araştırma edinçlerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Ekonomi metinleri çevirisinin kuramsal tabanını zenginleştirmek amacıyla, ilerleyen çalışmalarda söz konusu uzmanlık alanı çeviri eğitimi (ör. çeviri müfredatı nasıl şekillendirilmeli?), çeviri sosyolojisi (ör. çevirmenlerin sahip olması gereken nitelikler ve bu niteliklerin çevirinin işlevselliğine etkisi); bilişsel çalışmalar (ör. çevirmenler çeviri sürecinde en çok hangi alanda zorluk yaşıyor?), terim çevirisi (ör. terim çevirisinde eşdeğerlik sorunu) açısından incelenebilir. Bu tür çalışmaların çoğalması Türkiye’de ekonomi metinleri çevirisinin işlevselliğine olumlu katkılarda bulunacaktır.

Çeviride Kullanılabilecek Ekonomi Sözlükleri

- Bannock, Graham: **The Penguin Dictionary of Economics**, New York, Viking, 1978.
- Bishop, Matthew: **A'dan Z'ye Ekonomi Sözlüğü**, çev: Ceren Yıldız, Bahadır Akın, İstanbul, Adres Yayınları, 2013.
- Demirgil, Demir: **Ekonomi Sözlüğü: İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce**, İstanbul, Çağlayan Kitapevi.
- Hañçerlioğlu, Orhan: **Ekonomi Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Yayınları, 2009.
- John Lloyd, Hanson: **A Dictionary of Economics**, Londra, MacDonald & Evans, 1967.
- Küçüközmen, C.
Çoşkun vd.: **Açıklamalı ve İngilizce Karşılıklı Ekonomik Terimler Sözlüğü**, Ankara, Gazi Kitapevi, 2009.
- Michael, Greener: **The Penguin Business Dictionary**, Londra, Penguin, 1994.
- Özbalkan, Nuri: **Ekonomi Terimleri Sözlüğü: Uluslararası ticarete kullanılan terimlerin Türkçe - İngilizce - Fransızca - Almanca karşılıkları**, İstanbul, Alfa, 1997.
- Seyidoğlu, Halil: **İngilizce-Türkçe Ekonomi ve İşletmecilik Terimleri Açıklamalı Sözlük**, İstanbul, Kurtiş Matbaacılık, 2001.

Tuğlacı, Pars:

**İngilizce-Türkçe Ekonomi ve Hukuk Terimleri
Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2002.

Winton, J.R:

A Dictionary of Economic Terms, Londra,
Routledge & K. Paul, 1951.

Online Ekonomi Sözlükleri

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Terimler Sözlüğü:
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu/>
- T.C. Dışışleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı Ekonomi ve Maliye Terimleri (İngilizce-Türkçe)
<http://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/ekonomi-ve-maliye-terimleri%20listesi-110615.pdf>
- T.C. Dışışleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı Ekonomi ve Maliye Terimleri (İngilizce-Türkçe-Almanca)
<<http://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/ekonomi-ve-maliye-terimleri-almanca.pdf>>
- Finans Terimleri Sözlüğü:
<https://www.capital.com.tr/finansal-terimler-sozlugu>
- Sigorta Terimleri Sözlüğü:
<<https://www.tsb.org.tr/sigorta-tanimlari.aspx?pageID=648>>
- Oxford Dictionary of Economics:
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199237043.001.001/acref-9780199237043>.
- Investopedia Dictionary of Financial Terms
<https://www.investopedia.com/financial-term-dictionary-4769738>
- The Free Dictionary-Financial Dictionary
<https://financial-dictionary.thefreedictionary.com/>
- UBS Dictionary of Banking:
<https://www.ubs.com/global/en/DictionaryOfBanking.html>
- Dictionary of Insurance:
<<https://www.insuranceinstitute.ca/en/resources/>>

KAYNAKÇA

- Aixelá, Javier Franco: “The Study of Technical and Scientific Translation: An Examination of its Historical Development”, **Journal of Specialized Translation**, No: 1, 2004.
- Akar, Didar: “Patterns and Variations in Contemporary Written Business Communications in Turkey: A Genre Study of Four Companies”, Doktora Tezi, Dilbilim Bölümü, Michigan Üniversitesi, 1998.
- Akar, Didar ve Leena Louhiala-Salminen: “Towards a New Genre: a Comparative Study of Faxes”, In “**Writing Businesses: Genres, Media and Discourses**”, Francesca Bargiela-Chiappini, Catherine Ross Nickerson, New York, Routledge: Taylor & Francis Group, 2014, ss. 207-227.
- Albert, J. Sullivan: “Nine Steps to More Effective Letters,” **Printers’ Ink**, C. CCXXIX, 1949, ss. 48-50.
- Alejo, Rafael: “Where does the Money Go? An Analysis of the Container Metaphor in Economics: The Market and the Economy”, **Journal of Pragmatics**, No: 42, 2010, s. 1145.
- Anamur, Hasan: “Terimbilim Sorunları ve Çözüm Önerisi”, yay.haz.: T. Kurultay, İ. Birkandan, Yay. Yer: **Forum 1: Türkiye’de Çeviri Eğitimi Nereden Nereye?**, İstanbul, Sel Yay, 1997, ss. 39-44.

Angı, Ayşegül ve
Elif Kerç:

Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı ve Skopos Kuramı
Çerçevesinde Özel Sigorta Poliçelerinin Çevirisi”,
Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, Hacettepe
Üniversitesi, Ankara, No: 23, 2017, ss. 37–54.

Ashley, A.:

İngilizce Ticari Yazışma El Kitabı, çev.: Serap
Aydın, Ömeroğulları, Bursa, Ekin Basım Yayın
Dağıtım, 2008.

Ashley, A.:

İngilizce Ticari Yazışma El Kitabı, çev.: Serap
Aydın Ömeroğulları, Bursa, Ekin Basım Yayın
Dağıtım, 2008.

Augello, M. M. ve
M. E. L. Guidi (ed.):

**The Spread of Political Economy and the
Professionalisation of Economists: Economic
Societies in Europe, America and Japan in the
Nineteenth Century**, Londra, Routledge, 2001.

Barda, Zühal:

**Türkiye’de Terimbilim Çalışmalarının Dünü,
Bugünü ve Yarını, Hasan Anamur Yönetiminde
Hasan Ali-Yücel Anma Kitabı**, İstanbul, Yıldız
Teknik Üniversitesi Yayınları, 1997.

Bargiela-Chiappini, F.

The Handbook of Business Discourse, Edinburgh,
Edinburgh University Press Ltd., 2009.

Becher, Viktor

“Explicitation and Implication in Translation: A
Corpus-based Study of English-German, German-
English Translation of Business Texts”, Hamburg
Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü,
[yayımlanmamış doktora tezi], 2011.

- Berk, Özlem: **Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi**, İstanbul, Multilingual, 2005.
- Bhatia, Vijay K.: **Analysing Genre: Language Use in Professional Settings**, London & New York, Longman, 1994.
- Bhatia, Vijay K.: “Interdiscursivity in Business Letters”, in **Genre Variation in Business Letters**, (ed.) Paul Gillaerts & Maurizio Gotti, 2.bs., Bern, Peter Lang, 2005, s. 45.
- Bhatia, Vijay K.: “Interdiscursivity in Professional Communication”, **Discourse & Communication**, C. IV, No: 1, 2010, ss. 32-50.
- Bielenia-Grajewska, Magdalena: “Linguistic Borrowing in the English Language of Economics”, **Lexis: Journal in English Lexicology**, No: 3, 2009, ss. 107-135.
- Boase-Beier, Jean: “Stylistics and Translation”, **The Oxford Handbook of Translation Studies**, Haz.: Kirsten Malmkjær ve Kevin Windle, Oxford, Oxford University Press, 2011, ss. 71-82.
- Boettke, Peter: **Progress in Economic Discourse**, 2006, (Çevrimiçi), http://austrianeconomists.typepad.com/weblog/2006/07/progress_in_eco.html, 2 Nisan 2018.
- Brown, P. ve S. Levinson: “Universals in Language usage: Politeness phenomenon”, In E. N. Goody (ed.) **Questions and Politeness**, New York, Cambridge University Press, 1978, ss. 56- 289.

- Brown, Vivienne: “Signifying Voices: Reading the ‘Adam Smith Problem’”, *Economics and Philosophy*, C:XII, No: 2, s. 187.
- Bulut, Alev: **Çeviride Dil ve Metin**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Yay. No: 2, 2002.
- Bulut, Alev: “Foreword”, In **Translation and Interpreting Specific Fields: Current Practices in Turkey**, İstanbul, Peter Lang, 2018, ss. 14-15.
- Bühler, Karl: “Sprachtheorie: Die Darstellungen der Sprache”, Stuttgart Gustav Fischer, 1934, Almancadan İngilizceye Çev: Donald Fraser Goodwin, **Theory of Language: The Representational Function of Language**, Amsterdam ve Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1984.
- Byrne, Jody: **Technical Translation: Usability Strategies for Translating Technical Documentation**, Dorrecht, Springer, 2006
- Cardini-Filippo-Enrico: “Analysing English Metaphors of the Economic Crisis”, **Lingue Linguaggi**, No: 11, 2014, s. 63.
- Carew, Edna: **The Language of Money**, Sydney, Allen & Unwin Academic, 1996.
- Charteris-Black, Jonathan: “Metaphor and Vocabulary Teaching in ESP Economics”, **English for Specific Purposes: An International Journal**, C. IX, No: 2, 2000, s. 151.

- Charteris-Black, J.
T.Ennis: “A Comparative Study of Metaphor in Spanish and English Financial Reporting”, **English for Specific Purposes**, No: 20, 2001, ss. 246–66.
- Chiang, Wen-Yu ve
Duann Ren-Feng: “Conceptual metaphors for SARS: ‘War’ between Whom?”, **Discourse & Society**, C. XVIII, No:5, 2007.
- Crawford,
Camiciottoli: **The Language of Business Studies Lectures: A Corpus-assisted Analysis**, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 2007.
- Damerst, W.A: **Resourceful Business Communication**, New York, Harcourt, Brace and World, 1966.
- Daniushina, Yulia V.: “Business Linguistics and Business Discourse”, **Calidoscópio**, C. VIII, No: 3, 2007, ss. 241-247.
- Demircan, Ömer: “Terim Yapımı ve Terim Çevirisi”, 27. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, ss. 12-27.
- Ertan, Elif: **Uzmanlık Alanları Çevirilerinin Tarihsel Süreci, Eğitimi, Önemi ve Çeviri Uygulamalarındaki Konumu**, İstanbul, Efe Akademi Yayınları, 2013.
- Eruz, Sakine: **Çeviri ve Çeviri Eğitiminde Koşut Metinler**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çeviri Bölümü, Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, Ankara, AB Ofset, 2000.

- Eruz, Sakine: **Çokkültürlülük ve Çeviri: Osmanlı Devleti’nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**, İstanbul, Multilingual, 2010, s. 33
- Espunya, Anna ve Patrick Zabalbeascoa: “Metaphorical Expressions in English and Spanish Stock Market Journalistic Texts”, In K. M. Jaszczolt and Ken Turner (ed.) **Meaning Through Language Contrast. Pragmatics and Beyond Series**, Amsterdam, John Benjamins, 2003, s. 161.
- Esselink, Bert: **A Practical Guide to Localization**, Philadelphia, John Benjamins, 2000.
- Flowerdew, John ve Maurizio Gotti (ed.): **Studies in Specialized Discourse**, Bern & New York, Peter Lang, 2006.
- Gallego-Hernández, Daniel: “Exploring Research in Business Translation”, **inTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialised Translation**, 2015, (Çevrimiçi), http://www.intraline.org/specials/article/exploring_research_in_business_translation, 24 Aralık 2017.
- Gallego-Hernández, Daniel: “Research Areas in Business Translation”, in **inTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialised Translation**, 2015, (Çevrimiçi), <http://www.intraline.org/archive/article/2153>, 30 Ocak 2019.

- Gerzymisch-Arbogast, Heidrun: "The Role of Sense Relations in Translating Vague Business and Economic Texts", **Translation and Lexicography: A Special Monograph**, M. Snell-Hornby (ed.), Paintbrush, A Journal of Poetry (Translations and Letters 16), 1989, ss. 187-196.
- Gillaerts, Paul, Maurizio Gotti (ed.): **Genre Variation in Business Letters**, 2.bs., Bern, Peter Lang, 2005.
- Gotti, Maurizio: **Investigating Specialized Discourse**, 2.bs., Bern, Peter Lang, 2008.
- Groot, EB de: "A Corpus Analysis of Text Themes and Photographic Themes in Managerial Forewords of Dutch-English and British Annual General Reports", **Professional Communication, IEEE Transactions on**, C. XLIX, No: 3, 2006, ss. 217-235.
- Guidi, Marco E.L.: "Translation and the Circulation of Economic Ideas Across Nations", Conference on "Translations of Economic Texts in and from European languages", Pisa Università, 2013, ss. 1-2.
- Halliday, Michael A.K., A. McIntosh, P. Stevens: **The Linguistic Sciences and Language Teaching**, London, Longmans, 1964.
- Halliday, Michael A.K. ve R. Hasan: **Cohesion in English**. Longman, London and New York, 1976.

- Halliday, Michael A.K.: “On the Language of Physical Science”, In Ghadessy (ed.), **Registers Of Written English: Situational Factors And Linguistic Features**, London & New York, Pinter Publishers, 1988, s. 162-177.
- Halliday, Michael A. K. ve M. I. M. Matthiessen: **Construing Experience Through Meaning: A Language Based Approach to Cognition**. New York, Norfolk, 1999.
- Haramundanis, K.: **Art of Technical Documentation**, Massachusetts, Digital Press, 1992.
- Henderson, Willie, Tod Dudley-Evans ve Roger E. Backhouse: **Economics and Language**, London, Routledge, 1993.
- Henderson, William: “Metaphor and Economics”, In R.E. Backhouse (ed.) **New Directions in Economic Methodology**, London & New York, Routledge, 1994, s.343-367.
- Herrero Rodas, Leticia ve Verónica Román Mínguez: “English to Spanish Translation of the Economics and Finance Genres”, **inTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialised Translation**, 2015, (Çevrimiçi), <http://www.intralinea.org/archive/article/2145>, 22 Ekim 2018.
- Heyvaert, L.: “Nominalization as Grammatical Metaphor: on the Need for a Radically Systemic and Metafunctional Approach,” **Grammatical Metaphor**, Amsterdam & Philadelphia, John Benjamin’s Publishing, 2003, s. 65.

- Himstreet, William C., Wayne Murlin Baty: **Business Communications: Principles and Methods**, Belmont, Calif, Wadsworth Pub. Co., 2.bs., 1964.
- Hoffmann, Lothar: “Seven Roads to LSP”, **Special Language – Fachsprache**, C. VI, No: 1-2, 1984, ss. 28-38.
- Holz-Mänttari, Justa: **Translatorisches Handeln Theorie und Methode**, Academia Scientiarum, Fennica, Helsinki, 1984.
- Johnson, R.L. ve Juan C. Sager: “Standardization of Terminology in a Model of Communication”, **International Journal of Language**, No: 23, 1980, ss. 81-104.
- Kâmile, İmer: “Türkçenin Söz Varlığındaki Yeni Öğeler”, **Dilbilim Araştırmaları**, Ankara, Hitit Yayınları, 1991, ss.18-28.
- Kayaoğlu, T.: **Türkiye’de Tercüme Müesseseleri**, İstanbul, Kitapevi Yayınları, 1998.
- Kendall, J.E: “Good and Evil in the Chairmen’s ‘Boiler Plate’: An analysis of Corporate Visions of the 1970s”, **Organization Studies**, 1993, s. 271.
- Kerremans, Koen: “Managing Terminological and Translational Diversity in Parallel Corpora: A Case Study in Institutional Translation, InTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialized Translation, 2015, (Çevrimiçi),http://www.intraline.org/specials/article/managing_terminological_and_translational_diversity_in_parallel_corpora, 26 Kasım 2019.

- Kies, Daniel: “Some Stylistic Features of Business and Technical Writing: The Functions of Passive Voice, Nominalization, and Agency”, **J. Technical Writing and Communication**, C. XV, No: 4, 1985, s. 306.
- Konovalova, Anastasia
ve Guadalupe Ruiz
Yepes: The Language of Marketing and its Translation: Morphological and Semantic Aspects of Terminology”, **MonTI** 8, 2016, ss. 1-25, (Çevrimiçi), <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/62559>, 26 Kasım 2019.
- Kövecses, Z.: **Metaphor: A Practical Introduction**, Oxford, Oxford University, 2000.
- Kriston, Andrea: “An Approach to Business Translations: A Functionalist Translation”, **Scientific Bulletin of the Politehnica University of Timișoara Transactions on Modern Languages**, C.XIII, No: 1, 2014, ss. 31-38.
- Krüger, Ralph: “A Cognitive Linguistic Perspective on Explicitation and Implication in Scientific and Technical Translation”, **Transkom**, V. VI, No: 2, 2013, s. 310, (Çevrimiçi), <http://www.trans-kom.eu>, 16 Ocak 2019.
- Lipsey, R.G.: **An Introduction to Positive Economics**, London, English Language Book Society, C. X, 1979.
- Louhiala-Salminen,
Lena ve Anne
Kankaanranta: “Hello Monica, Kindly Change Your Arrangements: Business Genres in a State of Flux”, in **Genre Variation in Business Letters**, (ed.) Paul Gillaerts & Maurizio Gotti, Bern, Peter Lang, 2008, s. 55.

- Mackevic, Vladislav
ve Luciana Sabina
Teaciuc:
- “An Investigation into the Adoption and Adaptation of The English Loan Words *Swap* and *Spread* in Romanian and Polish Translations of Economic Documents”, In Daniel Gallego Hernández, Geoffrey S. Koby & Verónica Román Mínguez (ed.), **Economic, Financial and Business Translation, MonTI** 8, 2016, ss. 159-186.
- Márquez Guzmán,
Daniel Alejandro:
- “Translation of Various Text Genres Existing in Companies Providing Auditing and Consulting Services: Case Study, **MonTI**, 8trans, 2016, s. 7.
- Marshall, Alfred:
- Principles of Economics**, 8.bs., London, Macmillan, 1925.
- Mason, David M.:
- “Dancing on Air: An Analysis of a Passage from an Economics Textbook”, In Dudley-Evans and Henderson (ed.), 1990, s. 25.
- McCloskey, Donald:
- “The Rhetorics of Economics”, **Journal of Economic Literature**, No: 21, 1983, s. 482.
- McEachern, William
A.:
- Economics: A Contemporary Introduction**, 7.bs., USA, Thomson & Southwestern, 2006.
- Mead, Richard ve
Willie Henderson:
- “Conditional Form and Meaning in Economics Text”, **The ESP Journal**, USA, Pergamon Press Ltd., 1983, s. 139.
- Mitchell, Wesley:
- The Backward Art of Spending Money and Other Essays**, New York, McGraw-Hill Book Company Inc., 1937.

- Molina, L. ve
A. Hurtado Albir: “Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functuanalist Approach, **Meta**, C. XLVI, No: 4, ss. 489-512.
- Newmark, Peter: **A Textbook of Translation**, New York, Prentice-Hall International, 1988.
- Nichols, Donald A.: **Principles of Economics**, New York, Halt, Rinehart and Winston, Inc., Clark W. Reynolds, 1971.
- Nord, Christiane: **Textanalyse und Übersetzen, Theoretische Grundlagen, Methode und Didaktische Anwendung Einer Übersetzungsrelevanten Textanalyse**, Tübingen, Julius Groos verlag, 1988.
- Nord, Christiane: “A Functional Typlogy of Translation”, Yay. Haz. Anna Trosborg, **Text Typology and Translation** Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1997, ss. 47-52.
- Nord, Christiane: **Text Analysis In Translation: Theory, Methodology, And Didactic Application of A Model For Translation-Oriented Text Analysis**, Amsterdam/New York, Rodopi, 1991.
- Nord, Christiane: “Translation as a Purposeful Activity”, **TEFLIN Journal**, No: 11, 2006, ss. 132-134.
- Olohan, Maeave: “Commercial Translation”, In **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**, (ed.) Mona Baker & Gabriele Saldanha, England, Routledge, 2.bs., 2012, ss. 43-48.

- Olohan, Maeve: “**Scientific and Technical Translation**”, In Mona Baker & Gabriela Saldanha (eds), 2009, ss. 246–49.
- Özemir Altaylı,
Birsen: “Ekonomi Haberlerinde Artan Çeviri İhtiyacı ve Skopos Kuramı Çerçevesinde Çevirmenin Yeterliliği”, Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Edebiyatı Yüksek Lisans Programı, 2015.
- Peterson, Wallace C.: **Elements of Economics**, New York, W.W. Norton & Company, Inc., 1973.
- Pickett, D.: “Business English: Falling between Two Styles”, **COMLON**, No: 26, 1986, s. 1.
- Pierini, Francesco: “Definition and Main Features of Business English With a Special Regard to Differences with the Language of Economics, (Çevrimiçi), <http://edipuglia.it/wpcontent/uploads/2015/04/Pierini.pdf>, 27 Ekim 2017.
- Poirier, Éric: “The Interpretation of *Business* in Specialized Expressions and Compound Terms for Translation Purposes, **InTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialized Translation**, 2015, (Çevrimiçi), http://www.intralinea.org/specials/article/the_interpretation_of_business_in_specialized_expressions,26 Kasım 2019.
- Reiss, Katherina: “Text Types, Translation Types and Translation Assessment”, Çev: Andrew Chestennan, (ed.), 1989, ss. 105-115.

- Riddell, Tom vd.: **Economics: A Tool for Critically Understanding Society**, 6. bs., Massachusetts, Addison Wesley Publishing Company Inc., 2004.
- Rogers, Margaret: **Specialized Translation Shedding the ‘Non-Literary’ Tag**, UK, Palgrave Macmillan, 2015.
- Rojo López, Ana
María ve María
Angeles Orts Llopis: “Conceptual Metaphors and Translation: A comparative study of metaphors in English and Spanish financial reports”, **Researching and Teaching Specialized Languages: New Contexts, New Challenges**, (ed.) P. Sánchez Hernández, 2008, s. 2.
- Royce, Terry: “The Analysis of Economic Discourse: A General Review”, **Australian Review of Applied Linguistics**, C. XVIII, No: 2, 1995, s. 137.
- Sager, C. Juan, David
Dungworth ve F. Peter
McDonald: **English Special Languages**, Wiesbaden, Oscar Brandstetter, 1980.
- Sager, Juan C.: **Language Engineering and Translation: Consequences of Automation**, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 1994.
- Smart, Walter Kay ve
Louis William
McKelvey: **Business Letters**, New York & London, Harper & Brothers Publishers, 1950.
- Smith, Adam: **An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations**, Londra, Methuen & Co., 1994.

- Snell-Hornby, Mary: **Translation Studies: An Integrated Approach**, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 1988.
- Socorro Trujillo, Karina: “Teaching Commercial translation (English-Spanish): A Teaching Proposal”, In Daniel Gallego Hernández, Geoffrey S. Koby & Verónica Román Mínguez (ed.), **Economic, Financial and Business Translation**, **MonTI**, No: 8, 2016, ss. 257-278.
- Sørensen, Henrik Selsøe: “Knowledge and LSP translation. When does a translator have to be unfaithful? Some cases of LSP translation”, In Jakobsen, A. L. (ed.). **Translating LSP Texts: Some Theoretical Considerations**, Copenhagen, Samfundslit Teratur, 1994, s.15.
- Stolze, Radegundis: “Vagueness in Economic Texts as a Translation Problem”, **Across Languages and Cultures**, C. V, No: 2, 2003, ss. 187–203.
- Stolze, Radegundis: **Die Fachübersetzung: Eine Einführung**, Tübingen, Narr, 1999.
- Stolze, Radegundis: “Levels of Abstraction in Specialist concepts as a Translation Problem”, In Zelinsky-Wibbelt, C. (ed.) **Text, Context, Concepts**, Berlin: Mouton de Gruyter, s. 354.
- Swales, John M. ve Priscilla S. Rogers: “Discourse and the Projection of Corporate Culture: the Mission Statement”, **Discourse & Society**, C. VI, No: 2, 1995, s. 226.

- Tagkas, Perikilis: “Translation of Economic Texts: Challenges and Limitations, In F. Arslan (ed.) **Contemporary Issues on Linguistics and Language: LILA ‘14/Linguistics and Language Conference Proceedings**, Istanbul, DAKAM Publishing, 2014.
- Tcaciuc, Luciana Sabina: “Institutional Translation: Economic Metaphors in European Central Bank Documents. A Case Study”, In **Current Approaches to Business and Institutional Translation: Proceedings of the International Conference on Economic, Business, Financial and Institutional Translation**, (ed.) Daniel Gallego-Hernández, Bern, Lang, 2015, s. 92.
- Tezkaç, Ülker: “Betimleyici Bir Çalışma: Skopos Teorisi Kapsamında Bankacılık Reklamlarının Çevirisi”, Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Edebiyatı Yüksek Lisans Programı, 2015.
- Thomas, D.: **Strategic Attention in Language Testing. Metacognition in a Yes/No Business English Vocabulary Test**, Frankfurt am Mein, Peter Lang, 2011.
- Vermeer, Hans J.: “Skopos and Commission in Translational Action”, yay.haz. Lawrence Venuti, Yer: **The Translation Studies Reader**, London & New York, 2000, s. 221.
- Vermeer, Hans J.: “Çeviride Skopos Kuramı”, Çev. Ayşe Handan Konar, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

- Walcztński, Marcin: “A Contextual Case Study-Based Methodology of Teaching Business Translation: An Overview, **InTRAlinea Special Issue: New Insights into Specialized Translation**, 2015, (Çevrimiçi), http://www.intralinea.org/specials/article/a_contextual_case_study_based_methodology_of_teaching_business_translation, 13 Şubat 2019.
- Wang, Huili, Lixin Li ve Jingxiang Cao: “Lexical Features in a Corporate Annual Reports: A Corpus-Based Study”, **European Journal of Business and Social Sciences**, C. I, No: 9, 2012, s. 55.
- Wells, T.R.: **The Art of Business and the Science of Economics**, 2011, (Çevrimiçi), <http://www.philosophersbeard.org/2011/10/art-of-business-and-science-of.html>, 2 Nisan 2018.
- Williams, J.: **Style: Ten Lessons in Clarity and Grace**, Scott, Foresman and Company, Glenview, Illinois, 1981, ss. 18-19.
- Yazıcı, Mine: **Çeviri Etkinliği**, İstanbul, Multilingual, 2004.
- Yazıcı, Mine: **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul, Multilingual, 2005.
- Yener, Yavuz: “Çeviri Bürolarında Çeviri ve Çevirmenlik”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü [yayımlanmamış yüksek lisans tezi], 2004, s. 6.

Zhang, Lili: “Business English Translation Strategies in the Perspective of Skopos: In the Case of Advertisement Translation”, **Open Journal of Modern Linguistics**, C.VI, No: 3, 2016, ss. 243-246.

Zülfikar, Hamza: **Terim Sözlükleri ve Çalışmaları ile İlgili Bibliyografya**, Ankara, T.D.K. Yayınları, 2006.

ÖZGEÇMİŞ

Harika Karavin Yüce, 1989 yılında Almanya'nın Kempten (Allgau) şehrinde doğdu. 2007 yılında Samsun Anadolu Lisesi'nden okul birincisi olarak mezun oldu. 2007-2011 yıllarında Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nde lisans öğrenimi gördü. 2015 yılında yine aynı üniversitenin Yazılı Çeviri Programı'nda "Translating Humor: A Comparative Analysis of Three Translations of *Three Men in a Boat*" başlıklı tezi tamamlayarak yüksek lisans derecesi aldı. 2015 yılında İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. Aynı yıl Tübitak 2211-A Yurt içi Doktora Burs Programı'ndan başarı bursu kazandı. Teziyle ilgili araştırma yapmak için 22-23 Kasım 2018 tarihinde Karl Üniversitesi'nde (Prag) düzenlenen "Pathways in Translation Studies: A PhD Workshop" adlı çalışmaya katıldı.

2014-2016 yılları arasında Gelişim Üniversitesi Uygulamalı İngilizce & Çevirmenlik Bölümü'nde ders veren Karavin Yüce şu an serbest çevirmen olarak çalışmaktadır. Araştırma alanları arasında çeviri kuramı, çeviri eğitimi ve ekonomi çevirisi yer almaktadır.